

B 1,179,656

STUDIER
I
MODERN SPRÅKVETENSKAP

UTGIVNA AV

NYFILOLOGISKA SÄLLSKAPET

I
STOCKHOLM

Vol. VI

TILLÄGNAD

PROFESSOR ERIK STAAFF

PÅ HANS 50-ÅRSDAG

DEN 4 MARS 1917

UPPSALA 1917

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

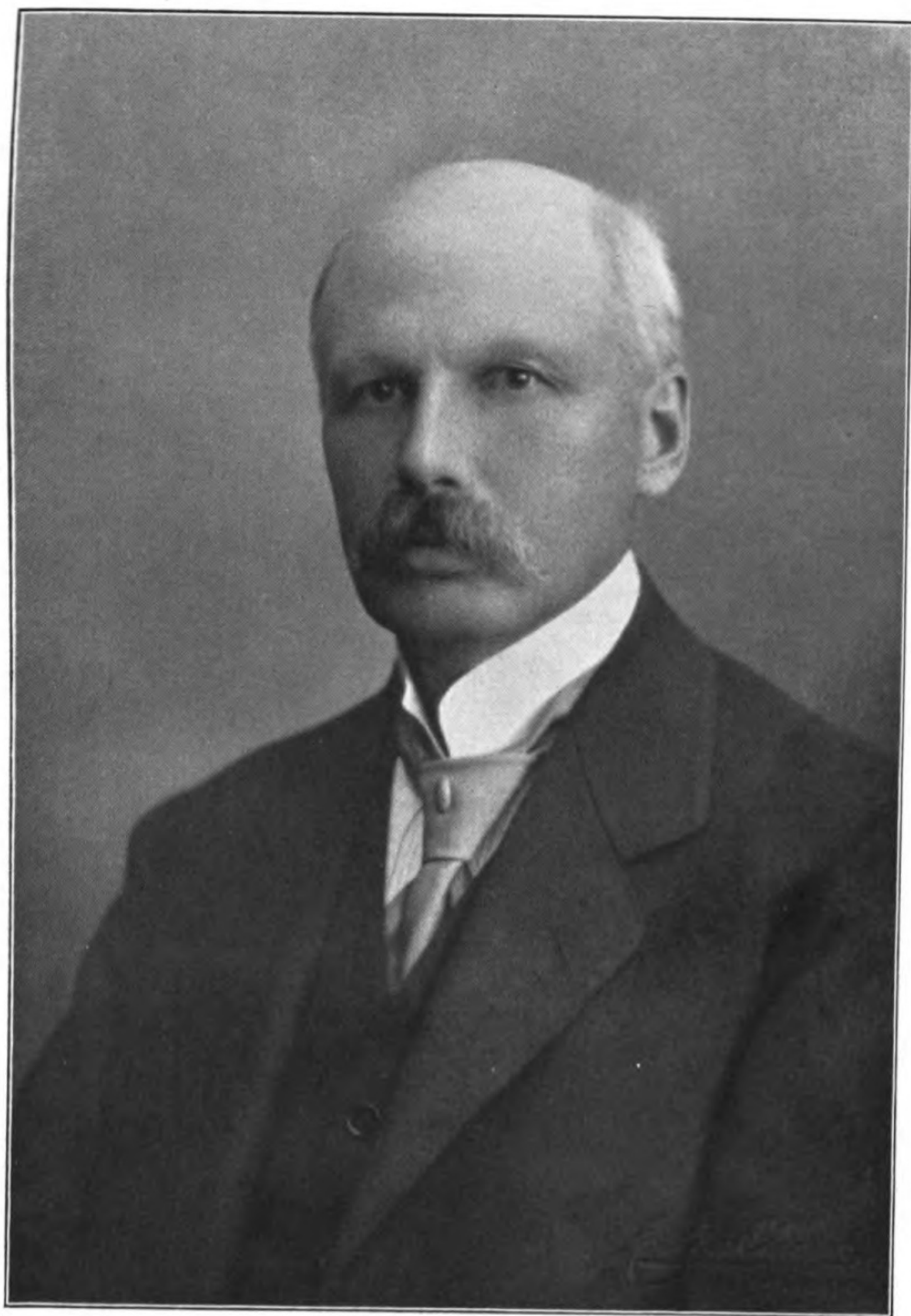

Erik Staaff.

STUDIER

ÖFVER
NORDENS SPRÅKVETENSKAP

ÖFVER
FÖRLOGISKA SÄLLSKAPET

STOCKHOLM

Vol. VI

UTGÅFVA
AF
HANS PER K. STALLM
FÖRSTÅENDE
AF
HANS PER K. STALLM

UPPSALA 1907

ALMQVIST & WIKSTEDTS FÖRLAGS-BOKHÅNDEL

805
N994

excl
Stockholm Hagsbolen
4-20-S1
Bds. 6-10

TILL

ERIK STAAFF

NI AVSLUTAR NU ERT FEMTIONDE ÅR.
Den märkesdagen låter oss särskilt livligt erfara de känslor av tillgivenhet och vänskap, varmed vi sedan åratal tillbaka vant oss att omfatta Eder. Den har också givit oss ett kärkommet tillfälle att ge ett hyllande uttryck åt vår djupt kända tacksamhet för allt vad vi fått av Eder som vår gode vän och som ädelt och vackert föredöme i mer än ett avseende.

Ni har, liksom vi, ägnat er bästa kraft åt filologiska studier och åt uppgiften att meddela andra frukterna av eget arbete på det speciella studieområdet. Som vetenskapsman har Ni givit vackra prov på samvetsgrann forskning samt på reda och klarhet i framställningen. Därigenom har Ni icke allenast förvärvat ett gott vetenskapligt anseende, utan Ni har även för edra lärjungar blivit en erfaren ledare i deras förstlingsarbeten.

Ni är, liksom vi, medlem av det Nyfilologiska Sällskapet, i vars utveckling Ni alltifrån dess första tid tagit en mycket verksam del, och Ni har städse omfattat det med ett aldrig svikande intresse. Genom er personlighet har Ni där verkat som en sammanhållande kraft, ty Ni har alltid varit en bemärkt och kär-

kommen deltagare i våra sammankomster, som Ni mycket ofta skänkt gott vetenskapligt innehåll genom alltid intresseväckande och omsorgsfullt utarbetade föredrag. Då Ni någon gång uteblev från dem, kändes det också som en saknad. Och när vårt sällskap beslöt att genom utgivna skrifter låta en större allmänhet få en föreställning om vår verksamhet och dess resultat, blev Ni genast invald i vår redaktionskommitté, som Ni sedan oavbrutet tillhört, även om Ni nu gjorts till en för ögonblicket passiv medlem av densamma. Till vår volymserie har Ni även lämnat värdefulla bidrag.

Då vi nu erinra oss allt detta, kan Ni nog förstå, att det för oss är kärt och glädjande att vid detta tillfälle få hylla Eder med ett påtagligt bevis på vad vi känna för Er. Därtill ha vi valt det som synes oss bäst passa för vårt Sällskap som sammansluten enhet, nämligen att åt vår sjätte volym Studier ge karaktären av en på er femtioårsdag Eder tillägnad festskrift som vi, för att från egen synpunkt ge den större värde, tagit oss friheten att, Eder ohörd, pryda med ert porträtt.

Slutligen framföra vi även våra bästa önskningar för edra kommande levnadsår och bedja Eder nu vänligt mottaga vår anspråkslösa gåva, som endast däri har sitt rätta värde, att den är framsprungen ur en år från år ständigt växande tillgivenhet.

Nyfilologiska Sällskapet.

Innehåll

	Sid.
Föredrag v. t. 1914—h. t. 1916	VII
The earliest Swedish works on English pronunciation (before 1750). <i>A. Gabrielson</i>	I
Det fornfranska talesättet »ne garder l'heure» ännu en gång jämte några andra. <i>P. A. Geijer</i>	81
Etymologische Studien über Geige — Gigue — Jig. <i>Daniel Fryklund</i> .	99
Tysk språkrensning sedan 1870-talet. <i>Ivar Larsson</i>	111
Zur bulgarischen aussprache. <i>R. Ekblom</i>	137
Några anteckningar om ordet griphummer. <i>Åke W:son Munthe</i> . . .	173
Rossetti och »The æsthetic Movement». <i>A. Malmstedt</i>	191
Les formes toniques des pronoms personnels régimes après quelques particules dans l'ancien français. <i>J. Melander</i>	231
Notes on early English personal names. <i>R. E. Zachrisson</i>	269
Uttryck af typen: »la fièvre lui a pris». Studie i fransk historisk syntax. <i>Hilding Kjellman</i>	299
Aperçu bibliographique des ouvrages de philologie romane et germanique publiés par des Suédois de 1913 à 1916. <i>Sven Karsberg et Arvid</i> <i>Gabrielson</i>	317

Redigerandet av föreliggande volym har ombesörjts av Sällskapets styrelse.

Såsom bidrag till bestridande av tryckningskostnaderna för denna volym har Sällskapet åter fått sig tilldelat sökt statsanslag å 1,000 kr.

Föredrag, som hållits vid Sällskapets sammanträden v. t. 1914—h. t. 1916.

Den 24 mars 1914:

Dr *Ruben G:son Berg*: **Ankor och grodor.**

Den 31 oktober 1914:

Lektor *R. E. Zachrisson*: **Fonetisk skrivning och den moderna engelska rättstavningsrörelsen.**

Den 20 mars 1915:

Docenten *A. Gabrielson*: **Svenska läroböcker i engelska under 1700-talet.**

Den 20 november 1915:

Lektor *A. Malmstedt*: **Rosetti och The Æsthetic movement.**

Den 4 mars 1916:

Dr *S. Söderman*: **Romain Rolland och hans Jean-Christophe.**

Den 29 april 1916:

Lektor *Ernst Meyer*: **Den musikaliska accenten i de skandinaviska språken.**

Den 28 oktober 1916:

Professor *E. Staaff*: **Fransk ordgeografi.**

*

Detta sista sammanträde var Sällskapets 57:de och det då hållna föredraget det 78:de i ordningen.

THE EARLIEST SWEDISH WORKS ON ENGLISH PRONUNCIATION

(BEFORE 1750),

BY

A. GABRIELSON

Bibliography.

- ARNOLD 1736, 1754: Theodor Arnold. *Grammatica Anglicana Concentrata, Oder Kurtzgefasste* (1754: kurzgefasste) *Englische Grammatica*. Leipzig 1736, 1754.
- ASH 1775: John Ash. *The New and Complete Dictionary of the English Language*. London 1775.
- BAILEY 1730: N. Bailey. *Dictionarium Britannicum*. London 1730.
- BAILEY-ARNOLD 1761: *A Compleat English Dictionary, oder vollständiges English-Deutsches Wörterbuch . . . Anfangs von Nathan Bailey in einem kurzen Compendio herausgegeben, bey dieser dritten Auflage . . . vermehret von Theodor Arnold*. Leipzig und Züllichau 1761.
- BECKMAN: *Bidrag till kännedomen om 1700-talets svenska*. Arkiv för nordisk filologi XI, 154 ff. Lund 1895.
- BERTRAM 1750: Carl Bertram. *Rudimenta Grammaticæ Anglicanæ*. Kiøbenhavn 1750.
- BOYER 1699, 1700: *Dictionnaire Royal François-Anglois et Anglois-François*. London 1699. — *The Royal Dictionary Abridged*. London 1700.
- BROWN 1700: R. Brown. *The English-School Reformed*. London 1700.
- BUCHANAN 1766: James Buchanan. *Essay towards establishing a standard for an elegant and uniform pronunciation of the English Language*. London 1766 (: Ellis).
- COOPER 1685: *Grammatica Linguae Anglicanæ*. Londini 1685.
- DES RÉAUX 1770: Peter Christian Des Réaux. *Några Tydeliga och Tilförlitliga Reglor öfver Engelska Språkets Uttal*. Götheborg 1770.
- DRIEDGER: Otto Driedger. *Johann Königs (John King's) deutsch-englische Grammatiken und ihre späteren Bearbeitungen*. (1706—1802.) Diss. Marburg 1907.
- DYCHE 1710 (1726)¹: T. Dyche. *A Guide to the English Tongue*. The Eleventh Edition. London 1726.
- EKWALL: Eilert Ekwall. *Dr. John Jones's Practical Phonography* (1701). Halle a. S. 1907 (Neudrucke Band 2).
- ELLIS: Alex. J. Ellis. *On Early English Pronunciation*. London 1869-1889. *Exp. Orth.* 1704: *The Expert Orthographist*. London 1704 (: Ellis).
- GABRIELSON, i/r (+ cons.): A. Gabrielson. *The Development of early Modern English i/r (+ cons.)*. (In: *Minnesskrift till Prof. Axel Erdmann*. Upsala 1913.)
- Grammar* 1711: *A Grammar of the English Tongue*. London 1711.

¹ The first edition of the work has not been accessible to me.

- GREENWOOD 1711 (1729)¹: James Greenwood. *An Essay Towards a Practical English Grammar. The Third Edition.* London 1729.
- GREIFFENHAHN 1721: *Wohleingerichtete englische grammatica literatorum.* Jena 1721 (: Horn Gr.).
- HOLTHAUSEN I & II: Ferdinand Holthausen. *Die englische aussprache bis zum jahre 1750 nach dänischen und schwedischen zeugnissen.* Göteborgs Högskolas Årsskrift, Band I & II. Göteborg 1895 & 1896.
- HORN Gr.: Wilhelm Horn. *Historische Neuenglische Grammatik. I Teil. Lautlehre.* Strassburg 1908.
- JESPERSEN Gr. I: Otto Jespersen. *A Modern English Grammar. Part I. Sounds and Spellings.* Heidelberg 1909.
- JOHNSTON 1764: W. Johnston. *A Pronouncing and Spelling Dictionary.* London 1764.
- JONES 1701: see EKWALL.
- KENRICK 1773: William Kenrick. *A New Dictionary of the English Language.* London 1773.
- KERN: Karl Ludwig Kern. *Die englische Lautentwicklung nach Right Spelling (1704) und anderen Grammatiken um 1700.* Diss. Giessen. Darmstadt 1913.
- KING: see KÖNIG.
- KRAAK 1748: Ifvar Kraak. *An Essay on a Methodical English Grammar for the Swedes Eller Försök Till en lätt och tydelig Engelsk Grammatica För de Swenska.* Götheborg 1748.
- KULLIN 1744: Lorents Jul. Kullin. *Et Kort Och Tydeliget Begrep Af en Engelsk Grammatica.* Stockholm 1744.
- KÖNIG 1715, 1727: Johann König. *Der vollkommene Englische Weg-Weiser für die Teutschen (1727: . . . Weg-Weiser . . . Für . . .).* — John King. *The Compleat English Guide for the Germans.* Leipsig—Leipsick 1715, 1727.
- KÖNIG 1734: Johann König. *Der getreue Englische Weg-Weiser . . . Für die Teutschen.* Leipzig 1734 (: Driedger).
- KÖNIG 1740: Johann König. *Der getreue Englische Weg-Weiser . . . Für die Teutschen.* — John King. *The True English Guide for the Germans.* Leipzig—Leipsick 1740.
- KÖNIG 1762: Johann König. *Der Getreue Englische Wegweiser . . . Für die Deutschen.* — John King. *The True English Guide For Germans.* Leipzig 1762.
- LAGERSTRÖM 173-: *Den Fullkomlige Englske Wägwisaren För de Swenske . . . framgifwen, Af M. L. — The Compleat English Guide For the Swedes . . . published by M. L.* Stockholm (n. d.).
- LEDIARD 1726: T. Lediard. *Grammatica Anglicana Critica.* Hamburg 1726.²
- LUDWIG 1717, 1726: Christian Ludwig. *Gründliche Anleitung Zur Englischen Sprache.* Leipzig 1717. — *Rudimenta Der Englischen Sprache Für die Incipienten,* Leipzig 1726.

¹ The first edition of the work has not been accessible to me.

² I take this opportunity of acknowledging my great obligation to Prof. Horn, of the University of Giessen, who kindly placed his own copy of Lediard's work at my disposal in the University Library of Upsala.

- MICHAELIS-JONES: H. Michaelis & D. Jones. A Phonetic Dictionary of the English Language. Hannover etc. 1913.
- NED: A New English Dictionary, etc. Ed. by James A. H. Murray. Oxford 1884 ff.
- Nordisk Familjebok* 1 & 2: Nordisk Familjebok. Konversationslexikon och Realencyklopedi. Stockholm 1876 ff. & Stockholm 1904 ff.
- NYBORG 1698: L. Nyborg. Adresse Til Det Engelske Sprogs Læbning. Kiøbenhafn 1698.
- PEL 1735: G. Pel. Nouvelle Grammaire Pour apprendre l'Anglois. Utrecht 1735.
- PRICE 1668: [Owen Price]. English Orthographie or The Art of Right Spelling, etc. Oxford 1668.
- RIGHT SPELLING 1704: Right Spelling, Very much Improved. London 1704 (: Kern).
- SERENIUS 1734, 1757: Jacob(us) Serenius. Dictionarium Anglo-Svethico-Latinum. Hamburgi 1734. — An English and Swedish Dictionary. The Second Edition. Nykoping 1757.
- SERENIUS 1741: Jacobus Serenius. Dictionarium Suethico-Anglo-Latinum. Stockholm 1741.
- SEWEL 1706: Wm Sewel. Korte Wegwyzer Der Engelsche Taale. — A Compendious Guide To the English Language. Amsterdam 1706.
- SHERIDAN 1780 (1789)¹: Thomas Sheridan. A Complete Dictionary of the English Language. The Second Edition. London 1789.
- Svenskt Biografiskt Lexikon* 1 & 2: Biographiskt Lexicon (1874: Biografiskt Lexikon) öfver namnkunnige svenske män. Upsala 1835 ff. & Stockholm 1874 ff.
- WALKER 1791: J. Walker. A Critical Pronouncing Dictionary, etc. London 1791.
- WALLIS 1653 (1674)¹: Johannis Wallis . . . Grammatica Linguae Anglicanae. Editio Quarta. Oxoniae 1674.
- WATTS 1721 (1734)¹: I. Watts. The Art of Reading and Writing English. The Fourth Edition. London 1734.
- WRIGHT EDGr.: Joseph Wright. The English Dialect Grammar. Oxford etc. 1905.

Phonetic Notation.

The phonetic notation which appears now and then — always in square brackets — in this paper is that of the International Phonetic Association, as used in Michaelis-Jones.

¹ The first edition of the work has not been accessible to me.

Swedish Sounds.

The letters of the Swedish alphabet have for the most part practically the same phonetic value as the corresponding letters in German. The following are the only exceptions of importance in the present case:

Swedish *a* long = French *a* in *pas* etc.

Swedish *e* short 1) = c l o s e [e] (= in French *été*), 2) = Swedish *ä* short, i. e. [e], or about the same sound as German *ä* in *Männer*.

Swedish *ei* — only found in loan-words — is never a diphthong; the vowels are pronounced separately, = close [e] + [i].

Swedish *eu* — only found in loan-words — is 1) generally not a diphthong, but = close [e:] (or close [e]) + Swedish *u* short (cf. below), 2) = [ev] (e. g. in *neurastenisk* etc.).

Swedish *g* is 1) = [g], 2) = [j].

Swedish *o* (long and short) is 1) very like [u:], [u], though less close (or less rounded) than German *u* (long and short); 2) = Swedish *å* (long and short), cf. below.

Swedish *s* is always = [s] (never = [z]).

Swedish *u* (long and short) is a front or mixed equivalent to German *u*; closely allied, consequently, to French *u* in *lui*, *nuage*.

Swedish *v* and (antiquated) *w* is = [v].

Swedish *y* (long and short) is a labialised [i:], [i]; it is a more f r o n t vowel than the German *ü*.

Swedish *å* (long and short) is practically = [o:], [o].

Interesting differences, in the present case, between early 18th century and present Swedish sounds are mentioned as they occur in the course of the paper.

English grammars, dictionaries, etc. were not published in Sweden until the 18th century. Before that time there was, in fact, hardly any need for works of this kind, since the intercourse, political and commercial, between Sweden and England was not then so far developed that it could excite general interest in Sweden for a knowledge of the English language. This state of things, too, is illustrated by the fact that, during the 17th century, French and German, but not English, were taught in the Swedish universities. As far as we know, the first teachers of English in the universities of Upsala and Lund were appointed in 1736 and 1738 respectively. — About the same time — the third decade of the 18th century — there begin to appear Swedish works for the teaching of English. The earliest of these are Lagerström's translation of König 1715 (cf. below 6 ff.) and Serenius' English-Swedish-Latin and Swedish-English-Latin dictionaries (1734 and 1741 respectively, cf. below 14 ff.); then follow Kullin's »Grammatica» (1744, cf. below 67 ff.) and Kraak's »Grammatica» (1748, cf. below 84 ff.). All these works, except Serenius 1734, contain information — such as it is — on English pronunciation.

The statements made by Serenius 1741, Kullin 1744, and Kraak 1748 concerning contemporary English pronunciation have been recorded by Holthausen in the second part of his paper, »Die englische Aussprache bis zum Jahre 1750 nach dänischen und schwedischen Zeugnissen» (Göteborgs Högskolas Årsskrift I, II, Göteborg 1895, 1896).¹ To his comprehensive account of these statements, Holthausen adds a short summary of results (»Ergebnisse»), where mainly such statements are included as had not before been recorded from other authors. Holthausen also touches on the question of dependence on earlier works, pointing out that Kullin had borrowed extensively from Serenius 1741 (a fact already noticed

---

¹ Cf. also Beckman, op. cit., where these and other early Swedish works are analysed from the point of view of contemporary Swedish pronunciation.

by Beckman), and Kraak from Lediard 1726 (1725), but he does not enter upon a detailed investigation of this point.

3 The descriptive part of Holthausen's paper is still of interest, *viz.* from an historical point of view, as an illustration of the kind of English that was taught in Sweden in the first half of the 18th century (I only refer, of course, to Holthausen's account of the Swedish works). But for our knowledge of the actual English pronunciation of that time, i. e. the pronunciation really current among Englishmen, its value is not very great, because of the uncritical reliance of the authors concerned on earlier sources, some of which were, besides, not very reliable themselves. In summing up his »Ergebnisse», Holthausen certainly, to some extent, takes into consideration this lack of originality of the works dealt with; but still his »Ergebnisse» include a great number of forms and statements which were simply copied, generally quite uncritically, from earlier works.

4 It is evident that statements borrowed by an author from earlier works may be quite reliable, *viz.* under the presumption that the author in question is in a position to judge, himself, of the correctness of the statements he borrows. But the Swedish authors in question were evidently not in such a position. It is true that Sérenius had lived for more than ten years in England, and that Lagerström and Kraak, and perhaps also Kullin, had probably met English people among the members of the English colony at Gothenburg; but the way in which they all use their sources, and, in some cases, the quality of their own contributions, make it evident that neither their own knowledge of English pronunciation nor the advice they may have received from English friends was sufficient to make the statements they borrowed from earlier works reliable evidence as to the English pronunciation prevalent in their own time.

5 Under these circumstances the certain loans of our authors from earlier works will be left out of consideration in the following pages — except that a few extracts will be given to illustrate the way in which they drew upon their main sources — and only their remaining statements, i. e. the original ones, will be dealt with. It is probable that sometimes, especially in the case of Sérenius, I have not been able to trace with certainty all the loans; but in doubtful cases possible sources will be suggested.

All forms and statements that are — or may be — original will

be discussed, when necessary, from the point of view of their reliability.

I include in the following investigation also Lagerström's work — which was passed by by Holthausen as being only a translation — because it is, or rather ought to be, original on one important point, *viz.* the comparison of English and Swedish sounds.

LAGERSTRÖM 173-(?)

6

Magnus Lagerström (b. 1691, d. 1759)¹ was born and bred at Stettin — at that time a Swedish possession —, where his father held an appointment in the civil service. He came over to Sweden in 1721. Ten years later, when the East India Company was founded at Gothenburg (1731), he was, on account of his knowledge of foreign languages, appointed secretary to that body; and in 1746 he was made a director of the Company, which post he held till his death.

Lagerström's book »Den Fullkomlige Engliske Wägwisaren 7 För de Swenske» (»framgifwen, Af M. L.») or according to the English title-page, »The Compleat English Guide For the Swedes», (»published by M. L.»), was written, as he states himself, »According to the English Grammar of Mr. John King» and »principally to the Last Edition thereof». The edition of König's work that he had followed was, however, the German edition of 1715²; consequently he seems not to have known the edition of 1727, which had no doubt appeared before his work was published. — Lagerström's translation was probably written about 1731, as one of the business letters given as models at the end of it is dated »Januarij the 18th 1731»; in any case, it cannot have been published later than 1744, since it was evidently used by Kullin (cf. below 68, 73).

Lagerström follows his authority very closely — he has only 8 omitted König's »Weg-Weiser durch London» — and the correctness of his translation proves that he knew German very well. But his work does not speak so favourably for his knowledge of English. In the first place, he carefully copies several of the misprints found in the original; such cases are »hoty» (for *holy*), »jugde» (for *judge*) p. 25, »Mothor» (for *Mother*) p. 28. Further, he is very dependent

¹ Cf. Svenskt Biografiskt Lexicon² VII, 270 ff.; Nordisk Familjebok² XV, 861 f.; Holthausen II, p. 4, foot-note.

² For the editions of König's »Weg-Weiser», cf. Driedger, p. 7 ff.

on his original, even when comparing English and Swedish sounds: as a rule he simply translates König's comparisons between English and German sounds, only exchanging »Deutsch» [German] for »Swensk» [Swedish], in spite of the fact that several letters were pronounced differently in German and Swedish. Thus for instance, when König says that *oi* in *oil* etc. is pronounced »wie *eu* im Teutschen», Lagerström follows with »lika som där stode *eu*» [as if *eu* were written], which is obviously absurd in view of the pronunciation of *eu* in Swedish (cf. above, Swedish Sounds); cf. also the transcriptions »eul» *oil*, »beu» *buy* (from König). In one case (*viz.* in the matter of *ei* in *height* etc.) he keeps König's comparison between English and German, rendering his »wie *ei* im Teutschen» by »som *ei* uti det tyska språket» [as *ei* in the German language]; and this he does not do, evidently, in order to signify a difference between the German and the Swedish pronunciation of *ei*, since both *i* in *tribe* etc. and *y* in *cry* etc. are given, the former before *ei* in *height* etc., »som *ei*» [as *ei*] without any further explanation.

9 The phonological part of Lagerström's work presents the following differences from the original (I disregard a number of obvious misprints and a few insignificant differences in the transcriptions):

1) A small number of *e x c l u s i o n s*, which have probably no other ground than convenience or inadvertency; *viz.* a few insignificant *e x a m p l e s* (: *glad*, *heart* tr. »hart», *beguines*, *debt*, *debtor*, *knee*) and words of like sound (: *bony*—*bonny*, *broth*—*broad*, »*Desert*, verlassen»—»*Disert*, beredt», »*Gray*, grau»—»*Gray* ein Dachs», »*Quail*, unterdrücken»—»*Quail*, eine Wachtel»), and further the rule »*Laugh* aber lieset man laff», and the necessary words »vor einem *n*» in the rule of *g* silent in *sign* etc.;

2) A still smaller number of *a d d i t i o n s*; *viz.* the transcriptions »Beest» *beast*, »badhs» *bath* (both in accordance with the rules they illustrate), and »dan» *damn* (misprint for »dam»);

3) A number of alterations in *f o r m* only; such as the exchanging of a German type-word for a Swedish one (: Engl. *a* in *face* etc. = »ä uti det Swenska ordet w ä d e r » — König: »wie das ä in dem teutschen Wort g e b ä h r e n »); the marking of vowel length by doubling the vowel instead of by adding *h* (: e. g. »som et dubbelt aa uti Swenskan» [as a double aa in Swedish] — König: »wie ah im Teutschen»), and transcriptions with »ää», »aa», »ee» »ij» (= ii), etc. — König »äh», »ah», »eh», »ih» (~ »ie»), etc.; the

omission to mark vowel length in many cases (: e. g. »fäs» *face* — König: »fähs»);

4) The following alterations as to *m a t t e r*;

10

viz. the following rules: p. 9: »De Engelske hafwa Tiugufem Bokstäfwer» [the English have twenty-five letters] (König: »vier und zwanzig»; Lagerström adds the letter *v*, pronounced »wa»); p. 16: *o* before »en eller flere Consonanter» [one or more consonants] = »nästan som et å» [almost like an å], examples *Bob* »båb» and, not transcribed (= König 1715), *body*, *copy*, *cock*, *cross*, *corn*, *for*, *frost*, *God*, etc. (König: »fast wie ein *a*»; *Bob* »bab» etc.); p. 20: »magpies, . . . magpy» (König: »pies, . . . py»); p. 21: *oa* = »et långt eller dubelt å» [a long or double å] in »*Groat* (grååt) *broad abroad*» (König: »Wie ein langes *a* . . . *Groat* (graht), *broad*, *abroad*»); p. 25: *kn*: »då *k* knaft höres *knawe* (dnäv)» [where *k* is hardly heard] (König: »in solchem Fall wirts wie ein *d* gelesen, als: *Knave* (dnäv)»);

and the following transcriptions:

11

a) *small* »smaal» [p. 10] (König »schmahl»), *essential* »essenssiäl» [p. 28; yet *bestial* »bestial» p. 28] (König: »-tial»; »-ti-» is evidently a misprint, since the word is meant to illustrate the rule that *ti* is = »ssi»); *gone* »gånn» [p. 15] (König »gann»); »*Women* Wummin, sammaledes *word* Ord, wurd. *One* läses woann, och *once* woans» [p. 15] (König: »women wümmmin. *One* lieset man wonn, und *once* wons.» *word* is given by König among words with »langes *o*», transcribed »oh»); *prove*, *move* »pruww», »muww» [p. 16] (König: »pruv», »muv»); *honour*, *honourable*, *honest* »Onnor», »Onnoräbel», »Onnest» [p. 25] (König: »ännor», »ännoräbel», »ännest»);

b) *ship* »schip» [p. 13] (König: »schipp»), *Christendom* »Kristendom» [p. 14] (König: »-dohm»), *Christianity* »Kristianity» [p. 14] (König: »-änity»), *prophet* »proffet» [p. 15] (König: »praffeht»), *coffee* »koffe» [p. 19] (König: »Kaffe»), *psalm* »sam» [p. 26; but pl. »säms» p. 27] (König: »säm»), *tabernacle* »Täbernäkel» [p. 26] (König: »näckel») [: these deviations under b) were perhaps not intentional, but simply due to inadvertency].

The majority of these deviations under 4) — apart from the uncertain cases under b) — were probably based on Lagerström's own observation; if his book was not published until he had settled down at Gothenburg (in 1731), he had had good opportunities of hearing English spoken by native Englishmen of the English colony there. Perhaps he had made his translation before moving to Gothenburg,

though it was not published until some years afterwards; this would explain the fact that he did not make greater alterations in König's very often antiquated phonology.

- 13 The following remarks may be added on Lagerström's intentional alterations (as given above):

For English *v* = »wa», cf. Brown 1700: *v* »name *Vau*» (: Engl. *au* in *cause* etc. is rendered by »aa», i. e. Swedish *a* long, by Lagerström). Lagerström's »wa» may, however, have been simply copied from some English work; cf. Grammar 1711, which gives *v* = »va» or »ev». But this English »va» was no doubt meant to contain the *a* in *name* etc.

The notation »å» for Engl. *o* in *Bob* etc. (as against König »a») is not used consistently (: cf. the transcriptions »rang» *wrong* p. 29, »bacs» *box* p. 29; = König); and the notation »åå» (= »å» long) in *groat* etc. (as against König »ah») is not found either in such words as *cause* etc. or such as *ought* etc. (: both kinds transcribed »aa» = König's »ah»).

The transcription »Wummin» may of course be explained as due to a misreading on the part of the translator; but it may possibly represent a dialectal pronunciation actually noticed by Lagerström (cf. Wright EDGr.). — »u» represents in Lagerström's work (as also in the original) as well the vowel in *much* (tr. »Mutsch») etc. as the vowel in *book* (tr. »buck») etc.

In the transcriptions »woann», »woans», »wo-» probably stands for the English labio-velar [w], and »a» represents Engl. *o* in *box* etc. (cf. the transcriptions »rang», »bacs», above). A similar pronunciation of *one*, *once* is given by several English authorities of the 18th century (cf. Jespersen, Gr. I, 11, 21).

SERENIUS 1741.

- 14 J a c o b S e r e n i u s (b. 1700, d. 1776)¹ was born in the parish of Färentuna (in the diocese of Upsala), where his father was vicar. After completing his university course at Upsala, he took holy orders, and was finally (1763) appointed bishop of the diocese of Strängnäs, which office he held till his death. — Serenius acquired his knowledge of English in London, where he lived many years as pastor of the Swedish congregation (1723-1735) and chaplain

¹ Cf. Svenskt Biografiskt Lexicon¹ XIV, 199 ff.; Nordisk Familjebok¹ XIV, 905 f.

to the Swedish legation (1725-1735). In London he maintained a lively intercourse with the English scientific world, and was even made a member of the Royal Society.

Serenius' »Reglor för Engelske utspråket» [Rules for English ¹⁵ pronunciation] occupy four pages at the head of his Swedish-English-Latin dictionary: »Dictionarium Suethico-Anglo-Latinum» etc. (Stockholm 1741). Before this work appeared, Serenius had published his »Dictionarium Anglo-Svethico-Latinum» (Hamburg 1734),¹ of which a second edition appeared with the English title »An English and Swedish Dictionary» etc. (Nyköping 1757). Neither in the first nor in the second edition of this latter work are there any directions for the pronunciation of the English words recorded. In the second edition, however, the author makes — in connection with certain comparisons between English and Icelandic — the following statements regarding the pronunciation of English *kn* and *th*: »The aspirated N. is kept with a very soft blowing in the word, *knife*, which the Islander writes *Hnyfr*, and pronounces much like an Englishman, that speaks accurately»; ». . . no nation in the world can pronounce the English TH like an *Islander* . . .».

Serenius does not mention any sources for his »Reglor» of 1741; ¹⁶ but he is greatly dependent, for their contents, on Ludwig 1717 and König 1727, from which works he has borrowed most of his rules — though they are often considerably altered in form² — as well as

¹ This work is for the most part a translation of the second, English-French part of Boyer's »Dictionnaire Royal François-Anglois» (first ed. London 1699, other editions e. g. The Hague 1702, 1719, Amsterdam 1727, 1752), with additions from N. Bailey's »Dictionarium Britannicum», London 1730.

² The formulation of Serenius' rules shows a few cases of correspondence with Lediard 1726, which work he does not seem to have used otherwise; he does not, at any rate, follow Lediard 1726 in any of the numerous points of pronunciation on which this work differs both from Ludwig 1717 and König 1727. — The most striking of these cases of correspondence is the following:

Serenius: »A uti alla Enstafwige ord, ehwad de endas med en enkel consonans eller en dubbel, utsäges såsom et kort ä. . . . Lika så uti fler-stafwige ord, fram för en dubbel consonans.» [*A* in all monosyllables, whether they end in a single or a double consonant, is pronounced like a short ä. . . . Likewise in polysyllables, before a double consonant].

Lediard p. 23 f. (*a* = »ein kurtzes ä»:) »1. In Monosyllabis, worinnen das *a* vor einem einfachen oder doppelten Consonanten darauf kein *e* mutum folget, zu finden . . . In sehr vielen andern Diss- und Polysyllabis wann es vor einem einfachen oder doppelten Consonant, darauf kein *e*. mutum folget, gefunden wird.»

most of his examples. On several points, however, Serenius makes evidently intentional deviations from both Ludwig 1717 and König 1727. These deviations are very likely founded on the author's own ideas of English pronunciation; but probably he had found his views supported, in most of these cases at any rate, by some earlier works. One work of this kind is König 1715¹, from which Serenius has evidently borrowed a few statements (cf. below 33 (3), 37 (4), 57, 63); but he seems also to have had recourse to other works, which I have not been able to identify with certainty (: cf. however for cases of conformity with Jones 1701 and others, below 31 [*calm*], 37 [*womb*], 37 (3) [*roll* etc.], 43 (3) [*hear* etc.], 48 (2) [*surgeon* etc.], 50 [*lieu, view*], 52 [*ou* = *au*], 59 [*th*, Note], 64 (Note).

17 As an illustration of the way in which Serenius uses Ludwig 1717 and König 1727, I subjoin his account of English *a*, side by side with the relevant parts of those of Ludwig 1717 and König 1727.

Serenius 1741.	Ludwig 1717.	König 1727.
» <i>A</i> uti alla Enstafwige ord, ehwad de endas med en enkel consonans eller en dubbel, utsäges såsom et kort ä. e. g. <i>Fat</i> , fätt; <i>Cat</i> , kätt; <i>trap</i> , träpp; <i>land</i> , länd.	»Sect. I. <i>A</i> einzeln in einer syllaba simplici, oder die sich mit <i>a</i> endigt.	»I. <i>a</i> wie unaccentuirt ä in folgenden:
Lika så uti fler-stafwige ord, fram för en dubbel consonans. e. g. <i>Fancy</i> , <i>mantle</i> , fänsi, mäntl.	1. Wenn accentuirt, wird es wie ein langes ä oder äh gelesen ...	3. In den Endungen <i>al, an, ar, ard</i> , der Polysyllaborum. Als: <i>Général</i> , Dschenneräl, <i>Grámmar</i> , ...
Excipe.	(3) Am ende einer accentuirten sylbe, wenn sich die folgende sylbe mit einem consonante anfängt, ... als: <i>Abel, Abraham</i> , ... <i>appàrent</i> , ... <i>vàpou</i> u. d. g. ... Wie auch in den folgenden: <i>able, acre, awàkened; Baby</i> , ... <i>Fable, father</i> , ... <i>waver</i> , u. d. g.	4. In den Polysyllabis, welche auf einem Consonante, mit <i>e muto</i> endigen. <i>Couúrage</i> , kor-rädsch, <i>Fúrnace</i> , hú-mane, <i>prívate</i> , <i>déso-late</i> , ...
1. <i>A</i> fram för <i>ld, lk, ll, lm, ln, lt, rm, rn</i> , såsom langt a. e. g. <i>Bald</i> , baald; <i>Talk</i> , taak; <i>Fall</i> , faal; <i>Calm</i> , kaalm; <i>Faln</i> , faaln; <i>Malt</i> , maalt; <i>Warm</i> , hwaarm; <i>To warn, to</i> hwaarn.	Sect. II. <i>A</i> einzeln in einer syllaba composita propria, oder die sich mit einem consonante endigt.	II. <i>a</i> wie kurtz accentuirt ä,
	1. Wenn accentuirt, muss es ja nicht ... wie ein Teutsch a,	1. Wenn ein Consonans ohne <i>e muto</i> drauf folgt, insonderheit

¹ Lagerström's translation of König 1715 (cf. above, 6 ff.) seems not to have been used by Serenius; it differs from its original on one of the points where Serenius has borrowed from the latter (cf. below, 37 (4), & above, 11).

2. *A* uti fler-stafwige ord, och fram för en enkel consonans, utsäges som longt ä. e. g. *Måde*, *määd*; *To fåde*, *fääd*. Men när det intet står under accenten i fler-stafwige ord, är det et kort ä. e. g. *Général*, *to tólerate*.

3. *A* i fler-stafwige ord framför *m* eller *n*, stående ihop med flere consonanter, wil gemenligen hafwa accenten, men blir hwarken longt eller kort ä, utan emellan ä och a, dock så at a ganska litet höres. e. g. *Chambre*, *tschäämber*; *Example*, *exäämpel*; *Chance*, *tschääns*, &c.

4. Efwen så i En-stafwige ord framför *lf*, *nch*, *nt*, *rd*, *rf*, *rm*, *rp*. e. g. *Calf*, *half*, *branch*, *grant*, *dwarf*, *harm*, *hard*, *sharp*. *le* ge. *käaf*, *häaf*, *brääntsch*, *gräant*, *häarm*, *dwäarf*, *häärd*.

5. *A* i begynnelsen af twestafwige ord har gemenligen accenten med sig, derföre utsäges det som et longt ä, såsom *Able*, *fable*, &c. Men i begynnelsen af tre- eller fyr-stafwige, och der det icke bär accenten, är det kort ä. e. g. *Alliance*, *älläiäns*, *To aspire*, *äspäjer*.

sondern wie ein kurtzes ä gelesen werden, als: *as*, (als), l. *äs*, ... *what*, was, l. *huätt*, ... *saddle*, sattel, l. *säddel*.

Ausgenommen die folgenden accentuirten sylben:

-*äch*, l. wie ähtsch, ...

...
-*äld*-, wie *ahld*, in *bald*, kahl, *scald*, brühen, ...

-*älf*, l. ähf, *half*, halb, *calf*, kalb, *Ralf*, Radulphus.

-*älk*, l. ahk, *chalk*, kreide, *talk*, discours; ...

-*äll*, in einerley sylbe, wie ahl, ... als: *all*, alle, *to call* rufen, ... u. d. g. ...

-*älm*, l. fast wie ähm, so daß man das l fast gar nicht höret, als in *balm*, balsam; ... *calm*, stille, ...

-*äln*, wie ahln in *fallen* gefallen, ...

...
-*ält*, ahlt, *malt*, maltz, ...

-*älv*, ähv, *salve*, ...

-*ämb*-, ähmb, in *cambrick* ... *chamber*, ...

-*ämpl*-, ähmpl, in *ensample*, ... *example*, ...

-*änch*, ähntzsch, *branch*, ...

-*änc*-, ähnß, ... als *advance*, ... *chance*, ...

-*änd*-, ähnd, ...

...
-*änt*, ähnt, *grant*, ... *to chant*, ...

-*ärb*-, ährb, ...

-*ärc*-, ährß, ...

-*ärd*, ährd, *hard*, ... *hardy*, ...

-*ärf*, ährf, in *dwarf*, zwerg, *wharf*, käy.

...
-*ärm*, ährm, *arm*, arm; gewehr, ... *harm*, ... u. d. g. *Wärm* warm; wärmen, gehet nach der regel.

-*ärn*, ährn, *barn*, ... u. d. g. *Wärn*, warnen, gehet nach der regel.

in Monosyllabis und Dis-syllabis. Als: *ám*, *and*, *can*, ... *rámble* &c.

... ..

III. *a* wie lang ä oder äh in folgenden:

... ..

2. Vor *ft*, *lf*, *nce*, *nch*, *r*, *rd*, *rge*, *rk*, *rp*, *rt*, *sk*, *ss*, *st*, in einer Sylbe, und oft vor *th*.

Als: *ft*, *Cräft(y)*, ...
lf, *Càlf*, *Càlves*,
Hàlf, ...

nce, *Chànce*, ...

nch, *Brànch*, ...

... ..

rd, *Bàrd*, ... *hàrd*, &c.

... ..

rm, *Àrm*, ...

rp, *Hàrp*, ... *shàrp*, &c.

... ..

st, *càst*, ...

und in *Àmber*, *Àngel*,
àre, *Chàmber*, *stàrve*.

IV. *a* wie eh, wenn ein Consonans mit *e muto* drauf folgt, in Monosyllabis, *blàme*, ...

2. Vor *ble*, *cre*, *gue*,
nge, *ste* und *the* in Monosyllabis: *àble*, *Fàble*,
Tàble, ...

... ..

V. *a* wie ah, vor *ld*,
lk, *ll*, *lt*, und zwischen
w und *r*. als:

ld, *bàld*, ...

lk, *chàlk*, *tàlk*, ...

ll, *àll*, ... *fàll*, &c.

lt, *Màlt*, *sàlt*,
und *Dwàrf*, ... *Wàr*,
Wàrd, ... *wàrm*, *fore-wàrn*.

... ..

VI. *a* wie kurtz a in

-ärp, ährp, in *warp*, ... Die andern als ... *sharp* ... gehen nach der regel.

folgenden *is*, *it*, *thät*, *whät*, ... *wärren*, *Wärrior*.»

...
NB (2) In *àble*, *fàble*, *cràdle*, *acre*, *dàzle*, u. d. g. befindet sich das *a* in einer syllaba simplici, und nicht composita, davon oben.

2. Wenn unaccentuïret.

... wie ein überaus kurtzes und geschwindes ä, oder fast wie ein kurtzes e ... z. e. wie ein kurtzes ä in *alliance*, *appèar*, *arrive*, *aspire*, *attàin*, u. d. g. compositis; ... *général*, allgemein, dschenerell, *spécial*, ... *córal*, coralle, *carrel*, ...

...
Sect. III. *A* einzeln in einer syllaba composita impropria, oder die sich mit einem einzigen consonante und *e muto* endigt.

1. Wenn accentuirt,

Wird es wie äh gelesen, als *ace* ... l. ähß, ...

...
2. Wenn nicht accentuirt,
Wird es wie ein kurtzes und geschwindes ä oder e ausgesprochen, als *pálace* ... l. pälläß, ... *private*, ... preivet, *désolate* ... dessolät, ...»

18 Serenius' main authority seems to have been Ludwig 1717, from whose extensive and somewhat loosely arranged phonology, with its long lists of examples, he picked out what seemed to him most important. From König 1727 he has taken occasional rules of a special nature and the pronunciation of a number of isolated words, generally with the obvious intention of making his rules as free from exceptions as possible (: cf. e. g., above 17, *warm*, *warn* with »aa», *sharp* with »äa», as against Ludwig 1717 »nach der regel», i. e. with »kurtzes ä»).

19 His main object was evidently brevity. An unfortunate manifestation of this principle is the omission, in many cases, of the information given by his sources as to vowel quantity; in some cases for the obvious purpose of being able to join, under one and

the same rule, words with a long and words with a short vowel (: cf. below 40 [*ai* & Note], 45 f. [*ei* & Note], 51 & 53 [*ou* 2 & Note]; cf. also 42 f. [*ea* 2 & Note 2]). — His brevity is also responsible, in part, for the incompleteness of his rules. This deficiency is, however, mainly due to the fact that he did not properly work up the extracts he had made, on account of which his rules were very often confused and inconsistent.

This lack of proper revision of the material seems to indicate ²⁰ that these »Reglor» were a somewhat hurriedly arranged addition to the dictionary. And there is another, more certain, sign of the author's hurry in putting them together, *viz.* that the general principle of classification adopted was not carried through consistently. In fact, Serenius makes the usual main division into *v o w e l s*, *d i p h t h o n g s*, and *c o n s o n a n t s* (thus also e. g. König 1715), while Ludwig 1717 and König 1727 discuss the English sounds in the order of the alphabet; but by uncritically following these two latter works he gives, under his heading »*Vocales*», not only vowels but also *c o n s o n a n t i* and *y* and even the *d i p h t h o n g s* *oi* & *oy*, *ou* & *ow*, *ie*, *oo*, the two last of which (*ie*, *oo*) are also given — with some little difference in the wording of the rules and in the examples — under the heading »*Diphthongi*».

As Serenius had lived for more than ten years in London and ² had associated very considerably with English people there, his qualifications for the task of describing the English sound-conditions ought to have been rather good; and therefore it is very surprising to find that his work is not only not original, but also — on several points where he differs from both Ludwig 1717 and König 1727 and consequently, to some extent at least, must have been guided by his own observation — very deficient and even obviously incorrect (: cf. below 30 f. [*calm* with *l*], 32 f. [*epilogue* with [*i*]], (?) 36 & 37 (1) [*womb* with »longt» *o*], 36 & 37 (2) [*o* in *brother* etc. »mellan a och å»], 51 & 54 f. [»åu» in *bout* etc. as against »åo» in *cow* etc.], 55 (2) [*o* in *bone* etc. different from *ow* in *throw* etc.], 58 [*j* = »tsch»]). These deficiencies may be partly accounted for by the hurry in which Serenius evidently wrote his »Reglor» (cf. above, 20) — probably after he had returned to Sweden, where he had not his English friends to consult — but still they must be considered an indication that he did not possess a satisfactory knowledge of English pronunciation. This deficiency on his part was no doubt due to the fact that his interest in linguistic matters seems to have been limited, mainly,

to the historical-etymological department; for the actually existing sound-conditions he had no real interest, except when these — as in the case of English *kn* and *th* (cf. above 15, and below 59) — could be used to illustrate historical or etymological questions.

22 Phonology.

For reasons already stated (cf. above 4 f.), I shall confine myself to an account of those of Serenius' statements which are not borrowed from his two main sources, Ludwig 1717 and König 1727.

- 23 A special position from the point of view of the author's dependence on these two sources is occupied by his comparisons between English and Swedish sounds. As Serenius does not seem to have used Lagerström's translation (cf. above 16, foot-note 1), his statements on this head should be, in a sense, original¹; but on the other hand, there is reason to suspect that even here he was under the influence of Ludwig and König, so that he simply substituted Swedish sounds for the German sounds given by them for comparison with English sounds (cf. Lagerström, above 8). Of course it is impossible to decide, in detail, the extent of this influence, especially in cases where Swedish and German — and sometimes also English — sound-conditions are similar (as e. g. in the case of short *i*); but it should be kept in mind that such an influence may have existed in all cases where the author cannot with certainty be considered to have held (and expressed) a different opinion on the character of an English sound from that expressed by his German authorities.

- 24 The following are cases of this kind (: for Serenius' negligence in the marking of vowel quantity, cf. above 19):

[Sw. »i» (long)]: the identification of English *e* (stressed) in *severe*, etc., *ee* in *week* etc., *ie* in *belief* etc., with Swedish »i» long, and of English *ea* in *feature*, *heal*, etc., *eo* in *people*, with Swedish »i» (Ludwig 1717: »ih oder ie» in all these cases);

[Sw. »i» (short)]: the identification of English unstressed *ee*, *ie* in *committee*², *lotteries*, etc. (Ludwig 1717: »kurtzes (Teutsches) i») with Swedish short »i»; and of English *i* (stressed and unstressed?)³

¹ It is true that occasional comparisons between Swedish and English sounds occur in earlier Swedish works on Swedish orthography, especially in Hjärne's »Orthographia Svecana» (beginning of the 18th century); but there are no certain traces, in Serenius' »Reglor», of a direct influence of Hjärne's work.

² König 1727 accentuates *committee*; Ludwig 1717 *committee*.

³ For the wording of the rule, cf. below 34 (1).

in *infinite* etc. (Ludwig 1717: »(i kurtz) wie ein Teutsch i»), *u* in *busy, business* (Ludwig 1717: tr. »i»), *ui* in *guild* etc. (König 1727: »wie i»), *y* in *synod* etc. (Ludwig 1717: »kurtz, wie ein Teutsches i»), and unstressed *y, ey*, in *fancy, journey*, etc. (Ludwig 1717: »wie i»), with Swedish »i»;

[Sw. »e» (short)]: the identification of English *e* in *sense* etc. (Ludwig 1717: »kurtzes Teutsches e») with Swedish *e* (short) »uti Swenske orden efter, erter» [in the Swedish words . . .];

[Sw. »ä» (long)]: the identification of English *a* in *made, able*, etc. (Ludwig 1717: »langes ä oder äh») with Swedish long »ä»; and of English *ai, ay* in *faint* etc., *ey ni obey* etc. (Ludwig 1717: »äh» in both cases) with Swedish »ä»;

[Sw. »ä» short]: the identification of English *a* in *fat* etc. (Ludwig 1717: »kurtzes ä») and unstressed *a* in *aspire, general*, etc. (Ludwig 1717: »kurtzes ä»; »ein überaus kurtzes und geschwindes ä, oder fast wie ein kurtzes e») with Swedish »ä» short;

[Sw. »a» (long)]: the identification of English *a* in *bald* etc.²⁵ (Ludwig 1717: »ah»), *au, aw* in *fraud, law*, etc. (Ludwig 1717: »ah») with Swedish »a» long; and of English *o* in *lord, frost*, etc. (Ludwig 1717: »ah» or »a»), *eo* in *George* (: Ludwig 1715: tr. »ah»), *ou* in *cough, brought*, etc. (Ludwig 1717: »langes a oder ah») with Swedish »a»;

[Sw. »o» (long)]: the identification of English *o* in *bone, noble, more, most*, etc., *oa* in *oath* etc., *oe* in *foe* etc., *ou* in *court* etc. (Ludwig 1717: »langes o oder oh» in all these cases) with Swedish »o» long; here also belongs, no doubt, *poor* tr. »poor» (Ludwig 1717: »Poor, arm, lesen etliche pohr»);¹

[Sw. »å» (short)]: the identification of English *u* in *public, nurse*, etc. (Ludwig 1717: »kurtzes dunckles o»; König 1727: »kurtz o»), *ou* in *country* etc. (König 1727: »kurtz o»), and unstressed *ow* in *harrow* etc. (Ludwig 1717: »kurtzes o»), with Swedish »å»;²

¹ English *o* in *bone* etc. is given by Serenius = »i Swenska orden Bord, stor, &c.» [in the Swedish words *bord, stor*, etc.]. Concerning the pronunciation of this Swedish *o*, Beckman p. 173 gives the following quotation from Hjärne (: beginning of the 18th century): »pronuncieras med en holigh munn hos oss och de andra Nordiska som Tyska, Nederländare och Danska, fast meer än i de andra tungomåhlen» [is pronounced with a hollow mouth among us and the other Northerners, as the Germans, the Dutch, and the Danes; more than in the (?) other languages]. Cf. below 55 (2).

² By the comparison with Swedish »å» Serenius does certainly not mean to indicate another quality of the English sound in question than that express-

[Sw. »u» (long)]: the identification of English *oe* in *shoe* with Swedish »u» long; and of English *oo* in *room*, *cool*, *fool*, *crook* (Ludwig 1717: »langes (Teutsches) u oder uh», also in *crook*), *ui* in *suit* (König 1727: tr. »schuht») with Swedish »u»;

[Sw. »u» (short)]: the identification of unstressed English *ou* in *voluminous* etc. (Ludwig 1717: »kurtzes u») with Swedish »u»;

26 [Sw. »äj»]: the identification of English *i* in *fine* etc., English *y* (long) generally, *ie* in »denie» etc. (Ludwig 1717: »ey» in all these cases) with Swedish »äj» or »äi»; here also belong English *eye*, »eyelet» (Ludwig 1717: »ey»), »der både *e* och *y* höres» [where both *e* and *y* are heard];

[Sw. »ai»]: the identification of English *oi*, *oy* in *toil*, *boy* etc. (König 1727: »ay») with Swedish »ai»;

[Sw. »ju»]: the identification of English *u* (long) generally, *ui* in *fruit* etc., *eu*, *ew* in *neuter*, *few*, etc. (: in all these König 1727 »ju», Ludwig 1717 »iuh»), *eau* in *beauty*, *beautiful* (Ludwig 1717: »iuh»; in König 1727 these words are not mentioned, but Serenius follows the usual notation of that work), with Swedish »ju»;

27 [Engl. *ch*]: the representation of English *ch* in *charge* etc. (Ludwig 1717: »tzsch oder tsch»; König 1727: »tsch») with »tsch»;

[Engl. *g*, *gh*]: the identification of English *g* in *girl* etc. and *gh* in *ghost* etc. (Ludwig 1717: »ein hartes Teutsches g») with Swedish »g»; the representation of English *g* in *judge* etc. (Ludwig 1717: »wie dsch») with »dsch»; and the identification of English *gh* in *enough* (and others) (Ludwig 1717: »ff»; König 1727: tr. »ff» or »f») with Swedish »ff», and in *cough* (and others) (Ludwig 1717: »ff»; König 1727: tr. »f») with Swedish »f»;

[Engl. *ti*/ vowel]: the representation of English *t* in *station* etc. (Ludwig 1717: »ein gelindes sch»; König 1727: »hart sch») with »sch».

28 [Engl. *sh*]: In the case of English *sh*, Serenius retains the comparison with the German sound given by his authorities; he says that it »har samma ljud som sch i 'Tyskan» [has the same sound as *sch* in German] (Ludwig 1717: »wie sch»).

29 I shall now pass on to an account of the cases where Serenius is independent of or, at any rate, differs materially from Ludwig 1717 and König 1727. I disregard, however, a number of insignificant examples, apparently added by himself, as well as a few rules ed by »o» by Ludwig 1717 and König 1727; »å» is used simply because Swedish »o» short had already been appropriated for the comparison with English *o* in *brother* etc., of whose quality Serenius had a mistaken conception (cf. below 36 & 37 (2)).

— very often badly formulated — either differing only in form from those of the sources or, it seems, formulated on the basis of the extensive lists of examples in Ludwig 1717.

V o w e l s .

a 1) *calm* (tr. »kaalm») with »a» long, i. e. the same vowel as 30 in *bald* etc. (Ludwig 1717: »ähm»).

2) *a* in *chamber*, *example*, *chance*, *calf*, *dwarf*, *harm*, etc. (tr. »tschäämber» etc.) = »hwarken kort eller longt ä, utan emellan ä och a, dock så at a ganska litet höres» [neither a short nor a long *ä*, but between *ä* and *a*, yet so that *a* is very little heard] (Ludwig 1717: »äh»; König 1727: »wie lang ä oder äh» (but »ah» in *dwarf*); all examples given by Serenius are also found in Ludwig 1717 or König 1727, cf. above 17).

Note. 1) *calm* with »aa» may be a mistake by Serenius, 31 who may have overlooked the fact that the word is given with »äh» by Ludwig 1717: cf. the »l» in the transcription, contrary to Serenius' rule further on (from Ludwig 1717 and König 1727), that *l* is silent in *calm* and other similar words. — But it is more probable that »aa» in *calm* is an intentional deviation from Ludwig 1717, and represents a pronunciation actually noticed by Serenius; the same vowel (= in *bald* etc.) is still given in the 18th century by the English authorities Brown 1700 (tr. »caum», cf. Kern p. 56), Jones 1701 (cf. Ekwall), Exp. Orth. 1704 (: Ellis »AA»), not counting many foreigners, e. g. Greiffenhahn 1721 (cf. Horn Gr. 131, 2), Arnold 1736 (tr. »kahm»).

2) The quantity of the *a* in *chamber*, *calf*, etc. is not mentioned by Serenius; but he probably means a long vowel (= Ludwig 1717 and König 1727). As to quality, he evidently means some kind of [æ]-vowel (not [ɑ]). His recognition of this special quality of *a* is in accordance with König 1727, where *are*, *calf*, etc. are given with »äh» as against »eh» in *face*, *blame*, etc. (cf. above 17).

e 1) »Alla Composita med *de*, *re*, *be*, *se*, *pre*, och de som komma 32 af Latin, beholla gemenligen sitt retta ljud af *e*, utan ombytelse. e. g. *Regard*, *destiny*, *beware*, *prepair*, *separation*.» [All composita with *de*, . . . and those which derive from Latin, generally keep their right sound of *e*, without change] (cf. Ludwig 1717: *e* = *e* short in *destitute* etc., and in the first syllable of *segregation*, *generation*, etc. (: i. e. such as are derived from words with stressed *e* short), but *e* = *i* short in *prepare* etc.; König 1727: *e* = *i* short, in unstressed position

in *prefer*, *repeat*, etc.); — as »ä» initially, in *ever*, *eleven*, *entry*, »&c.» (cf. Ludwig 1717 & König 1727: *e* = *e* short in *enter* etc., but = *i* short in *ever*; *eleven* is transcribed »ilevn» in Ludwig 1717).

2) As »i» initially in *epilogue* (cf. Ludwig 1717: *e*- = German *e* short in *epigram* and other similar words).

3) *e* »höres . . . ganska litet i endan på de ord, som slutas med en enkel consonans, e. g. *Eleven*, *seven*, *boiled*, *prayer*, *flower*» [is heard . . . very little in the end of words which end in single consonants] (cf. Ludwig 1717: *e* may be s i l e n t in the unstressed endings *ed*, *el*, *en*, *er*, *es*; examples (among others) *boiled*, *eleven*, *prayer*, *flowers*).

33 N o t e . 1) The rule for »Composita» (*regard* etc.) is no doubt based on the following rule in Ludwig 1717, which, however, only includes s t r e s s e d prefixes: »e kurtz wie ein Teutsches e . . . in etlichen compositis mit *de*, *pre*, *re* und *se*, als *déprecate*, *désolate*, . . . *déstitute*, . . .». The including of u n s t r e s s e d prefixes also (*regard* etc.) under this rule was probably an intentional deviation from Ludwig 1717. Perhaps Serenius identified the unstressed *e* in *regard* etc. with the Swedish c l o s e *e* short (cf. below 38, *bury*), and considered the difference between this (close) *e* and the ordinary *e* short in *destiny* etc. to be insignificant. — By his »ä» in *ever*, *eleven*, *entry*, Serenius can hardly have meant any other vowel than »e uti de Swenska orden efter, erter» (= English *e* in *sense* etc., cf. above 24); this »e» must have been identical then, as it is now, with the ordinary Swedish *ä* short, which Serenius, in agreement with his German sources, incorrectly identifies with English *a* short (in *fat* etc.; cf. above 24). — Serenius' »ä» (as against Ludwig 1717 & König 1727 »i») in *ever* may be due to his own observation. He may also have heard a pronunciation of *e*- in *eleven* as [e] (or perhaps a c l o s e [e]), since the change of *e*- to [i] in this word has not occurred in all English dialects (cf. Wright, EDGr., Index); but his rules in one or two other cases correspond so ill with the examples given for their illustration (cf. e. g. o/l/, below 36(3)), that there is ground for the suspicion that, in fact, he had the s t r e s s e d -*e* in *eleven* in mind in this case.

2) *epilogue* with *e*- = »i» is probably a mistake by Serenius.

3) The wording of the rule seems to be due to influence from König 1715: *e* »wird aber in den Worten, so auf *en* ausgehen, und in den Participiis, welche sich in *en* und *ed* endigen, gar wenig gehöret». But Serenius may also himself have noticed that the *e* in

-*en*, -*er* was somewhat more audible than the *e* in derivatives such as *inducement* etc., in which he gives *e* as *s i l e n t* (= Ludwig 1717).

i 1) *i* has »sit wanliga ljud» [its ordinary sound], medially as ³⁴ well as initially, in words »som komma af Latinen, Grekiskan och Fransöskan» [which derive from Latin, Greek, and French]: *limitation*, *infinite*, *insignificant*, *inquisitive*, *litigious* (cf. Ludwig 1717: stressed *i* is short in (among others) *inquisitive*, *litigious*; thus also »unzehlich viel andere», which are given as exceptions to the general rule that Hebrew, Greek, and Latin or »origine-Lateinische» words have *i* = »ey»); — *i* »utsäges efter wanligheten» [is pronounced as usual] in »Alla Participiis» [all participles]: *being*, *giving* (cf. Ludwig 1717: *i* is »gar verbissen und verschlungen» in the unstressed endings *il*, *in*, *ing*, e. g. (among others) *being*); — »Lika så» [like-wise] before *st*: *twist*, *list*, *grist* (: neither rule nor examples with *i/st* are given in Ludwig 1717 or König 1727).

2) *i* has a sound »emellan ä och å» [between *ä* and *å*] before »r simplex eller [or] compositum»: *stir*, *bird*, *dirt* (tr. »stårr», »bård», »dårt») (cf. Ludwig 1717: -*ir* = »err»; the examples include those given by Serenius).

Note. 1) The sound Serenius had in view was evidently ³⁵ [i]. The obviously intentional contrast with Ludwig 1717 in the wording of the rule concerning words from Latin etc. was probably caused by Ludwig's numerous examples with *i* short and his addition: »unzehlich viel andere». — The difference from Ludwig in the matter of *i* in *being* etc. is certainly also intentional: probably Serenius here records his own observation. — The rule concerning *i* in *twist* etc. is no doubt Serenius' own work.

2) Serenius' statements really imply a compromise between two different pronunciations of English *i/r* (+ cons.), both represented by contemporary authorities, English as well as foreign (cf. Gabrielson, *i/r* + cons.): a) English *e* short, as in *sense* etc. (= Serenius' »ä» in *ever* etc., cf. above 33 (1)) — thus Ludwig 1717 & König 1727 — and b) English *u* short, as in *hunt* etc. (= Serenius' »å», cf. above 25). It is impossible to tell to what extent Serenius' statement was based on his own observation.

o 1) »longt» [long] in »*Most*, *post*, *ghost*, *womb*, *comb*» (Ludwig ³⁶ 1717 & König 1727: »uh» in *womb*, »oh» in the other words).

2) »merendels såsom et swenskt kort o och gör et ljud mellan a och å. e. g. *Brother*, *mother*, *poverty*, *frost*» [mostly as a Swedish *o* short, and makes a sound between *a* and *å*]; further in *love*, *glove*

(»efter regeln» [after the rule]), and evidently also in *word*, *wort*, *worm*, *world*, »&c.» (»der o är kort» [where *o* is short]) (for Ludwig 1717 & König 1727, see below, Note).

3) »Fram för *ll* får o ljud af åo. Ex. *Roll*, *toll*, *colt*, *bolt*, *läs* *råol*, *cåolt*, *båolt*» [Before *ll*, *o* gets the sound of *åo* . . . read . . .] (Ludwig 1717: »oh» in all the words adduced by Serenius; König 1727: »oh»).

4) »som *i* stödande på *y*» [as *i* leaning on *y*] in *women* (Ludwig 1717: = *i* short; König 1727: tr. »wimmen»).

37 Note. 1) It is possible that Serenius only means to state the quantity, not also the quality, of the vowel in these words; so that he does not really mean to say that *womb* has the same vowel as *most* etc. But if he does, he has probably made a mistake. It is true that Dyche 1710 (1726) transcribes *womb* »wôme» (cf. *comb* »côme» in the same place), which Ellis renders »woom» (i. e. [wo:m]); but Dyche's transcriptions are not very reliable. In this case he only wants to illustrate his rule that silent *b* makes the preceding vowel long; and this is done in his transcriptions by means of the circumflex and the *-e*. In this place he has no occasion and most probably no intention to give his opinion as to the quality of the *o* in *womb* (and *comb*).

2) Serenius has evidently had in view the vowel in *brother* etc. (not the vowel in *God* etc.); this is shown by the fact that he places the words *love*, *glove* (Ludwig 1717: »ein kurtzes o») and evidently also *word* etc. (Ludwig 1717: *o* = »ein kurtzes geschwindes Teut-sches o») on a par with the four examples given under the rule. But then there remain to be explained the examples *poverty*, *frost*, and further the statement that *o* in *brother* »makes a sound between *a* and *å*» (as against *u* in *hunt* etc. = »å», cf. above 25). — *frost* is given in another place as an example of English *o*/ double consonant = »a» (: *lord*, *frost*, *storm*, etc.; tr. »ah» or »a» in Ludwig 1717; cf. above 25); in the present case it is probably a misprint, most likely for *front*, which word is given in König 1727 as first example under the rule *o* = »kurtz o». — As to *poverty*, Ludwig 1717 says that in this and similar words (i. e. with *o* = [ɔ] in open syllable) »wird das *o* kurtz wie ein dunckles a» (i. e., according to his definition of »dunckles a», a sound between German *a* and German *o*); but he does not transcribe these words — nor the words *brother* etc. (whose *o* is = »ein kurtzes o») — while the words of the type *lord*, *frost*, etc. are transcribed with »ah» or »a». Through the absence of transcription

in Ludwig 1717, Serenius has identified *o* = »ein kurtzes o» in *brother* etc. with *o* »kurtz, wie ein dunckles a» in *poverty* etc., and further applied Ludwig's statement as to this latter group of words to the words of the former group; and owing to the transcription, with »ah» or »a», of the group *lord*, *frost*, etc. (without any qualifying description of the vowel), he has interpreted the *o* in these words as a pure *a*, different from »dunckles a» in *poverty* etc. — Such a complicated misinterpretation of Ludwig 1717 can of course only have been possible under the presumption that Serenius, besides reading his sources somewhat carelessly, was himself rather uncertain as to the pronunciation of English; but this presumption is supported by several other mistakes on his part (cf. above 21).¹

3) The evidently intentional deviation on this point from Ludwig 1717 & König 1727 should certainly be considered to imply that Serenius was of opinion that he had heard a diphthongic pronunciation of *o* in this position. But it is possible that he would not have formed, and expressed, this opinion, if he had not found the pronunciation given in some earlier work, e. g. Wallis 1653 (etc.), Cooper 1685, Jones 1701, Exp. Orth. 1704 (according to Ellis), Greenwood 1711 (etc.), Nyborg 1698, Sewel 1706, Pel 1735. — In spite of these authorities, it is hardly probable that the old diphthong in these words was really heard in the usual London pronunciation in Serenius' time (1723—1735): Wallis and Cooper cannot be admitted as evidence so long after their own time; Jones' pronunciation is old-fashioned and, besides, does not represent London (cf. Ekwall § 49); the diphthongic pronunciation of the words in question quoted by Ellis from Exp. Orth. 1704 is not mentioned in Kern's account of the apparently identical work Right Spelling 1704 (cf. Kern § 31 f., 32), which is, besides, very dependent, though only indirectly, on Cooper 1685 (cf. Kern § 7 ff., 15); Greenwood copies Wallis quite uncritically; the Dutchman Pel has taken his rule from his compatriot Sewel; and, finally, as to this Sewel and the

¹ It is of course possible that, in this rule, Serenius had in mind one of the dialectal variants of the Standard Swedish [o]-vowel, which are more or less closely allied, in acoustic quality, to the French *o* in *encore*, *enorme*, etc. and consequently also to the English *o* in *brother* etc.; but this assumption is not needed for the explanation of the rule in question. — Serenius' distinction between *o* in *brother* etc. and *u* in *hunt* etc. may be due exclusively to his mistake as to the quality of the *o* in *brother* etc. He may, however, also have been influenced by König 1715, where *mother* etc. are transcribed with »o» as against *much* etc. with »u».

Dane Nyborg, their statements — even if they are based on their own observation, which is not very probable (: Nyborg is influenced by Wallis on other points, cf. Holthausen II, p. 54) — cannot be credited against the express evidence of monophthongic *o/l* given by several English authorities of the 17th and the beginning of the 18th century (cf. especially Lediard 1726, where the diphthongic pronunciation of *o* in *old* etc. is expressly repudiated)¹. On the other hand, it is possible that Serenius based his statement on an actually noticed dialectal pronunciation of the words in question (cf. especially, for the Scotch pronunciation, Buchanan 1766, which work gives, according to Ellis, diphthongic pronunciation in *bold*, *sold*, etc. as well as in *bowl*, *mould* etc.); or it may be that it was the »hollow» quality of the following *l* that gave him the impression of diphthongic pronunciation of *o* in this position.

4) The statement concerning the vowel in *women* is no doubt derived from König 1715 (: »in plurali sagt man vor *women* wümmin»); yet Serenius may also have thought he noticed a labialisation of the [i] due to the labial surroundings.

38   u 1) »har et ljud emellan e och ä» [has a sound between e and ä] in *bury* (Ludwig 1717: tr. »berri»; König 1727: tr. »bürri»).

2) For English *u* after *g* and *q*, see below 61 (w).

Note. 1) Serenius must have had in mind a middle vowel between the close Swedish *e* short (cf. above, Swedish Sounds) and the ordinary Swedish *e* short in Serenius' »after, erter» (= Swedish *ä* short, cf. above 33 (1)). The former vowel does not appear anywhere else in Serenius' comparisons (cf. however *regard* etc., above 32 f.); but it certainly existed in his Swedish pronunciation (cf. Beckman p. 172). — Thus, Serenius here wants to indicate a more close [e]-vowel than the ordinary English *e* short. This statement may be due to a compromise, either between Ludwig 1717 and König 1727 (cf. above), or between two pronunciations of *bury* actually used in England — which Serenius may or may not have noticed himself — viz. [e] and [i] (: [i] is still given by Dyche 1710 (1726) and Watts 1725 (1734)).

39   y As »i» in »Grekiska ord» [Greek words] »e. g. *Synod*, *Chymist*, *Physician*, *hypoconder*, *polygamy*» (Ludwig 1717: »kurtz, wie ein Teutsches i» in (among others) *polygamy*, *chymist*, *physic*, which are mentioned as exceptions to the rule that *y* is = »ey» »in ausländischen, Griechischen, Lateinischen oder origine-Lateinischen

¹ Cf. Ellis, p. 1042.

wörtern»; and generally in weak stress, e. g. (among others) *physician*, *hypochondria*).

Note. The deviation from Ludwig 1717 in the wording of the rule is evidently intentional; cf. the corresponding rule for *i*, above 34 f.

Diphthongs.

ai As »ä. E. g. *Faint, fair, again, fairies*» (Ludwig 1717: »äh»; 40 but »ägenn»; König 1727: »eh»; but »äkginn»).

Note. In *faint, fair, fairies* Serenius has obviously meant a long vowel; *again* is uncertain. Probably Serenius intentionally omitted all references to vowel quantity in his rule, whereby »ä» could serve for the long vowel in *faint* etc. as well as for the short vowel in *again*; he has used the same method in the case of *ei* (cf. below 45 f.). As to »ä» for English *e* short, cf. above 33 (*ever* etc.) and below 42 f. (*tread* etc.), 47 f. (*surgeon* etc.).

au, aw »som longt a» [as long a] »e. g. *Fraud, fault, aun, lawn*» 41 (Ludwig 1717 & König 1727: »ah»).

Note. If »aun» is a misprint for *aunt*, Serenius differs in the pronunciation of this word from Ludwig 1717 & König 1727, where *aunt* is given with »äh». It is quite as probable, however, that »aun» is a spelling — or a misprint — for *awn*, which word Serenius gives, with the Swedish translation »agn», both in his English-Swedish and in his Swedish-English dictionary.

ea 1) As »i» in *measure* (as in *feature, feast*, etc.) (Ludwig 1717: 42 »ein kurtzes Teutsches e»; König 1727: »kurtz e»).

2) As »ä» in the words *tread* v., *head, bread, lead, dead, deaf*; — as »ä» in »e. g. *To hearken, heart, steady, pleasant, heavy, pearl*» (Ludwig 1717: »Die folgenden, darinn *ea* einen kurtzen accent hat, und wie ein kurtzes Teutsches e gelesen wird und daher zuweilen wenn ein r darauf folgt, wie ein ä klingt, als *already, beard, . . . to behead, bread, . . . earl, . . .*» etc., including all Serenius' examples; König 1727: »kurtz e» in *bread* etc., *heavy* etc., *pearl, earl*, etc.; but »äh» in *hearken, heart*, and others).

3) As »iä uti *hear, bear, tear, pear, rear*» (Ludwig 1717: *ea* generally »wie ih oder ie»; but »wie ä in *bear* bär und *pear* birne»; cf. the following transcriptions (and others with »ieh» and »ie») given in a transcribed text (p. 152 ff.) and in a word-list (p. 172 ff.): *bear* (tragen) »biär» pp. 153 (twice), 154, »biehr, biär» p. 173, *hear* (hören) »hiehr» p. 177, *tear* (»zehren») »tehr» p. 185, *tear* (»zähre»)

»tier» p. 185, *rear* »rier» p. 182; König 1727: *ea* generally »wie ih», thus especially in »a *Bèar* (al. *Bier*)» and »a *Tear*» (Thräne); but »eh» in *bear*, *pear*, *swear*, *to téar*, *wear*, *weary*).

43   *Note.* 1) The pronunciation »i» in *measure* is very doubtful; in other works I have only found [e] (thus Jones 1701, Sewel 1706, Arnold 1736 & 1754, etc.).

2) By employing the notation »ä» in all these words, Serenius probably meant to simplify the rule given in Ludwig 1717. The exact quality he meant this »ä» to have in each case cannot be decided, since he uses »ä» as well for English *a* in *fat* etc. and English *ai* in *faint* etc. as for English *e* in *ever* etc. (cf. above 24, 32 f. 40). But it is probable that — in accordance with Ludwig 1717 — he meant »ä» = English *e* short ([e]) in the words *tread* etc. and probably also in *steady*, *pleasant*, *heavy*; and »ä» = English *a* short ([æ]) in *hearken*, *heart*, *pearl*. In the matter of the words *hearken* etc., where Ludwig 1717 and König 1727 differ, he may, however, have had no opinion of his own and simply have wanted to avoid committing himself.

3) The source of Serenius' »iä» is no doubt the transcription »biär» in Ludwig 1717 (cf. also Kullin, below 71); perhaps he also found a support for this notation in his own observation of the pronunciation of such words as *hear*, *rear* (with [-iər] from [-i:r], cf. Jespersen Gr. I, 11, 11). The use of »iä» also in *pear*, which is given with »ä» and »eh» respectively in his sources, may be due to his own observation of such a pronunciation of this word, which is given with *ea* = [i:] in *Right Spelling* 1704 (= *Exp. Orth.* in Ellis, cf. Kern § 48) and in Arnold 1736; in this case, his *tear* should probably be interpreted as the substantive (Thräne). But it is far from certain that the rule should be given an interpretation so favourable to the author. It is in fact quite as probable that Serenius, without any real basis of personal observation, simply assumed that the pronunciation »iä» of *hear* etc. could be used, in spite of the statements of Ludwig 1717 and König 1727, also in *bear* s. (Bär), *tear* v., *pear*, or that, without having any opinion of his own concerning the pronunciation of these words, he merely simplified the rules given by his sources, whose distinctions he considered as insignificant.

44   *eau beau* tr. »bå» (Ludwig 1717: »oh»).

Note. Cf. below 55 (ow, Note 2).

45   *ei* As »ä. e. g. *Their*, *either*, *neither*, *heir*, *surfeit*, *eight*, *weight*,

heifer («Ludwig 1717: »Fast wie langes e oder eh, oder mit einem mittel-klange zwischen einen langen e und i»: *either*, *neither*, *neighbour*, *heir*, *their(s)*, *inveigle*, *eight*; »Wie ein kurtzes e» in (among others) *heifer*, *surfeit*; »Etliche pronuncieren auch *either*, *neither* also»; »äh» in *deign*, *reign*, and others; »ey» in *weight*; König 1727: »eh» in *their* (tr. »äh»), *heir*, *eight*, *weight*, *deign*, *reign*, *rein*, and others; »kurtz e» in *either*, *neither*, *heifer*, and others; »kurtz i» in *surfeit* etc.).

Note. The rule is obviously a compromise between Ludwig 1717 and König 1727; mainly following the latter (whose »eh» is the regular equivalent of Ludwig's »äh» and Serenius' (long) »ä»), but adopting — probably to make the rule more simple — Ludwig's »kurtzes e» in *surfeit*. — The omission to state the quantity of the »ä» was no doubt intentional; but probably Serenius meant a long vowel (= *a* in *name* etc.) in *their*, *heir*, *eight*, *weight* (= König 1727), a short vowel (= *e* in *ever*, *sense*, etc., cf. above 33) in *heifer* (= Ludwig 1717 & König 1727), *surfeit* (= Ludwig 1717), and a short (= König 1727) or both a short and a long vowel (= Ludwig 1717) in *either*, *neither*.

eo 1) As »ju uti *Yeoman*» (tr. »jumen») (Ludwig 1717: »wie ein kurtzes Teutsches e»; König 1727: tr. »jimän»).

2) As »ä uti *Surgeon*, *pidgeon*, *scutcheon*, *gudgeon* och dylika endelser» [and such endings] (König 1727: *eo* »wird getheilt» in the ending *-eon*, e. g. »Pidge-on»; »vulgo aber: . . . pidschen»).

Note: 1) I have not found *yeoman* with »ju» in any other work (except Kullin 1744 and Des Réaux 1770, which are influenced by Serenius). This pronunciation is, however, theoretically possible, whether Serenius means a long or a short vowel: cf. the pronunciation with English *u* short (= in *hunt* etc.) in Jones 1701, *Exp. Orth.* 1704 (according to Ellis; yet with [e] in the apparently identical *Right Spelling* 1704, see Kern § 44), Kenrick 1773, which vowel can only be derived from [u] < [u:] < ME *ō*.

2) When Serenius here accepts a pronunciation characterized by König 1727 by the word »vulgo», he is probably guided by his own observation, possibly backed up by some English authority; cf. e. g. Jones 1701, which work gives *eo* = »e» in (among others) *dudgeon*, *pigeon*, *scutcheon*.

ew *shew* tr. »schå» (Ludwig 1717: »oh»).

49

Note. Cf. below 55 (ow, Note 2).

- 50 **ieu** *i* before *eu* is pronounced as »et Swenskt *i longum*» [a Swedish *i* long] »e. g. *Lieu, view*» (Ludwig 1717: = »iuh», »in einem klange, daß man das *i* kaum höret»).

Note. This rule — which is not in agreement with the rule of *eu*, *ew* = »ju», see above 26 — may be due, though perhaps the author is unconscious of it, to the spelling with *ie*; there is in fact, just before this, a rule of *i/e* (in *belief* etc.) = »*i longum*». But the rule agrees so closely with Jones 1701, which gives »the Sound of *ee*» in all words »that come from the French, and sound *ie* before *u*, as *Adieu, lieu, . . .* etc. and *view*», that direct influence from this work seems very likely.

- 51 **ou** 1) As »åu. e. g. *Bout, gout, stout*» (Ludwig 1717 & König 1727: »au»).

2) As »u» in the words *young, youth, would, should* (Ludwig 1717: »kurtzes u» in *young* and others; »uh» in *youth, would, should* (and others); König 1727: »kurtz o» in *young*, »uh» in *youth*, »kurtz u» in »*wou'd*», »*shou'd*»).

- 52 **Note.** 1) The notation »åu», as against »au» in Ludwig 1717 and König 1727, may be based — to some extent at least — on Serenius' own observation. But he has probably also been influenced by some earlier work: cf. e. g. Cooper 1685 (: »*U Gutturalem, ante u Germanicum oo anglicè exprimentem, semper scribimus per ou; ut out ex*»; *u gutturalis* is in Cooper = *u* in *nut* etc., = Serenius' »å»), Jones 1701 (: *ou, ow* in *bough, cow* etc. »is the true Sound of *ũ* short, in *but, cut*, etc. and *oo* join'd together in one Syllable»). — For the distinction between *ou* and *ow*, see below 54 f. (*ow* 1 & Note 1).

- 53 2) The absence of information as to quantity is no doubt intentional, in this case as in many others. — Ludwig 1717 gives »kurtzes u» not only in *young* but also in *cousin, couple, touch* and other words, which Serenius, following König 1727, gives with »å» (cf. above 25); Serenius' accordance with Ludwig 1717 in the pronunciation of *young* seems to indicate that he had found Ludwig's pronunciation of this word supported by his own observation.

- 54 **ow** 1) »som åo . . . dock så at å drages up åt gomen, och o med utblåste kinder» [as åo . . . yet so that å is drawn up towards the palate, and o with the cheeks blown out] »Ex. gr. *Cow, own, sow, cóward, allówance, crowd, down, &c.*» (Ludwig 1717: »au», with all Serenius' examples except *own*; König 1727: »au» in *how, now*, etc.).

2) »som å stödande på o» [as å leaning on o], »e. g. *To throw, to flow, to know, &c.*» (Ludwig 1717: »oh», König 1727: »o»).

Note. 1) It seems probable that Serenius really meant to make a distinction between *ow* = »åo» and *ou* = »åu», though the difference he may have had in mind cannot have been great (cf. his description of the »o» in »åo»). I do not know any work from which he can have borrowed this distinction. — The example *own* may of course be a mistake by Serenius (Ludwig 1717 gives »oh», König 1727 »o»); but it may also be a misprint — cf. above *frost* 37 (2), and (?) »aun» 41 — probably for *now* or *owl*, both found among the examples in Ludwig 1717.

2) By the expression »som å stödande på o», Serenius probably only wanted to indicate that the English sound in question was more similar to Swedish »å» (long) than to Swedish »o» (long). If interpreted in this way, Serenius' statement was certainly correct; since the Swedish *o* long (in *stor* etc.) — even if it may have been, at that time, more similar to [o:] and less similar to [u:] than it is now (yet cf. Beckman p. 173) — no doubt differed considerably from the English sound in question. — It may be pointed out here that Serenius represents English *o*, *oa*, *ou* in *bone*, *oath*, *court*, etc. as Swedish »o» long (: influence of the German sources, cf. above 25), English *ow* in *throw* etc. as Swedish »å leaning on o», and English *eau*, *ew* in *beau*, *shew* as Swedish »å» (: in transcriptions, cf. above 44, 49). It is possible that he really intended — perhaps on account of the difference in spelling — to distinguish between *ow* in *throw* etc. and *o*, *oa*, *ou* in *bone*, *oath*, *court*, etc.; but this is by no means certain, since the identification of English *o*, *oa*, *ou* in *bone* etc. with Swedish »o» long, may have been due exclusively to uncritical translation from the German sources. By the transcription of *beau*, *shew* with »å» he probably meant no other sound than that given to *ow* in *throw* etc., which he could hardly express by transcription in any other way, without adding extra explanations.

C o n s o n a n t s.

b Audible, also before *t*, in »Alla ord, som äro composita af sub» 56 [All words that are composita of *sub*] »e. g. *Subtle, subterraneous*» (Ludwig 1717: *b* is heard in *subterraneous* »u. d. g.»; yet *subtle* tr. »sottel»).

Note. *Subtle* is doubtful. It is not quite impossible, how-

ever, that Serenius may have noticed, among his learned English friends, the Latinized pronunciation with [b] which appears later, in Sheridan 1780 (1789) and Walker 1791, in the variant *subtil*.

- 57 **h** »*H* fram för vocales gör altid aspiration» [*H* before vowels always makes an aspiration] (Ludwig 1717: »wie ein Teutsches h»; König 1727: »H wie im Teutschen»).

N o t e . The wording of the rule is borrowed from König 1715: »Dieser Buchstab wird insgemein als eine Aspiration vor einem Vocali gebraucht».

- 58 **j** »*I* consonans utsäges med et hwäsande af tungan, men icke mot tanden. e. g. *Just* tschäst, *Jaspis* tschäspis» [... is uttered with a hissing by the tongue, but not against the teeth]; »*J* consonans fram för alla vocales ljuder som tsch» [... before all vowels sounds as tsch] (Ludwig 1717: *j* = »dsch», »so daß man es ja nicht mit der aussprache des *ch* confundire»; König 1727: »*J* wie dsch, und ist wohl zu unterscheiden vom *ch*», etc.).

N o t e . The notation »tsch» is no doubt a mistake by Serenius himself. It is probably a result of his inclination — also displayed in other cases — to look for phonetical differences where there were orthographical ones: in this case between *g* — which he represents as »dsch» — and *j* (: cf. his distinctions between *o*, *oa*, *ou* and *ow*, and between *ou* and *ow*, above 54 f.). — His description of the sound seems to indicate that he did not possess the sound [ʃ] in his Swedish pronunciation (cf. also his identification of English *sh* with German *sch*, above 28);¹ or at any rate, that he knew this sound to be unknown to a large proportion of his compatriots. — The addition »but not against the teeth» was evidently meant to provide against confusion with English *th* (cf. below 59).

- 59 **th** »*Th* har sit egit utspråk hos Engländern, som allena har behollit det gamla Göthska tungo-laget för denne bokstaf; men ur Swenska utspråket är det med Runiska bokstafwen *THOR* förlorat, så aldeles, at det med inga bokstäfwer i Alphabetet kan uttryckas på paper: utan detta enda kan derom sägas, at *TH* utsäges med et sakta blåsande emellan tungan och öfwersta tänderne. Och emedan detta är det enda *Schibboleth* i Engelska språket, som, mig witterligen, ingen rättare utsäger än de af Finska Nation, efter

¹ It is true that English *ch*, *g*, and *ti*/vowel are rendered, without any explanation, by »tsch», »dsch», and »sch» respectively; but all these notations are found further on in Serenius' »Reglor» than his description of English »*I* consonans», in which he uses the notation »sch» for the first time.

deras *tz* aldeles lika uttalas, så kan ock ingen renare lära at tala Engelska än en infödd Finne, efter han redan i sit eget språk har Engelska tungolaget» [*TH* has its own pronunciation among the English, who have alone kept the old Gothic articulation of this letter; but in the Swedish pronunciation this is lost, with the runic character *Thor*, so completely that it cannot be expressed on paper by any letters in the alphabet: but only this can be said thereof, that *TH* is uttered with a gentle blowing between the tongue and the upper teeth. And because this is the only *shibboleth* in the English language, which, to my knowledge, none pronounce more correctly than those of the Finnish nation, since their *tz* is pronounced exactly alike, thus nobody can learn to speak English more purely than a Finn, because he has in his own language the English articulation] (cf. Ludwig 1717: »*TH* ist in der Englischen sprache nur ein einfacher buchstabe, . . . und deßwegen von den alten Sachsen nur mit einem caractere bezeichnet worden»).

N o t e . The beginning of Serenius' statement certainly agrees, to some extent, with Ludwig 1717 (cf. the extract above); but it is probably on the whole, as also the end (: on the Finnish *tz* etc.), Serenius' own work. The rest presents a suspicious resemblance with Nyborg 1698 (: *th* in *faith* etc. = »en liden sagte Udhvæsen imellem de øfverste Fortænder og Spidsen af Tungen») and Pel 1735 (: »*Th*, est le Shibboleth, ou pierre de touche des Etrangers; . . . Il est impossible d'exprimer ce son là par la plume; le seul moien de l'apprendre étant l'usage . . .»), with which authors Serenius does not, however, present any other very remarkable cases of correspondence.

v »utsäges altid på lika sätt som i Swenskan» [is always uttered in the same way as in Swedish] (König 1727: = »ein weiches *v* (oder wie das Frantzösische *v*)»).

N o t e . This statement is probably based on Serenius' own observation. It is of course the ordinary Swedish labio-dental [*v*] that is meant here (cf. *w*, below 61).

w (and **gu, qu**) *w* initially, before a vowel, »utsäges nästan 61 som *hw* i Swenskan» [is pronounced almost like *hw* in Swedish] »e. g. *Will, warm, wine*. Men när det har en consonans fram för sig, utsäges det som et ensamt *w*» [But when it has a consonant before it, it is pronounced like *w* alone] »e. g. *Swarm, twisting &c.*» (Ludwig 1717: English *w* generally »wie ein Teutsches *w*»); — *u* in *gu* »beholler sit Latinska ljud» [keeps its Latin sound] in words of Latin origin, »Ex. *Distinguish, sanguine, och ordet anguish*» (Lud-

wig 1717: *gu* = »gw»; with all three examples); — »*U* efter *q* ut-säges på samma sätt som i Swenskan» [*U* after *q* is pronounced in the same way as in Swedish] (Ludwig 1717: *qu* = »kw»).

Note. These statements evidently all refer to the same sound, *viz.* a bi-labial *v*; this being the pronunciation, in Serenius' time, of Swedish *hw* (where *h* was already silent) as well as of Swedish *v* after a consonant (: *qv*, *dv*, *sv*, *tv*; cf. Beckman pp. 167, 169 f.).

- 62 **wh** »utsäges som *hw* i Swenskan, men med något starkare blå-sande» [is pronounced like *hw* in Swedish, but with a somewhat stronger blowing] *æ. g.* *Which, while, what*» (Ludwig 1717: »wie *hu*»; with all three examples).

Note. The qualification »with a somewhat stronger blowing» shows that Serenius meant English *wh* to be pronounced as [hw] or as a breathed [w]; this seems, in fact, to have been the usual pronunciation in London in his time (cf. Jespersen Gr. I, 13, 51). — For Swedish *hw*, see *w*, above 61.

- 63 **y** »*Y* i början af orden ljuder I consonant uti Latinen» [*Y* in the beginning of the words sounds like I consonant in Latin] *æ. g.* *Yard, you, yield*» (Ludwig 1717: *y* at the beginning of a syllable, before a vowel, = »unser jota»; König 1727: = »unser *j*»).

Note. The rule with two of the examples is taken from König 1715: »Wann das *y* vor einem vocali hergehet, gilt es so viel als ein Jot bey den Lateinern oder Deutschen, als: *Yard* (*jard*), *yet* (*jit*), *you* (*ju*)». The use of Latin jod for the comparison may — but need not — imply the observation on Serenius' part that the English sound was less fricative than the Swedish (and German) *j*.

A c c e n t u a t i o n .

- 64 Serenius' short account of English word accent seems also to be based on Ludwig 1717, where this matter is treated very fully. Serenius' general rules are, however, independent in form of Ludwig 1717; but they were probably formulated on the basis of extracts from the material given in that work. They are as follows:

Words of two and three syllables generally have »accenten i första stafwelsen» [the accent on the first syllable];

Of the words which have more than four syllables, »wilja fuller de som äro af Latinen gerna beholla sin Latinska accent» [those which are derived from Latin generally keep their Latin accent];

»Men språkets art at hafwa accenten i de främste stafwelser är doch så stark, at i de ord, som Latinen sätter accenten uti pen-

ultima, går Engelskan ändå derifrån och sätter honom i den främsta» [But yet the tendency of the (English) language to have the accent on the first syllables is so strong that in the words where Latin places the accent on the penultima, English still deviates and places it on the first (syllable)].

N o t e . With the rule on words of two and three syllables may be compared Ludwig 1726 (: »In den meisten zweysylbigen Wörtern, wie auch gern in den meisten dreysylbigen, und oft in den andern mehrsylbigen Wörtern, fällt er auf die erste Sylbe»), with which work Serenius does not, however, present any other remarkable cases of correspondence.

It should be clear from the account given above that Serenius' 65 »Reglor» are not a very profitable source of knowledge of English pronunciation in his time. The following statements may, however, be mentioned as being of interest, more or less, from this point of view:

»aa» in *calm* (cf. above 30 f.); »åo» in *roll* etc. (cf. above 36(3), 37(3)); *o* in *women* = »i leaning on y» (cf. above 36(4), 37(4)); *u* in *bury* = »between e and ä» (cf. above 38); *ea* in *measure* = »i» (cf. above 42 f.); *eo* in *yeoman* = »ju» (cf. above 47 f.); *ou* in *young* = »u» (cf. above 51, 53); *subtle* with *b* audible (cf. above 56); *y* consonant = »in Latin» (cf. above 63).

For information as to some Swedish sounds in Serenius' time 66 his »Reglor» are of greater importance (cf. Beckman p. 165-176). In this connection may be mentioned his statements as to *u* in *bury* (= »emellan e och ä», cf. above 38), *ow* in *throw* etc. (= »å stödande på o», cf. above 54 f.), English *j* (= »et hwäsande af tungan») and English *sh* (= German *sch*; cf. above 58), English *w* and *u* consonant (cf. above 61), English *wh* (cf. above 62).

KULLIN 1744.

67

Lorents Julius Kullin (b. 1714, d. 1795)¹ belonged, as a student at the university of Upsala, to the Gothenburg »Nation»,² and end-

¹ Cf. Skarstedt, Göteborgs Stifts Herdaminne, p. 142 f.; and further Holthausen II, p. 7.

² The students at Upsala are divided into unions or groups on a territorial basis.

ed his career as a vicar in the diocese of Gothenburg; consequently, he was no doubt born within this diocese. But nothing more definite is known concerning his native place; nor do we know anything about his parents. — He matriculated at the university in 1737, obtained his doctor's degree in 1743, and became a »docent» of mathematics in 1746. According to his own account, he was also a »Lingv. Angl. Docens» at the university 1741-1746.

68 Kullin's knowledge of English, or at any rate of English pronunciation, seems, however, not to have been very considerable, to judge from his English »Grammatica». Practically the whole of this work is, in fact, a mere compilation — very clumsily made, besides, at least in the matter of the phonology — from three earlier works, *viz.* Serenius 1741, Ludwig 1717, and König 1715. Judging from one or two remarkable cases of correspondence in the phonology (cf. below 73), Kullin also used Lagerström's translation of König 1715; but as a rule he went straight to the original, as appears from a great number of differences in form between Lagerström's translation and those parts of Kullin's work which are borrowed from König 1715. As still another source may finally be mentioned Serenius' English-Swedish dictionary (1734), which Kullin evidently employed, at least in the case of unusual words, for the translations with which he has provided his English examples to a greater extent than the sources from which they are taken; cf. e. g. *bounce* »dån» (Serenius: »brakande, dån»), *bout* »tågt, gång» (Serenius: »tågt, gång»), *flout* »skymfeliget skemt» (Serenius: »kortwill, skymfeligt skämt»), *sultry*, *sweltry* »dofwande» (Serenius: »dofwande heta»). — Of these sources, Kullin only mentions one, *viz.* Serenius 1741, to which he refers two or three times in his phonology.

69 Kullin prides himself, in his Preface, on having avoided »widlöfftighet» [prolixity]; and he had certainly the right to do so. His book consists in fact — including the title-page (: »Et Kort Och Tydeliget Begrep Af en Engelsk Grammatica, . . . Stockholm, Trykt 1744») and a preface to the reader — of only 92 pages (small 8°); and yet it contains, besides the grammar proper (phonology, accidence, and a little syntax), also English dialogues, abbreviations, letters, poetry, word-lists, and other things. The phonetic information he gives is found in the chapter entitled »Om Reglorna för thet Engelska utspråket» [On the rules for the English pronuncia-

tion], pp. 6-20, and further in a list of transcribed words: »Huru några Ord böra läsas» [How some words should be read], pp. 91-92.

As an illustration of the way in which Kullin, in his phonology, 70 uses his two main sources, Serenius 1741 and Ludwig 1717, I subjoin his account of English *au*, *aw* and English *ea*, side by side with those given in Serenius 1741 (in full) and Ludwig 1717 (in part).

Kullin 1744.

»*Au*, *Aw* Utnämnes såsom et långt A. Til exemp. *law*, lag, l. lah. *fault*, fel, l. fahlt; *aukward*, oskickelig, l. ahkerd; och thetta geller när *au* står under accenten: men eljest läses thet, såsom et kort swenskt a: til exemp. *authórity* l. atharriti.»

»*EA* Utföres jämvel¹ såsom et I uti enstafwiga substantiva och verba, såsom: *heal*, läka; *read*, läsa; *seal*, insegel; thetta observeras ock i the ord, som antingen komma theraf, eller sammansättes thermed. Uti *feature*, lineament; *creature*; så ock i the verba, som endas på *se* och *ze* läses *ea* såsom et *i*. E. gr. *please*, behaga; *ease*, lätta; *tease*, plåga (14).

[Foot-note] (14) Eljest uti flerstafwiga ord, i synnerhet framför *r* och utienstafwiga framför flera Consonanter, utnämnes *ea* såsom ä. E. gr. *hearken* lystra til; *heart*, hjerta; *pearl*, pärla; *steady* stadig: mycket nära et ä höres *ea* jemväl uti

Serenius 1741.

»*AU* och *AW* som longt a, e. g. *Fraud*, *fault*, *aun*, *law*.»

»*EA* som i uti *Feature*, *creature*, *feast*, *least*, *leaf*, *measure*, och uti verbis *to please*, *to teaze*, *to ease*, och dylika endelser.

EA som i uti enstafwiga substantivis och verbis, e. g. *To heal*, *to deal*, *seal*, *to read*, &c. med alla deras participiis derivatis, och compositis.

Excipe
To tread, *head*, *bread*, *lead*, *dead*, *deaf*, der det ljuder som ä.

EA som ä uti flerstafwige ord, och efwen så fram för en dubbel consonans uti de enstafwige. e. g. *To hearken*, *heart*, *steady*, *pleasant*. *heavy*, *pearl*.

EA som iä uti *hear*, *bear*, *tear*, *pear*, *rear*.»

Ludwig 1717.

»*AU*, accentuirt, lang wie ah, (doch nicht mit einem vollen munde gedehnet)

als: *fault*, (fehler) l. fahlt, *author*, (urheber) aauthor, *aukward*, (ungeschickt) l. ahkerd . . .

2. *AU* unaccentuirt, wie ein kurtzes Teutsches a, als: *authórity*, l. atharriti, . . .

»*AW*, wie ah, als: *law*, . . .

»*EA*, wenn accentuirt, 71 hat insgemein einen langen accent, und wird wie ih oder ie gelesen, als, *to brèathe* athem holen, *to sheathe*, *to wreath*, *beast*, *benèath*, *besmear*, *blèar-eyed*, . . . *to read*, (lesen) *to deal* (handeln), *sea*, *yea*, &c . . . Ausgenommen

Die folgenden, darinn *ea* einen kurtzen accent hat, und wie ein kurtzes Teutsches e gelesen wird, und daher zuweilen wenn ein *r* darauf folgt, wie ein ä klingt»; examples (among others) *already*, *bread*, *dead*, *death*, *lead* »bley», *hearken*, *heart*, *hearth*, *earl*, *pearl*, *rehearse*, etc.

»*Ea*, l. wie ä in *bear* bär und *pear* birne.»

¹ This word refers to English *e* in *be* etc., which is treated just before *ea*.

orden *tread*, tråda, gå;
head, hofwud; *bread*, bröd;
lead, ledsaga; *dead*, död.
 Men uti följande: *hear*,
 höra; *bear*, bära; (*bear*,
 björn, läs bär) *tear*, rifwa;
pear, päron; *ear*, öra; *rear*,
 resa å enda; *dear*, dyr, kär;
 läses *ea* såsom iä eller ieh».

Cf. the transcriptions
 »biär» ~ »biehr» *bear* (tra-
 gen), »hiehr» *hear*, »tehr»
tear (»zehren»), »iehr» *car*
 (»ohr»), »rier» *rear*, »diehr»
dear, etc., see above 42 (3).

72 The third of his chief sources, König 1715, Kullin has not used to any great extent in his phonology (including the chapters on accentuation and division into syllables); I subjoin the most remarkable loans (: in these cases Kullin differs definitely from Serenius 1741 and Ludwig 1717, where these two have anything at all corresponding to Kullin's rules):

p. 6 f. »I. At the Consonanter, som werkl. fördublas mitt uti et ord, måste skiljas åt: såsom *but-ter*, . . . 2. När en Consonant står emellan zne Vocaler, hör then gemenl. til then senare, såsom *I-mage*, bild, beläte; *a-bate*, aftaga &c.» (König 1715: »I. Wann ein Consonans zwischen zween Vocalen stehet, muss er mehrentheils zu dem letzten gezogen werden, als: *A-bout*, . . . 2. Wird aber derselbe Consonans verdoppelt, so gehöret der erste davon zu der vorhergehenden, und der letzte zur folgenden Sylben, als: *Ab-by*, . . . »).

p. 15. *kn* »läses såsom et *tn* eller *dn*, dock så, at *t* eller *d* mycket litet höres» (König 1715: *k/n*: »in solchem Fall wirds wie ein *d* gelesen»; cf. Serenius 1741: »*K* höres intet framför *n*, när en vocalis följer derpå»; and Ludwig 1717: »*Kn* wird im anfang einer sylbe vor einem vocali oder diphthongo gelesen wie *tn*»).

p. 19. »*U*.I början af ett ord framför en Consonant sosom *ju*» (König 1715: »Das *u* wird im Anfang eines Worts, wie *ju* im Teutschen pronunciret»).

73 These loans from König 1715 might also have been made through Lagerström, except the rule of *kn* = (*tn* or) *dn* (: Lagerström gives the rule that *k* is hardly heard; he keeps, however, König's transcription »dnäw» *knave*). That Kullin really used also Lagerström, appears especially from the rule concerning silent *g*: »*G* Tå thet står mitt uti eller på endan af et ord, höres ej heller»; examples *sign*, *foreign*, *feign*, *sovereign*. Cf. Lagerström: »*G*. som står mitt uti eller på ändan af et ord, kommer aldeles icke at höras»; examples *sign*, *reign*, *foreign*, *-er*, etc.; from König 1715: »Das *g*,

so vor einem *n* stehet in der Mitten oder am Ende eines Worts, wird nicht gehöret» (examples = Lagerström). It cannot be mere chance that also Kullin presents König's rule in the mutilated form in which it is given — no doubt by inadvertency — by Lagerström.

The original matter in Kullin's phonology — i. e. that whereby^{74&75} he differs from his sources as stated above — is very insignificant and of practically no value for our knowledge either of the English or the Swedish pronunciation in his time. Kullin was evidently not, and did not feel himself to be, competent to express any opinions of his own on English pronunciation; and apart from the wording of one or two rules, and from a few very cautiously chosen examples and transcriptions (cf. below 80 ff.), he does not anywhere mean to go outside his sources.¹ This applies also to his comparisons between Swedish and English sounds, which as far as they correspond to comparisons made by a German source between German and English sounds, are clearly to be regarded as mere translations of the statements of the German source and consequently do not imply any direct comparison between Swedish and English sounds. The fact that, under these conditions, Kullin still differs on several points from all his sources is due, in some cases, to inadvertency or ignorance, in others, to his method of excluding, for the sake of brevity, distinctions made by the sources (especially in the matter of vowel quantity); but most often to an attempt on his part to *c o m p r o m i s e*, when his sources do not agree. The necessity for, and the difficulties involved by, this compromising, were mainly due to the fact that Serenius 1741 — which work Kullin evidently looked upon as being his most reliable source — contains a considerable number of inconsistencies and faulty distinctions, which make it differ from Ludwig 1717 on many points (cf. above 21).

Kullin's *p o s i t i v e* deviations from his sources (i. e. not⁷⁶ counting omissions of rules and examples) are consequently of the following four kinds: 1) clear mistakes, 2) »simplifications», by excluding necessary distinctions, 3) compromises, 4) original additions.

¹ The only case of this kind that might be adduced, is his statement of the pronunciation of the letter *h* as »atsch» (: Ludwig 1717 »ötsch», König 1715 »ähtsch», Lagerström »äätsch»). This form »atsch» is, however, probably a misprint for »ätsch», and was consequently meant to represent the form given by König 1715 and Lagerström (: for »ä» for English *a* long, see below 77).

1) Here belong *lead* »ledsaga» with *ea* = »mycket nära et ä» [very near an ä] (: misunderstanding of Serenius' *lead* from Ludwig 1717 *lead* »bley», cf. above 71), and *soul* »se surt ut» (= *scowl*) with *ou* = »långt O eller mycket nära et å» [long o or very near an å] (: misreading of Ludwig 1717, which work gives, in the corresponding place, *scould* (= *scold*), as usual without translation).

77 2) Kullin has taken over from Serenius 1741 the method of »simplifying» the rules by not stating the vowel quantity; but in many cases he goes farther than his model. The most important case is the following rule concerning the pronunciation of English *a*: »A framför *e* i endan af et ord, jemväl framför en enkel eller dubbel Consonant som sluta et enstafwigt ord, och framför en dubbel Consonant i flerstafwiga ord, läses såsom Ä» [*A* before *e* in the end of a word, as also before a single or double consonant in the end of a monosyllabic word, and before a double consonant in polysyllabic words, is read as Ä]; examples *game* »gäm», *shame* »schäm», *cat* »kätt», *fancy* »fänsi», *hang* »häng», *cable* »käb'l» (: Serenius distinguishes between *a* = »kort ä» [short ä] in *cat* etc., and *a* = »långt ä» [long ä] in *made* etc., cf. above 17). But this method is by no means used consistently; very often Kullin reproduces the information on vowel-quantity given by his sources. — In one case, in form at any rate very closely agreeing with Serenius (cf. above 36 f.), Kullin has been able, by not stating the vowel quality, to join under one and the same rule words which he probably himself (= Ludwig 1717) considered as containing different vowels, viz. in the following rule: »men uti *most*, *mäst*; *ghost*, *ande*; *post*; *womb*; *tomb* är *o* långt» [but in . . . *o* is long] (Ludwig 1717: »oh» in *most* etc.; »uh» in *womb*, *tomb*).

78 3) Cases of compromise occur among the rules that have already been quoted; viz. in the rule of *k/n* (cf. above 72), and the rules of *ea* (cf. above 71) = »ä», »i synnerhet framför r», *ea* = »mycket nära et ä» in *tread* etc., and *ea* = »iä eller ieh» in *hear* etc. The following cases are of the same kind:

English *o* in *God*, *fortune*, etc. = »et kort A eller såsom Herr Prosten Serenius säger . . . emellan a och å» [a short A or as . . . Serenius says . . . between a and å] (Ludwig 1717: »ein kurtzes dunckles a vom gaumen heraus pronuncirt, dass es einen mittel-klang zwischen einem Teutschen a und o hat»); Serenius means, however, by his *o* = »emellan a och å», the vowel in *brother*, *love*, etc. (cf. above 37 (2)), and not, as Kullin thinks, the vowel in *God* etc.;

English *oi*, *oy* = »ai eller oi» [ai or oi] (Serenius 1741: *oi* & *oy* »såsom ai» [as ai]; Ludwig 1717: *oi* »wie oey in einem klange»; *oy* »wie aey . . . »);

English *ow* in *allow* etc. = »ett au eller närmare sagt efter Herr Prosten Serenii anmerkning, såsom ett åo; dock så, at å drages up åt gomen, och o med utbloste kinder» [an au, or more precisely, according to . . . Serenii remark, as an åo; yet so, that å is drawn up towards the palate, and o with the cheeks blown out] (Serenius: »åo» etc., cf. above 54; Ludwig 1717: »au»);

English *beau* = »bå eller boh» [bå or boh] (: Serenius 1741 »bå»; Ludwig 1717 »boh»);

English *i* in *sir*, *birth*, etc. = »emellan ä och å och i hastigt uttal förekommer thet nästan såsom et ä» [between ä and å, and in quick pronunciation it appears almost as an ä] (Serenius 1741: »emellan ä och å»; Ludwig 1717: »-ir» = »err»; for »e» ~ »ä» in Kullin, see below 83).

As cases of compromise are also to be considered Kullin's statements that there is a pronunciation of English *o*, *oa*, *oe*, *ou*, *ow* as »o eller å» [o or å], or as a middle vowel between »o» and »å»: in *word* etc. (»o är kort och utsäges nära et å» [o is short and is pronounced near to an å]); in words with *o/re*, *se*, *ld*, *ll* (»o eller närmare et å» [o or nearer to an å]); in *more* etc. (»emellan å och o» [between å and o]), *oak*, *foe*, etc. (»långt O eller Å» [long o or å]), »boul», *court*, etc. (»långt O eller mycket nära et å» [long o or very near to an å]); as also his statement that *ow* in *throw* etc. = »å». *o* in *word* etc. is given by Ludwig 1717 as »ein kurtzes geschwindes Teutsches o», while Serenius by his statement that »o är kort» [o is short] seems to refer these words to the rule of *o* = »emellan a och å» (cf. above 36 (2)); and Kullin's addition »nära et å» is consequently easily accounted for. In all the other word-groups, Ludwig 1717 gives »langes o oder oh» (or only »oh»); while Serenius, on the other hand, gives English *o* long generally = *o* in Swedish *bord*, *stor* (: thus also Kullin < Serenius in a number of word-groups), English *ou* in *court* etc. and English *oa*, *oe* in *oak*, *foe*, etc. = »longt o» [o long], but *o* in *roll* etc. = »åo», and *ow* in *throw* etc. = »å stödande på o» (and »shew», *beau* transcribed with »å»; thus also Kullin). Kullin's more extensive use of »å» — as compared to Serenius — in these cases is consequently due, most probably, to his wish to reconcile Ludwig's statement of one and the same vowel (: »langes o» or »oh») in all these word-groups with Serenius' dis-

tinctions between »o» and »å» (»stödande på o») in different cases, and not to any definite views of his own as to the pronunciation of the words in question.

To these cases of compromise probably also belongs the transcription »wei» for the pronunciation of the letter *y* (Ludwig 1717 »hwey»; König 1715 »uwei»).

- 80 4) Here belong, in the first place, a few rules, the clumsy wording of which may be considered a fair proof of the author's ability (I disregard a few rules which only present insignificant differences in form from the sources):

p. 7. »I mångstafwiga ord ligger accenten gemenligen på then 3dje vocalen ifrån then sista» [In polysyllables the accent generally lies on the third vowel from the last], example *condemnation*; »men i orden, som sluta sig på *ary* flytter accenten sig til främsta stafwel-sen, oaktadt den 3die Vocalen ifrån slutet» [but in the words which end in *ary*, the accent moves to the first syllable, disregarding the third vowel from the end], examples *témporary*, *ordinary*.

p. 8 »Consonanten fördubblas merendels efter sin vocal eller diphthong» [A consonant is generally doubled after its vowel or diphthong], examples *head*, *bread*, *pit*.

p. 8. English *o* = »et o eller närmare et å» [an *o* or nearer to an *å*] (for the comparison with »å», cf. above 79) »framför *se*, *re*» [before *se*, *re*]. — This rule was probably formulated from the examples given in Ludwig 1717, which also include words with *-re*, *-se* (: *whore*, *close*, *those*, etc.); from Ludwig 1717 certainly proceeds the rest of the same rule, where this pronunciation is also given to English *o* before »*ld*, och jemwäl *ll*, tå thet intet skiljes åt» [*ld*, and also *ll* when it is not divided] (Ludwig 1717: »-öld l. ohld, *bold*, *sold*, . . .»; »-öll, (in einer sylbe) l. ohl, *pöll*, *röll*, . . .»).

p. 9. English *a* in *calf* etc. (transcribed »äa», < Serenius 1741) = »emellan a och ä» [between *a* and *ä*] (< Serenius 1741), »dock så, at man i utspråket nett och färdigt utförer både ä och a» [yet so that, in pronouncing, one utters . . . . both *ä* and *a*]. — Kullin can hardly have been of the opinion that »ä» and »a» should really be pronounced separately in these cases. Most probably he meant his rule to deviate only in form from Serenius 1741 (cf. above 17).

- 81 Here belong further about fifty examples: *but-ter*, *i-mage*, etc. (:division of syllables), *come*, *came* (: *c* = »k»), *been*, *seen* (: *ee* = »i»), etc., carefully chosen in accordance with the rules given; only once

does Kullin happen to choose an incorrect example, *viz.* when giving *income* under the same rule as *more*, *shore*, *expóse*, *incommóde* (with *o* = »emellan å och o»)¹.

Here belong, finally, a number of transcriptions both of Kullin's own examples and of such examples as are found in his sources without transcription. At first sight these cases seem rather numerous, *viz.* if one only compares the transcriptions given under Kullin's rules with those given under the corresponding rules in the sources. On closer inspection one finds, however, that nearly all Kullin's transcriptions occur, somewhere or other, in Ludwig 1717, from which work Kullin had evidently made a collection of transcriptions, which he used as occasion required (cf. his word-list p. 91 f. — cf. above 69 — of whose 36 transcribed words 35 are picked out of Ludwig 1717). In the transcriptions taken over from Ludwig 1717 he has only made a few alterations, which were evidently meant to be purely formal, such as »i», »s», »hw», »w» for Ludwig's »ie», »ß», »hu», »v»; in these cases he is practically always in accordance, in principle, with Serenius 1741, König 1715, or Lagerström. — There remain the following transcriptions, which I have not found in any of Kullin's sources (the rules to which the examples belong are given in brackets): *game* »gäm», *cable* »káb'l» (: *a* = »ä»), *pace* »pähs» (: *c* = »s»), *fetch* »fättsch» (: *ch* = »tsch»), *stomach* »stommäck» (: *ch* = »k»), *inducement* »indjusment» (: *-e-* silent), *beauty* »bjuti» (: *eau* = »ju»).

In consequence of lack of accuracy in the arranging of the material he had collected from his different sources, as well as of his poor qualifications for the work, Kullin's phonology presents a great number of inconsistencies in the rules and the determination of sounds — including the comparisons between Swedish and English sounds — as well as in the transcriptions. I have already mentioned a number of cases of this kind (cf. above 78 f.); the following may also be recorded:

English *o/ll* is given both = »åo» (from Serenius 1741) and = »et o eller närmare et å» [an o or nearer to an å] (i. e. a single vowel; from Ludwig 1717: »ohl», »ohld»);

¹ It is not probable that Kullin here had the intention of uniting words with different *o*-vowels under one rule, as he probably had in the rule containing *womb*, *tomb* (cf. above 77).

eau in *beauty*, *ew* in *new* etc., *u* in *use* etc. are given as »ju» (from Serenius 1741); but *ieu* in *lieu*, *iew* in *view*, *ui* in *bruise* etc. as »juh» (from Ludwig 1717 »iuh»);

English *a* and *ai* long are transcribed »äh» (from Ludwig 1717) in *came*, *face*, etc., but »ä» in *game*, *shame*, *hair*, etc. (cf. above 77);

English *a* in *calf* etc. is generally transcribed »äa» (from Serenius 1741), but »äh» in *psalm* (from Ludwig 1717);

English *e* short is transcribed »e» (from Ludwig 1717) in *chest*, *phlegm*, *precious*, etc., but »ä» in *fetch* and in the notation of the pronunciation of the letters *l*, *m*, *n*, *r*, *s*, *x* (cf. Serenius 1741, »e» ~ »ä», above 32 f. (1));

English *w* is transcribed »hw» (from Serenius 1741) in *warm*, *warn*, *one*, but »w» in *walk*, *witch* (from Ludwig 1717) [»w» is also used = *v*, cf. above 82).

8.1

KRAAK 1748.

I f v a r K r a a k (b. 1708, d. 1795),¹ a Dane by birth, had studied foreign languages at Copenhagen before he came to Sweden, at the age of twenty-four. He remained in Sweden for the rest of his life, working as a teacher of languages; partly at Gothenburg (1740-1748), where he was also »Translator publicus», partly, and mainly, at Lund, where he held the post of language master at the university (1738-1740, 1748-1781).

85 The contents of Kraak's »Grammatica»² (: »An Essay on a Methodical English Grammar for the Swedes. Eller Försök Till en lätt och tydelig Engelsk Grammatica För de Svenska, . . . Götheborg, . . . 1748») to some extent resemble those of Kullin's »Grammatica» (cf. above 69); but Kraak's work is by far the more voluminous: it has 372 numbered pages as against Kullin's 92. This increase in bulk is due partly to a few sections to which there is nothing corresponding in Kullin's work (e. g. »Om Orthographien», »Om Transpositionen», »Om Figuræ Grammaticæ», and a great variety of anecdotes etc. in English), but above all to the fact that Kraak is much fuller as well in the grammar proper as in the dialogues, word-lists, etc.

86 Kraak's »Grammatica» is not an original work as far as the

¹ Cf. Svenskt Biografiskt Lexicon² VII, 136 ff.; Nord. Familjebok¹ XIV, 1162.

² Cf. Holthausen II, p. 2 f.

contents are concerned. This fact is to some extent admitted by the author himself, who states in his preface that he has used »andra goda Böcker» [other good books], mentioning by way of example that all his English dialogues are taken from »Kings true English Guide for the Germans» (i. e. König 1734 or 1740).¹ But this admission does not disclose the whole extent of his dependence on earlier works: in the first place, he borrows from König 1740 much more than the dialogues, and besides he owes heavy obligations — not recognized — to other works, especially Arnold 1736 and Lediard 1726. His authorities, as far as I have been able to trace them, are as follows (: I add in brackets his loans from each source):

A r n o l d 1736 (: most of the grammar proper — phonology, ⁸⁷accidence, and syntax — pp. 1, 3,² . . . 83; 89, 91, 93, . . . 107; 113-146; 199-298; the transcribed texts pp. 85, 87; the chapters on »Transpositionen», »Figuræ Grammaticæ», »Abbreviaturen», »Figuræ Etymologiæ», »Orthographien», »Notæ Distinctionum» pp. 327-339; and occasional transcriptions in the »Tillägg» [Supplement] of words like and unlike etc. pp. 361-372;

K ö n i g 1740 (: practically the whole of the dialogues pp. 2, 4,² . . . 106, 108-112; most of the »Vocabularium» pp. 149-172;³ occasional loans (mostly examples) in the syntax pp. 199

¹ This title (»Der getreue Englische Weg-Weiser» etc. — »The True English Guide» etc.) appears for the first time in the ed. of 1734, and is then kept in the following editions (1740, 1748, etc.); the German ed. of 1715 and the ed. of 1727 have the title »Der vollkommene Englische Weg-Weiser» etc. — »The Compleat English Guide» etc. Cf. Driedger p. 7 f. — I have used the ed. of 1740; I have not seen the ed. of 1734.

² Throughout the greater part of the book, dialogues, anecdotes, etc. are given — for pedagogic reasons — along with the grammar proper; either on the left-hand pages (2, 4, etc.) or on the upper part of each page (thus pp. 200-298).

³ Kraak's »Vocabularium» does not quite tally with »The Vocabulary» in König 1740; the 30 groups of words are mainly the same (though Kraak's headings are sometimes altered after Lediard 1726), but apart from the fact that Kraak has made numerous omissions in this part of the work as in most others, there are words in Kraak's »Vocabularium», especially in the beginning of it, which are not found in »The Vocabulary» in König 1740. Practically all these additions — the few remaining cases may be taken from Lediard — are, however, found in other editions of König's work (: thus in the editions of 1715 and 1762) and are, consequently, probably taken from some edition earlier than that of 1740 (: perhaps that of 1715; or that of 1734?). — Some of the new words are also accented according to the manner of König 1740 (i. e. the accent gives the quantity of the stressed vowel).

-298 (: e. g. pp. 258-260, 262, 272, etc.); and occasional loans (mostly transcriptions) in the phonology;

L e d i a r d 1726 (: numerals pp. 146-148; »brukeliga talesätt» [Lediard: »familiar Phrases»] pp. 174-185; English proverbs pp. 185-198; part of the chapter on poetry pp. 340-347 (including an admitted citation from Lediard); the English »Stylus Epistolaris» p. 348; »Bref-Titulaturer» [Lediard: »Von der Titulatur»] pp. 358-360; most of the Supplement of words like and unlike etc. pp. 361-372; »Names of countries» etc. pp. 172-174; and finally occasional loans in the Preface, the phonology, the dialogues (: p. 104, beginning of Dial. XXVIII), the accidence (: pp. 93, 97, 99, 101, 103, 107, 113, 114, 120-125), and the chapter on orthography (: p. 337, the pronoun I);

L u d w i g 1717 (: occasional transcriptions in the phonology and in the Supplement of words like and unlike etc.);

S e r e n i u s 1741, K u l l i n 1744, and probably also L a g e r s t r ö m 173- (: occasional loans in the phonology).

88 As appears from this survey, Kraak's chief sources are Arnold 1736, König 1740, and Lediard 1726. The only material of any extent which is not found in these three works — apart from his Preface and his transcriptions of some of the dialogues — are some odds and ends in English (: anecdotes, letters, poetry, statistical information, »rarities», etc.) mostly intended more for the diversion than for the instruction of the reader.

89 Regarding English pronunciation, Kraak mentions, as a guarantee for the correctness of his statements — he does not lay claim to any practical experience of his own in the matter — the Rev. George Nash, pastor of the English congregation at Gothenburg, »som varit så gunstig och gifwit mig sina wälgrundade Anmärkningar, så wäl öfwer sielfwa rätta, och bland förnämt Folk mäst brukeliga uttalandet, som andra Språkets egenskaper.» [who has been kind enough to offer his well-founded remarks as well on the correct pronunciation, being that most usual among persons of quality, as on other features of the language]. Consequently, it is probably this authority who is responsible for those of Kraak's phonetic statements which do not square with any of his printed sources; as far as these statements can be relied upon to be anything else than mere blunders or inadvertencies committed by Kraak himself.

90 Information on English pronunciation is given in Kraak's

work — apart from isolated transcriptions (: *pear* »pähr» p. 172, *Cadiz* »Käls» p. 173), a few cases of accentuation (: »Gód», »Lòrd», »Redðemer», »Cròss, etc. p. 149 ff., cf. above 87, foot-note 3), and a foot-note in the Preface¹ — in the following chapters, all modelled on one or the other of the authorities, mainly Arnold 1736 and Lediard 1726 (cf. above 87): »Om Pronunciationen» pp. 1, 3, . . . 83, »Praxis» (i. e. texts transcribed) pp. 85, 87, »Om Accenten» pp. 89, 91, »Om Orthographien» pp. 337-339, the chapter on numerals pp. 146-148 (: transcriptions), the Supplement pp. 361-372 (: words like and unlike etc., transcribed). Besides, there is the phonetic transcription of the dialogues I-XX (pp. 2, 4, . . . 76), to which there is nothing corresponding in any of Kraak's authorities.

The differences between Kraak and his immediate sources in 91 the chapters just mentioned (: above 90) as mainly modelled on Arnold 1736 and Lediard 1726 consist of: 1) exclusions (especially of rules and examples in Arnold's phonology, left out by Kraak for the sake of brevity²), 2) various alterations in rules and transcriptions (cf. below 93 ff.); and 3) additions of rules, examples and transcriptions, often taken from other parts of the source particularly followed in the chapter in question (generally Arnold) or

¹ Here Kraak speaks of the difficulties which encounter a Swede in the pronunciation of foreign languages. Regarding English, he mentions as the greatest difficulties »th, w och wh, ex. gr. *Think, faith, world, which.*» The words *faith, think, thought* must not be pronounced »fäs, sink, sat»; these pronunciations represent the words *face, sink, sought* (cf. Ludwig 1717, p. 90 f.) — He also points out that Englishmen have great difficulty in pronouncing Swedish *y* and Freuch *u*; the Swedish words *skyldig, styf, dygd* they pronounce »skildig, stif, digd». They also pronounce Swedish *knif, knapp* as »nif, nap».

² Here may also be reckoned those cases where Kraak leaves out one or more of Arnold's rules, while keeping his examples, which follow in Kraak's work — without any typographical sign of distinction — directly after the examples belonging to the preceding rule, to which they consequently have the appearance of belonging. Thus, for instance, there appear under the rule *i* »som i» [like i] also words with *ia* (*carriage* etc.), words with *i* silent (according to Arnold's rule and Kraak's own transcriptions: *medicine* etc.), and words with *ie* (*chief* etc.; and even *friend, handkerchief*, which are transcribed with *ie* = »e»). — Of a similar kind is his omission (p. 53) of Arnold's specified rules on the pronunciation of English *ua, ue*, while keeping all his examples, which he heads with the superscriptions: »ua läses sålunda», »ue läses således» [. . . is read thus].

from one of the other authorities.¹ I have already mentioned that

¹ As an illustration I give the following extracts from *Kraak*, Arnold 1736, and *Lediard* 1726:

Kraak pp. 3, 5.

»*a* talas ut som ä, i synnerhet när en Consonans med *e* derpå följer: e. g. *Name* näm, namn. *Face* fäs... *Gate* gät...

a liuder som *a* framför *lc*, *ld*, *lk*, *ll*, *lm*, *lt*, *r*, *u*, och *w*. *All* ahl, alt. *Fall* fal... *Falcon* fakn... *Bald* bald... *Talk* tak... *Calm* kalm... *Salt* salt... *Hard* hard... *Cause* kas... *Raw* ra, rå.

Uti följande blir *a* som ett långt *a* uttalt. *False* fals, falsk. *Water* water... *Warm* warm... *Warn* warn... *War* war... *Ward* ward... *Warden* warden... *Talk* tak... *Walk* wak... *Chalk* dschak... *Wrath* rath... *Paltry* paltri... *Palsy* palsi... *Balsam* balsam... *Palm* palm... *Quart* qwart... *Reward* reward... *Athwart* atwart... *Thraldom* thraldom... *Already* alredi... *Almighty* almäiti, alsmäktig.»

Kraak p. 146.

»Numeri Cardinales.

1 *one*, wänn. 2 *two*, tu. 3 *three*, thri. 4 *four*, fähr. 5 *five*, feiw. 6 *six*, six. 7 *seven*, sewn. 8 *eight*, äht. 9 *nine*, nein. 10 *ten*, tenn. 11 *eleven*, iläwn. 12 *twelve*, twälw...

Arnold 1736, p. 2.

»A. Das *a* wird ordentlicher Weise wie ä ausgesprochen; Insonderheit wenn ein Consonant mit einem *e* darauf folget, als: *Name* nähm der *Nahme*. *Face* fähs... *Gate* ghäht...

... [: rule that *a* = »ä» in »Facing fäsing» <face, etc.].

... [: rule that *a* = »ein kurtz accentuirtes ä oder geschwindes a» in monosyllables before a final cons.: »As äss... was wäs... what huät... that dät... hat hatt...»]

»Vor dem *ll* einsylbiger Wörter und ihrer Compositorum... wird *a* wie ein langes *a* oder *ah* ausgesprochen, als *all* ahl alles. *fall* fahl... *falling* fahling... *Call* kahl... *Called* kahld... *Calling* kahling...

Vor *lc*, *ld*, *lk*, *lm*, *lt*, *r*, *u* und *w* lautet *a* auch dem *ah* am nächsten, als *Falcon* fahk'n... *bald* bahld... *talk* tahk... *calm* kahm... *salt* sahlt... *hard* hahrd... *cause* kahs... *raw* rah...

NB. In folgenden insonderheit wird es wie ein langes *ah* gelesen: als *False* fahls... *Water* wahter... *warm* wahrm... *warn* wahrn... *war* wahr... *ward* wahrd... *warden* wahrden... *Talk* tahk... *walk* wahk... *Chalk* tschahk... *wrath* rath... *paltry* pahltri... *Palsy* pahlsi... *Balsam* bahlsam... *Palm* pahlm... *Quart* quahrt... *Reward* rewahrd... *athwart* athwahrt... *Thraldom* thrahldom... *already* ahlredi... *almighty* almeiti allmächtig.»

Lediard 1726, p. 273 f.

»Von den Zahlen.

I. Numeri Cardinales.

1. *one*, l. won. 2. *two*, l. tuh. 3. *three*, l. thrie. 4. *four*, l. fohr. 5. *five*, l. feiv. 6. *six*, l. six. 7. *seven*, l. Bevvn. 8. *eight*, l. eht. 9. *nine*, l. nein. 10. *ten*, l. ten. 11. *eleven*, l. ilevn. 12. *twelve*, l. twelv...

transcriptions have been added from Arnold 1736 and Ludwig 1717 in the Supplement pp. 361-372, which is mainly taken from Lediard 1726 (cf. above 87); but there are also other additions, though they are not numerous. These are as follows:

In the chapter on pronunciation the following rules: p. 3 (directly after the table of English letters) »Man finner här af, at *a, e, i, o, u, y*, liuda på åtskilligt sätt. *ex. gr. lady, he, ye, humble, Pretty, oblig'd, night* etc.» [One finds from this that . . . have several sounds . . .]; p. 7, foot-note: *æ* = »i» (long) in e. g. *æra, Cæsar*; = »e» (short) in *æquinox*; = »i» (short) in *æquator, æquinoxial, ænigmatical* (: from Lediard 1726); p. 65 *of* (prep.) before a consonant = »a»; e. g. »*Out of doors* out a dors, utom hus» (: from Lediard 1726); p. 59 »Engelländerne gifwa undertiden Vocalerna i synnerhet *a, o*, och *u*, ett mellan-liud, hwarigenom *a* liuder emellan *a* och *ā*, *o* emellan *a, o* och *ā*, *u* emellan *u, o* och *ā*.» [The English sometimes give to the vowels, especially *a, o*, and *u*, a middle sound, whereby *a* sounds between *a* and *ā*, *o* between *a, o*, and *ā*, *u* between *u, o*, and *ā*] »*ex. gr. Pardon, Master, hat, boy, joy, continue, on, honour, udder, under, but, church, how, now, &c.*» (: these rules are found, in essence, if not always expressed in the same way, in Kraak's authorities: the rule on *a* in *pardon, hat*, etc. is found in Lediard 1726 (p. 22, note 16) (cf. also Serenius 1741, above 30); that on *o* in *boy, on, how*, etc. in Kullin 1744 (cf. above 78, and below 98); that on *u* in *udder, church*, etc. is a combination of Lediard 1726 and Serenius 1741 (cf. below 98)); p. 81 »Det är en ganska liten åtskilnad emellan *w* och *wh* uti pronunciat. men *v* bör ej läsas på samma sätt, hwilket somliga Engelländare göra, utan just såsom wi läsat i Latinen.» [There is very little difference between *w* and *wh* in pronunciation, but *v* should not be read in the same way, as some Englishmen do, but just as we read it in Latin]; — the following examples (and transcriptions): p. 5 »*to ail* äl, at fattas» (found in Lediard); p. 7 »*Pray* prä, bedia» (in Lediard); p. 11 »*Peace* pis, frid. *Ear* ihr, öra.» »*Fear*, frucktan.» (all three found in the Supplement pp. 361-372); p. 37 »*long, for*» (in Lediard and in König 1740); p. 47 »*Row, bow, low, dow*» (all in Ludwig 1717); p. 55 »*A buoy* ä bây, boye» (in Lediard); p. 57 »*Tyrany*, läs tirani» (cf. below 128); p. 65 »*Off*. läses aff» (: König 1740 gives *off* with »ah»); p. 71 »*Dialogue* däiälog, samtal» (also found p. 53, where it corresponds to Arnold 1736); — and the following transcriptions (of examples given in Arnold 1736 without transcription): p. 31 »kân-

speir» *conspire*; p. 33 »läiws», »äläiw», »läiwli», »läiwlihud», *lives* etc.; p. 43 »sörtut» *surtout* (from Lediard); p. 55 »tejränt» *tyrant*, »tejränikel» *tyrannical* (cf. Arnold: *y* = »ey»); p. 57 »äbis» *abyss*, »idschipt» *Egypt* (both in Lediard, and in König 1740); »säter» *satyr* (cf. below 128); p. 77 »harslets» *harslets* (cf. below 132);

in the »Vocubularium» the transcriptions »pähr» *pear* p. 172 (cf. »pär» *pear* in the Supplement pp. 361-372), »Käls» *Cadiz* p. 173 (cf. below 130);

in the chapter on orthography the example *bought* p. 337, with *ou* = »a» (thus also p. 45, where it agrees with Arnold 1736);

in the Supplement pp. 361-372 the following examples (and transcriptions): p. 366 »Latter, lätter»; p. 367 »Minuét, minut, menuet»; p. 368 »A rake, räk, en raka»; p. 369 »Rise, stiga up»; »Sell, säll, sälja»; »Saint, helig»; p. 370 »He sins, han synder».

93 I pass on to Kraak's alterations of rules and transcriptions.¹

1. Misprints and inadvertencies on Kraak's part.

p. 67. *g* »Uti monosyll. som gg» [In monosyllables like *gg*]: *beg* »begg», etc. (Arnold: »In Monosyllabis am Ende wie gg»); p. 71. »Gue som g» [Gue like *g*]: *guest*, *guilt*, etc. (Arnold: »Gu. Wie gh»); p. 79. *t* before *eous* etc. (*courteous* etc.) = »tjåß» (Arnold: »wie tsch»). — Among the numerous transcriptions belonging here (: e. g. »srud» *shrewd* 21, for »sch-»; »klifwer» *cleaver* 363, for »-iw-») should probably also be reckoned those following, which are most likely due to the influence of the ordinary orthography: *being* »being» 17 (Arnold »bi-»); *æquinox* »-nox» 7 (Lediard »-nax»), *horse* »-o-» 77 (Arnold »-ah-»), *conform* »-form» 363, *ordure* »ord-» 367 (Arnold »a», Lediard & Ludwig »ah»); *howbeit* 19, *pronouns* s. pl., *pronounces* pres. 368, *slough* 370 (transcribed with »ou» for »åu», cf. below 98); *bruit* »bruit» 362 (Arnold »-iu-»); *deflower* 41, *bestow* 47, *amen* 85 (-*e*- transcribed »e» for Arnold »i»); *victualler* »wittuler» 65 (Arnold »-eler»); *June* »djun» 51 (Arnold »dschi-»);

¹ I disregard here such comparisons between Swedish and English sounds as are the result of mere translation — sometimes including the substitution of »svensk» [Swedish] for »Teutsch» [German] — from a German source (cf. the extracts above 91, foot-note 1). — Of the transcriptions found in the Supplement pp. 361-372 I only record such as differ from all three authorities used in that part of the work (: Lediard, Arnold, Ludwig; cf. above 87).

damn »dämn» 363 (Arnold & Ludwig »däm»).¹ — Here may also be mentioned a number of — as far as I can see — quite meaningless distinctions in the Supplement (words like and unlike etc.) pp. 361-372. Such are, among others, *blue* »blu» — *blew* »bliu» 362 (: Arnold & Ludwig »-iu» — »-iuh»; Lediard does not transcribe the words, but both have »uh» according to his rules pp. 101, 115; cf. also Kraak's *blue* »bliu» 53 from Arnold »-iuh»); *course* »korrs» — *coarse* »kors» 363 (: Arnold & Ludwig »kohrsch» — »kohrs»); *mouse, mouth* sb. »åu» — *mouse, mouth* vb. »au» 367 (: Lediard, Arnold, Ludwig »au» — »au»); *order* »år-» — *ordure* »or-» 367 (: Lediard & Ludwig »ahr-» — »ahr-», Arnold »ahr-» — »ar-»); *profit* »å» — *prophet* »a» 368 (: Lediard, Arnold, Ludwig »a» — »a»); here probably also belong *bad* adj. »bädd» — »bad» pt. »bäd» 361 (: Arnold & Ludwig »bäd» — »bäd»).

2. Typographical and methodical differences.²

94

Such are: ej for ei, ei for ey and *vice versa*, äi for äy, ay for ai, iu for ju, ju for iu(h);

k- for c- before *l, r, a, o*, etc., g for gh (: *give, gun*, etc.), -g for -(c)k (: *fatigue, intrigue*, etc.), -gg for -gk (: *big* etc.), s for ss or ß and *vice versa*, w for v, hw- for hu- (: *which* etc.), qw- for qu-;

d or dh for th (= voiced *th*) and (rarely) *vice versa* (: *loathe* »låth» 366 — Lediard & Ludwig »-dh-»; *whether* »-ethr» 372 — Lediard »-dher», Arnold & Ludwig »-dder»);

doubling of consonant after stressed short vowel (: *sweat* »swett», *read* pt. »redd», etc.) and (rarely) *vice versa* (: *break* »brek» — Arnold »breck»; *give* »giw» — Arnold »-ivv», etc.); simplifying of consonants medially (: *honour* »ånor», *seven* »sewn», etc.) and (rarely) *vice versa* (: *accoutre* »äck-» 43, *draught* »drafft» 71, etc.);

suppressing, in rules and transcriptions, of information as to vowel quantity, especially the notation of vowel length by the

¹ Here may also be mentioned z »zed» ~ »zbed» p. 1 (: Arnold »bed», Lediard »bed» ~ »zbed», König 1740 »sed»). If Kraak's »zβ» is not a misprint, it is difficult to account for; unless it is due to a misreading of Lediard's second form.

² These differences do not occur at all universally; because both Kraak and his authorities (especially Arnold 1736) are very inconsistent in the details of their phonetic notation.

adding of *h*,¹ here also belongs the use of »i» for »ie» = [i:] (: *here*, *sixteen*, etc.);²

-l, -n, -r for -el, -en, -er (: *inveigle*, *even*, *leather*, etc.) and (rarely) *vice versa* (: *embolden*, *garden*; cf. also *devil* »-wil» 9 — Arnold »-v' l»).

95 3. Obvious mistakes and inconsistencies corrected by Kraak.

p. 33. »ion nästan som ien» [ion almost like ien] (: *nation* etc.). — Arnold: »fast wie schien». — Here also belong a number of transcriptions, e. g. *wolves* »wulws» 35 — Arnold »-lfs», and probably also *humble* »omble» 7 — Arnold »hum'l», *umbrage* »åmbr-» 51 — Arnold »umr-» (cf. however Jones 1701: *mb* = *m* in *humble*, *chamber*, etc., see Ekwall 647), *chough* »dschåff» 71 — Arnold »coff»; and further the following words, which Arnold transcribes differently in different places: *bury* »börri» 57, 362 — Arnold »bürri» (cf. »börri» 53 = Arnold); *business* »bisnes» 27 — Arnold »büß-» (cf. »bisnes» 53 = Arnold »biß-»); *comb* »kom» 61 — Arnold »Cuhm» (cf. »kom» 33 — Arnold »cohm»); *wrath* »rath» 81 — Arnold »räth» (cf. »rath» 5 = Arnold).

96

4. Other alterations.

a) Alterations authorized by one of the sources.

p. 9. »ea liuder nästan som i» [ea sounds almost like i] (Arnold: »mehrenteils wie ih oder ie»); cf. König 1740: »Mittel-Klang zwischen eh und ih». Transcribed »i» (cf. Lediard »ie», »ih») in many cases where Arnold has »eh» (or »e») against his own rule; e. g. *read* inf. 13, *cease* 61. Cf. also *scene* »-in» 79 (Arnold »-ehn»).³

¹ In accordance with this method, Kraak sometimes makes two of Arnold's rules into one; cf. e. g. his rule (p. 35) that *o* is = »u» in *womb* etc.: Arnold = »ein langes u», *wolf* etc. (: Arnold = »kurtz u»). — On the other hand, *h* is sometimes kept by Kraak as a sign of vowel length (cf. above 94, footnote 2); and there are even cases of a double vowel (= Lagerström 173-, Serenius 1741) being used for the same purpose (: *Cæsar* »süsär» 7 — Lediard »-ih-», *owe* »oo» 367 — Ludwig & Arnold »oh»).

² Here should also be reckoned *grazier* »-schir» 81, *hozier* »-schir» 83 (Arnold both »-schier»), *twentieth* etc. »-tith» 147 (Lediard »-tieth»), where Kraak has evidently interpreted the »ie» of his sources as [i:] (: cf. also *glazier* »-schir» 81 — Arnold »-schir»).

³ Here also belongs »*Vineger* winniger» 67 (Arnold »*Vinegar*», transcribed »-eghär»; cf. Lediard's variation »*Vineger* oder *Vinegar*»). Kraak's

p. 11. *ea* = »kort *e* eller *ä*» [short *e* or *ä*] (Arnold: = »ein kurtzes *e*»); from Serenius 1741 or Kullin 1744 (cf. above 42 f., 71, 78). Transcribed »ä» ~ »e» (Arnold only »e»); thus »ä» in *bread*, *head*, *heaven*, etc., *rehearsal*. Here probably also belongs *treatise* »trätis» 27 (Arnold »tretiß»).

p. 15. *beau* »båh» (Arnold »boh»); cf. Kullin »bå eller boh».

p. 17. *ei* »som *ä*» [like *ä*] before *gh*, *gn*, *n* (Arnold: »wie *eh*»), 97 and *ei* = »kort *ä*» [short *ä*] in *either*, *neither*, *heifer*, *foreign* (Arnold: = »ein kurtz *e*»); from Serenius 1741 (cf. above 45 f.) or Kullin 1744. Transcribed »ä» (or »äh») (Arnold or Lediard »eh») in *eight*, *-een*, etc., *heir*, *reign*, *their*, etc.; »ä» (Arnold »e») in *either* etc.

p. 19 f. *chew*, *eschew*, *shrewd* are given under the rule: *eu* & *ew* = »ju» (Arnold gives these words as exceptions; with »oh»); cf. Lediard: *ew* in *eschew* = »iuh», in *chew* = »iuh» (~ »oh») and transcribed »-iuh», in *shrewd* = »uh» (~ »oh»). — Transcribed: *eschew* »-iu», *shrewd* »-ud» (: cf. Lediard; for *chew* see below 123).

p. 21. *ey* in *journey* etc. = »ett ganska kort *i*» [a very short *i*] (Arnold: = »ein kurtzes, verschlungenes *e* oder *i*»); cf. Lediard and König 1740: = short *i*. Transcribed »-i» (Arnold »-i» ~ »-e»).

pp. 29, 55. *ie* in *lie* etc., *y* in *lyre* etc. = »äj» (Arnold »ei», 98 »ey»); from Serenius 1741 (: *i*, *ie*, *y* in *fine*, *die* etc. = »äi», »äj»). Transcribed »äi», »äj» (~ »ei», »ey» = Arnold) in *smile*, *idol*, etc.

p. 37. *o* = »ett liud emellan *å* och *a*» [a sound between *å* and *a*] in *bob*, *body*, etc. (Arnold: »so fast bald wie *a*»); from Kullin 1744 (cf. above 78). Transcribed »å»; ~ »a» (= Arnold), ~ (rarely) »o» (= Arnold).

pp. 39, 49, 55. *oi* »som *åi*, eller snarare som *äy*» [like *åi*, or rather like *äy*] (Arnold: »wie *oi*, oder vielmehr wie *äy*»); examples *oil*, *boil*, *join*, *noise* (transcribed »äi», = Arnold »äy»); cf. *toils* »tåils» 371 (Arnold »äy», Lediard »ai»). — *oy* »som *åy*» [like *åy*]; examples *boy*, *joy*, transcribed »åy» (Arnold: »Wie *äy*», transcribed »äy»). — *buoy* vb »båy» (Arnold: »Uoy. Wie *äy*»; transcribed »äy»). — Cf. Serenius 1741: *oi* & *oy* = »ai»; Kullin 1744: = »ai» or »oi»; König 1740: = »ay»; for Kraak's use of »åi», »åy» for »ai», »ay» (~ »oi», »oy») in his sources, cf. his »å» for Arnold's (and Lediard's) »a» in *bob*, *body*, etc. (cf. above).

p. 41, 45 f. *ou*, *ow* in *our*, *cow* = »åu» (Arnold = »au»); from

»i» is no doubt due to his identifying the second element »-eger» with *eager* adj., which occurs (transcribed »iger») just before *vinegar* (among words with *g* = »g»).

Serenius 1741: »åu», »åo» (cf. above 51, 54). Transcribed »åu»; ~ »au» (= Arnold), ~ »ou» (cf. above 93).

p. 49. *ow* = »kort å» [short å] (Arnold »wie kurtz a») in *knowledge* (transcribed »å»), *acknowledgment* (Arnold: both transcribed »a»); as to Kraak's »å» for Arnold's (and Lediard's) »a», cf. *oi*, *oy*, and *o*, above.

p. 51. *u* in *fuel*, *purity* = »ju», and transcribed »ju» (Arnold = »lang u»; transcribed »u», »uh»); from Lediard.

p. 51. *u* in *udder*, *bud*, etc. = »nästan ett liud af å eller emellan å och u» [almost a sound of å or between å and u] (Arnold: »wie u», »wie kurtz u»); from Serenius 1741 (: *u* in *must* etc. = »å»; cf. above 25) and Lediard (: *u* in *udder* etc. = »Mittel-Klang zwischen dem Teutschen kurtzen u, und kurtzen o»). Transcribed »å»; ~ »o» (= König 1740, rarely Arnold), ~ (rarely) »u» (= Arnold).

99 p. 61. *c* before *e*, *i* (*cease* etc.) = »s» (Arnold: »ein sehr gelindes s»); cf. Lediard (: »wie ein s . . . fast wie ß») and König 1740 (: »wie ß»).

p. 65. *d* in *almond* etc. »höres intet» [is not heard] (Arnold: »Wird . . . wenig gehört»); cf. König 1740: »wird nicht gehöret».

p. 73. *k* before *n* (*knee* etc.) »blir . . . intet hördt» [is not heard] (Arnold: »Wird . . . nur aspiriret»); from Serenius 1741 (: »K höres intet fram för n . . .») or König 1740 (: *k* is silent in *knife* etc.). Transcribed »n» (Arnold »hn», »dn»).

100 Here may also be included the following rules and transcriptions, in which Kraak is more or less independent of his sources, but only in form:

p. 33 f. »o som å» [o like å] before cons. + *e*; examples *pope*, *love*, *glove*, transcribed »å» (Arnold: »wie lang oh», transcribed »oh»; »Ausgenommen»: *dove*, *love*, *glove*, etc., transcribed »Dovv», etc.); — *o* »som å» [like å], transcribed »å», in *bold*, *folk*, *ford*, *pork*, *form*, *both*, *ghost*, *go* (Arnold: »wie oh», »wie lang oh»; transcribed »oh»), in *front*, *son* (Arnold: »wie kurtz o», transcribed »o»); but *o* »som et rent o» [like a pure o], transcribed »o», in *comb*, *no*, *lo* (Arnold: »wie oh», »wie lang oh»; transcribed »oh»), *cohere*, *promote* (Arnold »kurtz o», transcribed »o», in *co-*, *pro-*). — Cf. the transcription »å» for (Arnold) »oh» in *sword*, *lord*, *holy*, etc.; *hostler* 73; and the transcription »å» for (Arnold) »o» in *money*, *honey* 21.

p. 37. *oa* = »emellan o och å» [between o and å]; examples *coat* (transcribed »o»), *soap* (transcribed »å») (Arnold: = »ein langes o», transcribed »oh»).

p. 37. *oe* »som å» [like å], transcribed »å», in *toe* etc. (Arnold: »wie o», transcribed »o»).

p. 41. *oo* = »å», transcribed »å», in *blood*, *flood* (Arnold: transcribed »o»).

p. 43 f. *ou* = »å», transcribed »å», in *court*, *courtier*, *souldier*, ¹⁰¹ *mould*, *-y*, *mourn*, *poultry*, *poulterer*, *moult* (Arnold: »wie oh», transcribed »oh»), *bloud*, *floud*, *flourish*, *courage*, *countrey* (Arnold: »wie kurtz o», transcribed »o»), *adjourn*, *couple*, *young*, *touch*, *nourish*, *journey*, *scourge*, *trouble* (Arnold: »wie u», transcribed »u»); cf. Lediard 1726, König 1740, Kullin 1744, which works identify *ou* in *adjourn* etc. and *ou* in »*bloud*», *nourish* etc., Lediard and König under a middle sound of »u» and »o» (transcribed »u» in Lediard, »o» in König), Kullin under short »o»; — *ou* »Som o» [Like o], transcribed »o», in *course*, *discourse*, *concourse*, *fourth*, *joult* (Arnold: »wie oh», transcribed »oh»); Arnold gives these words among the words *court* etc., cf. above), *four*, *pour* (Arnold: transcribed »oh»). Cf. the transcription »å» in *though* 45 (Arnold »oh»), »åh» in *four*, *-th* 146, 147, *fourteen*, *-teenth* 146, 147 (Lediard »oh»); and the transcription »å» in *enough*, *rough* 45 (Arnold »o»). — Cf. also the rule p. 79 that *t* before *eous* etc. = »tjåß» (see above 93) and *anxious* 81 transcribed »-ås»; as against the rule (p. 45) that *ou* in *-ous* is = »o» (= Arnold), transcribed »o» in *vicious*, *malicious* 45 (= Arnold), *pious* 21, *impious* 25, *desirous*, *vicious* 29, *gracious* 61 (Arnold: transcribed »u»).

As to the use of Swedish »å» for the description of the English ¹⁰² *o*, *oa*, *oe*, *oo*, *ou* in question, it is in itself very natural, since Swedish »å» was certainly the best symbol available, Swedish »o» being very equivocal (cf. above, Swedish Sounds). Besides, Swedish »å» had already been used in a similar way, though often with restrictions of different kinds, by Serenius 1741 and Kullin 1744 (: by Serenius for English *o* in *love*, *glove*, etc., *word* etc., cf. above 36, and for English *ow* in *throw* etc., cf. above 54; by Kullin for English *o* in *more* etc., *oa*, *oe* in *oak*, *foe*, etc., *ou* in *court* etc., *ow* in *throw* etc., *o* in *word* etc., cf. above 79); and Kraak differs from these two only by (generally) dropping their restrictions, and by extending — guided by the rules of Lediard 1726 and König 1740 — the use of »å» to other groups of words. But he does not go far enough in his use of »å»; cf. his curious keeping of »o» (Arnold »oh», »o») in *comb*, *lo*, *no*, and *course* etc., as against »å» in *pope*, *bold*, etc., and *court* etc. The distinction *pope*, *bold*, etc. — *no*, *lo* may be due to Kullin 1744,

where a similar distinction is found (: on the one hand »o or nearer an å» or »between å and o», on the other *o* = »in the Swedish words *jord, bord*»; cf. also Serenius 1741, above 25 and foot-note 1); and the »o» in *comb* may be a kind of compromise between the two transcriptions given by Arnold (: »cohm» and »Cuhm», cf. above 95). As to the distinction *court* etc. — *course* etc., I can find no other explanation than this, that Kraak wanted a group of words with *ou* = »o» in order to avoid altering the next rule: »Likaledes uti de ord, som ändas på *our* och *ous*» (Arnold: »Ingleichen in den Endungen *our* und *ous*»), which follows, in Arnold, on the group *bloud, floud, flourish*, etc. with *ou* = »kurtz o». For the choice of precisely the words *course* etc. for this group (with »o») I can see no real reason; Kraak may in fact have picked them out quite at random.

- 103 Here belong, finally, a number of transcriptions which are not dependent on any rules given by Kraak. Some of these cases may of course be due to mere chance, since not only Kraak himself but also his chief sources Arnold and Lediard are very inconsistent in their phonetic notation (: using for instance very often »a» side by side with »ä» for English *a* short, especially in unstressed syllables, and »o» side by side with »a» for English *o* short in *God* etc.). But the cases recorded below are for too numerous to be all, or even to any great extent, explained as being due to mere chance.

a »ä» for (Arnold) »a» in *complaisant* 5 (= König 1740), *appease* 11 (= Lediard), *Pharisee* 15 (= (Ludwig p. 155), *geography* 19 (= König 1740 »äfi»), *as* 85, 85, 87, 87, 87 (= Lediard »äs»), *shall* 87 (= Lediard »ä»);

»a» for (Arnold) »ä» in *cashire* 25 (= Lediard), *allow* 47 (= Lediard), *ally* 361 (cf. Lediard, transcribed »a» ~ »ä»; cf. also Kraak's transcription »a» 57, = Arnold), *hallow(ed)* 85, 85, 364 (= König 1740 »a»), *that* 85 (= König 1740 »a»; cf. also Arnold's transcription »that» in other places);

»a» for (Arnold) »äh» in *drackm* »dram» 63 (? from König 1740: »Dràchm al. Dram»);

»ä» for (Arnold) »e» in *woman* 37 (= Ludwig p. 65); further in *rehearsal* 13, *partial* 25 (cf. Lediard and König 1740: *a* = »ä» in *-al, -ar*, examples *general* »-äl», etc.).

e »ä» for »e» in *egg, debt, eleven*, etc., *certain, verjuice, perceive*, etc. (: from Serenius 1741 or Kullin 1744: »e» ~ »ä»; cf. above 33, 83. Cf. also *gentleman* »-än-» 67 = Arnold). Here also belong

envy »änwi» 57 (Arnold »invi», Lediard »envi»), *ever* »äwwr» 85, 85 (Arnold »ivver»; Lediard: *e* = »ein Teutsches e»); perhaps also *r* »ärr» p. 1 (Arnold »err», Lediard »ärr»).

e silent in *society* »-ejti» 61 (Arnold »-eieti»); cf. König 1740 »-eiti».

i »är» for (Arnold) »ir» in *dirty* 57, *gird*, *girth*, *girl* 69, and for ¹⁰⁴ (Lediard) »ör» in *first*, *third* 147 (: from Kullin 1744, cf. above 78); »ör» for (Arnold) »ir» in *girdle* 69, *circuit* 55 (from Lediard).

ci, *ti* before a vowel. *special* »-schäl» 25 (Arnold »-siäl»), = König 1740; *courtier* »-tier» 43 (Arnold »-tir»), = Lediard.

o, *oa*, *ou* »a» for (Arnold) »o» in *often* 9, *conceal* 11, *condemn* 75, *not* 85, 87 (: Lediard »a»), *conduit* 55 (= König 1740).

»o» for (Arnold) »a» in *stoic* 39 (: Kullin »o», Lediard »oh»);

»å» for »ah» (»a») in *for* 85, 87 (Arnold »ah»), 364 (Arnold & Ludwig »a», »o»), *loth* 366 (Lediard & Arnold »a»), *tost* (= tossed) 371 (Lediard & Ludwig »a»), *order* 367 (Lediard, Arnold, Ludwig »ah»), *morning* 367 (Lediard & Ludwig »ah», Arnold »a»); *groat* 365 (Lediard »äh», Ludwig »ah»), cf. Lagerström 173- (above 10). — Here belongs also *fourty* »fårti» 45 (: Arnold »oh», Lediard »a»), which is given, evidently on the authority of Lediard, as an exception to the group *course*, *fourth*, etc. with *ou* = »o» (Arnold »oh). The transcription »åh» in *fourtieth* 147 (: Lediard »a») is evidently an inadvertency (: influence of *four*, *-th*, *fourteen*, *-th* 146, 147, transcribed »åh» for Lediard »oh»), cf. *forty* »farti» 147 (= Lediard).

»å» for (Arnold) »uh» in *whole*, *-some* 81 (: Lediard & König 1740 »oh»);

»o» for (Arnold) »u» in »dobbel ju» *w* p. 1 (= König 1740);

»u» for (Arnold) »o» in *towards* prep. 49 (cf. Lediard p. 22 »tu-wahrd» prep.).

oi, *oy* »ay», »aj» for (Arnold) »äy», »äi» in *joy* 73 (from Lediard »ai»), *boil* 362 (: not transcribed with »ai» in Lediard; but cf. *oil* »ayl» 365 — Lediard »Ayl», *toils* »tåils» 371 — Lediard »Tails»).

u, *ue*, *ui* »ö» for (Arnold) »u» in *surfeit* 17 (from Lediard);

»iu», »ju» for (Arnold) »uh», »u» in *spue* 53, *ague*, *argue* 53 (: Lediard »iuh», »iu»); *Tuesday* 53 (: König 1740 »-ju-»), *perusal* 51 (: Ludwig p. 94 »iu»);

»u» for (Arnold) »iuh» in *suit* »sjut eller sut» 55 (: Lediard »uh» or »iuh»), *suit* »schut», *presume* »-schum» 79 (cf. König 1740: *suit* »schuht», *sure* »schuhr», *pursuit* »porschuh», etc.).

105 **ch** »dsch» for »tsch» in *chalk* 5, *reach* 13, *breech* 15; *child* 23, *touch* 43, *chance*, *change* 362 (: cf. the variation [in transcription] »dsch» ~ (usual) »tsch» in Arnold and Lediard; cf. also Lediard's rule (p. 121, note 77): »Diese Pronunciation wird von den meisten Grammaticis durch dsch, oder tsch erklärt, weilen sie sich nicht besser mit Teutschen Buchstaben exprimiren lasset; Ich meines Theils habe tsch als die härteste erwehlet.»).

d »*Breath* breth» 11 (Arnold »*Breadth* bredth»), perhaps from Serenius' Dict. 1734 (: »*Breath*»); *kindred* »kinred» 23 (Arnold »-derd»), cf. Ludwig p. 56 »kinred»; *and* »än» 85 (several cases), 87 (several cases) (Arnold »änd»), cf. Lediard & Ludwig;¹ *obtrude* »-ud» 51 (Arnold »-uht»), cf. Lediard »-uhd»; *cupboard* »-berd» 37 (Arnold »-rt»), cf. Ludwig »-rd».

h *humble* »ombl» 7 (Arnold »hum-»); = Lediard (: *h* silent).

l *calm* »kalm» 5 (Arnold »kahm»), cf. Serenius 1741 »kaalm»; *chauldron* »-ald-» 35 (Arnold »-ahd-»), cf. König 1740 (p. 22) »-äld-»; *souldier* »söldier» (~ »Sädscher») 43 (Arnold »sohdscher»), cf. Ludwig, where *soldier* is given under the rule »-öld l. ohld».

r *kindred* »-red» 23, cf. above d.

w *toward* adj. »toard» 49 (Arnold »-ward»); cf. Ludwig (p. 77) »toärd» adj. (~ »towwerd» prep.).

106

b) Independent alterations.

These will be given, and discussed in detail, below 109 ff.

107 Kraak's own transcriptions—found mainly in his transcribed dialogues, cf. further above 90-92—are original insofar that his sources have no transcriptions in the corresponding places. But in form they do not differ materially from the other transcriptions found in his work. It is evident, in fact, that Kraak did not generally transcribe after a really heard pronunciation of the words, but that he made his transcriptions, apart from rare exceptions which were probably due to his authority Nash, after the rules found in his own phonology or in those of his printed authorities—when he did not pick them ready-made from these authorities, as he evidently did in many cases (cf. e. g. below 109). Consequently, his own transcriptions cannot be regarded as being in a special way

¹ Lediard and Ludwig only give the pronunciation »än» before words beginning with a consonant; Kraak uses the form in all positions.

representative of his own — or his authority Nash's — pronunciation. These transcriptions are, furthermore, as well as his others, very inconsistent, as well regarding the symbols used for each sound as regarding the phonetic value of the symbols used; this being due mainly to the fact that Kraak used his authorities very indiscriminately in making, or selecting, his transcriptions. Cf. e. g. the following instances of inconsistency in the transcriptions found in the dialogues transcribed:

»å» represents present English [ou] (: *post, soap*, etc.; and even, 108 against Kraak's own rule that *ow* = »o», *below* 22), present English [ɔ:] (: *broad, four, more*, etc.; *morning, cross, cloth*, etc.); present English [ɔ] (: *God, morrow*, etc.), present English [ʌ] (: *done, brother*, etc., *but, must*, etc.), present English [ə:] (: *work, return, journey*, etc.); present English [ʌ] is rendered by »å» (: *done, but, enough*, etc.) and by »o» (: *wonder, shut, double*, etc.); for *enough* 8 with »a», and *upon* 10 with »u», see *below* 126 (3), 127 (3));

English *o* stressed = present English [ɔ] is rendered — indiscriminately, as far as I can see — by »å» (: *God, morrow*, etc.) and »a» (: *long, body*, etc.); rarely by »o» (: *bottle* 48, *from* 70, *tolerably* 74; probably inadvertencies due to the influence of the ordinary orthography, cf. above 93).

Bearing in mind the facts now stated (107-108), it will in the following be necessary to record only such of Kraak's own transcriptions as are *not* in accordance, in detail or in principle, either with those of his rules and transcriptions which have already been discussed above 93-105 or with the rules and transcriptions found in his authorities.¹

Survey of independent rules and transcriptions.²

109

A. Quantity.

I have already mentioned (above 94) that Kraak, in his rules and transcriptions, generally suppresses the information given by his sources as to vowel quantity, especially the notation of vowel

¹ I disregard obvious misprints such as »home» (for »hom») *home* 36, »witout» (for »-th-») *without* 16, 22, »Gud» (for »Gåd» or »Gad») *God* 62; as also transcriptions evidently due to the ordinary spelling, such as *how, out*, etc. with »ou» (for »åu» or »au»), *towel* »-ow-» 12, *town* »-åw-» 38, 60.

² I shall also mention here, occasionally, forms of interest which are not, or not certainly, independent.

length by the adding of *h*. It is true that, in reparation, he often doubles a consonant after a short vowel, especially a stressed short vowel (cf. above 94); but this is done very sporadically, except in words which have a double consonant in the ordinary orthography. Now such a double consonant — which should imply, in principle, a short vowel preceding it, even if, perhaps, Kraak really intended to mark the consonant as long and not the vowel as short — is also found in the following transcriptions of words which have long vowels in present English as well as in Kraak's authorities:

»all» *all* 87 (Arnold »ahl»), 4, 4, etc.¹ (~ »ahl» 3 = Arnold: ~ »al» 8, 10), »mädd» *maid* 366 (Arnold & Ludwig »-ähd»), 44 (~ »mäd» 8, 40), »säll» *sail* 66 (~ »säl» 369, 66), »dschäll», »-äller» *jail*, -*er* 37 (Arnold »-ähl», »-ähler), »ruff» *roof* 369 (Lediard, Arnold, Ludwig »ruh»), »rumm» *room* 369 (Arnold & Ludwig »ruhm»), 42 (~ »rum» 38, etc.), »dorr» *door* 30 (~ »dor» 6, 6, 14), »rorr» *rower* 369 (Lediard, Arnold, Ludwig »-er») [cf. *sewer* »shor» »shor» 369 — Lediard & Ludwig »-oer»), »siut eller sutt» *suit* (= costume) — »siutt» *suit* (lawsuit) 370 (Ludwig »-iuht» — »-iuht», Arnold »-iuht» — »-iut») [cf. »sut (= costume) 14, 14, etc., »sjut eller sut» (= petition) 55].

These forms are probably either misprints (: thus probably »rorr» *rower*) or inadvertencies; cf. the fact that all the words that are transcribed more than once have also variants with single consonant. The form »all», the only case of frequent occurrence, is no doubt due to the ordinary orthography; the forms »mädd», »rumm» in the dialogues (pp. 44, 30) are probably picked ready-made from the other places where they occur (pp. 366, 369).

B. Quality.

Vowels and diphthons.

a 1) »ä» for »a»: *crab* 61, *swagger* 67, *conspiracy* 31, *accompany* »äk-» 57, *catalogue* »-äl-» 71;² cf. also *Pall-Mall* »Päll-mäll» 74,¹ *wardrobe* »wärrob» 14, *back-*, *forward(s)* »-wärd(s) 38, 38, 64.

¹ I recall the fact that pages with even numbers, up to p. 76 inclusive, contain Kraak's own transcriptions of the dialogues I—XX (cf. above 87, foot-note 2).

² In »*Bergain* bärigen, kiöp» 5 (: Arnold »*Bargain* bargen»), Kraak's »ä» probably represents his orthographical form with *e*, the source of which I do not know. Kraak's »*Bergain*» is not a misprint, since it occurs also (twice) in his chapter »English Proverbs» (p. 185).

Note. Kraak's »ä» in *swagger*, *Pall-Mall*, *wardrobe* seems to be original; the »ä» in *wardrobe* is, however, remarkable in view of Kraak's »a» in *was*, *what*, etc., *warm*, *quarter* (cf. below 111). The transcription of *back-*, *forward(s)* is probably adapted to »fro-ärd» *froward* 81 (= Arnold; cf. also Ludwig: »toerd», »farwerd», »towwerd(s)» pp. 23, 77, »froärd», »toärd» p. 77). — The »ä» in the rest of the words is in accordance with general rules in König 1740 and Ludwig.

2) »a» for »ä» (»äh»). *England* 9; *captive* 27, *passion* 79; *allay*, 111 *alloy* 361, *valley* 21, *rally*, *sally* 57, *alley* 361, *fallow* 364, *tarry* 57, *carrier* 362, *marrow* 367; *vary* »warri» 57 (Arnold »värry»); *patriarch* »-ark» 63; *archduke*, *-bishop* 63, *garden* 65, 364, *parlour*, *partridge* 77, *barley* 361, *embark* 9, *bark* sb & vb 361, *hart* 365; *bath* 362, *father* 85, 85, 87; *calf* »kaf», *half* »haf», *psalm* »sam» 73,¹ *halfpenny* »hafp-» 75 (Arnold »häp-»); *quarry* 368. — But »ä» is generally kept in such words as *captain*, *abbey*, *cat*, *lamb*, etc.; and further in *last* vb, *last* adj., *pastor*, *pasture*; *valley* 371; »*carreer*», *carry*, *carriage*, *marry*, *marriage*; *arrow* 47, *barrow* 361; *garden* 9, *guard* 53, *guardian* 53, 364, *argue* 53, *art* (2 sg pres.) 85, 85, *carnal* 362, *parson* 368; cf. also »ä» for »a» above 103, 110.

Cf. the following words transcribed with »a». *tyranny* 57, *harslets* 77 (cf. above 92); and in the dialogues: [*shall* 6, *as* 12, 74, 74, *that* 10, 12, 14, 14, etc. (: all = Arnold & König 1740, cf. above 103, a); *at* 76 (= König 1740), *hat* 60 (cf. Arnold »hatt» p. 2), *and* 14, 56 (cf. Arnold »And» p. 27), *hard*, *-ly* 16, 24, 30, etc. (cf. »hard» 3 = Arnold »hahrd»), *last* adj. 2, 2, 2, 8, 8, 74 (cf. Arnold »last» p. 27)]; *appears* 68, *arrived* 74, *England* 54, 56; *has* 10, 10, 12, *had* 28, 40, *madam* 2, *landlady*, *-lord* 22, 42, 44, *backwards* »bak-» 38; *tarry* 32; *Harwich* 76; *far* 72, 72, *barber* 32, *pardon* 16, *yard* 60, *charming* 76; *after* 18, 18, 42, 62; *half* 32, 38, 44, 64, 64 [and *was*, *what*, *wash*, *want*, = Lediard & König 1740; *warm*, *quarter* from Arnold »ah»]. — The usual transcription is »ä» in the dialogues also: [*shall* 16, 16, 22, etc., *as* 2, 22, 38, etc., *at* 2, 2, 4, etc., *hat* 14, *and* 8, 8, 10, etc.; but not *that*, *hard*, *last* adj.]; *afford*, *assure*, etc.; *England* 46, 58, etc., *has* 4, 4, 28, 28, 30, *had* 14, 76, *carry*, *married*; [*are* 4, 4, etc.], *cards* 58, *pardon* 24, 52, *partridge(s)* 44, 54, *hark* 26, *lark* 44, *part* 8, *gar-*

¹ Cf. »*Drought* drafft» (drawing) 71 (Arnold »*Draught* dräft»). Kraak's »ä» may, however, be due to the (mis)spelling with »ou»; cf. *bought* etc. transcribed »a».

ters 10; *last* vb 20, *ask*, *fast*, *master*, *glass*, *pass*; *answer*, *can't*, *shan't*, *France*, *dancing* [for *Pall-Mall*, *wardrobe*, *-ward(s)*, see above 110].

112 Note: Kraak's use of »a» for »ä» in his sources — I disregard for the moment his transcriptions with »a» in the dialogues — cannot be due altogether to mere chance or to the influence of the ordinary orthography; since, apart from three exceptions (: *England*, *captain*, *passion*), this »a» has been introduced (for »ä» in the sources) only in words with *a* before *ll*, *lf*, *lm*, *r* + cons., and *rr* (including *vary*; cf. Arnold's transcription, and further Boyer 1700: »váry», = *a* short). This state of things must imply that Kraak (or his adviser) meant to indicate another pronunciation of *a* in these positions, at any rate in the words transcribed, than the ordinary *a* short in *man* etc. (= »ä»). The transcriptions with »a» in the dialogues are certainly less uniform; but also here we find »a» used to a marked extent before *r* + cons. (cf. also *harslets* 77), and further exclusively in *after*, *half*. It seems probable, consequently, that in Kraak's »a»-forms of words with *a* before *r* + cons. (including the spelling-pronunciation of *Harwich*) — perhaps also in that of *far* — we have to do with an early recognition, as regards the quality of the vowel, of the change of this *a* from [æ:] to [ɑ:], which change is not yet recorded by Kraak's authorities.¹ As to the quantity of the vowel in question, Kraak seems to have regarded it as short (: cf. his transcription »barrlj» *barley* 361; the rest of his transcriptions, »hart» *heart*, etc., afford no information on this point); and if this is so, it is easily understood that he should extend this »a» (probably = [ɑ]) to the words with *a* before *rr* (*tarry* etc.), which in his opinion must have been quite on a par with the words with *a* before *r* + cons. His »a»-form of *quarry* (: Lediard, Arnold, Ludwig »quärri») may also be explained in this way; but on the other hand, it may of course be a really heard form with »a» = [ɔ] due to the influence of *qu*.

¹ Arnold's transcription »hahrd» *hard* p. 2 is probably — as well as the »ah»-forms of *calm*, *palm* in the same place — only a wrong example of his rule that *a* = »ah» (i. e. [ɔ:]) before certain consonants (including *r*, *lm*; cf. above 91, foot-note 1); his transcriptions with »a» of *bargain* 3, *army* 4 (~ *armies* »ä» 4), *marsh* 22, *articles* 25 are no doubt mere inadvertencies, since he has many other cases of »a» for regular »ä» (: *hat*, *crat bat*, *as*, *and*, etc.). — Arnold's rule that *a* = »ah» before *l* combinations and *r* can hardly have caused Kraak's extensive use of »a» before *r* and *l*; in the first place, Kraak seems to have meant his »a» to be short vowel (cf. further on, 112), and then there are the forms with »a» before *f*, *th*, which cannot be explained in this way.

What has been said of *a* before *r* + cons. is also applicable to¹¹³ the »a»-forms of *bath*, *father*, *after*, and — except that we can draw no conclusions as to the intended quantity of Kraak's »a» — *calſ*, *halſ* (including the spelling-pronunciation »haf-» of *halſpenny*, probably a mistake by Kraak himself), and *psalm*. Here also belongs *draught* »drafft» 71, if the »a» is not due to the misspelling »-ou-», cf. above 111, foot-note.

There remain the »a»-forms of *allay*, *alloy*, *valley*, *rally*, *sally*,¹¹⁴ *alley*, *fallow*. It is of course not quite impossible to suppose here a dialectal [ɔ] (cf. Horn Gr. § 43 Anm.; Wright EDGr. § 35); this pronunciation is given for *a* in *fallow* by Brown 1700 (: transcribed »follo» p. 81), in *shallow*, *tallow* by Grammar 1711 (p. 5: *a* »broad and short»), in *fallow*, *hallow* (& *halibut*) by Bertram 1750; cf. also König 1740: »a» in *hallow* (cf. above 103). But — as is very natural — these authorities mention this [ɔ] only in native words; for a similar pronunciation in Romance loan-words I have found no other authority than Bailley-Arnold 1761 [: *a* = »a» in *alley*, *tally*, and in several words of the type *allay*, *alledge*, *allow*, etc., as well as in *fallow*, *hallow*, *shallow*, *tallow*; = »ä» in *All-hallows* »häll-», *gallows*, *dally* (*galley*, *rally*, *sally*, *valley*, *callow*, *sallow* are not transcribed)], which is not a very reliable one. If Kraak has not got his »a» in these words from some source unknown to me, it seems most probable that it is due to an extension of his own of the rule in König 1740 that *a* is = »kurtz a» in (among others) *hallow*, *swallow*, *wallow* (and *shall*).

It is interesting to note that, apart from *last* adj. which is prob-¹¹⁵ ably picked from Arnold (cf. above 111), Kraak consistently transcribes *a* before *n* + cons., and *a* before -ss and *s* + cons., with »ä».

3) »ä» for »e». The only case of this kind is *head-*, *toothache*¹¹⁶ »äk» 63 — Arnold »ek». — Arnold's »ek» is perhaps a misprint; it is not printed in black letter, as his transcriptions always are.

4) »e» for »ä». *language* »-edsch» 53 — Arnold »-ädsch».¹¹⁷ Cf. *a* transcribed »e» in *above* 26, *merchant* 36 (~ »ä» 64):

N o t e . Kraak's »e» in *language* may be due to the rule given by Ludwig and Lediard that *a* in weak endings such as -age (etc). is = »ä» or »e» (e. g. *courage*: Ludwig »corredsſch», Lediard »Kur-rädsch» (~ »-edsch» p. 111)). A similar rule in Ludwig (and transcriptions such as e. g. »viddschilent» *vigilant*) could also be adduced to explain Kraak's »e»-form of *merchant*; but it is more prob-

able that this »e»-form as well as that of *above* (and perhaps also that of *language*) is an inadvertency or a misprint, since Kraak is very consistent in transcribing weak-stressed *a* with »ä» in the dialogues.

118   *ai plait* »plet» 12. — Since *ai* (as well as *ay*, *ei*) is in all other cases transcribed with »ä» in the dialogues, this »e» must mean another vowel than the ordinary representative of *ai*. Most probably it stands for [e] (cf. the form *plet* in NED). I have not found this form (nor the form *pleat*, cf. NED) in Kraak's authorities.

119   *e* 1) *convenient* »wen-» 66. — As this is the only case of this kind — *immediately* with »-e-» 44 (~ »-i-» 46) does not count, because it is probably taken from Arnold p. 5 — it is probably due to inadvertency.

2) *entertainment* »in-» 58, *twenty* »in-» 60, 60, *next* »nixt» 16, 24, 26, 30, *mistress* »-striß» 22. — These forms are probably all original.

3) *her* »hör(r)» 4, 4, 4, etc. — The form is taken from Lediard (:rule p. 34).

4) *te* (& *tu*) before *ous*. p. 79: *t* before »*eous*, *ous*, *uous* som tjåß» (Arnold: »wie tsch»); examples (= Arnold) *righteous*, *courteous*, *covetous*,¹ *virtuous* (: not transcribed). — *righteous*, *courteous*, *piteous* »-tius» 19 (Arnold »-tschius»).

N o t e . The exchange of Arnold's »tsch» for »tj» in the rule is probably an original alteration. The transcriptions may also be original; cf. however *righteous* »-tjus» in Serenius 1741, *righteous*, *courteous* »-tius» in Lediard (p. 33 f.; against his own rule p. 143 f., = Arnold), and »*pitious*» with *t* = »t» (not = »sch») in Ludwig (p. 86).

5) *e* silent in *skeleton* »skelton» 61 (Arnold »-eton»), *breeches* »bridschs» 8, *partridges* »-trischs» 44.

N o t e . The pronunciation »skelton» is not found in Kraak's authorities; but it accords very well with such pronunciations as are given by Ludwig (p. 140 ff.) as belonging to »der geschwinden pronunciation», e. g. »grov'ling grovelling, »ex'lent» *excellent*. — The pronunciation of -es as »s» in *breeches*, *partridges* is probably a mistake by Kraak himself; in the case of the latter word it di-

¹ The pronunciation of *t* = »tj» or »tsch» in this word evidently presupposes a form *covetuous* or *-teous*; both these forms are actually recorded by NED, but only from the 16th century.

rectly disagrees with the rule for such endings given by Lediard and König 1740.

ea »ä» for »eh». *bear* vb 362 (Arnold »behr»), *tear* vb 370 (Lediard & Arnold »tehr»). Cf. *tear* vb »tär» 26.

Note. The »ä» (for »eh») in these words was no doubt introduced on the analogy of *bear* sb, *wear*, *pear* (and *there*, *were*, *where*), of which transcriptions with »äh», »ä» are found in the authorities; cf. »währ» *wear*, »dhähr» *there*, »währ» *were*, »hw-», »huähr» *where* in Lediard (pp. 30, 251), »bähr» *bear* sb in Arnold (pp. 128, 133), »bär» *bear* sb., »pär» *pear* in Ludwig (p. 181).

ei 1) pp. 15, 17: *ei* = »i» (transcribed »i») in *conceit*, *conceive*,¹²¹ *deceive*, etc. (: Arnold »Wie ih»; transcribed »ih»). »Men läs» [But read] »*Deceit* deset, swek. *Leisure* lesiur, tid. *Receipt* reset, recept.» (: Arnold gives these among the group *conceit*, *conceive*, etc. with *ei* = »ih»).

Note. Kraak's »e» in *leisure* may be a loan from Ludwig, where this word is given with *ei* = *e* short (and transcribed »lesch-schur»). — His »e» in *deceit*, *receipt*, if it stands for a long vowel, which cannot be decided, could also come from Ludwig, where *ei* in these words is given with »Fast wie ein langes e oder eh, oder mit einem mittel-klange zwischen einen langen e und i»; but Ludwig gives the same vowel also in *conceit*, *conceive*, etc. I can offer no explanation of the distinction made by Kraak between *deceit*, *receipt* with »e» and *conceit*, *conceive*, *deceive*, etc. with »i».

2) p. 17: »*Sleight* sleit, slätt, tunn» [slight, thin] (Arnold »*Sleight* sleit Verachtung»). — *sleight* sb (s.-of-hand) »slät» 370 (Arnold »-ei-» Ludwig »-ey-»; cf. also Lediard & König 1740: *ei* in *sleight* = »ei»).

Note. It is evident from Kraak's alteration p. 17 that his transcription of *sleight* sb with »ä» p. 370 is intentional and not a mere inadvertency. The same pronunciation — representing present English [ei] — seems to be recorded by Dyche 1710 (1726), which work gives *ei* in *sleight* = *ei* in *eight* and *ey* in *hey-day*.¹

eo 1) *yeoman* »jomän» 19 (Arnold »Jih-»). — This notation¹²² is certainly original; Kraak's authorities give (apart from Arnold), »i» (König 1740), *e* short (Ludwig), »e» (short) or »ie» (Lediard),

¹ Cf. Dyche p. 91: »The proper Sound of *ei* and *ey* is heard in the Words *eight*, *sleight*, *hey-day*. *M.* But are they always so sounded? *S.* In most Words *ei* and *ey* are sounded like *ê*; as *veil*, *either*, *key*, *convey*, etc. Except *Eye*. *M.* Have you no other Exception? *S.* *Ei* is sounded like *â* in *neighbour* [nåbor] *heir* [are].» Cf. p. 93: *ea* »like *ê*» in *sea*, *seam*, *appear*.

yeo- = »ju-» (Serenius 1741 and Kullin). It is, however, uncertain (cf. above 94, 109) whether Kraak's »o» here stands for a long vowel — in which case it represents present English [ou] — or a short vowel, in which case it most probably represents present English [ʌ] (cf. above 108). In the former case, Kraak would be the first to record the pronunciation now used; in the latter case he would be in agreement with Jones 1701 and Kenrick 1773 (cf. above 48).

2) *George* »å-» 19 (Arnold »ah-»). — The exchange of Arnold's »ah» for »å» was probably made on the analogy of the other cases of a similar kind recorded above 104.

- 123 *ew chew* »dschu» 19 (Arnold »oh»). — The form is no doubt original; the authorities (apart from Arnold) give »oh» (: König 1740, Ludwig), and »iuh» ~ »oh» (Lediard). Kraak gives the word under the rule *ew* = »ju», but his transcription (with »u») need not be a misprint on that account (: cf. *shrewd* with »u» under the same rule, above 97).

new »nu» 16 (~ »niu» 19 (: Arnold »iuh»), 14, 28, 44) is in accordance with Lediard (: rule p. 101).

- 124 *i* 1) *river* »rewer» 42. — Kraak's form looks like a misprint. The authorities know nothing about *i* = »e» in this word.

thither »thäthär» 26 is a case of »ä» for [e] (: Lediard and König 1740 give *i* in *thither* = short *e*); cf. above 103, e.

2) »i» for »ei». *conspiracy* 31 (Arnold »-ei-»); *quiver* sb & vb 368 (Arnold »-ei-»). — The »i»-form of *conspiracy* seems to be original (: Ludwig *i* = »ey»; Lediard and König 1740 do not mention the word); that of *quiver* may derive from Ludwig (p. 51), where *quiver* is enumerated among many other words with *i* = [i].

3) *ir* (+ cons.). Transcribed »er» in *first* 2, 10, *birthday* 14; probably from König 1740 (: *i* = »kurtz e», and *bird* »berd»). — Cf. the transcription »är» (from Kullin, cf. above 104) in *sir* 2, 2, 6, 8, etc. (very numerous; the transcription »sir» 22 is no doubt an inadvertency), *shirt* 8, 12, *dirty* 12, and »ör» (from Lediard, cf. above 104) in *dirty* 20, *shirt* 22, 22, 24, 24, 24. — This variation »er» ~ »är» ~ »ör» is a good illustration of the eclectic way in which Kraak assembled the forms in his transcription of the dialogues.

- 125 4) *ci, ti* before a vowel. a) = »si»: *partial* »parsial» 25 (Arnold »-schiel), *conscience* 16, *patience* 34, *direction* 22, transcribed »-sien(s)» (and *special* »-siäl» 42, ~ »-schäl» 25 — Arnold »-siäl»); cf. also *pronunciation* »-siäschen» 72.

N o t e . Besides Arnold's »spesiäl», which has no doubt led to Kraak's »spesiäl» 42 and perhaps also to his »parsial» 25, the pronunciation »-si-» in this kind of words is also found in Lagerström 173- (and its original, König 1715; cf. above 87, foot-note 3) [: *ti* before a vowel = »ssi»; examples *toleration*, *essential*, *ancient*, transcribed »-ssi-»]; and this work may be the source of Kraak's »-si-» in *conscience* etc. On the other hand, Kraak's forms with »-si-», except »spesiäl» and perhaps »parsial», may quite well be original; they may represent a really heard pronunciation (though such a pronunciation would be old-fashioned at that time), or they may be mistakes made by Kraak himself (perhaps due, since Kraak taught French as well as English, to the pronunciation of the corresponding French words). — *pronunciation* may or may not be on a par with the words *conscience* etc. It is transcribed with -*ci*- = »-si-» in Bailey-Arnold 1761 (which is not, however, a very reliable authority), and Walker 1791 mentions, with strong disapproval, the same pronunciation; but Johnston 1764, Kenrick 1773, Sheridan 1780 (1789) give the word only with -*ci*- = [ʃ] or [ʃi].

b) = »sch»: *physician* 61, *temptation* 85, 87, transcribed »-schen» (Arnold »-schien»); *conversation* 76, *pronunciation* 72, transcribed »-schen», *fashion(able)* »-schen» 10, ~ »-schon-» 16 (~ »-schien» 18, 18, 18, 20).

N o t e . The omission of »i» in these words may be original, and represent a pronunciation heard by Kraak; or it may be due to influence from Arnold and König 1740, where this »i» is often omitted (: thus Arnold »malitious» »-schos» 14, *gracious* »-schus» 18, *vicious* »-schus» 8, *ancient* »-schent» 18; König 1740 (co)action »-schen» ~ »-schon» ~ »-schien», *complexion* »-schon», *faction* »-schen», etc.). In Lediard and Ludwig this »i» is not omitted.

o, ou 1) *gold* »guld och gold» 35 (Arnold »guhld»). — *together* 126 »tu-» 67 (Arnold »to-»).

N o t e . Kraak's »o» in *gold* — evidently representing present English [ou] — is probably original; it is not found in any of his authorities. — The »u» in *together* may be due to the analogy of *towards* prep., cf. above 104, o.

2) *trough* »troff» 45, träff» 71 (Arnold »-ahf»; in the second case misprinted »thraf»).

N o t e . It seems probable that »-o-» and »-å-» here represent [ɔ] (cf. above 98, o). Both »o» and »å» could certainly also re-

present present English [ʌ]; but if that pronunciation is meant, it is no doubt a mistake made by Kraak himself.¹

3) The transcription »enaff» *enough* 8 is evidently a misprint for »enåff», which form appears pp. 45, 71 (: Arnold »-o-«).

127 u, ue 1) *nature, torture* »-tiur» 53 (Arnold »-ter«), *censure* »-siur» 362 (Arnold & Ludwig »-sur«), *manure* »-jur» 366 (Lediard & Arnold »-ur«); *measure* »-siur» 18 (~ »-schur» 20).

Note. Kraak's »iu», »ju», in these forms may come from König 1740, where *u* in the weak endings *-ule*, *-ure* is given, alternatively, as »ein geschwindes ju».

2) *minuet* »minut» 367 (cf. above 92). This transcription seems to be original; I have not found the word mentioned in any of Kraak's authorities.

3) *pull* »-o-« 8, 34; *put* »-o-« 10, 12, 12, etc. ~ »-å-« 32, 40, 44 ~ »-u-« 42; *butcher, pullets* »-å-« 44; *carefully* »-u-« 42; *plentiful* »-u-« 54. — [*upon* »upan» 10 (~ »å«) is probably taken from König 1740 (where *upon* is given among the words with *u* = »u», and transcribed »upann«)].

Note. The »o»- and »å»-forms of *pull* etc. as well as the »u»-forms (except for *put*, cf. below) may or may not be original. On the one hand, Arnold, Lagerström (and König 1715), Serenius 1741, and Kullin tell us nothing of a special pronunciation of *u* in these words (: cf. also *put* transcribed »pot» in Arnold p. 27); on the other hand, Lediard and König 1740 give the present English pronunciation in a number of words, including *full, pull, pullet, butcher* (Lediard also in *-ful, -fully*). The only form that Kraak cannot have taken, directly or indirectly, from his authorities is *put* with »u» 42; if this is not a misprint or an inadvertency due to the ordinary orthography (: there are no other cases of this kind, cf. above 108), it is a remarkably early record of the present English pronunciation of this word.

4) *surprise* »sörpräis» 28. — The »ö» is due to the influence of Lediard; cf. *surfeit*, above 104, u.

128 y »Tyrany läs tirani» 57; *satyr* »säter» 57; cf. above 92.

Note. Both notations may be original; *tyranny* is given with *y* = »ei», »ey» in Ludwig, Lediard, König 1740; and *satyr*

¹ It is true that Ludwig (p. 75) gives among words with *ou* = »kurtzes o» also the form »trough»; but this is evidently a misprint for *through*, as appears from the short form »thro'» given in brackets after it. Besides, *trough* is given by Ludwig (l. c.) among the words with *ou* = »ah»

with $y = [i]$ in Ludwig, Lediard, Arnold, König 1740. *Satyr* is given in Kraak (= Arnold) among the examples to the rule $y = \text{»i»}$, but this fact does not prove the transcription to be a misprint; cf. above 91, foot-note 2, and 123, *chew*.

Consonants.

129

ch, g, j, ɪ -(n)ch transcribed (occasionally) »(n)sch»: *wench* 10, *French*(-) 18, 72, etc. (~ »ndsch» in *Frenchman* 72, »ntsch» in *pinch* 20; cf. *inch* »intsch» 27 = Arnold); *mischief* »mischif» 29 (Arnold »-stsch-»).

-(n)ge, -(n)j- transcribed (occasionally) »(n)sch»: *fringe, hinge* 27 (Arnold »-ndsch); (*ex*)*change* 26, 34, 36, 36, *danger* 30, *Orange* 40, *enjoy* 56 (~ »ndsch» in *stranger* 34, 60, 60, *dangerous* 64, *passengers* 66; cf. *enjoy* »-ndsch-» 9 = Arnold); *imagine* »imäschin» 27 (Arnold »-dsch-»), *verjuice* »wärschis» 55 (Arnold »verdsch-»); *obliged* »-ischd» 2, 56, 58,¹ *partridges* »-ischs» 44 (~ *oblige, -iging* »-dsch(-)» 56, 56, *partridge* »idsch» 54).

Note. Kraak's transcriptions with »sch» are probably original; since, apart from a few late French loans (: *chagrin*, etc.) and from very isolated inadvertencies which, being so few, can hardly have influenced Kraak (e. g. *danger* »Dähncher» Lediard p. 19, *serge* »sersch» Ludwig p. 39; for *eschew* »eschoh» in Arnold, cf. below), his authorities contain nothing about a pronunciation of *ch, g, j = »sch»*. Further, the nature of Kraak's cases with »sch» makes it evident that they are not mere inadvertencies; with the exception of *imagine*, which may be a misprint, they all contain heavy consonant groups in which the dropping (or weakening) of the explosive element is easily accounted for; cf. especially *obliged, partridges* with »sch» as against *oblige, -iging, partridge* with »dsch». — After *n*, the dropping of the explosive element has become the rule in present English (except in compounds such as *enjoy* etc.); the change [ndʒ] > [nʒ] seems, however, not to have been recognized by the phonetic authorities in England until the beginning of the 19th century (cf. Jespersen Gr. I, 7, 72).

2) *rejoice* »-tsch-» 2 (cf. Arnold p. 26: *generation* »tschen-»).

Note. This isolated case is most probably a mere inadvertency.

¹ »åblidsch» *obliged* 62 is probably a misprint for »-ischd» and is consequently another example of this kind.

3) *eschew* »etsiu» 19 (Arnold »eschoh»).

N o t e . Kraak's transcription certainly looks like a misprint and probably is one; but it is not easy to decide how he wanted the word to be pronounced. — Arnold's »sch-» may be intentional; cf. Johnston 1764, where *ch* in *eschew* is marked in the same way as *ch* in *machine* etc. (= [ʃ]).

130 **d** 1) »*Spadule* spädel, spatul» 51 (Arnold »*Spatule* spätel»; cf. Lediard »*Spatule*», Ludwig »*spátule* (*spáttle*)»). — Kraak's form (with -*d*-) is no doubt original. I have not found this form anywhere else, except in Des Réaux 1770, which is directly dependent on Kraak; cf., however, the form *spaddle* in Ash 1775, Sheridan 1780 (1789).

2) *Cadiz* »Käls» 173 (cf. above 92). — Misprint, or mistake for *Calais*? I have found nothing on the pronunciation of *Cadiz* in Kraak's authorities.

3) *d* silent: *husband* »bän» 30, *landlady* »lanlädi» 22 (~ *landlord* »land-» 42, 44), *ordinary* »årnäri» 46, 56, *wardrobe* »wårrob» 14. — These forms are no doubt original. Cf. Kraak's other examples of *d* silent: *almond*, *handsome*, *friendship*, *worldly*, *ribband*, *handkerchief*, and the first *d* in *handmaid*, *Wednesday* (all = Arnold), *breadth*, *kindred*, and (cf. above 105). For *ordinary*, cf. the transcription »ahrnery» (~ »ahrdnery») in König 1762 (p. 8).

131 **f** p. 65. [*of* before a cons. = »a», cf. above 92] »Men uti långsamt tal och för en vocal hörs det som avv» [But in slow speech and before a vowel it is heard as *avv*]. »*I repent of it*, äj repänt awit.» Cf. *of* »aw» 2, 4, 6, etc., which is used very frequently in all positions (also before cons.) (~ »af» 14, 32, 44, ~ »a» 38, 40, 44).

N o t e . None of Kraak's authorities mention anything of a pronunciation of *of* with *f* = [v].

g See above 129, ch.

h *host* »wärden» [the landlord] and *host* »krigshär» [army] are transcribed »åst» 365 (Arnold »hoh-»). — This transcription is probably original. *host* is given with *h* silent by Ben Jonson 1640 (: according to Walker; yet not the ed. of 1791) and by Price 1668 (p. 17); as to Jones 1701, cf. Ekwall 559 ff.

j See above 129, ch.

ng »*Seizing*» pres. p. »gripande», transcribed »-ing» 369 — Lediard & Ludwig »*Seizin*» sb. — Kraak has only substituted the pres. p. *seizing* for the sb *seizin*, which he probably did not know.

132 **r** 1) p. 77. »R höres intet starckt uti följande» [R is not heard

strongly in the following words] (Arnold: »R. Wird in folgenden kaum gehöret«). Examples: *marsh* »marsch« (Arnold »masch«), *horse* »horß« (Arnold »Hahsch«; cf. König 1740 »harß«), *parlour* »parlor« (Arnold »pähl-«), *partridge* »part-« (Arnold »pät-«, cf. Lediard »Pärt-«), *harslets* »hars«- (not transcribed in Arnold).

N o t e . The keeping of »r« in the transcriptions is no doubt intentional, perhaps also the slight difference from Arnold in the formulation of the rule. Kraak's »r« is probably due to influence of the ordinary orthography; strengthened perhaps by the transcriptions quoted above from Lediard and König 1740 (: König 1740, however, transcribes *parlour*, *partridge*, *thirsty* without »r«).

2) *citron* »sitren« 363 (Lediard, Arnold, Ludwig »-ern«) [~»-tern« 35 = Arnold]; *children* »-dren« 28 (~»-dern« 23 = Arnold). — Both cases are evidently doubtful; they may or may not be mere inadvertencies.

sch p. 79. »Sch som sk. Scheme, school,¹ scholar, schedule, 133 Schism.« (Arnold: »Sch. Wie sk, als Scheme. School. Scholar. Schedule. Schism ließ sissm«).

N o t e . Kraak may, of course, have included *schism* among the examples of the rule by mere inadvertency (cf. above 91, footnote 2); he may simply have overlooked the fact that Arnold gives the word as an exception. But it seems more probable that he really meant to indicate the pronunciation »sk« in *schism*. This pronunciation — evidently a spelling-pronunciation — has certainly never been in common use [: it is unknown to Walker (1791) who dares not propose it, however much he would have liked to, on account of the orthography]; but its existence in the 18th century is proved by Kenrick (1773), if his notation is not a misprint.

t See above 119 (4); 125.

th (*bed*)*clothes* »(-)clås« 8, 14, 14, 16. — This transcription seems to be original; this pronunciation of *clothes* is not mentioned by any of Kraak's authorities.

v »v should not be read« = *w* (cf. above 92).

134

N o t e . This remark is very interesting, being, as far as I know, the earliest record of the dialectal use of [w] for [v] (cf. Wright EDGr. § 281), which is not mentioned by English authorities until the end of the 18th century (cf. Jespersen Gr. I, 13, 8.).

w 1) p. 81. »W som ett hastigt *uw*« [*W* like a quick *uw*] (Arnold: »W. Wie im Teutschen«).

¹ Misprinted *school*.

N o t e . Kraak's rule is no doubt original. By the comparison with Swedish »*uw*» he evidently wants to denote the bi-labial quality of the English *w*; perhaps also its voiced quality (as against *wh*? Cf. below).

2) *Harwich* »Harwidsch» 76 is evidently a spelling-pronunciation. The transcription is not found in Kraak's authorities; but on the other hand none of these mentions *Harwich* among words with *w* silent.

wh »There is very little difference between *w* and *wh* in pronunciation» (cf. above 92).

N o t e . The pronunciation of *wh* implied by this statement. — = [w] or perhaps = a breathed [w], cf. above *w* 1) — is not mentioned by Kraak's authorities; cf. also Kraak's own rule (= Arnold): »*Wh* som *hw* eller hastigt *hu*» [Wh like hw or quick hu]. — For early records of *wh* = *w*, cf. Horn Gr. § 177, Jespersen Gr. I, 13, 51.

y silent: *d'ye* (= do ye) »di» 2, 20, 22, etc.; *t'ye* (= to ye) »ti» 46. — The transcription »di» *d'ye* may be taken from König 1740 (: *d'ye* »dih») or Ludwig (: *d'ee* »dii») [cf. Ludwig *d'ye* »dijji», Arnold *d'ye* »djih»], the transcription »ti» *t'ye* from Ludwig (: *t'ee* »tii»).

135 As appears from the account given above, Kraak's work is not of much greater value, as an authority of 18th century English pronunciation, than its Swedish predecessors: Lagerström 173-, Serenius 1741, Kullin 1744. Only a few of Kraak's statements are really interesting from this point of view, viz. the following:

»ä» in *swagger*, *Pall-Mall*, *wardrobe* (cf. 110); »a» in *garden* etc., *bath*, *father*, *calf*, etc., as against »ä» in *ask*, *glass*, *answer*, etc. (cf. 111-115); »e» in *plait* (cf. 118); »i» in *entertainment*, *twenty*, *next*, *mistress* (cf. 119); *e* silent in *skeleton* (cf. 119); »ä» in *sleight* (cf. 121); »o» in *yeoman* (cf. 122); »u» in *chew* (cf. 123); »i» in *conspiracy* (cf. 124); »u» in *put* (cf. 127); »sch» for *ch*, *g*, *j* (cf. 129); *d* silent in *husband* etc. (cf. 130); *h* silent in *host* (cf. 131); »sk» in *schism* (cf. 133); *th* silent in *clothes* (cf. 133); *v* not = *w* (cf. 134); *wh* and *w* very much alike (cf. 134).

Index.

The numbers refer to the numbered sections. The letters S, Ku, Kr, L, Ld, K, A stand, respectively, for Serenius 1741, Kullin 1744, Kraak 1748, Ludwig 1717, Lediard 1726, König 1727, Arnold 1736.

I. English.

abate 72. abbey 72, 111. Abel 17L. able 17S, L, K, 24. about 72. above 117. Abraham 17L. abroad 10. abyss 92. accompany 110. accoutre 94. ace 17L. acknowledgement 98. acre 17L. action 125. adieu 50. adjourn 101. advance 17L. ænigmatical 92. æquator 92. æquinox, -ial 92, 93. æra 92. afford 111. after 111, 112, 113. again 40. ague 104. ail 92. alive 92. all 17L, K, 91¹Kr, A, 109. allay 111, 114. alledge 114. alley 111, 114.	All-hallows 114. alliance 17S, L. allow, -ance 54, 78, 103, 114. alloy 111, 114. ally 103. almighty 91¹Kr, A. almond 99, 130. already 42, 71L, 91¹Kr, A. am 17K. amber 17K. amen 93. ancient 125. and 17K, 105, 105¹, 111, 112¹, 130. angel 17K. anguish 61. answer 111, 135. anxious 101. apparent 17L. appear(s) 17L, 111, 121¹. appease 103. archbishop 111. archduke 111. are 17K, 31, 111. argue 104, 111. arm 17L, K. army, -ies 112¹. arrive, -d 17L, 111. arrow 111. art 2 sg pres. 111. articles 112¹.	as 17L, K, 91¹A, 103, 111, 112¹. ask 111, 135. aspire 17S, L, 24. assure 111. at 17K, 111. attain 17L. athwart 91¹Kr, A. »aun» 41, 55, 70S. aunt 41. author 70L. authority 70Ku, L. awakened 17L. awkward 70Ku, L. awn 41. baby 17L. backwards 110, 111. bad 93. bade pt 93. bald 17S, L, K, 25, 30, 31, 91¹Kr, A. balm 17L. balsam 91¹Kr, A. barber 111. bard 17K. bargain 110², 112¹. bark 111. barley 111, 112. barn 17L. barrow 111. bat 112¹.

- bath 9, 111, 113, 135.
 be, -ing 34, 35, 71,¹ 93.
 bear sb & vb 42, 43, 71 Ku, S, L. 120.
 beard 42.
 beast 9, 71 L.
 beau 44, 45, 78, 79, 96.
 beauty, -tiful 26, 82, 83.
 bedclothes 133.
 been 81.
 beg 93.
 beguines 9.
 behead 42.
 belief 24, 50.
 below 108.
 beneath 71 L.
 besmear 71 L.
 bestial 11.
 bestow 93.
 beware 32.
 bier 42.
 big 94.
 bird 34, 124.
 birth, -day 78, 124.
 blame 17 K, 31.
 blear-eyed 71 L.
 blew 93.
 blood 100, 101, 102.
 blue 93.
 Bob 10, 13, 98.
 body 10, 98, 108.
 boil, -ed 32, 98, 104.
 bold 37, 80, 100, 102.
 bolt 36, 79.
 bone, bony 9, 21, 25, 25¹, 55.
 bonny 9.
 book 13.
 both 100.
 bottle 108.
 bough 52.
 bought 92, 111¹.
 bounce 68.
 bout 21, 51, 68.
 bow 92.
 bowl 37.
 box 13.
 boy 26, 92, 98.
 branch 17 S, L, K.
 bread 42, 71 Ku, S, L, 80, 96.
 breadth 105, 130.
 break 94.
 breathe 71 L.
 breech, -es 105, 119.
 broad 9, 10, 108.
 broth 9.
 brother 21, 25², 36, 37, 37¹ (p. 25), 78, 108.
 brought 25.
 bruise 83.
 bruit 93.
 bud 98.
 buoy 92, 98.
 bury 33, 38, 65, 66, 95.
 busy, -iness 24, 95.
 but 52, 92, 108.
 butcher 127.
 butter 72, 81.
 buy 8.
 cable 77, 82.
 Cadiz 90, 92, 130.
 Cæsar 92, 94¹.
 Calais 130.
 calf, -ves 17 S, L, K, 30, 31, 80, 83, 111, 113, 135.
 call, -ed, -ing 17 L, 91¹ A.
 callow 114.
 calm 16, 17 S, L, 21, 30, 31, 65, 91¹ Kr, A, 105, 112¹.
 cambric 17 L.
 came 81, 83.
 can 17 K.
 can't 111.
 captain 111, 112.
 captive 111.
 cards 111.
 career 111.
 carefully 127.
 carnal 111.
 carriage 91², 111.
 carrier 111.
 carry 111.
 cashier 103.
 cast 17 K.
 cat 17 S, 77, 111.
 catalogue 110.
 cause 13, 91¹ Kr, A.
 cease 96, 99.
 censure 127.
 certain 103.
 chagrin 129.
 chaldron 105.
 chalk 17 L, K, 91¹ Kr, A, 105.
 chamber 17 S, L, K, 30, 31, 95.
 chance 17 S, L, K, 30, 105.
 change 105, 129.
 chant 17 L.
 charge 27.
 charming 111.
 chest 83.
 chew 97, 123, 128, 135.
 chief 91².
 child 105.
 children 132.
 chough 95.
 Christendom 11.
 Christianity 11.
 church 92.
 »chymist« 39.
 circuit 104.
 citron 132.
 cleaver 93.
 close 80.
 cloth 108.
 clothes 133, 135.
 coaction 125.
 coarse 93.
 coat 100.
 cock 10.
 coffee 11.
 cohere 100.
 colt 36.
 comb 36, 37, 95, 100, 102.
 come 81.
 committee 24, 24².
 complaisant 103.
 complexion 125.
 conceal 104.
 conceit, -ceive 121.
 concourse 101.

condemn, -ation 80, 104.	deceit, -ceive 121.	entertainment 119, 135.
conduit 104.	deflower 93.	entry 32, 33.
conform 93.	deign 45.	envy 103.
conscience 125.	deny 26.	epigram 32.
conspire, -iracy 92, 110, 124, 135.	deprecate 33.	egilogue 21, 32 33.
continue 92.	desert vb 9.	eschew 97, 129.
convenient 119.	desirous 101.	essential 11, 125.
conversation 125.	desolate 17L, K, 33.	even 94.
convey 121 ¹ .	destiny 32, 33.	ever 32, 33, 35, 40, 43, 46, 103.
cool 25.	destitute 32, 33.	example 17S, L, 30.
copy 10.	devil 94.	excellent 119.
coral 17L.	dialogue 92.	exchange 129.
corn 10.	die 98.	expose 81.
cough 25, 27.	direction 125.	eye 26, 121 ¹ .
country 25, 101.	dirt, -y 34, 104, 124.	eyelet 26.
couple 53, 101.	discourse 101.	
courage 17K, 101, 117.	disert 9.	fable 17S, L, K.
course 93, 101, 102, 104.	distinguish 61.	face, -ing 9, 31, 83, 90 ¹ , 91 ¹ Kr, A.
court 25, 55, 79, 101, 102.	done 108.	faction 125.
courteous 93, 119.	door 109.	fade 17S.
courtier 101, 104.	double 108.	faint 24, 40, 43.
cousin 53.	dove 100.	fair 40.
covetous 119, 119 ¹ .	»dow» 92.	fairies 40.
cow 21, 52, 54, 98.	down 54.	faith 59, 90 ¹ .
coward 54.	drachm 103.	falcon 91 ¹ Kr, A.
crab 110, 112 ¹ .	draught 94, 111 ¹ , 113.	fall, -en, -ing 17S, L, K, 91 ¹ Kr, A.
cradle 17L.	dudgeon 48.	fallow 111, 114.
craft, -y 17K.	dwarf 17S, L, K, 30.	false 91 ¹ Kr, A.
creature 17Ku, S.	d'ye 134.	fancy 17S, 24, 77.
crook 25.	eager 96 ³ .	far 111, 112.
cross 10, 90, 108.	ear 71Ku, L, 92.	fashion, -able 125.
crowd 54.	earl 42, 71L.	fast 111.
cry 8.	ease 71Ku, S.	fat 17S, 24, 33, 43.
cupboard 105.	egg 103.	father 17L, 111, 113, 135.
cot 52.	Egypt 92.	fatigue 94.
	eight, -een 45, 46, 91 ¹ Kr, Ld, 97, 121, 121 ¹ .	fault 41, 70Ku, S, L.
dally 114.	either 45, 46, 97, 121 ¹ .	fear 92.
damn 9, 93.	eleven 32, 33, 91 ¹ Kr, Ld, 103.	feast 42, 71S.
dancing 111.	embark 111.	feature 24, 42, 71Ku, S.
danger, -ous 129.	embolden 94.	feign 73.
dazzle 17L.	England 111, 112.	fetch 82, 83.
dead 42, 71Ku, S, L.	enjoy 129.	few 26.
deaf 42, 71S.	enough 27, 101, 108, 126.	fine 26, 98.
deal 71S, L.	ensample 17L.	first 104, 124.
dear 71Ku, L.	enter 32.	five 91 ¹ Kr, Ld.
death 71L.		
debt, -or 9, 103.		

flood 100, 101, 102.
 flourish 101, 102.
 flout 68.
 flow 54.
 flower(s) 32.
 foe 25, 79, 102.
 folk 100.
 fool 25.
 for 10, 92, 104.
 ford 100.
 foreign, -er 73, 97.
 forewarn 17K.
 form 100.
 fortune 78.
 forty, -ieth 104.
 forward(s) 110.
 four(th), -teen(th) 91¹Kr,
 Ld, 101, 104, 108.
 France 111.
 fraud 25, 41, 70S.
 French, -man 129.
 friend, -ship 91², 130.
 fringe 129.
 from 108.
 front 37, 100.
 frost 10, 25, 36, 37, 55.
 froward 110.
 fruit 26.
 fuel 98.
 full, -ful, -fully 127.
 furnace 17K.

 galley 114.
 gallows 114.
 game 77, 82, 83.
 garden 94, 111, 135.
 garters 111.
 gate 91¹Kr, A.
 general 17S, L, K, 24, 103.
 generation 32, 129.
 gentleman 103.
 geography 103.
 George 25, 122.
 ghost 27, 36, 77, 100.
 gird 104.
 girdle 104.
 girl 27, 104.
 girth 104.

give, -ing 34, 94.
 glad 9.
 glass 111, 135.
 glazier 94² (p. 52).
 glove 36, 37, 100, 102.
 go 100.
 God 10, 37, 78, 90, 103,
 108, 108¹.
 gold 126.
 gone 11.
 gout 51.
 gracious 101, 125.
 grammar 17K.
 grant 17S, L.
 gray sb 9.
 gray adj 9.
 grazier 94² (p. 52).
 grist 34.
 groat 10, 13, 104.
 grovelling 119.
 guard, -ian 111.
 gudgeon 47.
 guest 93.
 guild 24.
 guilt 93.
 gun 94.

 h 74¹.
 had 111.
 hair 83.
 half 17S, L, K, 111, 112,
 113.
 halfpenny 111, 113.
 halibut 114.
 hallow, -ed 103, 114.
 handkerchief 91², 130.
 handmaid 130.
 handsome 130.
 hang 77.
 hard, -ly 17S, L, K, 91¹Kr,
 A, 111, 112¹.
 hardy 17L.
 hark 111.
 harm 17S, L, 30.
 harp 17K.
 harrow 25.
 harslets 92, 111, 112, 132.
 hart 111.

Harwich 111, 112, 134.
 has 111.
 hat 91¹A, 92, 111, 112¹.
 he 92.
 head 42, 71Ku, S, 80, 96.
 headache 116.
 heal 24, 71Ku, S.
 hear 16, 42, 43, 71Ku,
 S, L, 78.
 hearken 42, 43, 71Ku, S, L.
 heart 9, 42, 43, 71Ku,
 S, L, 112.
 hearth 71L.
 heaven 96.
 heavy 42, 43, 71S.
 heifer 45, 46, 97.
 height 8.
 heir 45, 46, 97, 121¹.
 her 119.
 here 94.
 hey-day 121, 121¹.
 hinge 129.
 holy 8, 100.
 home 108¹.
 honest 11.
 honey 100.
 honour, -able 11, 92, 94.
 horse 93, 132.
 host 131, 135.
 hostler 100.
 how 54, 92, 108¹.
 howbeit 93.
 hozier 94² (p. 52).
 humane 17K.
 humble 92, 95, 105.
 hunt 35, 37, 37¹ (p. 25), 48.
 husband 130, 135.
 hypochonder, -dria 39.

 idol 98.
 image 72, 81.
 imagine 129.
 immediately 119.
 impious 101.
 inch 129.
 income 81.
 incommode 81.
 inducement 33, 82.

infinite 24, 34.	livelihood 92.	much 13, 37 ¹ (p. 25).
inquisitive 34.	lively 92.	must 98, 108.
insignificant 34.	lives sb 92.	
intrigue 94.	lo 100, 102.	n 83.
inveigle 45, 94.	loathe 94.	name 13, 46, 91 ¹ Kr, A.
	long 92, 108.	nation 95.
jail, -er 109.	lord 25, 37, 90, 100.	nature 127.
jaspis 58.	loth 104.	neighbour 45, 121 ¹ .
join 98.	lotteries 24.	neither 45, 46, 97.
jolt 101.	love 36, 37, 78, 100, 102.	neuter 26.
journey 24, 97, 101, 108.	low 92.	new 83, 123.
joy 92, 98, 104.	lyre 98.	next 119, 135.
judge 8, 27.		night 92.
June 93.	m 83.	nine 91 ¹ Kr, Ld.
just 58.	machine 129.	no 100, 102.
	madam 111.	noble 25.
key 121 ¹ .	made 17S, 24, 77.	noise 98.
kindred 105, 130.	magpie(s) 10.	not 104.
knave 10, 73.	maid 109.	nourish 101.
knee 9, 99.	malicious 101, 125.	now 54, 55, 92.
knife 15, 99.	malt 17S, L, K.	nurse 25.
know 54.	man 112.	nut 52.
knowledge 98.	mantle 17S.	
	manure 127.	oak 79, 102.
l 83.	marriage 111.	oath 25, 55.
lady 92.	marrow 111.	obey 24.
lamb 111.	marry, -ied 111.	oblige, -ed, -ing 92, 129, 129 ¹ .
land 17S.	marsh 112 ¹ , 132.	obtrude 105.
landlady, -lord 111, 130.	master 92, 111.	of 92, 131.
language 117.	measure 42, 43, 65, 71S, 127.	off 92.
lark 111.	medicine 91 ² .	often 104.
last adj. 111, 115.	merchant 117.	oil 8, 98, 104.
last vb 111.	minuet 92, 127.	old 37.
latter 92.	mischievous 129.	on 92.
laugh 9.	mistress 119, 135.	once 11, 13.
law 25, 70Ku, S, L.	money 100.	one 11, 13, 83, 91 ¹ Kr, Ld.
lawn 41.	more 25, 79, 81, 102, 108.	Orange 129.
lead sb 42, 71S, L, 76.	morning 104, 108.	order 93, 104.
lead vb 71Ku, 76.	morrow 108.	ordinary 80, 130.
leaf 71S.	most 25, 36, 37, 77.	ordure 93.
least 71S.	mother 8, 36, 37 ¹ (p. 25).	ought 13.
leather 94.	mould, -y 37, 101.	our 98.
leisure 121.	moult 101.	out 52, 108 ¹ .
lie 98.	mourn 101.	owe 94 ¹ .
lieu 16, 50, 83.	mouse sb & vb 93.	owl 55.
limitation 34.	mouth sb & vb 93.	own 54, 55.
list ² 34.	move 11.	
litigious 34.		

- pace 82.
 palace 17L.
 Pall-Mall 110, 111, 135.
 palm 91¹Kr, A.
 palsy 91¹Kr, A.
 paltry 91¹Kr, A.
 pardon 92, 111.
 parlour 111, 132.
 parson 111.
 part 111.
 partial 103, 125.
 partridge(s) 111, 119, 129, 132.
 pass 111.
 passengers 129.
 passion 111, 112.
 pastor 111.
 pasture 111.
 patience 125.
 patriarch 111.
 peace 92.
 pear 42, 43, 71Ku, S, L, 90, 92, 120.
 pearl 42, 43, 71Ku, S, L.
 people 24.
 perceive 103.
 perusal 104.
 Pharisee 103.
 phlegm 83.
 physic 39.
 physician 39, 125.
 pie(s) 10.
 pigeon 47, 48.
 pinch 129.
 pious 101.
 pit 80.
 piteous 119.
 plait 118, 135.
 pleasant 42, 43, 71S.
 please 71Ku, S.
 plentiful 127.
 poll 80.
 polygamy 39.
 poor 25.
 pope 100, 102.
 pork 100.
 post 36, 77, 108.
 poulterer, -try 101.
 pour 101.
 poverty 36, 37.
 pray, -er 32, 92.
 precious 83.
 prefer 32.
 prepare 32.
 presume 104.
 pretty 92.
 private 17L, K.
 profit 93.
 promote 100.
 pronounces pres. 93.
 pronouns sb 93.
 pronunciation 125.
 prophet 11, 93.
 prove 11.
 psalm 11, 83, 111, 112¹, 113.
 public 25.
 pull 127.
 pullet(s) 127.
 purity 98.
 pursuit 104.
 put 127, 135.
 quail sb 9.
 quail vb 9.
 quarry 111, 112.
 quart 91¹Kr, A.
 quarter 110, 111.
 quiver 124.
 r 83, 103.
 rake 92.
 rally 111, 114.
 Ralph 17L.
 ramble 17K.
 raw 91¹Kr, A.
 reach 105.
 read 71Ku, S, L, 96.
 read pt 94.
 rear 42, 43, 71Ku, S, L.
 receipt 121.
 redeemer 90.
 regard 32, 33, 38.
 rehearse, -al 71L, 96, 103.
 reign 45, 73, 97.
 rein 45.
 rejoice 129.
 repeat 32.
 return 108.
 reward 91¹Kr, A.
 ribband 130.
 righteous 119.
 rise 92.
 river 124.
 roll 16, 36, 65, 79, 80.
 roof 109.
 room 25, 109.
 rough 101.
 row, -er 92, 109.
 s 83.
 saddle 17L.
 sail 109.
 saint 92.
 sallow 114.
 sally 111, 114.
 salt 17K, 91¹Kr, A.
 salve 17L.
 sanguine 61.
 satyr 92, 128.
 scald 17L.
 skeleton 119, 135.
 scene 96.
 schedule 133.
 scheme 133.
 schism 133, 135.
 scholar 133.
 school 133.
 scold 76.
 scourge 101.
 scowl 76.
 scutcheon 47, 48.
 sea 71L, 121¹.
 seal 71Ku, S.
 seam 121¹.
 seen 81.
 segregation 32.
 seizin 131.
 seizing 131.
 sell 92.
 sense 24, 33, 35, 46.
 separation 32.
 serge 129.
 seven 32, 91¹Kr, Ld, 94.
 severe 24.

sewer 109.	sultry (sweltry) 68.	tomb 77, 81 ¹ .
shall 103, 111.	sure 104.	toothache 116.
shallow 114.	surfeit 45, 46, 104, 127.	torture 127.
shame 77, 83.	surgeon 16, 40, 47.	tossed 104.
shan't 111.	surprise 127.	touch 53, 101, 105.
sharp 17S, L, K, 18.	surtout 92.	toward(s) 104, 105, 110, 126.
sheathe 71L.	swagger 110, 135.	towel 108 ¹ .
shew inf. 49, 55, 79.	swallow 114.	town 108 ¹ .
ship 11.	swarm 61.	trap 17S.
shirt 124.	swear 42.	tread 40, 42, 43, 71Ku, S, 78.
shoe 25.	sweat 94.	treatise 96.
shore 81.	sword 100.	tribe 8.
should 51.	synod 24, 39.	trouble 101.
shrewd 93, 97, 123.	tabernacle 11.	trough 126, 126 ¹ .
shut 108.	table 17K.	Tuesday 104.
sign 9, 73.	talk 17S, L, K, 91 ¹ Kr, A.	twelve 91 ¹ Kr, Ld.
sink 90 ¹ .	tallow 114.	twenty, -ieth 94 ² (p. 52), 119, 135.
sins pres. 92.	tally 114.	twist, -ing 34, 35, 61.
sir 78, 124.	tarry 111, 112.	two 91 ¹ Kr, Ld.
six, -teen 91 ¹ Kr, Ld, 94.	tear sb 42, 43.	t'ye 134.
»sleight» 121, 121 ¹ , 135.	tear vb 42, 43, 71Ku, S(?), L, 120.	tyranny, -ical 92, 111, 128.
slough 93.	tease 71Ku, S.	tyrant 92.
small 11.	temporary 80.	
smile 98.	temptation 125.	udder 92, 98.
soap 100, 108.	ten 91 ¹ Kr, Ld.	umbrage 95.
society 103.	that 17K, 91 A, 103, 111.	under 92.
sold 37, 80.	their(s) 45, 46, 97.	upon 108, 127.
soldier 101, 105.	there 120.	use 83.
son 100.	think 90 ¹ .	
sought 90 ¹ .	third 104.	v 10, 13.
sovereign 73.	thirsty 132.	valley 111, 114.
sow 54.	thither 124.	vapour 17L.
spatule (spadule etc.) 130.	those 80.	vary 111, 112.
special 17L, 104, 125.	though 101.	veil 121 ¹ .
spue 104.	thought 90 ¹ .	verjuice 103, 129.
starve 17K.	thraldom 91 ¹ Kr, A.	vicious 101, 125.
station 27.	three 91 ¹ Kr, Ld.	victualler 93.
steady 42, 43, 71Ku, S.	through 126 ¹ .	view 16, 50, 83.
stir 34.	throw 21, 54, 55, 66, 79, 102.	vigilant 117.
stoic 104.	toe 100.	vinegar 96 ³ .
stomach 82.	together 126.	virtuous 119.
storm 37.	toil(s) 26, 98, 104.	voluminous 25.
stout 51.	tolerably 108.	
stranger 129.	tolerate, -ation 17S, 125.	w 104.
subterraneous 56.	toll 36.	walk 83, 91 ¹ Kr, A.
subtil 56.		
subtle 56, 65.		
suit 25, 104, 109.		

wallow 114.	weight 45, 46.	work 108.
want 111.	wench 129.	world, -ly 36, 90 ¹ , 130.
war 17K, 91 ¹ Kr, A.	were 120.	worm 36.
ward 17 K, 91 ¹ Kr. A.	wharf 17L.	wort 36.
-ward(s) 111.	what 17L, K, 62, 91 ¹ A, 110, 111.	would 51.
warden 91 ¹ Kr, A.	where 120.	wrath 91 ¹ Kr, A, 95.
wardrobe 110, 111, 130, 135.	whether 94.	wreathe 71L.
warm 17S, L, K, 18, 61, 83, 91 ¹ Kr, A, 110, 111.	which 62, 90 ¹ , 94.	wrong 13.
warn 17S, L, 18, 83, 91 ¹ Kr, A.	while 62.	x 83.
warp 17L.	whole, -some 104.	y 79.
warren 17K.	whore 80.	yard 63, 111.
warrior 17K.	will 61.	ye 92.
was 91 ¹ A, 110, 111.	wine 61.	yea 71L.
wash 111.	witch 83.	yeoman 47, 48, 65, 122, 135.
water 91 ¹ Kr, A.	without 108 ¹ .	yet 63.
waver 17L.	wolf, -ves 94 ¹ , 95.	yield 63.
wear 42, 120.	woman 103.	you 63.
weary 42.	womb 16, 21, 36, 37, 77, 81 ¹ , 94 ¹ .	young 51, 53, 65, 101.
Wednesday 130.	women 11, 13, 36, 37, 65.	youth 51.
week 24.	wonder 108.	z 94 ¹ .
	word 11, 36, 37, 79, 102.	

II. Swedish.

bord 25 ¹ , 79, 102.	knapp 90 ¹ .	styf 90 ¹ .
dygd 90 ¹ .	knif 90 ¹ .	väder 9.
efter 24, 33, 38.	skyldig 90 ¹ .	ärter 24, 33, 38.
jord 102.	stor 25 ¹ , 55, 79.	

Corrigendum.

p. 26, l. 6 f. from above. The reference to Lediard 1726, and the foot-note referring to Ellis, should not appear.

DET FORNFRANSKA TALESÄTTET
"NE GARDER L'HEURE"

ÄNNU EN GÅNG
JÄMTE NÅGRA ANDRA

AF

P. A. GEIJER

I fornfranska texter af alla åldrar förekommer stundom, ehuru relativt sparsamt och i skiftande sammanhang, talesättet »ne garder l'heure», oftast i samband med en annan sats men äfven utan sådan, hvilken då framgår ur kontexten. Den största samlingen af exempel på detta talesätt har professor E. Walberg lämnat i sin 1915 på franska språket publicerade uppsats, *Quelques remarques sur l'anc. franç. »ne garder l'heure que...»*¹. Anledningen till hans uppsats är den, att han ej känt sig tillfredsställd af redan gjorda utredningar. Inledningsvis anför han några af sina föregångare, men har därvid förbigått den 1881 af D. Bischoff sid. 81 i *Der Conjunctiv bei Chrestien* framställda hypotesen om den betydelseskridning, som det i talesättet ingående verbet »garder» i negerad sats genomgått, och äfven den som R. Aust 1890 antydde i en kort thes i slutet af sin *gradualdissertation*. I serien Perle 1878, Bischoff 1881, Aust 1890, Nyrop 1900 och Walberg 1915 är den efterföljande alltid i något hänseende af annan mening än föregångaren. Att så förhåller sig beror närmast därpå att talesättet blifvit användt som uttryck för så skiftande stämningar och situationer, att man haft svårt att i alla speciella fall få fullt grepp på den betydelse, som författaren själf inlagt i verbet »garder».

För några år sedan hade vi här i det Romanska seminariet till uppgift ett noggrannt studium af den fornfranska texten *Le roman de Marques de Rome*, i hvilken vi redan på sidan 13 stötte på detta talesätt och i sådant sammanhang, att det medgaf olika tolkningar och gaf anledning till en rätt liflig diskussion. De flesta omfattade då den af Nyrop framställda tolkningen af uttryckets rätta innebörd, resignerad afvaktan. Redan långt förut hade min uppmärksamhet, om än i förbigående, blifvit väckt på talesättet, och jag hade därom gjort en del anteckningar och äfven samlat citat, hvarunder min uppfattning

¹ Från Filologiska Föreningen i Lund. Språkliga uppsatser IV.

fått en annan riktning än den af Nyrop angifna. Diskussionen i seminariet väckte hågen att för egen del finna vägen till en klar och motiverad mening om talesättets ursprung och sedan genomgångna användningsstadier. Under tiden publicerade prof. Walberg sin uppsats, hvori han med tillhjälp af en vida större citatsamling än min egen så allsidigt och grundligt behandlat sin uppgift, att fortsatt diskussion i denna obetydliga fråga kan synas mer än öfverflödig.

Emellertid har det gått med mig som med dem som före mig tagit frågan i närmare skärskådande. Jag har på några punkter icke känt mig öfvertygad, att den af min närmaste föregångare, Walberg, framställda uppfattningen är den enda antagliga, hvarföre jag nu vill vid sidan af denna framlägga resultaten af mina egna bemödanden att finna den rätta lösningen af det föreliggande tolkningsproblemet. Som det i Walbergs uppsats lämnade materialet är rikhaltigt, väl ordnad och omsorgsfullt tillgodogjort, tror jag det vara både praktiskt och riktigt att använda denna till underlag för min egen, som jag då delvis ger formen af ett referat, hvarvid jag får tillfälle att framlägga och motivera min egen tankegång, då den afviker från hans.

*   *

Efter en kort blick på den föregående litteraturen i ämnet och sedan han utredt huru det gått till att uttrycket »n'avoir garde» trots negationen fått affirmativ betydelse = »se garder»,¹ öfvergår han till sin egentliga uppgift. Han börjar då med att erinra därom, att »garder» är den franska fortsättningen af det forngermanska verb, som på tyska heter »warten» och på svenska »vårda», hvarmed verben »varsna» och »bevara» äro befryndade. Detta verbs ursprungliga betydelse påminner han ha varit »fästa blicken på, ge akt på», men för det franska »garder» utgår han ej från denna utan från den sekundära för alla språken gemensamma och mera rent psy-

¹ I modern franska finner man stundom den negativa formen ersatt af den affirmativa, som bättre harmonierar med den för »garde» i det aktuella språket vanliga betydelsen; t. ex. Quand nous le rencontrions ainsi absorbé, nous avions garde de l'aborder brusquement de peur, etc. La Revue, févr. 1916 p. 248.

kiska betydelsen »uppmärksamma, vårda sig om, afvakta». För »ne garder l'heure» antager han som utgångsbetydelse »icke ägna någon uppmärksamhet åt, icke bry sig om stunden» för en sannolik tilldragelse. Från denna kommer han öfver till betydelsen »vänta sig att den inträffar hvilken stund som helst» och sedan vidare till »förutse att den inträffar med det snaraste». Denna senare betydelse är gemensam för de allra flesta citaten som tillsammans konstituera hans första kategori, och han hänför dit ett tjugotal sådana, oftast på vers men äfven prosa, bland hvilka jag vill särskildt framhålla några.

Citatet sid. 4 »Je ne gart l'ore qu'il vos fiere». Erec v. 2993, hvilket lär vara det enda exempel på detta talesätt som förekommer i Chrestien de Troyes' samtliga verk, gaf Bischoff i hans redan anförda arbete anledning att söka utreda dess verkliga mening och hvilka betydelseskridningar den förutsätter för verbet »garder». Han utgår då från betydelsen »bevaka, ge akt på», men den som bevakar någonting ikläder sig tillika ett visst ansvar därför. »Ne garder l'heure» blir sålunda liktydigt med »icke ansvara för stunden» då någonting kan inträffa. Åt den ifrågavarande versen ger han följaktligen denna tolkning: »Jag kan ej ansvara för det ögonblicket då han kommer och anfaller er», emedan detta kan inträffa när som helst. — Af hvad de yttrat i frågan får man antaga att denna vers skulle genom omskrifning respektive förtydligats sålunda. Gaston Paris: I hvarje ögonblick väntar jag mig att han kommer och anfaller er. Perle: Jag söker icke längre att undkomma, jag förutser den stunden då han, etc. Aust: Jag vågar af rädsla icke ta sikte på den stunden, då han etc. Bischoff, se ofvan. Nyrop: Jag afvaktar resignerad den stunden då han, etc. Walberg: Jag bekymrar mig icke om i hvilket ögonblick han, etc. Jag förutser att han i hvilket ögonblick som helst (inom kort) etc.

Af uttryckets successiva tolkare har Gaston Paris inskränkt sig till att i noterna till Vie de S. Alexis-editionen af år 1872 utan någon närmare utredning angifva andemeningen af det i texten strof 61 förekommande »Ne guardent l'ore que terre les enclodet» med »Ils s'attendent à tout moment à ce que la terre les enferme», och om denna omskrifnings riktighet torde väl de allra flesta vara ense. De öfriga ha däremot försökt att från den af dem antagna utgångsbetydelsen hos verbet »warten-

garder» = »bevaka, ge akt på» leda sig fram till den betydelse, hvori de anse det vara användt i »ne garder l'heure». Efter min mening ha de härvid ej lyckats framlägga en fullt naturlig tankeföljd, hvilket torde bero därpå, att de utgått ifrån denna sekundära betydelse hos »warten», som ursprungligen var ett, verbum sensuum = »speja». Det kan då ifrågasättas, om man icke med antagande att det äfven som sådant kontinuerats af »garder» får en bättre utgångspunkt för talesättets rätta tolkning. Man möter då genast den invändningen, att »garder» allt ifrån början haft en mindre konkret betydelse än den för »warten» ursprungliga. Det medgifves också, att redan i äldsta fornfranskan »garder» med dess likvärdiga sammansättningar »agarder, esgarder, regarder»¹ nästan uteslutande användes i dess fortfarande aktuella betydelse. Icke ens i Godefroy's stora ordbok lämnas något exempel på »garder» användt i en med verbet »voir» likartad betydelse. Men jag kan dock anföra två citat, det ena provençalskt, det andra fornfranskt, där »garder» tydligen bör på svenska öfversättas med »se, varsna, skönja». Det provençalska är hämtadt från det stycke ur Daude de Pradas' lärodikt De fyra kardinaldygerna, som finnes återgifvet i Schultz-Gora's Altprovenzalisches Elementarbuch och har följande lydelse:

Providenza vol dire tan	=	Providentia betyder så mycket som
com far luyn esgardar avan.		att låta en blicka långt framåt.
Providenza fay loyn gardar		Providentia låter en med själens ögon
ab uells de cor ço c'om deu far.		på långt håll se hvad man bör göra.

I Wörterverzeichniss sid. 168 är »gardar» endast återgifvet med »sehen», emedan det ansetts öfverflödigt att anföra dess vanliga, allmänt kända betydelse, hvarpå exempel äfven förekomma i de meddelade texterna.

Det fornfranska exemplet återfinnes i den af André de Coustances gjorda öfversättningen af Evangelium Nicodemi sid. 85 i Gaston Paris' edition för La Société des anciens textes. Det

¹ De båda sistnämnda ha någon enstaka gång fått ersätta »garder» i det ifrågavarande talesättet. På »esgarder l'eure», affirmativt, lämnar W. sid. 12 ett exempel. I följande citat från Le Saint Graal, vol. III sid. 1 ed. Hucher är »regarder» användt: Trois jours dura cele tourmente en tel maniere que il furent adies ausi comme en peril de lor cors, ne ne regardoient l'eure que la nef turnast çou desous deseure; et à la quarte nuit cessa li vens, etc.

är ett stycke ur krigsknektarnas skildring af hvad de upplefde, då Kristus uppstått ur grafven, och lyder sålunda:

Quant ce ravint que nos veimes Qui sor le sepulchre seioit,
Et vers le sepulchre gardames, Et tel clarte de lui issoit
Un angre Dieu i esgardames Qu'a grant paine le veion.

I svensk öfversättning: När vi återfingo synförmågan och riktade våra blickar mot grafven, så varseblefvo vi där en Guds ängel, som satt på grafven, och från honom utgick ett så starkt sken, att vi knappast kunde se honom. — Stället är af intresse genom sina exempel på ganska liktydiga synförmågans verb.

Hvarken i det ena eller andra citatet behöfver man dock antaga, att »garder» användts alldeles synonymt med »voir». Det ligger nära till hands att i det provençalska »garder» inlägga ett bemödande att med själens ögon utspeja framtiden, och det fornfranska »esgardames» kunde man öfversätta med »lyckades vi skönja», eftersom deras ögon voro nästan bländade af det starka skenet.

H. Paul i Deutsches Wörterbuch s. v. »warten» anger dess grundbetydelse vara »skåda, speja», hvarur utvecklades den att »titta efter en person eller sak, om hvilken man antager eller håller för möjligt att den kommer». Med alldeles denna betydelse finnes »guardet» användt i strof 95 af Vie de S. Alexis, där den öfvergifna makan klagande skildrar, huruledes hon för hans skull utgjutit strida tårar och så mången gång för hans skull spejat vida för att se om han icke skulle komma tillbaka för att trösta sin maka.¹

Ur min egen samling vill jag anföra ett citat, hvari »ne garder l'heure» visserligen är användt i dess oftast förekommande betydelse, men där författaren omedelbart efteråt anropar den Heliga Jungfrun om hjälp att få öppnade själens ögon, som varit alldeles förblindade, och man kan däraf sluta, att för hans språkkänsla i »garder» synförmågan ingår som ett betydelsemoment. Citatet har följande lydelse:

¹ Denna strof har följande lydelse:

Sire Alexis, tanz jors t'ai desidret, Se revenisses ta spouse conforter,
E tantes lairmes por le ton cors ploret, Por felonie neient ne por lastet!
E tantes feiz por tei en loinz guardet,

'Tant a esté ma vie desmesuree et gloute
 Ne gart l'eure que la tiere pour mes pechiés m'engloute.
 Douce Dame piteuse où m'esperanche est toute,
 Les yoels dou cuer m'esclere, grant piècha ne vic goute.¹

Att detta verb kunnat användas i en med »voir» likartad betydelse framgår äfven af de i W:s andra kategori anförda citaten, särskildt dem sidan 9 från en fabliau och Philippe Mousskes' krönika, där »ne garder l'heure» har samma betydelseuppgift som det för alla de romanska språken gemensamma och af W. i slutet af uppsatsen anförda talesättet af typen »non videre horam» = »ifrigt efterlängta». Det har sålunda i dessa citat en alldeles motsatt betydelse mot den vanliga, »med oro ana», hvilket väl knappast vore möjligt, om »garder» icke från början varit ett den objektiva sinnesförnimmelsens verb och som sådant synonymt med »voir» på den skillnaden när att därmed framhållas ett afsiktligt användande af synförmågan.

Man bör sålunda vara fullt berättigad antaga att i det helt visst mycket gamla talesättet »ne garder l'heure» verbet »garder» kontinuerat den för »warten» ursprungliga betydelsen och sålunda är ett verbum sensuum, här användt om själens synförmåga. Man bör vidare erinra sig, att särskildt vid verba sensuum negationen ofta har till uppgift att angifva oförmåga, icke kunna, t. ex. Inte ser jag ekorren, som du påstår sitter däruppe i trädet; Ovan aviatör som han är, kommer han nog inte att utspana fiendens positioner.

Talesättets utgångsbetydelse var sålunda enligt min mening »icke kunna utspana, icke veta stunden» för en oftast oroligt anad, hotande tilldragelse. Och att det verkligen användts med just denna betydelse medgifves också af W. för det sidan 6 från Le sermon de Guischart de Beaulieu, ed. Gabrielson lånade citatet:

Quant Damnedeu vendrat, mort serez si dormez,
 Se il vendrat le jorn u la nuit ne savez.
 Vus ne gardez quel ore, mais tut tens l'atendez.

Författaren har här ganska troget återgifvit Versio Vulgata-texten, Mattei evangelium Kap. XXIV v. 42 och Kap. XXV v.

¹ Poésies de Gilles le Muisis, ed. Kervyn de Lettenhove, I. s. 68. Louvain 1882.

13, *Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam*. För honom voro således likvärdiga »nescire horam» och »ne garder l'heure».

I det från Marques de Rome af W. sidan 6 anförda långa citatet anser jag följaktligen, att »qu'il ne gardoit l'ore» bör återges med »att han inte kunde utspana tidpunkten för sin död». Situationen är nämligen den, att efter en svår dröm kejsaren öfverlämnar sig åt dystra betraktelser öfver lifvets ovaraktighet och söker alla medel att utforska när slutet skulle komma, men fann »qu'il ne gardoit l'ore». W. medger visserligen, att en sådan tolkning har skäl för sig, men med hänsyn därtill att i det följande framhålles, att vi hastigt komma till världen och hastigt skiljas hädan, föredrager han »(och insåg) att han i hvarje ögonblick måste vara beredd att dö». Kejsarens tankegång gick helt visst i den riktningen, men det hindrar icke att den förra tolkningen kan trognare återge hvad han i första ögonblicket kände och erfor.

Men en framtida tilldragelse, fruktad eller efterlängtd, som man anar utan att kunna taga säkert sikte på tidpunkten för den, ter sig lätt för känslan som någonting nära förestående, vare sig detta öfverensstämmer med det verkliga förhållandet eller icke. På denna väg, synes det mig, att man kommer direkt fram till betydelsen »s'attendre à tout moment», som trän-ger undan den för ordalydelsen ursprungliga tankegången.¹

Af den ena varianten till det sidan 7 af W. meddelade citatet, § 397 i *Récits d'un menestrel de Reims*, visar det sig också, att en kopist från 1500-talet funnit den i hans original förekommande passus »et elle ne garde l'eure qu'elle muire» egendomlig och otydlig, hvarföre han i sin afskrift ersatte den med det efter hans uppfattning liktydiga, med hans egna språkvanor bättre öfverensstämmande »et elle ne faisait que attendre l'eure de la mort».

I den mån uttryckets temporal element blef dominerande, förlorade man allt mera känningen med ordalydelsen, som för

¹ Att ge negativ form åt en positiv tankegång af liknande innehåll förekommer ju äfven hos oss. — »Ingen vet när åskan slår ner», hörde jag en gång den skämtfulle humoristen lektor S. i L. svara på frågan när hans hustru väntades hem. Han menade naturligtvis, att han kunde när som helst få glädjen återse henne, eftersom hon ej gifvit säkert besked om tiden för sin hemkomst.

språkkänslan sjönk ned till en stelnad fras, traditionellt använd som temporalsats eller tidsadverbial = »inom kort, med det snaraste». Denna tendens tyckes tidigt nog ha gjort sig gällande, att döma af varianten »an petit d'ore» till det af W. sidd. 5 och 9 meddelade citatet »Morir m'estuet, jo ne quart l'ore», Roman de Troie v. 20634. Det manuskript, hvori denna variant förekommer, lär vara från 1300-talet och skrifvet i Italien.

På liknande sätt anbringa vi ju i vårt eget språk helt ogeneradt temporala uttryckssätt med för oss dunkel ordalydelse, utan att denna verkar störande på den mening, som vi vant oss att inlägga i dem, eller föranleder oss att ägna minsta uppmärksamhet åt huru de uppkommit. Sådana talesätt äro t. ex. Innan man vet ordet af, Alldeles oförhappandes, Tvärt på skifvan.

*   *

Detta talesätt utgör alltid den ena länken i en kombination af tvänne satser, af hvilka den andra, stundom underförstådd, bisats eller ej, karakteriserar den ifrågavarande tidpunkten, som kan vara af dyster och oroande art, hvilket oftast är fallet, men den kan äfven vara ifrigt afvaktad och stundom inträffar den alldeles oväntad. Från sådan synpunkt har W. fördelat sina citat på tre kategorier. Ur den första må exempelvis anföras det äldsta kända och redan tolkade: »Ne guardent l'ore que terre les enclodet», Vie de S. Alexis strof 61. Ur den andra: »Ne guardent l'ore que il l'aient murtri», Couronnement de Louis ms. B. v. 1469 = De (förrädarna) afvakta ifrigt tillfälle att mörda honom. Ur den tredje: »Mais els ne garderont ja l'ore que cil plour a ris tourneront», Escoufle v. 7670 = Men deras tårar skola snart och oväntadt förbytas i glada skratt.

I dessa kategorier och en fjärde kompletterande har professor Walberg inordnat alla situationer och betydelsevarianter, hvori talesättet förekommer, och äfven klart utredt den mening, som han anser, att man i hvarje särskildt fall bör inlägga däri. Han har äfven i förbigående framhållit variationer i periodbyggnaden.

För att om möjligt historiskt utreda talesättets användningsförlopp och därmed sammanhängande betydelseskridning, anser jag motiveradt att vid sidan af dessa äfven uppställa andra

kategorier, för hvilka man till inledningsgrund väljer formen för satskombinationen. Man får då likaledes tre kategorier, som det synes mig sannolikt ha successive tillkommit i följande ordning.

I den första kategorien är talesättet hufvudsatsen, till hvilken den andra är fast fogad under form af relativsats med »l'heure» till korrelat och verbet i konjunktivus. I denna satsföljd utgör relativsatsen tankegångens logiska objekt, den ifrågavarande personens subjektiva aning. De allra flesta citaten tillhöra denna kategori, som också förefaller vara den ursprungliga, ty dit hör den redan citerade versen ur Vie de S. Alexis, som är det äldsta kända exemplet på detta talesätt. Enligt Gaston Paris förskrifver sig texten från tiden omkring 1040.

Den andra kategorien omfattar de i W:s tredje inordnade citaten. Satsföljden är visserligen densamma som i den första, och för ögat tyckas de alldeles likartade, men här föreligger den väsentliga olikheten, att eftersatsen innehåller ett från den ifrågavarande personens tankegång fristående faktum. Också är dess verb satt i indikativus, hvaraf äfven framgår att dess innehåll ej står i strängt logiskt beroende af den negerade hufvudsatsen. Om nu för författarens språkkänsla verbet »garder» ägde kvar sin fulla betydelse, kan den ej vara någon annan än »se, varsna, förutse». Med följande passus i W:s sid. 11 anförda citat från Men. de Reims § 427: »et ne garda on l'eure que li rois d'Allemaigne fist destraveir ses treis» skulle författaren alltså ha menat, att man icke tog i sikte det ögonblick då kungen lät nedtaga tälten. Men detta stämmer illa med kontexten i öfrigt, hvarföre det är mycket sannolikt att de af W. anförda varianterna »et ne tarda gieres», »et ne demoura gaires» riktigt återgifva den betydelse, som författaren själf inlade i talesättet, som för honom upphört att ha annan uppgift än den att ange en tidsbestämning och således liktydigt med det i fornfranskan förekommande »n'en savoir mot» = icke veta ordet af. Det af W. sist anförda exemplet: »Tu ne gardes l'eure qu'es pale» är lånadt från en lärodikt af priorn Guillaume Alexis, som dog 1486, och sålunda är detta exempel minst fyrahundra år yngre än det i strofen 61 af Vie de S. Alexis.

I de till den tredje kategorien hörande citaten äro de båda satserna koordinerade. Den logiska objektssatsen, som är den

i tankegången starkast framträdande, placeras främst, och talesättet anbringas efteråt som en mindre viktig temporal bestämning. W. har sid. 5 lämnat och äfven kommenterat två exempel på denna satsfogning, af hvilka det ena är det nyss anförda från *Le Roman de Troie*, en text från midten af 1100-talet. Det andra: »Il viendra, nous ne gardons l'eure» utgörs vers 491 i farcen *Patelin*, som förskrifver sig från midten af 1400-talet. Detta exempel och det ofvan nämnda från *Guill. Alexis* äro sålunda samtida och de allra yngsta som man hittills lyckats anträffa i den franska litteraturen. — Det är detta tillbakaträngande till eftersats som tyckes mig visa, att talesättets fullständiga innebörd fallit i glömska, hvarefter man af gammal vana brukat det som uttryck för det betydelseelement, »nära förestående», som man ännu hade kvar i minnet af dess ursprungliga mening. Det blef ett tidsadverbial, som man stundom anbragte i det fria talspråket, och om *Patelin* talat svenska, tror jag att han skulle valt ungefär följande ordalag: Han kommer nog och med det snaraste.

*   *   *

Mitt förslag till utredning är alltså i kort sammanfattning följande. — För att tolka verbet »garder» i detta talesätt behöfves ingen sådan öfvergångsbetydelse som »bry sig om» eller »ansvara för», utan man bör däri se ett transitivt verbum sensuum, som kontinuerat stam verbet »warten» i dess betydelse »speja, spana». Om man vidare erinrar sig, att särskildt vid verba sensuum negationen ofta anger oförmåga, så får man för »ne garder l'heure» utgångsbetydelsen »icke kunna utspana stunden» för en oftast oroligt anad tilldragelse. Men en med oro motsedd tilldragelse, för hvilken man ej kan få säkert sikte på tidpunkten, ter sig lätt för känslan såsom hotande nära, hvarföre man väntar sig, att den kan inträffa när som helst, ja med det snaraste. Under sekternas lopp absorberade detta tidsmoment ordalydelsen, och det blef ett enbart temporalt talesätt, som väl närmast skulle betyda »obestämdt när» men vanligen brukades för att beteckna en tilldragelse såsom omedelbart förestående.¹

¹ Det är tydligen omöjligt att precisera den betydelse, som dunkelt kändes af dem, som för 700 år sedan använde talesättet, innan det öfvergick till

Med denna betydelse fortlefver det ännu dialektalt, sedan det på 1400-talet försvann ur det litterära språket. I sin »Glossaire du centre de la France», Paris 1864, anför Jaubert s. v. »Garder» talesättet »garder l'heure de, eller, que de» under hänvisning till »Tarder»,¹ där talesätten »tarder que de, tarder l'heure de, ne tarder que l'heure de» återgifvas med »être au moment de», hvaraf bör följä att äfven »ne garder l'heure» har denna temporala betydelse. Ur George Sand's skådespel *Claudia* citerar han: »Il ne tarde que l'heure d'arriver avec la musique et le bouquet», där man sålunda skulle vara berättigad utbyta »tarde» mot »garde» utan förändring af betydelsen »han kommer strax med musiken och buketten». De anförda exemplen visa, att dessa talesätt i samband med en infinitiv användas med funktion af ett slags Futur immédiat. — Af den redan anförda varianten »et ne tarda gieres» i § 427 af Menestrel de Reims framgår, att redan på 1500-talet, tiden för afskriften, »garder» i detta talesätt kändes befryndadt med »tarder». Typen »il ne tarde que l'heure» har sin motsvarighet i »ne gar-doient que l'eure» i det af W. sid. 12 meddelade citatet från *Li romans d'Alixandre*. — Jag föreställer mig, att det i folk-

temporalsats. Den varierade helt visst individuellt, och det är mycket sannolikt, att om man kunnat fråga Chrestien de Troyes hvad han trodde att »Je ne gart l'ore» egentligen betydde, så skulle han ha svarat, att det hade han inte tänkt så noga på. Uttrycket hade han lärt i sin hemort, där det brukades för att angifva, att man kände sig stå inför en hotande fara. Ursprungligen betydde det väl, att man inte ville ansvara för hvad som skulle inträffa, eller något dylikt. Sedan han kommit ut i finare kretsar, hade han lagt bort det och undvek det i sina senare skrifter. En annan kanske svarade, att han trodde det ange ovisshet om tidpunkten för faran. — Förhållandet är liknande hos oss. Om jag t. ex. råkar att tala med en husmoder om talesättet »göra kol på», och frågar henne, hvilken betydelse hon trodde, att det haft ifrån början, så svarar hon sannolikt, att hon tänkte sig det först använt af en person, som i ett häftigt vredesutbrott ville kasta vederbörande som soffel i en kålsoppa. Jag däremot föreställer mig, att han önskade få sin vederdeloman anbragt som kolved i en mila. Båda äro vi naturligtvis eniga om talesättets starkt reducerade aktuella betydelse, men båda äro vi också sannolikt på orätt spår om dess uppkomst.

¹ Fullständigt citat. — »Tarder» v. n. — »Tarder que de» ou »Tarder l'heure de», ou »Ne tarder que l'heure de», ou enfin »Tarder l'heure que de», loc. pour Être au moment de: »Il tarde l'heure de venir. Il tarde que d'arriver», il va arriver bientôt; il va arriver à l'instant. (Voy... »Garder l'heure»). — Il ne tarde que l'heure d'arriver avec la musique et le bouquet. (G. Sand, *Claudie*).

språket uppstått en tendens att låta det ursprungliga »garder» undanträngas af »tarder», emedan detta en smula tydligare återger tankegången.

* * *

Det kan förefalla hopplöst att söka efter utgångspunkten för detta talesätt, men jag vill dock framlägga en om än mycket lös hypotes om dess uppkomst. — Det är en känd sak att under medeltiden bekantskapen med talrika delar af Bibelns innehåll spreds i vida kretsar, och det på många olika vägar. Kyrkorna pryddes med bilder och scener ur den bibliska historien, präster och munkar hämtade därifrån ämnen till religiös uppbyggelse, och genom dramatiska representationer inpräglades i folkminnet sådana delar däraf som lämpade sig för denna undervisningsmetod. Folkfantasien fick sålunda ett rikt förråd af bilder och erinringar af bibliskt ursprung, och däri intogs den drygaste platsen af sådana episoder som voro på en gång uppbyggliga och dramatiskt lifliga. Af sådan art var alldeles speciellt parabeln om de visa och ovisa jungfrur, ty där ges en kraftig maning att hålla oss beredda för evigheten, på samma gång som den för ögat lockar fram ett lifligt sceneri. Också blef denna parabel tidigt föremål för dramatisk behandling, hvarigenom dess syftemål kom allt djupare in i folkmedvetandet. Men i detta syftemål ingick en inskärpning af den sanningen, att man icke kan veta tiden och stunden för det stora afgörandet. I *Versio Vulgata*¹ var den uttryckt med orden »nescitis qua hora», hvilket i en ofvan citerad fornfransk text återgafs med »vous ne gardez quel ore». Då man nu vet, att ett kristet lands språkförråd ofta riktas med uttryck hämtade från Bibeln, kan man ju tänka sig att »ne garder l'heure» har sitt ursprung från de nämnda textorden. Den i parabeln angifna situationen och den, hvari de äldsta och talrikaste exemplen på »ne garder l'heure» blifvit använda, äro alldeles likartade. I båda fallen gäller det en viktig tilldragelse, som kännes förestående, och då man ej exakt känner tidpunkten, måste man i hvarje ögonblick hålla sig beredd på att den inträffar. Att man för att öfversätta »nescire» föredragit »garder» framför »savoir» kan bero därpå, att »garder» med be-

¹ Matth. XXIV. v. 42.

tydelsen »utspana, förutse» verkar uttrycksfullare än det mera passivt färglösa »savoir».

Ainz ke mot en sacheiz = Innan ni vet ordet af.

Om nu den af mig här ofvan framställda utredningen af det alltid i personlig satsform använda talesättet »ne garder l'heure», dess utgångsbetydelse och dess slutliga reduktion till temporalsats, öfverensstämmer med det verkliga förloppet, så är det i sitt senare stadium nära synonymt med det i de skandinaviska språken som temporal bisats ofta använda talesättet »innan man vet ordet af». I fornfranskan förekommer det äfven, och det är lätt nog att få en föreställning om huru det tillkommit.

Redan i mycket gamla fornfranska texter och sedan vidare finner man det korta och behändiga ordet »mot» användt som negationsfyllnad till verb med betydelsen »veta» eller »säga»; t. ex. »Il n'en set mot, n'i a culpe li bers» = Mannen är utan skuld, ty han vet ej om det, Chanson de Roland v. 1173; samt

Car la mort vient certainement,
Qui mon eage acomplira,
Et qui ja mot ne m'en dira
Jusques par la gorge me tiegne.
Je ne garde l'heure que viegne,
Vers moy vient a gaigne cheval,
N'y espargne ne mont ne val.

Renart le Contrefait ed. G. Raynaud, II. v. 23374—.

Man vande sig sålunda att anbringa »mot» i satser, som angåfvo att man icke visste eller hade förnummit något om hvad som skett eller var förestående. Det låg då nära till hands att ge en tankegång af sådan art formen af en period, hvori hufvudsatsen inleddes af en bisats med »mot» till negationskomplement, och som framhöll en hufvudtanken beledsagande biomständighet; t. ex. Sans qu'il en sonnât mot, sa résolution fut prise. Därifrån är öfvergången lätt till att gifva denna bisats temporal

karaktär; t. ex. Innan man visste ordet af, hade han fattat sitt beslut. Denna sistnämnda satsform har kommit ur bruk i modern franska, men från det af Guernes de Pont-Sainte-Maxence författade *Vie de Saint Thomas*, en fornfransk text från 1170-talet, kan jag anföra följande tvänne exempel:

Por le pullent de cors l'alme perdre volez
Ainz ke mot en sacheiz ke ert morz et alez.
La glorie de cest munt n'est feus ne eritez,
U vus voilleiz u nun tute la guerpirez.
Vers Deu ne vus guara castel ne fermetez.
Ed. Hippeau sid. 5.

Et se li reis Henris ad sa custume prise
E voille guerreier et clers et sainte yglise.
Ainz qu'il en sache mot ert la vengeance prise.
Deus ad ja en sun arc certe saiete mise,
L'ame et le cors oscit, fiere est mult sa justise.
Ib. sid. 125.

Om man nu jämför den i dessa båda strofer af »ainz que inledda temporala bisatsen med användningen af »ne garder l'heure» i de af W. till hans tredje kategori hänfödda citaten, som karakteriseras däraf att den angifna händelsen kommer som en öfverraskning, så synes det mig att de båda talesätten med olika ordalydelser uttrycka alldeles samma tankegång. Det är också ganska antagligt, att om Guernes i sitt språkförråd hade haft och velat använda uttrycket »ne garder l'heure», så skulle han känt sig oförhindrad att anbringa detta i de ifrågasvarande verserna, som då skulle fått respektive följande lydelse: »Et vus ne gardez l'ore ke ert morz et alez» och »Ja ne gardera l'ore k'ert la vengeance prise». På liknande sätt kunde man vice versa utan meningsförändring ge det af W. sid. 10 från Ménestrel de Reims anförda citatet »Ja ne garderez l'eure, si en serez touz avironneiz» lydelsen »Ainz que mot en sachez, si en serez, etc.» och likaledes med »Ainz que mot en saches, es pale» omskrifva det af W. sid. 11 från Guillaume Alexis meddelade citatet: »Tu ne gardes l'eure qu'es pale». Man bör således vara berättigad uppfatta dessa talesätt såsom alldeles likvärdiga temporal satser.

Något historiskt samband mellan det skandinaviska »innan man vet ordet af» och det motsvarande fornfranska torde bli

svårt att uppvisa. Också behöfver ett sådant väl knappast förutsättas, då ju på skilda håll samma tankeakt händelsevis kunnat få samma lydelse, äfven om denna ej ligger omedelbart nära till hands. Det är dock påfallande att detta i fornfranskan använda talesätt numera endast tyckes förekomma i de skandinaviska språken.

»A gaigne cheval» och »A rechignie chat».

I det ofvan anförda långa citatet från Renart le Contrefait förekommer det adverbiala talesättet »à gaigne cheval», som mig veterligen ännu icke blifvit uppmärksammat. Det hör till den klass af adverbiala komposita, som äro bildade efter typen »à brûle-pourpoint», och för hvilka Darmesteter redogör i *Traité de la formation des mots composés*, IIme éd. sid. 234. — Af sammanhanget framgår att det bör öfversättas med »i sporrsträck», och det berättigade i denna öfversättning styrkes däraf, att i det äldre språket »gagner un cheval» användes med ungefär samma betydelse som i modernt språkbruk »forcer un cheval». ¹ Räfven tyckes ha föreställt sig döden komma emot honom ridande på en häst, som han tvingar att anstränga sig till det yttersta.

Af samma typ, och äfven däri ingår ett djurnamn, är adverbialet »à rechignie chat», hvarpå man finner exempel i följande från *Marques de Rome* sid. 32 lånade passus: »Mout se merveillierent li baron qui en la sale estoient, qui si grant amor avoit mise entre l'empereriz et le senechal, et disoient entr'eus qu'ele departiroit encore a rechignie chat, et que ce estoit folie de ce qu'il se fioit si en l'empereriz» = Herrarna i salen undrade högeligen hvad som hade åstadkommit en sådan vänskap mellan kejsarinnan och senechalen, och de sade sinsemellan, att den nog skulle sluta med osämja (à rechignie chat) och att det var dumt af honom att lita så på kejsarinnan. — I modern franska har »rechigner» betydelsen »rynka på näsan, göra sura miner», ursprungligen användes det om djur, hundar och katter, då de i retadt tillstånd visa tänderna. Med bort-

¹ Jaubert i *Glossaire du centre de la France*, s. v. Gangner.

fallen preposition fortlevver talesättet ännu dialektalt i det centrala Frankrike under formen »erchignechat» och lär särskildt användas om spelande, som blifvit osams; t. ex. L'jeu vé v'ni erchignechat = Spelet håller på att urarta till gräl.¹

I »à gaigne cheval» är »cheval» tydligen imperativens direkta objekt, men i »à rechignie chat» bör »chat» uppfattas som en vokativ och »rechigne chat» blir sålunda i ordagrann öfversättning = Fräs katta!

¹ Chambure i Glossaire du Morvan, s. v.

ETYMOLOGISCHE STUDIEN

ÜBER

GEIGE — GIGUE — JIG

VON

DANIEL FRYKLUND

I. Von den Etymologien der Streichinstrumentennamen im allgemeinen.

Man begegnet oft grossen Schwierigkeiten, wenn es gilt, die Etymologie der Wörter, die Streichinstrumente bezeichnen, zu bestimmen, und dies beruht nicht zum wenigsten darauf, dass man die Entwicklungsgeschichte dieser Instrumente, trotz allem, was darüber geschrieben ist, keineswegs endgültig hat feststellen können. So ist es nicht vollständig aufgeklärt, wann die Streichinstrumente in Europa angewandt zu werden begannen und wie sie hierher gekommen, wenn auch Gründe dafür sprechen, dass sie nicht vor dem 9.—10. Jahrhundert bei uns existiert, und dass sie aus dem Orient durch spanische Araber zu uns gebracht worden sind.

Wir können uns auch keine exakte Vorstellung von diesen Instrumenten während früherer Perioden machen, da mittelalterliche Streichinstrumente kaum mehr vorkommen und man für die ältere Zeit auf Denkmäler der bildenden Künste, welche oft zu klein und undeutlich sind, um Einzelheiten festzustellen, nebst dürftigen litterarischen Notizen angewiesen ist, was natürlich nicht genügt.

Wenn man nun versucht, die nähere Bedeutung der verschiedenen Ausdrücke für Streichinstrumente zu bestimmen, so stösst man auch hier auf Schwierigkeiten. Dass während des Mittelalters zwei Arten von diesen Instrumenten; mit Zargen und ohne, vorhanden gewesen, ist eine Tatsache, aber wenn man den Ausdruck *Fiedeln* für die ersteren und *Geigen* für die letzteren reservieren will, wie das im allgemeinen geschieht, so entspricht dies kaum der Wirklichkeit, da die beiden Ausdrücke in der mittelalterlichen Litteratur bisweilen von demselben Instrument gebraucht werden¹ und also ein scharfer Unterschied zwischen diesen Bezeichnungen wohl nicht existiert hat.

¹ Siehe z. B. *Der busant* (GA I, 348) (SCHULTZ, *Das höfische Leben*, und *Das Nibelungenlied*.

Um ein sicheres Resultat hinsichtlich des Ursprungs der hierhergehörigen Wörter zu erreichen, müssen Philologie und Musikwissenschaft zusammenarbeiten, sonst wird das Ganze in der Luft schweben. Wenn in Hatzfeld-Darmesteter, *Dictionnaire général de la langue française*, gesagt wird, dass altfranz. *gigue* ein Saiteninstrument »*d'origine germanique*« bezeichnet, so ist dies eine durchaus unbewiesene Behauptung, wie auch die bei Musikschriftstellern (siehe z. B. Riemanns Musiklexikon) übliche Herleitung des deutsch. *Geige* aus franz. *Gigue* (ursprünglich Schinken) nicht Fug für sich hat.

Solange die Geschichte der Streichinstrumente in Dunkel gehüllt ist, können die Etymologien der Wortgruppen *Fiedel* und *Viola* nicht endgültig gelöst werden, ungeachtet viele Versuche, Klarheit in dieser Hinsicht zu bringen, unternommen worden sind. Einige verbinden diese Wörter mit lat. *fides* und *fidicula*. In Hatzfeld-Darmesteter, Dict., wird franz. *viole* < prov. *viula* < lat. *vivula erklärt; und franz. *vielle* < lat. *vivella, vom lat. *vivus* gebildet (vgl. Meyer-Lübke, Roman. Etymol. Wb., S. 719 und Körting, Lat.-Roman. Wb., S. 1027). Franck's Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal will in ndl. *vedel* »een germ. afl. van de basis idg. pei-, poi-, pi-, zien, waarvan obg. poja, pēti 'zingen' komt«. Im Reallexikon der Musikinstrumente, S. 139, versucht Curt Sachs Fiedel mit dem samojedischen *fedilo*, Trommel, zu kombinieren.

Wegen der Ähnlichkeit der germanischen Formen: ahd. *fidula*, mhd. *videl*, nhd. *fidel*, angls. *fidle*, engl. *fiddle*, anord. *fiðla* etc. und der romanischen: franz. *viole*, *vielle*, ital. *viola* u. s. w. ist es wahrscheinlich, dass sie einen gemeinsamen Ausgangspunkt haben, möglicherweise mlat. *vitula*, dieses Wort jedoch nicht aus lat. *vitulus*, Kalb (vgl. Diez), sondern mutmasslich zusammengehörend mit lat. *vitulor*, jubeln, einen Sieges- oder Lobgesang anstimmen, fröhlich sein, *Vitula*, die Göttin des Sieges und des Jubels über den Sieg (Walde, Lat. Etymolog. Wb.). *Vitula* sollte also das Instrument mit dem jubelnden, fröhlichen Ton, das Freude und Leben bewirkt, sein. Da es gar nicht sicher ist, dass *Fiedel* u. s. w. ursprünglich ein Bogeninstrument bezeichnete (vgl. Hoops, Reallexikon der Germ. Altertumskunde, Band III, S. 287), so kann man diese instrumentale Bedeutung von *vitula* mit den Bedeutungen folgender Wörter in Beowulf (s. Heyne-Schückings Ausgabe) vergleichen: *gamen-wudu*,

Holz der geselligen Lust, Harfe (*gamen*, gesellige Lust, Jubel, frohes Treiben), *gleo-beam*, Baum der gesellschaftlichen Unterhaltung, der Musik, Harfe (*gleo*, gesellschaftliche Unterhaltung, vorzüglich durch Musik, Spiel und Scherz, *gleo-man*, Harfner).

Aus diesem mlat. *vitula* können die romanischen Formen erklärt werden: mlat. *vitula* > prov. *viutla*, *viula*, *viola* > ital. *viola*, franz. *viole*, *vielle* (s. Diez, Etymol. Wb.), und ebenfalls die germanischen: *vitula* > westgerm. **fīpula* > angls. *fīdele*, ahd. *fidula* etc. (s. Kluge, Etymol. Wb.).

II. Geige—Gigue.

Während wir betreffs der vorhergehenden Wörter nur eine provisorische Lösung der Etymologiefragen finden können, solange die Geschichte der betreffenden Instrumente unaufgeklärt ist, dürfte die Etymologie des Wortes *Geige* bedeutend geringere Schwierigkeiten darbieten, da man wohl davon ausgehen kann, dass das Wort ursprünglich — wie teilweise noch — eine Bezeichnung für »Streichinstrument überhaupt« war (s. meinen Aufsatz: Einige deutsche Ausdrücke für Geige). Auch ist die Verwandtschaft zwischen den romanischen und den germanischen hierhergehörigen Wörtern ziemlich deutlich, während man bei den vorerwähnten Wörtern auf Schwierigkeiten stösst, teils *Fiedel* mit den romanischen Wörtern, teils die Serien *viola* und *vielle* innerhalb der romanischen Sprachen zu vereinigen.

Eine Zusammenstellung von *Geige*, mhd. *gîge*, mndl. *ghighe*, anord. *gígja* und altfranz. *gigue*, ital. prov. port. *giga*, span. *jiga*, *Geige*, mit aslav. *žica*, lit. *gië*, Faden (s. Kluge Wb. u. Indogerm. Forschungen XVI, S. 133) bringt kaum ein befriedigendes Resultat, ebensowenig wie Rühlmanns Versuch (s. Die Geschichte der Bogeninstrumente, S. 35), franz. *gigue* aus span. *chica*, dem Namen eines Negertanzes, herzuleiten.

Die Musikschriftsteller geben im allgemeinen an, dass die Instrumentbedeutung dieser Wörter in Frankreich entstanden wäre: »*gigue*, ursprünglich französischer Spottname für die Vielle (Viella, Fidel) mit bauchigem Schallkörper, welche einem Schinken (*gigue*) nicht unähnlich war, zum Unterschied von denen mit flacher Unterplatte und Seitenausschnitten« (Riemanns Musiklexikon).

Was nun zunächst den Bedeutungsübergang *Schinken* > *Geige* betrifft, so ist derselbe freilich an und für sich möglich. *Schinck* (Kluge, Rotw., S. 450) und *Schâpschink* = Schafkeule (Koolmann, Wb. der ostfriesischen Sprache) können beide das Instrument *Geige* bezeichnen. Zu poetischem Ausdruck kommt dieser Gedanke bei dem schwedischen Dichter E. A. Karlfeldt in »Fridolins Lustgård«:

»Gå hem och gnid det *fåralår*,
som hänger på din vägg,
och sjung om våra tomma år
och sälla dryckers drägg.
Gjut dubbelt öl på flisorna
av sargad violin,
och gjut i aftonvisorna
ditt svårmod, Fridolin!«

Der Dichter nennt also hier die *Geige* ein »*fåralår*«, d. i. Schafkeule, wozu er bemerkt: »*Fiol kallas skämtsamt ett torkat fårlår hvarav karvas skivor*«. Dieses schwedische *fårfiol*, Schafkeule, bezeugt, dass man sich ebensowohl den entgegengesetzten Bedeutungsübergang *Geige* > *Schinken* denken kann.

Dass franz. *gigue*, *Geige*, und *gigue*, *Rehkeule* (Körting), *gigot*, *Hammelkeule*, span. *gigote*, *gehacktes Fleisch* (nämlich von der *Hammelkeule*) (s. Diez Wb.) verwandt sind, halte ich für unzweifelhaft (vgl. Körting, Hatzfeld-Darmesteter, Meyer-Lübke Wb.), aber ich sehe die Annahme eines Bedeutungsüberganges *Schinken* (*Rehkeule*) > *Geige* bei dem französischen *gigue* als unmotiviert an, da die Bedeutung *Geige* in diesem Wort weit früher als die Bedeutung *Schinken* belegt ist. *Gigue* bedeutet schon im Anfang des 13. Jahrhunderts *Geige*, während *gigue* in nicht instrumentaler Bedeutung zuerst bei Furetière (1690) »*filie gaye et enjouée qui saute, qui gambade*« getroffen wird, und *gigot* nicht vor dem 15. Jahrhundert belegt ist (s. Hatzfeld-Darmesteter). Wenn wir übrigens annehmen wollten, dass *Schinken* die ursprüngliche Bedeutung bei *gigue* wäre, so bleibt der Ursprung dieses Wortes unerklärlich.

Die Behauptung Riemanns, dass das Wort *Geige* im Mittelhochdeutschen zu Anfang des 13. Jahrhunderts auftaucht, ist unrichtig, es erscheint schon im 12. Jahrhundert beim Empfange eines Herrn:

»mit vigelen jouch mit gîgen,
mit rotten jouch mit lîren,
mit härphen jouch mit springen,
mit tanzen jouch mit singen
»chômen si im engeene».

(Diemers ged. 139,11 (Judith), Grimm Wb.).

Also begegnet uns *Geige* früher im Deutschen als *gigue* im Französischen, wo sich der erste Beleg im Lexikon des Johannes de Garlandia (ca. 1230) findet.

Wenn nun aber die Bedeutung Schinken als primär im Verhältnis zu der Bedeutung Geige nicht im französischen *gigue* bewiesen werden kann und die chronologische Ordnung für den französischen Ursprung keine Stütze gibt, so dürfte es sehr wahrscheinlich sein, dass franz. *gigue* aus dem Deutschen stammt, wo das Wort erwiesenermassen vor seinem Dasein im Französischen existiert hat.

Wie soll man sich nun die Entstehung der Bedeutung Streichinstrument bei *Geige* denken?

Als die Streichinstrumente zuerst hervortraten, erregten besonders zwei Umstände Aufsehen, wenn sie mit den Saiten-(Zupf)instrumenten verglichen wurden: die Hin- und Herbewegung des Bogens und der bis dahin unbekannte Ton. Es brauchten übrigens nicht notwendig neue Instrumente zu sein, die mit dem Bogen gespielt wurden, da es viele Instrumente gibt, die sowohl Zupf- als Streichinstrumente sind. Jedenfalls verlangten jedoch sicherlich diese Neuheiten im Anfang neue Benennungen.

Wenn wir nun das mit *Geige* zusammengehörende Verbum *geigen* untersuchen, so finden wir, dass die Bedeutung »hin und her bewegen, schwanken, wiegen«, sehr stark bei diesem Worte hervortritt. Mhd *gîgen* bedeutete »wiegen, schaukeln«, altnord. *geiga* »schwanken, schräg gehen von Geschossen«. In norwegischen Dialekten: *giga*, *gigla*, *gigra*, tritt gleichfalls die Bedeutung »schwanken« hervor (s. Tamm, Etym. Svensk Ordbok). Eine Untersuchung von deutschen Mundarten zeigt ebenfalls eine ausserordentliche Verbreitung dieser Bedeutungen. *Geigen* wird so angewandt:

1. von Menschen:

gigen a) durch das Fenster an Armen und Beinen hin und her ziehen, eine früher zur Verhöhnung eines missliebigen Burschen vorgenommene Behandlung;

b) hin und her rutschen;

herum, umme gigen, hin und her zerren (Martin u. Lienhart, Wb. der els. Mundarten);

geiglen, in steter Bewegung sein, bes. von kleinen Kindern, die mit ihren freien Ärmchen in der Wiege spielen (Schweiz. Idiot.);

2. *von Tieren*:

geigen, zwei angespannte Pferde geigen, wenn sie nicht beide gleichmässig ziehen, sondern bald das eine bald das andere zurückbleibt, so dass die Wage um den Wagnagel spielt (Fischer, Schwäb. Wb.);

3. *von Dingen*:

geigen, schwanken von einem Drachen, einem Rock (Indog. Forsch. XVI, S. 134); s. auch Schranka, Wiener Dialektlexikon, S. 134 von einem Drachen:

»Geigel o — geigel o, geigel o, geigel o go — go — geigel o, oder i schneid' die o!«

(Chiavacci)

»Rafler, Rafler, halt aus,
Sunst is mit dir bald aus,
Därf die net verglimpfen.
Wann dö Buama schimpfen;
Muasst, je mehr sie *geigeln*,
Um so höher steigeln.«

Sehr möglich ist, dass man bei einem Übergang zu der Bedeutung Geige nicht nur mit der Bewegung des Bogens zu rechnen hat, sondern dass auch der *Ton* eine Rolle gespielt hat. Dabei ist zu bemerken, dass viele deutsche Dialekte die Bedeutung »schwanken« im Verbum *geigen* mit der Bedeutung eines mehr oder weniger angenehmen Tones vereinigen. Man braucht *geigen*:

1. *von Tieren*:

geigen, die Mücken, Schnacken geigen, wenn sie bei hellem Sonnenschein, bes. abends, in der Luft auf und abfliegen, »tanzen«, wobei ein eigentümlicher Ton, das Geigen, entsteht (Fischer, Schwäb. Wb.);

2. *von Dingen*:

a) *geigen*, mit einem stumpfen oder schartigen *Messer* schneiden, es hin und her ziehen (Grimm Wb. 5 b) (s. auch Schweiz. Idiot. *gigen*; Martin u. Lienhart Wb. *gigen, giglen*;

Berghaus, Sprachschatz der Sassen *gigeln*; Danneil, Wb. der altmärk.-plattdeutschen Mundart *gigeln*; Schrader: Der Bilderschmuck *gigeln* von dem mühsamen, ungeschickten Brotschneiden der Kinder);

b) *giglen*, Holz *giglen* = *sägen* (Martin u. Lienhart Wb.); hierzu auch:

Geige, Säge in der Gaunersprache (Fischer Wb.),

Gîgen, Grosse Waldsäge (Schweiz. Idiot.),

Säu-Gîgen, Lärminstrument beim Trosseln (s. näher Schweiz. Idiot.);

c) *geigen*, von einem *Fenster* (Schweiz. Idiot.), einem *Fensterladen* (Grimm Wb. 5 a), einer *Tür* in den Angeln (Schweiz. Idiot.). Hierher gehören das Verbum *Türli-gîgen* und das Substantiv *Türli-Gîger* (Schweiz. Idiot.).

Vgl. auch den Namen der Wiege im Kinderrätsel *Gigen-gage* (Schweiz. Idiot. *gîgen* 4).

Die Auffassung, dass der Ton beim Übergang zu der instrumentalen Bedeutung eine Rolle gespielt hat, wird durch den Umstand gestützt, dass eben der Ton in Fällen, wo die Etymologien der Streichinstrumentnamen vollständig klar sind, Anlass zu neuen sprachlichen Ausdrücken gegeben hat: *Wimmerholz*: »Reményi schüttelte den Kopf. 'Das ist ein erbärmliches *Wimmerholz* [von einer Geige], Naemi!' sagte er, 'damit schadest du dir'.« (Neue Musik-Zeitung Nr. 2, 1883). *Winsel*: »— — — ein Ultimogeiger aus dem Vorstadttheater-Orchester — — — erteilte dem Kleinen Unterricht auf der 'Winsel' — — —.« (Neue Musik-Zeitung Nr. 23, 1890). »Die *Winsel* hat net g'fehlt, 's picksüasse Hölzla« (Chiavacci: Dö alte Weanastadt; s. Schranka S. 80). S. auch meinen Aufsatz: Einige deutsche Ausdrücke für Geige, S. 2. Vgl. *Raundel*, verstimmte Geige oder Fiedel (Unger-Khull, Steir. Wortschatz), das mit *rauncn*, *rauneln*, *raunsen*, zusammengehören soll, also ein wimmerndes, winselndes Instrument bezeichnet.

Die Tanzmeistergeigen erhalten auch Benennungen, die sich auf den Ton beziehen: ital. *sordino* (Curt Sachs, Real-Lexikon der Musikinstr.); holl. *schreeuwertje* (Halma, Dict. franç. flamand), das kleine schreiende Instrument.

Übrigens können wir mehrere Bedeutungen beim Verbum *geigen*, die mit einem Ton zusammenhängen, besonders »knarren« (s. Grimm Wb. 5 a, Schweiz. Idiot., Martin u. Lien-

hart Wb. u. s. w.), mit den Bedeutungen einiger slavischen Wörter, welche »knarren, knirschen« bedeuten, vergleichen:

altslov. *skripati*, knarren

bulg. *skriptja*, knirschen

čech. *skřípati*, knarren

poln. *skrzypiec* knarren u. s. w.

Diese Wörter gehören mit russ. *skripka* und poln. *skrzypki*, beide mit der Bedeutung Geige, zusammen. S. weiter Miklosich, Etym. Wb. u. Pawlowsky, Russisch-Deutsches Wb.

Ich bin also der Ansicht, dass das Wort *Geige* in seiner instrumentalen Bedeutung aus dem Verbum *geigen* in dessen Bedeutungen »schwanken, wiegen, hin und her bewegen« stammt, und dass die oft mit diesen vereinigte Bedeutung von Ton dabei wahrscheinlich mitgewirkt hat.¹ Dass diese Bedeutungen von *geigen*, die so stark bei diesem Wort sind, nicht der Hauptsache nach auf einer Grundbedeutung »schwanken u. s. w.« beruhen sollten, halte ich für unglaublich.

III. Gigue—Jig.

Unserer Auffassung nach hat mhd. *gîge* franz. *gigue* ergeben. Aus dem letzteren stammt engl. *jig*. Diese Etymologie für das englische Wort wird indessen sowohl von Musikschriftstellern, wie Riemann (»Der Name (Jigg) ist englischen Ursprungs und hat mit dem Instrument G. [Gigue] anscheinend nichts zu tun«, s. R:s Musiklexikon), als von Sprachforschern (s. New Engl. Dict.) bestritten. Da Riemann keine Gründe für seine Ansicht gibt, beschränken wir uns hier darauf, die Angaben im New Engl. Dict. zu untersuchen.

Es heisst dort zunächst von dem Subst. *jig*, Tanz: »Origin uncertain. Often assumed to be identical with OF. *gigue* a kind of stringed instrument, a rude fiddle, It. and Sp. *giga*, MHG. *gîge*, Ger. *geige*; but as to this there are difficulties.«

¹ Ein Bedeutungsübergang desselben Charakters liegt wohl auch in dem Ausdruck *Schrapsen* vor, der mit *schräpen* zusammenhängen muss:

»Er zeigte sie [eine Violine] mir und sagte: 'Herr Löwenthal, dieser alte *Schrapsen* liegt schon 15 Jahre bei uns auf dem Boden — — —'.« (Zeitschrift für Instrumentenbau, 1915, S. 50).

Die erste von diesen »Schwierigkeiten« ist: »*the OF. word had none of the senses of jig*«. Altfranz. *gigue* bezeichnete eine Art Geige, und engl. *jig* bedeutet Tanz.

Hat nun altfranz. gigue die Bedeutung Tanz gehabt?

Das Cent. Dict. gibt (s. Subst. *jig*) »OF. *gigue*, *gige*, a fiddle, also a kind of dance«. Ich habe indessen keinen Beleg für die Bedeutung Tanz bei dem altfranz. *gigue* gefunden. Doch ist es höchst wahrscheinlich, dass diese Bedeutung bei dem Wort existiert hat.

Die Bedeutungen Musikinstrument und Tanz sind im allgemeinen oft kombiniert, und dies ist besonders der Fall in dieser Wortgruppe.¹

Auch das aller Wahrscheinlichkeit nach mit *gigue* zusammenhängende V. *giguer* hat Bedeutungen, die mit der Bedeutung »tanzen« zusammengehören:

Godefroy: folâtrer, dial. ruer, jouer des jambes, sauter etc.;

Littré: danser, sauter;

Scheler: aller vite, danser, sauter;

Hatzf.: gambader.

Und ebenso zeigen die V. *ginguer* und *gigoter*, die auch wahrscheinlich hierhergehören, solche Bedeutungen:

ginguer, donner de la jambe, ruer (Scheler), sauter, folâtrer, ruer (Hatzf.);

gigoter, remuer les jambes, vaciller, balancer (Scheler), agiter les jambes, danser (Hatzf.).

Eine andere Frage ist: *Hat engl. jig die Bedeutung Geige des franz. gigue gehabt?*

Das Wort *gig*, das wohl eine Variante von *jig* ist, soll die Bedeutung Geige gehabt haben (s. The Cent. Dict. und Wenstr. Engelsk-Svensk Ordbok), und in Wenstr. Wb. findet man für das Wort *jigger* die dialektische Bedeutung Geigenbogen angegeben. Auch das Verbum *jig* hat die Bedeutung »Geige spielen« (s. New Engl. Dict.: To play the fiddle briskly; Wright: to play the fiddle).

Im Folgenden beruft sich das New Engl. Dict. auf Hatzf. als Autorität für einen Übergang engl. *jig* > neufranz. *gigue*, Tanz. Aber wenn wir nun Hatzf. nachschlagen, so finden wir

¹ S. meinen Aufsatz: »Vergleichende Studien über deutsche Ausdrücke mit der Bedeutung Musikinstrument«, S. 26–27.

auch: »le mot anglais [jig] est lui-même emprunté de l'anc. franç. gigue, qui désigne un instrument à cordes d'origine germanique». Und mit diesem Ausgangspunkt und mit Hatzf. als Autorität müssen wir zugeben, dass engl. *jig* entweder mit der Bedeutung *Geige* aus dem Französischen entlehnt worden ist, welche Bedeutung also auch im Englischen existiert hat, oder mit der Bedeutung *Tanz*, in welchem Falle diese Bedeutung auch im Französischen vorhanden gewesen ist.

Wir halten es also für sehr wahrscheinlich, dass altfranz. *gigue* die beiden Bedeutungen *Geige* und *Tanz* mit dem englischen *jig* gemein gehabt hat.

Die zweite der vom New Engl. Dict. angeführten Schwierigkeiten ist: »it [altfranz. gigue] was also obs. long before jig is known to have existed».

Altfranz. *gigue* in der Bedeutung *Geige* wurde allerdings aus gewissen Gründen durch andere Wörter verdrängt¹, aber altfranz. *gigue* ist noch heute in der Bedeutung *Tanz* lebendig, gleichwie diese alte Bedeutung noch im Verbum *giguer* fortlebt, das die ganze Zeit diese Bedeutung gehabt hat, die vielleicht nachher durch das aus dem Französischen entlehnte Verbum *jig* gestärkt worden ist. Die Ähnlichkeit der Bedeutungen der beiden Verben franz. *giguer* und engl. *jig* muss wohl nämlich auf einer Entlehnung beruhen und kann kaum so erklärt werden wie im New Engl. Dict.: »but this resemblance may be merely accidental, or due to parallel onomatopœic influence».

Das New Engl. Dict. sagt weiter: »moreover, mod. F. *gigue* the dance, and dance tune (exemplified 1680) is not a continuation of OF. *gigue*, but is said by Hatzfeld to have been simply adopted from Eng. *jig*».

Diese Behauptung kann, da sie vollständig unbewiesen ist, natürlich kein Argument gegen unsere Darlegung bilden, wonach engl. *jig*, *Tanz*, aus franz. *gigue*, *Tanz*, entlehnt worden ist.

Wir halten also die Etymologie mhd. S. *gîge* > franz. S. *gigue* > engl. S. *jig* für völlig genügend sowohl hinsichtlich der Form als der Bedeutung und folglich für wahrscheinlich. Dass dabei auch die verbalen Bedeutungen eine Rolle gespielt haben, ist sehr glaublich: mhd. S. *gîge* > altfranz. S. *gigue* > altfranz. V. *giguer* > engl. V. *jig*.

¹ S. u. a. meinen Aufsatz: »Vergleichende Studien«, S. 13—15.

TYSK
SPRÅKRENSNING
SEDAN 1870-TALET

AV

IVAR LARSSON

FÖREDRAG

HÅLLET I NYFILOLOGISKA SÄLLSKAPET DEN 23 MARS 1912

»Die Veränderungen in der Sprache vollziehen sich sehr langsam«, sagt mein Reisegefährte, ein älterer, deutschgeborener Herr, namens Müller. »Ich wohne jetzt seit 35 Jahren in meinem neuen Vaterlande Schweden und habe in dem entlegenen Krähwinkel, wo ich all die Jahre zugebracht habe, keine Gelegenheit gehabt Landsleute zu treffen, und besuche Deutschland jetzt zum erstenmal nach meiner Übersiedelung, und doch bin ich überzeugt, dass es schwer halten wird, in meiner Sprache irgend eine Abweichung von dem landesüblichen modernen Deutschen zu entdecken.« — »Das mag ja in bezug auf Aussprache und Grammatik so ziemlich zutreffen, aber betreffs des Wortschatzes erlaube ich mir anderer Meinung zu sein«, konnte ich nicht umhin einzuwenden. »Sie müssen bedenken, dass die Entwicklung der Sprache sich nicht immer gleichmässig vollzieht, sondern im Verhältnis zu der Nation steht; übrigens ist die Sprache kein reines Erzeugnis der Natur, sie ist zu gleicher Zeit in hohem Grade ein Kunstprodukt, wo der oder die einzelnen Spracherneuerer eine wichtige Rolle spielen, und deren gibt es viele in Deutschland. Denken Sie nur, was alles auf dem Gebiete der Sprachreinigung geleistet worden ist. Die Ausmerzung der Fremdwörter — — —.« »Ach«, fiel er mir in die Rede, »Sie spielen darauf an, dass eine Handvoll chauvinistischer Puristen nach dem Kriege 70 angeblich der Reinheit der Sprache zuliebe allerlei geschmacklose Neuerungen einschmuggeln wollten. Ich muss freilich zugeben, dass wir ein paar gelungene Verdeutschungen gemacht haben, wie *Rad* und *Schirm*, und Campe selig hat ja ganz Hübsches in der Beziehung geleistet, wie *Stelldichein*, *Zerrbild*, *Versteigerung*, neuerdings soll man ja so ein Wortungetüm wie *Fernsprecher* lanciert haben, aber das gefällt mir nicht, und es hat ja keinen Zweck, auf die Fremdwörter Jagd zu machen, die leisten ja ebenso gute Dienste und dienen übrigens dazu, feinere Nuancen zum Ausdruck zu

bringen, und ausserdem tragen sie ja zum leichteren Verständnis der Völker unter einander bei. Das muss eine ephemere modische Strömung gewesen sein, und das chauvinistische Gebrüll hat ganz gewiss mit dem Siegesrausch aufgehört.»

»Da weiss ich besser Bescheid, Herr Müller. Aber anstatt uns darüber zu streiten, will ich Sie recht bald davon überzeugen, sowohl dass Sie eine überwältigende Zahl Neuerungen im Wortschatz vorfinden werden, als auch, dass eben diese einem bewussten Trieb zur Ausmerzung der Fremdwörter ihr Dasein verdanken. Ich will nur einen knappen Bericht niederschreiben über das, was wir heute erleben werden — und wohlgemerkt —, wir brauchen uns deswegen in keine Abenteuer zu stürzen, und ich mache mich anheischig, darin wenigstens hundert dem modernen Deutschen ganz vertraute Ersatzwörter zu gebrauchen, die entweder Ihnen gar nicht geläufig sind oder jedenfalls früher dem gleichbedeutenden Fremdwort den Rang nicht abgelaufen hatten. Sie können es ja durch einen glaubwürdigen Deutschen kontrollieren lassen. Ist das Ihnen recht?« — »Ich bezweifle es zwar, aber wenn Sie sich durchaus die Mühe geben wollen, meinewegen — aber jetzt müssen wir ans Land gehen, wir sind ja bereits an der Mole von Sassnitz.«

Ich ziehe mein Notizbuch heraus, notiere *Hafendamm* für *Mole*, und allmählich entsteht folgender Bericht.

Unser Gepäck wird nicht *revidiert*, sondern *durchsucht*. Nach der *Zollabfertigung*, nicht *Zollrevision*, wird das Gepäck *aufgegeben* und *abgefertigt*, nicht *expediert*, und wir erhalten einen *Gepäckschein* (Müller sagt *Quittung*). Nach Erledigung dieser Dinge kaufen wir *Fahrkarten* (*Billette*) und gehen zum *Bahnsteig* (*auf den Perron*) und steigen in einen *Rauchabteil* (*Rauchcoupé*) eines der mittleren *Wagen* (*Waggon*s). Der *Bahnhofsvorsteher* (*Stationsversteher*) gibt das *Zeichen* (*Signal*) zum Abfahren. Der *Schaffner* (*Kondukteur*) erscheint und *locht* oder *knipst* (*koupiert*) die Karten. Die *Fahrgäste* (*Passagiere*) hüllen sich in *Überzieher* und *Mantel* (*Paletot*) und *Reisedecke* (*Plaid*). Der Zug ist ein *Schnellzug* (*Expresszug*), der uns schneller als ein *Sonderzug* (*Extrazug*) unsrem Ziele nähert. Herr Müller nimmt sein *Opernglas* (*Fernglas*) hervor und frischt seine *geographischen* (*erdkundlichen*) und *geologischen* (*erdgeschichtlichen*) Kenntnisse auf. Angesichts der reichen Felder und der *prosperierenden Industrie* (*des gedeihenden Grossgewerbes*) seines

ehemaligen Vaterlandes lässt er sich in ein *nationalökonomisches* (*volkswirtschaftliches*) Gespräch mit einem Mitreisenden ein. Die *neumodische*, d. h. die *neue* Einrichtung, *Speisewagen*, ist ihm höchstens unter dem Namen *Restaurationswagen* bekannt. Da sich der *Appetit* (*Esslust*) meldet und er keine *prinzipielle Antipathie* (*grundsätzliche Abneigung*) gegen den modernen *Komfort* (*Bequemlichkeit*) hegt, erklärt er sich sofort *parat* (*bereit*), mich nach dem Speisewagen zu begleiten, um ein kleines *déjeuner-dînatoire* (*Mittagsfrühstück*) einzunehmen. Wir setzen uns an den Tisch, und Müller verlangt das *Menu*, und eine *Mittagskarte* oder ein *Speisezettel* wird ihm eingehändigt. Wir entschliessen uns dafür, *gemeinsame Tafel* (*Table d'hôte*) zu essen, und fangen mit einer *Fleischbrühe* an. »Dies ist *Bouillon*«, bemerkt Müller. Ich bestelle sodann Seezunge mit *Tunke auf holländische Art* (*Sauce hollandaise*). Müller macht eine *Grimasse* (*ein schiefes Gesicht, rumpft die Nase*), als er Hummer in Gallert mit Öltunke als *Alternative* (*zur Auswahl*) findet, aber ein Blick auf die französische Seite des Speisezettels, wo es steht *Aspic de homard à la mayonnaise*, befriedigt ihn und veranlasst ihn sich dafür zu entscheiden. Darauf folgt *gedämpftes Rindfleisch mit Gemüse* (*Bœuf braisé à la jardinière*), wozu auch *Backkartoffeln* (*pommes frites*) *gereicht* (*serviert*) werden. In einer *philantropischen* (*menschenfreundlichen*) *Anwandlung* (*Raptus*) *spendiert* Müller, d. h. *gibt er zum besten*, eine Flasche *Champagner*, d. h. er sucht unter den *Schaumweinen* (*moussierenden Weinen*) eine Flasche *Sekt* aus, und zwar *Kaiser Sekt*, da er *royalistisch* (*königstreu*) ist. Nach einem Zwischengericht, *Königinpastetchen*, worunter sich ein *vol au vent à la reine* versteckt, gehen wir zum *Nachtisch* (*Dessert*) über. Nach einem *Toast* (*Trinkspruch*) auf die *delikate* (*wohlschmeckende*) Mahlzeit und die *famose Organisation des Restaurants* (*ausgezeichnete Anordnung der Wirtschaft*) legen wir die *Tellertücher* (*Servietten*) auf den Tisch und verlassen das *Esszimmer* (*Lokal*). — Wir nähern uns jetzt der Reichshauptstadt, fahren durch *Gelände* (*Terrains*), die von grossen *Häuserblöcken* (*Gebäudekomplexen*) *besetzt* (*ockupiert*) sind, die dem *Grossgewerbe* (*Grossindustrie*) gewidmet sind, und langen endlich im Stettiner Bahnhof an. Berlin hat nämlich keinen *Hauptbahnhof* (*Zentralbahnhof*). Der Schutzman (*Polizist*) händigt uns eine Nummer ein, und der *Kraftwagen* (*das Auto*) kommt von seiner Haltestelle (*Station*)

und fährt vor, und wir begeben uns zum *Gasthof zum Nordischen Hof*, das ehemalige *Hôtel du Nord*. Mit dem *Fahrstuhl* (*Lift*) werden wir nach dem 3. *Stock* (*Etage*) befördert (*transportiert*), wo wir nach der *Vorderseite* (*Fassade*) *Wohnung* (*Logis*) nehmen. Nachdem wir *Toilette* (*uns surecht*) gemacht, treffen wir uns auf dem *Gang*, *Flur* (*Korridor*). In die bequemen *Sessel* (*Fauteuils*) des *Gesellschaftszimmers* (*Salons*) zurückgelehnt, vertiefen wir uns zunächst in ein paar Zeitungen, deren *Bezugspreis* (*Pränumerationspreis*, *Abonnementsbetrag*) Müller sehr *moderat* (*mässig*) findet. Mein *Gegenüber* (*Visavis*) wird durch eine politische *Wochenschau* (*Revue*) gefesselt, während ich einen *Aufsatz* (*Artikel*) über den glücklichen *Abflug* (*Start*) eines *Fliegers* (*Aviatikers*) mit seinem *Eindecker* (*Monoplan*) studiere. Unter den *Anzeigen* (*Annoncen*, *Inseraten*) finde ich Verschiedenes für meinen Zweck, u. a.: Ein *rühriger Vertreter* (*energischer Repräsentant*); *Teilhaber* (*Kompagnon*) sogar *stiller Teilhaber* (*sleeping partner*); *Vertretung* (*Agentur*). Arme Leute sind dort wie hier *zahlungsunfähig geworden* (*sind in Konkurs geraten*), manchmal *unlauterem Wettbewerb* (*illoyaler Konkurrenz*) zum Opfer gefallen. Die *Zahlungseinstellung* (*das Fallissement*) zwingt sie vielleicht, in einem *überseeischen* (*transatlantischen*) Ort ihr Heil zu suchen. — Etwas abgespannt, eine natürliche *Rückwirkung* (*Reaktion*) der Reise, wollen wir frische Luft schöpfen. Auf dem *Bürgersteig* (*Trottoir*) angelangt, umgibt uns das *weltbürgerliche* (*kosmopolitische*) Treiben der *Hauptstadt* (*Metropole*). Es ist soeben Ausverkauf der *Fahreszeit* (*Saison*). Viele *Kaufhäuser* (*Magazine*, *Basare*) haben *Zweiggeschäfte* (*Filiale*). Wir treten in eines ein und suchen die Abteilung für Schreibwaren auf und kaufen dort *Briefumschläge* (*Kouverts*), eine *Füllfeder* (*Reservoirfeder*) und *Ansichtskarten im Buntdruck* (*Kolorierte Karten*). Auf der Strasse studieren wir die *Anschlagzettel* (*Affichen*) und finden, dass eine *Kundgebung* (*Demonstration*) von *ausständigen* (*streikenden*) Arbeitern stattfinden soll. Eine *Löwenbändigerin* (*Dompteuse*) *preist ihre Leistungen marktschreierisch an* (*macht Reklame für ihre Produktionen*). Da erinnert sich Müller, dass er seiner Frau seine Ankunft in Berlin mitteilen muss, weshalb er an sie *draktet* (*eine Depesche absendet, depeschiert*). Da die *Theatersettel* (*Programme*) nicht verlockend sind, besuchen wir ein *Brettel* (*Varictétheater*), wo wir von unseren *Sperrsitzen* (*Parkettplätzen*) aus, wie die übrigen *Zuschauer* (*das übrige Publikum*

Beifall klatschen (*applaudieren*). Besonders gefällt Herrn Müller ein *rührseliges* (*sentimentales*) Stück, das von dem *Tondichter* (*Komponisten*) selbst, der ein vorzüglicher *Geigenspieler* (*Violinist*) war, vorgetragen wurde. Ein bekannter *Vortragskünstler* (*Rezitant*) *trug* ein paar Stücke *vor* (*deklamierter*). Nach einem leichten *Abendbrot* (*Souper*) in einer *Wirtschaft* (*Restaurant*), suchen wir unsern Gasthof auf, und nachdem Müller die *Vorhänge* (*Gardinen*) vorgezogen und die *Rollvorhänge* (*Rouleaus*) heruntergelassen hat, schläft er bald den Schlaf des Gerechten.

Am folgenden Morgen konnte ich ihm den Bericht vorlegen. Es fanden sich dort nicht weniger als etwa 120 Ersatzwörter für die Fremdwörter, die in seiner Jugend gäng und gäbe waren. — Er war vernichtet, Deutschland war ihm fremd geworden, und er fuhr schon am Abend *retour*, d. h. *surück*.

Denna icke så litet konstruerade skiss torde giva en visserligen starkt koncentrerad, men därför icke alltför överdriven bild av den synnerligen omfattande förändring med avseende på ordförrådet, som den moderna tyskan undergått under de sista 40 åren, vilket var och en, som aldrig så litet under de senaste decennierna kommit i beröring med tyskt språk och folk, nog samt vet.

Detta beror icke blott på att ords begreppsinnehåll utvidgats, eller att deras betydelse specialiserats, utan det har även tillkommit en stor mängd nybildade ord, och icke blott sådana, som präglats såsom beteckningar för begrepp, som den moderna utvecklingen fört med sig, utan även en hel del medvetet gjorda förtyskningar, ett verk av sista tidens språkrensningsrörelse. Att avfärda denna företelse såsom ett övergående mod eller utdöma vad som åstadkommits, såsom ett verk av några mer eller mindre fanatiska och chauvinistiska purister, vilket är dömt till en kortlivad tillvaro, förbjuder emellertid ordens stora utbredning såväl i skrift- som talspråk och deras på många punkter officiella sanktion. — Ett stort antal nypräglade ords upptagande i språket är ett fullbordat faktum, och språkrensningssträvandena äro alltså en faktor att räkna med, varför det kan erbjuda ett visst intresse att taga något närmare kännedom om desamma.

Visar den samling exempel, som ovan givits, vilken imponerande mängd av nypräglade ord eller ord med ny användning,

som rätt osökt erbjuda sig vid den alldagligaste skildring, så framgår å andra sidan härav, huru bemängd med främmande ord tyskan är eller tills för kort tid sedan varit. — För att belysa förhållandet mellan främmande och inhemska beståndsdelar i språket anför Behaghel, att Heynes Fremdwörterbuch innehåller 907 sidor gentemot Heynes Deutsches Wörterbuch's 2,000. — Dessa »Fremdwörter» äro som bekant huvudsakligen upptagna från de klassiska språken och franskan.

Att de klassiska språken mer än i de flesta länder genom-syrat språket i Tyskland, ligger i öppen dag. Den klassiska bildningen sitter ju ännu i högsätet hos denna nation av lärde med de många universiteten och humanistiska gymnasierna, nu liksom under humanism och renässans och medeltidskyrkans blomstringstid.

Och det är ju självklart, att Tyskland utöver det allmänna kulturinflytande, som de europeiska länderna i gemen ha rönt från Frankrike, på grund av sitt geografiska läge skall ha språkligt påverkats av grannen i högre grad än något annat land. Den ständiga beröringen under fredlig samfärdsel och krigiska invasioner måste ha satt spår i de båda språken. Och att den överlägsna franska kulturen varit den givande, bevisar den ström av franska ord, som sedan slutet av tolvte århundradet oavlåtligt strömmat in i tyskan.

Vi erinra om det fransk-provençalska inflytandet på riddar-tidens tyskar, vars smäktande Minnesang och höviska epik jämte den beundran för franskt väsen, den återspeglar, även i sitt språk vittnar om det mäktiga beroendet av förebilderna. Författare såsom Gottfried von Strassburg skydde icke ens att understundom insmuggla hela verser på franska.

Och den gamle epigrammatikern Logau ger i några av sina Sinngedichte en så drastisk bild av tillståndet i detta avseende på 30-åriga krigets tid, att vi ej kunna neka oss nöjet citera dem:

Wer nicht französisch kann
Ist kein gerühmter Mann.

Eller då han tyder det franska *parole* såsom *o prale* och tillfogar:

O prale Landsmann pral in fremder Sprache Schmucke
Du prahlst in fremder Sprache und fremd in deinem Rocke.

Eller då han karaktäriserar utbytet mellan folken på följande sätt:

Die Deutschen zogen stark in Frankreich acht zu geben
Auf dieser Sprache Laut und auff der Leute Leben.
Franzosen ziehen ietzt stark in unser Deutschland aus
Zu rauben unser Gut zu nehmen unser Haus.

Och vad kan bättre åskådliggöra höjdpunkten av det franska språkets inflytande än dess makt över Preussens störste konung, Voltaires vän, filosofen på Sans Souci, som i sitt misskännande av tyskt språk gick därhän, att han i sin skrift, »De la littérature allemande», uttalade den meningen, att tyskan ej dugde för poesi, förrän den fått korrigeras? Och vilket förnyat flöde av franska ord måste icke ha brutit in över de tyska länderna på Napoleons tid, då nästan varje trakt fick vidkännas världsomstörtarens makt. Då han bildade konungariket och skattepliktiga statsförbund, då Code Napoléon blev lag, såsom i Westfalen, Baden, Nassau och Frankfurt, och då fiendehärar och garnisoner på hundratusentals man under långa tider höllo länder och orter besatta och tyskt krigsfolk stod under franskt befäl. — Så voro t. ex. två tredjedelar av hären i Spanska kriget 1808 tyskar. — Då »die Franzosenherrschaft» upphört och denna franska störtlåg dragit sig tillbaka, kvarlämnades utan tvivel en högst väsentlig rest av franskt språkgods, vilken, som naturligt är, fått nya tillskott under senare tidens allt livligare internationella förbindelser.

Den i språket självt inneboende kraften är ej tillräcklig att avsöndra det främmande. Som det framgår av citater från Logau, ha de otyska elementen ej alldeles opått uttränga de inhemska. Redan de bekanta språksällskapen på 1600-talet arbetade på att rensa språket, företrädesvis från latinska och franska lånord. Deras lovliga uppsåt motsvaras emellertid ej av något nämnvärt resultat, då de hade alltför grumliga föreställningar och otillräckliga insikter om språkets natur och i sin blinda iver gingo därhän, att de ville utrota varje främmande ord såväl lånord ur språkets äldre skikt, såsom *Natur*, *Kaiser* o. d., som nyare. »Kein Fremdwort mehr!» var deras lösen. De av dessa »Deuschtümmler» skapade ersättningsord: *Windfang* för *Mantel*, *Rötin* för *Aurora*, *Gesichtserker* el. *Löschhorn* för *Nase*, *Jungfernszwinger* för *Kloster* fingo därför antagligen rätt obetydlig spridning. I språket ha dock bevarats *lustwandeln* <

spazieren, selbständig < *Selbstand* = *Person, Vollmacht* < *Plenipotenz, Vertrag* < *Kontrakt, Letzter Wille* < *Testament, Gegenstand* < *Objekt*.

I raden av personer, som på sin tid gisslat benägenheten för främmande ord, må nämnas: Stieler, Leibniz, Thomasius, Klopstock, Lessing, Herder, Adelung, Gottsched. Särskilt må framhållas skolmannen Joach. Heinrich Campe (1746—1818), som trots alla puristiska överdrifter riktat språket med ett stort antal synnerligen lyckade förtyskningar, bland vilka må framhållas: *altertümlich* < *antik*, *Zartgefühl* < *Delikatesse*, *Brüderlichkeit* < *Fraternität*, *Fallbeil* < *Guillotine*, *folgewidrig* < *inkonsekvent*, *folgerichtig* < *konsekvent*, *Zerrbild* < *Karikatur*, *Gefallsucht* < *Koketterie*, *herkömmlich* < *konventionell*, *Beweggrund* < *Motiv*, *Eigenname* < *nomen proprium*, *Flugschrift* < *Pamphlet*, *Öffentlichkeit* < *Publizität*, *verwirklichen* < *realisieren*, *Stell-dichein* < *Rendez-vous*, *Umwälzung* < *Revolution*, *Feingefühl* < *Takt*, *Hochschule* < *Universität*.

I och med det nationella uppvaknandet vid befrielsekrigen gjorde sig även röster hörda för modersmålets renhet. Så Fichte och Arndt, vilken senare bland annat yttrar: »So sorglos sind wir der eigenen Vortrefflichkeit bei der Jagd nach dem Fremden und bei der Überschätzung des Fremden! Wenn ein gebildeter Schwede in Stockholm, ein gebildeter Franzose in Paris und ein gebildeter Italiener in Florenz so schwedisch, französisch und italienisch sprächen, als Männer unserer gebildeten Klassen in Zürich, Stuttgart, München ja, in Dresden, Berlin und Hannover, deutsch sprechen, wohin sollte er fliehen vor dem Spott und Gelächter der Zuhörer?» — Eller Friedrich Ludwig Jahn (1778—1852), som 1810 apostroferar sina landsmän med följande ord: »Deutsche, fühlt wieder mit männlichem Hochsinn den Wert einer edelen lebendigen Sprache, schöpft aus ihrem nie versiegendem Urborn, grabet die alten Quellen auf und lasset Luthetens stehende Lache in Ruhe!»

Överdriven och blind purism har mer än en gång under förra århundradet höjt sin stämma, men då den ej förklingat ohörd, drunknat i det löje, den framkallat, och de mera sansade krafterna på språkrensningsområdet, såsom på sin tid W. Grimm, vunno föga gehör för sina strävanden av brist på lämplig jordmån.

Stats- och religionspartikularism, skarpt utpräglad ståndsskillnad och klickväsen bildade naturliga hinder för möjligheten

att intressera tyskarne eller att påverka språket mera allmänt i åsyftad riktning. Betingelserna för ett framgångsrikt arbete på detta, liksom andra områden av tyskt kulturliv voro först givna i och med Tysklands enhet.

»Den första bekräftelsen av att Tyskland kommit till medvetande om, att det upphört att stå under Frankrikes andliga förmyndarskap», säger Saalfeld, en av de ivrigaste språkrensarne, i företalet till sin Verdeutschungswörterbuch, »ger Bismarck, då han vid fredsunderhandlingarna med Jules Favre uppställer Tysklands fordringar på dess eget språk».

Det är också ur denna efter segern nyvaknade nationalkänsla och nationalstolthet, som de efter denna tid framträdande språkrensningssträvandena hämta sin kraft. Den allmänna självhävdesdriften hos det nybildade Tyska riket framträdde även på det språkliga området. Man reagerade för det främmande i språket, icke så mycket av estetiska skäl eller för att göra språket allmänfattligare, utan för att hävda dess självtillräcklighet och oavhängighet av de främmande språken. Och den allmänna starka hänförelsen för tyskheten utgjorde en säker borgen för rörelsens framgång bland allmänhet och myndigheter. Det var också under även i andra avseenden synnerligen gynnsamma omständigheter, rörelsen uppträdde.

Då i och med riksgemenskapen behovet förelåg att lagfästa det för riket gemensamma i förvaltning och rättsliv, uppstod ett livligt lagstiftningsarbete och revision av förefintlig lag, ur vilket framgick en enhetlig terminologi inom riket för de skilda områden, som härav beröras, vilken hade varit otänkbar under andra förhållanden. Den omständigheten, att här något nytt måste åvägabringas, som skulle passa för de olika riksdelarne, gjorde att traditionen lade mindre hinder i vägen för ett fördomsfritt nydaningsarbete, varför det, som framgick ur detta lagstiftningsarbete, bar en långt modernare prägel, än utvecklingen inom de särskilda staterna på detta område visade. Man jämföre endast Tyska riksdagen och Preussiska lantdagen!

Det är därför mindre att förvånas över, att de moderna språkrensningssträvandena kunnat göra sig gällande i det nyare lagspråket, vilket självfallet blev ett kraftigt organ för spridningen och stämplingen av de språkliga nyheterna.

Till nämnda gynnsamma omständigheter kommer även den, att intresset för språket i allmänhet väckts av den blomstrande

tyska språkvetenskapen, vars populariserade resultat genom modersmålsundervisningen i skolor, genom broschyrer, tidningar och tidskrifter nått fram till en stor allmänhet.

Den förste, som fullt medvetet och i större utsträckning upptog arbetet på att rensa tyskan från främmande beståndsdelar, var den på hela sitt område som nydanare bekante Staatssekretär des deutschen Reichspostamtes Heinrich von Stephan, som också på grund av sin auktoritativa ställning lyckades vinna bestående resultat. Början därtill gjorde han i sina båda förordningar av den 31 december 1874 och den 21 juni 1875, där han föreskriver införandet av icke mindre än 700 tyska ersättningsord för främmande ord. Däribland *eingeschrieben* för *rekommandiert*, *postlagernd* för *poste restante* o. a.

Under sin långa ämbetsutövning har han upprepade tillfällen att verka för dessa sina syften, så t. ex. föreskriver han 1887, att alla planer och ritningar till postens byggnader skola hållas fria från främmande ord. Han ersätter därvid *Korridor* med *Gang*, *Etage* med *Geschoss* etc., och då telefonen införes, är han genast färdig att prägla det bekanta *Fernsprecher* samt att inom telefonväsendet möta de främmande beteckningarna med ersättningsord. En hånfull och hetsig kritik följde på de nämnda åtgärderna 1874, 1875, vari bland annat påpekades, dels att det vore onaturligt och väl mycket begärt, att språket skulle regleras av en person, dels att det skulle försvåra samfärdseln mellan folken, om man gjorde sig av med de internationella orden. Särskilt inom post- och trafikväsen vore detta löjligt. Till svar härpå framhöll Stephan, att hans åtgärder föranletts av hans tjänsteåligganden att revidera postreglementet, samt att det var på rikskanslerns uppmaning, han under grundligt samarbete med en hel del personer underkastat jämväl språket denna genomgående revision. Och beträffande de internationella termerna, så visade han med en mängd exempel, att överensstämmelsen mellan språken var mindre, än folk i allmänhet menade. Så t. ex. var *rekommandiert* utan motsvarighet i franskan, där det motsvarades av *chargé*, och engelskan, där *registered* brukades. — Som Stephan i sina språkrensningssträvanden leddes icke av fanatisk lust att utrota allt främmande (följaktligen gjorde han inga försök att ersätta *Post* och *Telegraph*, men hade uppmärksamheten riktad på det nya) utan av begäret att ersätta umbärliga främmande ord, tystnade kritiken så småningom, och

sedan första förargelsen lagt sig, dröjde allmänheten ej att tillägna sig det nya. »Sprachreinigung — ja! Fremdwörterhetze — nein! Es handelt sich gar nicht darum eine Sprache zu bilden, sondern eine vorhandene herzustellen, die entstellt worden ist.»

Med detta måttfulla program och genom sin sansade verksamhet utövade Stephan ett nyttigt inflytande på det språkrensningsarbete, som vid mitten av åttitalet upptages.

Uppmärksamheten var visserligen redan förut riktad på språkrensningen, den allmänna fosterländska stämningen förde det med sig. Både enskilda och myndigheterna litet varstades ha låtit sig angeläget vara att verka i den angivna riktningen, men ett mera allmänt intresse och större spridning och samling vann rörelsen först i och med Der Allgemeine Deutsche Sprachverein (A. D. S.), som stiftades i september 1885. Det är till stor del denna förening, som inspirerat, ordnat och lett det livliga arbetet på språkets förtyskning, som sedan dess oavbrutet fortgått på detta område. Och det är tack vare dess organ, Zeitschrift des Allgemeinen Deutschen Sprachvereins (Z. D. A. D. S.), som det är möjligt för den utomstående att följa arbetets fortgång, vilket där registrerats.

Stiftaren var Herman Riegel, föreståndare för hertigluga museet i Braunschweig och professor vid högskolan därstädes. Redan förut hade han i sin uppsats, »Hauptstück von unsrer Muttersprache», Leipzig 1883, kraftigt uppträtt mot de främmande orden, och väl att märka, han utdömde ej de främmande orden över en bank, endast de umbärliga. Häri företräder han en grundsats, som betecknar ett stort framsteg framför den föregående blint fanatiska purismen. Hans grundsats var: »Kein Fremdwort für das, was deutsch gut ausgedrückt werden kann!» Han varnar för överdrift och pedanteri, chauvinism och blind utrotningsmani eller brådstörtad hast vid präglingen av nya ord samt anbefaller försiktighet och måtta, energi och uthållighet.

Liksom Riegel var stiftaren, blev han även själen i föreningen och står under nio års tid som ordförande i spetsen för densamma samt leder under samma tid tidskriften med outtröttlig energi. Han trycker även sin personliga prägel på föreningen, och det är han, som i ett upprop till allmänheten i första häftet av tidskriften formulerar dess program i följande tre huvudpunkter:

»Der Allgemeine Deutsche Sprachverein ist ins Leben getreten, um 1) die Reinigung der deutschen Sprache von unnötigen

fremden Bestandteilen zu fördern, 2) die Erhaltung und Wiederherstellung des echten Geistes und eigentümlichen Wesens der deutschen Sprache zu pflegen und 3) auf diese Weise das allgemeine nationale Bewusstsein im deutschen Volke zu kräftigen. (§ 1 i föreningens stadgar.)

Alltså med det språkliga samvetets vaknande ett stärkande av det nationella medvetandet. I uppropet, där även Riegels tidigare uttalanden kommo till uttryck, vänder sig A. D. S. till alla tyskar, unga och gamla, män och kvinnor och uppmanar dem med kraftig vädjan till deras fosterländska känslor att biträda föreningens strävanden. »Gedenke, dass du ein Deutscher bist!« äro slutorden i uppropet.

Alltså en utpräglad fosterländsk förening på bred folklig basis. — Der allgemeine deutsche Sprachverein, där alla, lärde som lekman, skulle samlas om samma mål. — Detta en motsats till föregående tidens språksällskap, som varit lärda eller amatör-föreningar. — Målet var en förening, som skulle vila på vetenskaplig grund. Sålunda skulle språkmän tagas i anspråk vid språkrensningsarbetet, vilket de skulle leda. Men den var avsedd att omfatta de bildade kretsarna av hela folket.

Föreningens allmänna grundsatser komma ytterligare till synes i en rad av uppsatser i tidskrifter och mötesuttalanden, refererade på samma ställe. Här må endast anföras några huvudpunkter, som fullständiga det riegelska programmet.

Man skiljer på Lehnwörter och Fremdwörter. Mot de förra, de redan med språket införlivade orden, som till form och skrivning förtyskats, förklaras icke krig. Och av de senare, Fremdwörter i egentlig mening, är det endast de umbärliga, man vänder sig emot. Icke umbärliga äro sådana, som ej kunna ersättas, såsom namn på främmande växter, djur och produkter, fackuttryck, internationella och vetenskapliga termer, mått och vikt o. s. v., såsom: *Kaffee, Tee, Tabak, Mahagoni, Hyäne, Känguruli, Lama, Saffian, Taffet, Kompass, Revolver, Schack, Cricket, Frank, Mumie, Fetisch, Harem, Magnetism, Elektrizität, Minute, Sekunde, Kilogramm, Meter* etc.

Man utdriver sålunda ur språket de redan däri inkomna främmande ord, som äro umbärliga och söker hindra nya att vinna fast fot. Men föreningen fritager sig bestämt från beskyllningen att idka utrotningskrig mot främmande ord i allmänhet. I dess ställe upprepar den Riegels varning för blint puristiskt nit.

»Att utrota allt främmande ur språket skulle vara att beröva oss vår historia.» »Wir wollen die deutsche Sprache nicht wie Toren und Narren ausscheuern und in deren Ausdrucksmitteln ärmer machen, wir wollen sie reinigen, sie von Schlacken befreien, sie zu sich selbst zurückführen und zugleich bereichern.»

Man medger, att ett främmande ord stundom kan ange en svårersättlig betydelsenys, men ofta är användningen av främmande ord beroende av bekvämlighet och tankelättja och för ej sällan till oklarhet. I och med att man avlägsnar de främmande orden, vinner språket i renhet, skönhet, riktighet och tydlighet, det blir tyskt, dess sunda utveckling befordras, och man föranledes, då man bemödar sig att tala tysk tyska, att aktge på sitt språk i övrigt.

Föreningens verksamhet är ej negativ. »Man går ej på jakt efter främmande ord, utan efter tyska ersättningsord.»

Man undviker främmande ord genom omskrivning eller genom att ersätta dem med ord, som finnas i språket, litteraturord eller dialektord, om dessa lämpa sig, eller man söker bilda nya ord. — Till ett främmande ord hör ej med nödvändighet ett visst ersättningsord utan ofta åtskilliga, och den språkliga takten får för varje särskilt fall avgöra, om eller hur ett främmande ord i ett givet sats- eller tankesammanhang kan förtyskas. Då nya ord präglas, kan ibland det främmande ordet ge ledning, och på så sätt kan det främmande ordet rikta språket med ett nytt uttrycksmedel för ett begrepp. Så då *Correspondance* ger upphov åt *Briefwechsel*, *point de vue* blir *Gesichtspunkt*, *Offensiv- und Defensivbündnis* ger *Schutz- und Trutzbündnis*, *Trippelalliance* *Dreibund*. Men det är likväl ofta vanskligt att översätta, emedan på så sätt stundom språkvidriga bildningar kunna uppstå. Ett nytt ord behöver ej vara en begreppsdefinition, det kan vara nog att framhäva ett allmänt kännetecken hos ett begrepp för att göra beteckningen fullt tydlig. (Sålunda typen *Kraftwagen* i detta avseende mera lyckad än typen *Fernsprecher*.) Korthet är ett önskemål, och det varnas för långa sammanställningar. — Som vi veta, kan tyskan tåla mycket i den vägen, varför vi ej få mäta orden med våra mått. — De ersättningsord, som anges i förtyskningsordböcker och listor, äro förslag, ej fastslagna en gång för alla, och tiden får utvisa, vad som är livsdugligt därav. »Ingen nyhet har utsikt till framgång, som står i strid med vår språkbyggnad,» säger Kluge. Man under-

skattar visst ej skaldens suveräna makt över språket, men språkrensaren har också sin uppgift i språkets vardagsliv. Skalden finner, språkrensaren söker.

Emellertid får ej avlägsnandet av de främmande orden fattas som föreningens enda eller ens huvudsakliga uppgift. Det är språkets värd i allmänhet, som föreningen med alla medel vill befordra. Denna allmänna, positiva uppgift är det, som med åren mer och mer betonas såsom huvudsakliga målet för föreningens strävanden.

Föreningens inre organisation motsvarar den breda grundval, på vilken dess stiftare ville ha den uppbyggd. Den består av omedelbara medlemmar och filialföreningar (*Zweigvereine*), vilka senare ha till uppgift att bedriva den lokala propagandan, i personlig beröring, genom föredrag och meningsutbyte och i allmänhet befordra föreningens intresse genom att vakta på det språkliga inom sin krets.

Över filialerna står en allmän styrelse, som har att representera föreningen utåt och verka företrädesvis på myndigheter och regering samt inspirera filialernas arbete. Sammanhanget mellan styrelse och filialer, samt mellan medlemmarna i allmänhet upprätthålles genom det årliga mötet, *Hauptversammlung*, som hålles än i den ena, än i den andra större staden, och där föreningens allmänna angelägenheter avgöras. Det förbindande kittet mellan medlemmarna och föreningens verksamaste organ och vapen är dess *Zeitschrift* med dess bilaga, *Wissenschaftliche Beiblätter*. Andra verksamma medel till främjande av föreningens syften äro dess *Verdeutschungswörterbücher*, som tillkomma på följande sätt. Enskilda eller filialer uppgöra ett förslag, som granskas av styrelsen, varpå detta i korrektur utskickas till filialerna, där det av sakkunniga genomgås och kritiseras, för att sedan återigen i styrelsen underkastas en grundlig prövning, innan det slutligen lägges i tryck.

Det är klart, att trots den allmänna fosterländska strömningen och oaktat sympatierna hos ett stort antal enskilda och myndigheter föreningens strävanden på många håll måste väcka ond blod.

Det felades ej kritik. Föreningen, som anser denna som god reklam, inför och besvarar då villigt dylika angrepp i sin tidskrift. Försvaret vållade i allmänhet inga större svårigheter, då angriparna tydligen voro illa underrättade om föreningens verksamhet.

Efter åtskilliga smärre skärmytslingar med enskilda motståndare utsattes föreningen 1889, fyra år efter dess stiftande, för ett allvarligare angrepp. Det var en samling framstående vetenskapsmän och författare, som enats om en gemensam offentlig förklaring.

Denna hade framkallats av en föreningens petition till preussiska undervisningsministern, vari föreningen under åberopande av sitt syfte och sin verksamhet anhåller, att ministern ville i en skrivelse till skolmyndigheterna anbefalla, att umbärliga främmande ord skulle ersättas med tyska, samt att för lärarna skulle framhållas behovet av att modersmålet vårdades och språkkänslan utvecklades i skolorna. De fyrtioen protesterande kunde visserligen ej förneka föreningens praktiska framgång hos allmänhet och myndigheter, men protestera mot föreningens tilltag att ställa skolan i sina strävandens tjänst och tillbakavisa sådant förmynderskap och åberopa såsom stöd härför århundradens erfarenhet, utveckling och behov, språkets, litteraturens och bildningens kosmopolitiska anpassningsförmåga och nationella motståndskraft samt de ledande författarna, som välja sina ord med omtanke och även i språkligt avseende äro de ledande. Språkets vård består icke i främsta rummet i att avvärja främmande ord, som nu synes vara nationalstolhetens bud; det är fullt tillräckligt, att lärjungarna av bildade lärare ledas till ett rent bruk av språket och att fördjupa sig i nationallitteraturen. Häruti ligger bästa botemedlet mot de främmande orden. Regeringen må göra försök till förändringar i kansli- och militärspråk, men de protestera mot, att en språkmyndighet träffar avgöranden om språkriktighet samt att språket regleras ovanifrån av myndigheterna i likhet med rättstavningen. Språket far väl av frihet. Det ligger dem fjärran att vilja försvara språkuppblandning, men det har visat sig, att språket av egen kraft, efter en flod av främmande ord utsöndrat det, som är främmande, men såsom vinst bibehållit ordbilder för nya begrepp.

Föreningens måttfulla stadgar motsägas av talrika bidrag till dess publikationer av medlemmar, som se det enda botemedlet för språket i att utrota främmande ord, men därvid åsamka språket större skada genom språk- och betydelsevidriga ord, som allför hastigt präglas.

De undertecknade ställa sig, där klassikerna, språkets fria mästare, stodo, därför protestera de mot att A. D. S. åberopar

statsauktoritet, samt uttala sitt ogillande av puristernas beskäftiga beställsamhet.

Bland de fyrtioen undertecknarna befunno sig kända vetenskapsmän, såsom Delbrück, Erich Schmidt, Harnack, Häckel, Treitschke, Virchow, Wilamowitz-Moellendorff och författare, såsom Paul Heyse, Freytag, Wildenbruch och Fontane.

Förklaringen föranledde en motförklaring av Riegel i föreningens namn. Han tillbakavisar såsom osant och gripet ur luften påståendet, att föreningen anropat regeringens auktoritet för att uppifrån reglera språkbruket efter mönstret av rättsskrivning och engagera skolan i sina idéers tjänst. Föreningen ville ej ha språket ordnat uppifrån och hade med sin hänvändelse endast avsett att utbreda intresset för modersmålets vård och renhet till skolorna. Då man protesterade mot puristernas beställsamma beskäftighet, gjorde man gemensam sak med föreningen, vars verksamhet de protesterande tydligen vore okunniga om, och vad de klassiska författarna beträffar, anser föreningen dem såsom sina bästa bundsförvanter. Man uppställer emellertid godtycket såsom norm, då man proklamerar författarens rätt att leda språkbruket, detta är en farlig princip, ledande författare är dessutom ett obestämt begrepp, och mot sådant godtycke inlägger föreningen å sin sida protest.

En hel del tidskrifter och tidningar, såsom Tägliche Rundschau, Vossische och Kölnische Zeitung, Leipziger Tageblatt o. a. ställa sig på A. D. S:s sida. Och från åtskilliga undervisningsministerier, till vilka samma inläga riktats, inflyta sympatiska svar. Man konstaterar, att segern är fullständig. Och det dunstar snart nog ut, att en del av undertecknarna varit illa underlättade om föreningens verksamhet, ja, det visar sig t. o. m., att Freytag, en av undertecknarna, tillämpar föreningens grundsatser, då han i de senaste upplagorna av sina arbeten systematiskt bortrensar främmande ord. Och själva Erich Schmidt, som jämte Delbrück beskylls för att vara anstiftaren till uppropet, har tydligen kommit på andra tankar, vilket bevisas av ordförteckningen i hans Goetheupplaga 1910, där de främmande orden systematiskt upptagas med sina tyska ersättningsord.

Det föll sig också i det följande tämligen lätt att tillbakavisa kritiken, då angriparna liksom förut visade sig rätt ytligt bekanta med föreningens verksamhet eller försmådde att rikta saklig kritik mot densamma. Så bär t. ex. det utfall, som pro-

fessor Roethe, den framstående filologen, gör mot föreningen, alltför mycket spår av att han ej närmare gjort sig underrättad om frågan, varför hans mycket allmänna anmärkningar om »Fremdwörterhetze» såsom blint barbari eller beskyllningen för att föreningen skulle fabricera tyska sammansatta ersättningsord, som skulle förgrova språket, kunde gendrivas blott och bart, genom att man åberopade sig på föreningens föregående uttalanden.

Den mera sakliga kritiken kunna vi sammanfatta i följande huvudpunkter.

Kritik: De främmande orden vore bekvämare i det avseendet, att man lättare kunde bilda avledningar och sålunda kring en gemensam stam gruppera en samling ord, t. ex. kring *Idee, ideal, Idealist* o. s. v.

Härpå svaras: Först och främst är det få ord, som träffas härav. Och vad är väl nyttan? Möjligen den, att man bättre förstår betydelsen av de enskilda avledningarna. Men de tyska orden förstår man ännu bättre, och de tyska orden kunna också de grupperas omkring en stam.

Kritik: De tyska ersättningsorden äro ofta oformliga komposita och detta är ej någon vinst i språkligt avseende.

Man framhåller gentemot denna anmärkning från föreningens sida, att man strävade att undvika alltför tunga bildningar och visar, att nybildningar, som man kritiserat, såsom *Vergesellschaftung, vereinheitlichen* för *Assoziation, zentralisieren*, åtminstone inte äro längre än de ord, de ersätta, och understryker dessutom, att man ej nödvändigt måste ha ett bestämt ersättningsord för det främmande, utan oftast erbjuda sig flera. Förtyskningsordböckerna ge ju ett överflöd av varianter av ersättningsord, vilka ej fastslås utan föreslås, varvid bruket kommer att bestämma, vad som är livsdugligt och lämpligast.

Med samma hänvisning till möjligheten att ersätta ett främmande ord med åtskilliga ersättningsord besvaras kritikens framhållande av att det främmande ordet ej fullt täckes av det inhemska, utan bildar en nyans, som riktar språket. Det erkännes, att det ej alltid vore lätt att ersätta ett främmande ord, men det stode ju andra ord till buds än just ett visst motsvarande. Då t. ex. kritiken ställer *edel* bredvid *nobel* och påvisar den förlust språket skulle lida i nyanseringsförmåga genom att låta *edel* uppbära det begrepp, som ligger i *nobel*, så visas

med exempel, att det kan ersättas på annat sätt, *ein nobles Geschenk* är ej *ein edles Geschenk* utan *feines, wertvolles, anständiges*, och *noble Passionen* är ej *edle Leidenschaften* utan *vornehme Liebhabereien*. Språket lider ej brist på nyanseringsförmåga, det bevisar man bland annat med en liten provbit, där *Idee* är ersatt med ej mindre än 61 olika ord.

Då kritiken framhåller det såsom en pietetslöshet att ej bevara kulturarvet, som ligger i de främmande orden i språket, och t. ex. på den grund behålla ord som *Netto*, *Brutto*, etc., svaras, att detta vore orätt mot modersmålet, och man åberopar sig på Jakob Grimms ord: »Alle Sprachen, so lange sie gesund sind, haben einen Naturtrieb das Fremdwort abzuhalten, und wo sein Eindrang erfolgte, wieder abzustossen.» Dock framhölls gentemot kritikens hävdande av satsen, att »die Sprache lässt sich nicht machen, sie kann nur werden», att detta endast vore en sanning till hälften, då språket vore en produkt både av natur och skolning och därför i behov av omvårdnad.

Mycket av den kritik, som framfördes, var emellertid icke angrepp på grundsatser utan mer eller mindre yttring för den enes eller andres subjektiva missnöje med det eller det nypräglade ordet. Så Wustmann, som kritiserar ord som *Begleiterscheinung* (*Symptom*), *Fehlbetrag* (*Defizit*), *unlauterer Wettbewerb* (*illoyale Konkurrenz*). Allt ord, i fråga om vilka emellertid bruket fällt utslaget till ordens förmån.

På det hela taget synes föreningen ha gått sin väg fram utan att hejdas av något nämnvärt motstånd. Kritiken förstummas. Åtminstone finner man, då man genombläddrar tidskriftens 25 första årgångar, så när som på de fyrtioens protest och de anfall av på sin höjd ett halvt dussin enskilda, vilkas innebörd just sammanfattats, ingenting, som tyder på att föreningen behövt koncentrera krafter på defensiven. Den fick i dess ställe helt ägna sig åt sitt positiva arbete.

Ingen kan härvidlag beskylla föreningen för bristande nit. Därom bär varje blad av tidskriften vittnesbörd. Större delen av dess utrymme är upptaget av artiklar, som mer eller mindre direkt understryka föreningens karaktär av språkrensningsförening, så t. ex. *Fremdwörter in der Rechtssprache*, *Kaufmannsdeutsch*, *Fremdwörter im Volksmunde* etc., eller polemiska eller agitatoriska artiklar eller redogörelser för föreningens landvinningar eller lysande exempel på renspråkighet,

såsom matsedeln vid kejserliga taffeln, eller smickrande utlåtande om trontalets förträfflighet ur språklig synpunkt, etc.

Men tidskriften innehåller även — och detta allt mera, ju säkrare fotfäste A. D. S. vann — ett stort antal uppsatser till höjande av medlemmarnas språkliga bildning, språkkänsla och intresse för modersmålet. Så förekomma kritiska artiklar om allmän språkriktighet, om klassiska författare och deras ställning till »die Fremdwörter» eller under den stående rubriken »Zur Schärfung des Sprachgefühls» prov på oriktigt och otyskt språk med förslag till förbättring eller under den ironiska rubriken »Sprachliche Musterleistungen» lämnas en axplockning ur kända författares, vetenskapsmäns och tidningars språk, vilka sig själva till straff och androm till varnagel få schavottera inför tidskriftens många läsare.

Av en mängd meddelanden från filialföreningar får man en föreställning om, i vilken omfattning den personliga propagandan drives. Så berättas det t. ex., hur man i en liten stad söker påverka målarna, för att dessa skola måla skyltarna i staden i föreningens anda, eller hur man passar på, då en butiksägare fått ett fönster utslaget, på vilket det står *En gros & en detail*, och förmår honom att på det nya fönstret låta måla *Grosshandel und Einzelverkauf*. En hotellägare övertalas att ändra namnet *Hotel du Nord* till *Nordischer Hof* mot löfte, att man skall gynna hans lokal och där hålla sina sammankomster, eller man sätter på egen bekostnad upp skyltar med *Kleiderraum* för *Garderobe* i hotellen, eller man biträder köpmännen med att avfatta deras priskuranter o. s. v.

Och föreningen i sin helhet begagnar alla medel för att fånga allmänhetens och myndigheternas intresse. Föredrag, uppsatser i dagstidningar, affischer i offentliga lokaler, officiellt omnämnande av hotell, som bestämt sig för att hålla tysk matsedel o. s. v. Man vänder sig till myndigheter och regeringar med anhållan, att de skola beakta det allmänna fosterländska intresset i föreningens strävanden, ett särskilt Werbeamt (central för propaganda) inrättas, flygblad utdelas med tidningar eller tillskickas riksdagsmän och inflytelserika personer. Då förslaget till *Bürgerliches Gesetzbuch* utkommit i tryck, underkastades detta kritik, vilken trycktes och utdelades till kommissionens medlemmar. A. D. S:s upprop tillställas föreningar av alla slag, vilket har till följd, att dessa, bland vilka märkas

sammanslutningar av matematiker, historiker, lärare, gymnaster, restauratörer, trädgårdsmästare, ja t. o. m. en arbetarförening, diskutera språkrensningen och uttala sin anslutning till de där uttalade grundsatserna. Oavlåtligt arbetas av enskilda språkmän eller filialer på Verdeutschungswörterbücher, av vilka nu föreligga tio: Deutsche Speisekarte, Der Handel, Unsere Umgangssprache, Deutsches Namenbüchlein, Die Amtssprache, Das Berg- und Hüttenwesen, Die Schule, Die Heilkunde, Tonkunst, Bühnenwesen und Tanz, Spiel und Sport. Andra, såsom die Heeressprache, äro under arbete. Dessutom äro att nämna de större allmänna Verdeutschungswörterbücher, vilka utarbetats av föreningsmedlemmarna Sarrazin, Sanders och Saalfeld.

Föreningens medlemsantal har varit i ständig tillväxt. Den räknade 1908 29,020 medlemmar och 316 filialer. Tidskriftens upplaga var samma år 35,000 exemplar.

Det vore nog att tillmäta A. D. S. för stort inflytande, om man skreve allt det språkrensningsarbete, som utförts, sedan den kom till, på dess räkning. »Det allmänna förtyskningssträvandet låg i luften», säger Riegel, då han stiftar föreningen. Framgången av språkrensningssträvandena beror i hög grad därpå, att myndigheter och regering med Kaiser Wilhelm i spetsen behjarta och fullfölja föreningens strävande. Bekant är, huru den senare personligen bidragit till att inrymma modersmålet dess centrala plats på undervisningsplanen för de högre läroverken i Preussen, och hans nit för bortrensande av Fremdwörter framgår bland annat, då han vid ett möte av sakkunniga för att pröva denna plan yttrar, att det skulle glatt honom, om man börjat förhandlingarna med »Schulfrage» i stället för »Schul-enquête». — Men säkert är likväl, att A. D. S. varit det inspirerande, ledande och samlande organet och den drivande kraften i arbetet icke minst därigenom, att den lyckats vinna för sig sakkunskapen, representerad av medlemmar, såsom Kluge, Mathias, Behaghel, Dunger, Paul, Sarrazin samt inflytelserika statens ämbetsmän som Bismarck, Bülow, Stephan m. fl. Och det råder intet tvivel om, att föreningen genom sitt arbete i sin propaganda direkt inspirerat flertalet av de uttalanden och beslut i dess anda, som framträda i beslut av stadsfullmäktige i en mängd städer, i instruktioner för ämbetsverk och lagberedningar etc. Såsom bevis härpå kan anföras, hurusom i Bayerska

Andra kammaren man vid ett tillfälle enhälligt uttalar sig i denna riktning med bestämt omnämnande av A. D. S., eller hur i Sachsen inrikesministern vid en kungörelse till handelshögskolorna refererar till A. D. S., eller hur myndigheterna rekommendera bruket av Verdeutschungswörterbuch »die Amtssprache».

Och resultatet av språkrensningen? Det vore ännu fåfäng möda att försöka konstatera vad av nyheterna, som upptagits, eller i vilken omfattning dessa vunnit insteg i det levande talade språket, där individ, klass och åldrar ha sitt språkbruk. — Språkförändringar gå ej fram på jämn front. — Av samma skäl ställer det sig svårt att i fråga om det moderna upptecknade språket från tidnings- och dagspublikationerna till fack- och skönlitteratur bestämt fastslå ett visst språkbruk såsom allmänt gällande. Det må vara en senare undersökning förbehållet. Så mycket kan dock i största allmänhet sägas, att i talspråk, normalprosa och facklitteratur antalet använda ersättningsord är mycket stort, samt att en avgjord strävan att avskilja främmande ord gör sig gällande hos den stora mängden av bildade tyskar, särskilt av de yngre generationerna, vilka även starkt påverkats av uppfostrarna av facket, vilka därvidlag följa sina instruktioner i detta avseende. Så heter det i Lehrplan für die Schulen Preussens 1901: »Fremdwörter, für welche gute deutsche Ausdrücke vorhanden sind, sollen vermieden werden», vilket i planen av 1908 ytterligare skärpes till »müssen durch diese ersetzt werden». Och tyskarna äro laglydiga.

Men förändringarna i det s. k. officiella språket, myndigheternas språk, språket i lagar och förordningar, offentliga kungörelser o. d. låta sig lättare överblickas. Z. D. A. D. S., som i oavbruten följd registrerar de huvudsakliga nyheterna, ger oss en föreställning om utsträckningen av språkrensning på detta område.

En del belysande fakta må här anföras.

I en uppsats, »Über Verdeutschungen auf dem Gebiete der Heeressprache», 1898, får man veta, att i en Felddienstordnung och en Schiessvorschrift für die Infanterie 1887 200 »Verdeutschungen» företagits, varpå artikelförfattaren tillägger, att på de 10 sista åren 500—1000 förtyskningar skett. — 1899 bestämmes i en kejserlig order, »um die Reinheit der Sprache in Meinem Heere zu fördern», åtskilliga nya beteckningar såsom *Fahnenjunker* < *Offiziers-Aspirant*, *Fähnrich* < *Portepeee-Fähnrich*,

Leutnant < *Secondlieutenant*, *Oberleutnant* < *Premierlieutenant*, *Dienstgrad* < *Charge*, *Dienststellung* < *Funktion*, *Beförderung* < *Avancement*, *Dienstalter* < *Anciennität*.

En liknande order tillför även flottan ungefär samma antal ersättningsord. Vid en granskning av Militärstrafgerichtsordnung av 1900 kan en dödslista på över 100 främmande ord uppställas, varibland *Auditeur*, som ersättes av *Kriegsgerichtsrat*. Och samma procedur iakttages vid varje revision av militära förordningar.

Lika genomgripande äro förändringarna inom trafikväsendet. Vi anteckna några få, såsom *Bahnhofvorsteher* < *Stationsvorsteher*, *Schirrmeister* < *Rangiermeister*, *Schirrman* < *Rangierer*, *Obergütervorsteher* < *Güterexpeditionsvorsteher*, *Güterabfertigung* < *Güterexpedition* etc., etc.

Handels- och tulltraktaten mellan Tyska riket och Österrike 1906 företer en synnerligen långt gående förtyskning av språket, i vad som gäller avfattningen för det förras del, importen till riket, däremot ej närmelsevis så mycket i bestämmelserna för Österrikes räkning. Så: *Einfuhr* < *Import*, *Wareneinbringer* < *Importeur*, *Roh- und Reingewicht* < *Brutto*, *Netto*, *im Gewierte* < *im Quadrat*, *getränkt* < *impregniert*, *entkeimt* < *sterilisiert*, *wasserbindend* < *hydraulisch*, *formbar* < *plastisch*, *Erdöl* < *Petroleum*, *ausgerüstet* < *garniert*, *Wirkwaren* < *Trikot*, *Zellhorn* < *Zelluloid*.

I föreskrifter utfärdade av medicinalstyrelsen, finna vi nyheter, såsom *Leichenöffnung* < *Obduktion*, *Geräte* < *Instrumente*, *gesundheitsgemäss* < *hygienisch*, *leitender Arzt* < *dirigierender Arzt*, *Kreislauf* < *Zirkulation*, *Heilung* < *Kur*.

Bürgerliches Gesetzbuch vore värt sitt särskilda kapitel. En granskare av densamma yttrar: »Bürgerliches Gesetzbuch ist dasjenige Gesetzgebungswerk, welches bis jetzt den Erfordernissen einer deutschen Rechtssprache am meisten gerecht wird.» I de ledande grundsatserna för kommitténs arbete ingår också en princip som denna: »Sie sollen sich was die juristische Terminologie angeht möglichst der deutschen Sprache bedienen, soweit es ohne in Purismus zu verfallen ausführbar.» Av det goda betyg, den får i detta avseende, finner man, att principen genomförts. Vi anteckna: *Wohnsitz* < *Domizil*, *Vertretung* < *Repräsentation*, *Mehrheit* < *Majorität*, *Urheber* < *Autor*, *Erzeugnisse* < *Produkte*, *bewegliche Sachen* < *Möbilien*, *vorläufig* <

provisorisch, Gewinnanteilschein < Dividendenschein, Schuldverhältnis < Obligation, Vorzugsrechte < Privilegien, Dienstbarkeit < Servitut, Annahme des Kindes < Adoption, Aufrechnung < Kompensation, Hinterlegung < Deponierung, Rechtsstreit < Prozess, Ruhegehalt < Pension, Vertragsschliessende < Kontrahenten, Bruchteil < Quote, Pfleger < Kurator, Abkömmling < Deszendent, letztwillige Verfügung < testamentarische ~, ehelich machen < legitimieren.

I folkskolestadgan finnas ett synnerligen stort antal nya beteckningar. Så: *Bewerber < Kandidat, Gemeindeschule < Kommunalschule, Versetzung in den Ruhestand < Pensionieren, Bittschrift < Petition, Vorbereitung < Preparation, Beratungszimmer < Konferenzzimmer, Schulsaal < Aula, Amtszimmer < Bureau, Besprechung < Diskussion, Zeugnis < Zenzur, Rundschreiben < Zirkulär, Hausflur < Korridor, Klassenlehrer < Ordinarius, Lehrprobe < Probelektion, Naturlehre < Physik, Menschen-, Tier-, Pflanzen-, Stein-, Erd-, Raumkunde < Anthropologie, Zoologie, Botanik, Geologie, Geographie, Geometrie; Kerbtiere < Insekten, Zeichensetzung < Kommatierung, Sinneswerkzeuge < Sinnesorgane, Aufgabe < Thema, Vortrag < Deklamation, Verbesserung < Korrektur, Würfel < Kubus, Ergebnis < Fazit, Versuch < Experiment.*

Läroböckerna innehålla ej mera termerna *addieren, subtrahieren, multiplizieren, dividieren, Exempel, Diameter* utan i deras ställe *hinzufügen, abziehen, vervielfältigen, teilen, Aufgabe, Durchmesser*.

Likaså uppvisa Prüfungsordnung für das Lehramt 1898, Reifeprüfung 1892, och Lehrpläne für die höheren Schulen Preussens 1901 en genomgående förtyskning av språket. Exempel härpå äro följande:

Urschrift < Original, Abdruck < Exemplar, Halbjahr < Semester, Verbindung < Konfirmation, bekannt < orientiert, Sicherheit < Korrektheit, eingehendere Kenntnisse < speziellere ~, Lehrmittel < Apparate (des Anschauungsunterrichts), < Glaubens- und Sittenlehre < Dogmatik und Moral, Verhandlung < Protokoll, Zimmer < Lokal, Entwurf < Konzept, Lehraufgabe < Pensum, entbunden, befreit, < dispensiert, Gelesenes < Lektüre, planmässig < systematisch, wahlfrei < fakultativ, verbindlich < obligatorisch, Klassenarbeit < Extemporale, Hausarbeit < Exerzitium, Jahresbericht < Programm, Übersicht < Tabelle, Lehrstunden < Lek-

tionen, erledigte Lehraufgaben < absolvierte Pensen, Zur geschichte der Schule < Chronik, Übersicht über den Schulbesuch < Frequenztafel, Prüfling < Eximand, Fassung < Formulieren.

Som synes, inskränker sig denna uppsats till att vara blott och bart refererande. Att närmare undersöka det nyvunna språkmaterialet och kritiskt granska principerna för språkrensningen faller utom ramen för densamma. Icke som om det icke skulle finnas material nog, eller som om det skulle fattats synpunkter, ur vilka detta kan skärskådas, ej heller kan den utomstående kritik helt avväpnas i likhet med vad Zeitschrift des Allgemeinen Deutschen Sprachvereins konstaterar med avseende på oppositionen i Tyskland. Men det har synts värt sitt eget kapitel att ge en skildring av detta enastående, energiska och på det hela taget eniga språkrensningsarbete, som varit så rikt på resultat och tagit en så imponerande omfattning, att det i princip godkännes av flertalet bildade tyskar.

* * *

Sedan ovanstående nedskrevs, har kriget kommit och därmed ett oerhört uppsving för språkrensningen, som tagit de överhettade fosterländska känslorna i sin tjänst. Man må dock hoppas, att den tid skall komma, då den sunda språkkänslan och språkliga sansen och icke chauvinistisk nationalism och främlingshat skall vara rörelsens kraftkälla.

ZUR
BULGARISCHEN
AUSSPRACHE

VON

R. EKBLOM

Einleitung.

Die nachfolgende kleine studie bildet eine bearbeitung des in vielen hinsichten recht beschränkten materials zu einer untersuchung der bulgarischen aussprache, das ich in Sofia im sommer 1914 einsammelte. Meine ursprüngliche absicht war es, die dabei gemachten aufzeichnungen provisorisch zu bearbeiten, um dieselben während eines erneuten aufenthalts am genannten orte einer eingehenderen bearbeitung und vor allem kontrolle zu unterziehen. Die zeitverhältnisse haben sich indessen der durchführung dieses plans hindernd in den weg gestellt. In der hoffnung, dass meine beobachtungen wenigstens denjenigen, die an das studium des modernen bulgarischen herangehen, von nutzen sein können, lege ich hiermit die ergebnisse meiner untersuchung vor.

Mit lebhaftem interesse hatte ich O. BROCH's Slavische Phonetik¹ vor einer reise gelesen, die ich im obengenannten jahre über die Balkanländer nach Russland unternahm. Sowohl in Serbien als in Kleinrussland frappierte mich die genauigkeit, mit der ein moderner phonetiker für die zwecke des lernenden fremden die aussprache eines idioms wiederzugeben vermag: bei der verhältnismässig flüchtigen berührung, in die ich mit repräsentanten der genannten länder kam — mit kleinrussen war ich zuvor nicht zusammengetroffen — merkte ich, wie erstaunlich gut die vorstellung, die ich mir dank der genannten arbeit von der aussprache der betreffenden sprachen gemacht hatte, der wirklichkeit entsprach. Völlig denselben eindruck erhielt ich

---

¹ Erschienen in Heidelberg 1911. Die entsprechende russische ausgabe, Очеркъ физиологіи славянскої рѣчи, findet sich in Энциклопедія славянскої філологіи, V, 2, С.-Петербургъ 1910 г.

indessen nicht von dem bulgarischen: die aussprache, die ich um mich her in Sofia hörte, unterschied sich, soweit ich finden konnte, in einigen punkten von der von BROCH beschriebenen. Der grund hiervon ist wohl zunächst darin zu suchen, dass die aussprache, die BROCH wiedergibt, nicht eine für Sofia bezeichnende aussprache ist, was auch aus den mitgeteilten angaben über die heimat des gewährsmannes hervorgeht.¹ Bekanntlich wechselt die aussprache des bulgarischen auch bei den gebildeten beträchtlich, und die aussprache der recht unansehnlichen hauptstadt hat nicht die dominierende stellung erhalten, wie das in anderen ländern im allgemeinen der fall ist.

Im jahre 1911 veröffentlichte J. ROZWADOWSKI seine untersuchungen über die aussprache eines jungen bulgaren.² Wenn BROCH's gewährsmann zunächst als vertreter einer von der hauptstadt aus gerechnet südwestlichen aussprache zu betrachten ist, so beschäftigt sich ROZWADOWSKI mit einem mehr nördlichen typus. Auch die von diesem forscher mit minutiöser genauigkeit wiedergegebene aussprache weicht in gewissen punkten von der von mir studierten aussprache ab, eine sache, die ja gleichfalls aus den oben angeführten gründen natürlich ist.

Ausser den genannten phonetikern haben G. WEIGAND und B. ЩЕПКИНЪ in ihren grammatischen arbeiten³ wertvolle auskünfte über bulgarische aussprache geliefert. In arbeiten dieser art erwartet man füglicherweise angaben, mit denen die von mir gemachten beobachtungen nahezu zusammenfallen müssten, und im grossen und ganzen entsprechen sie auch am besten dem gesamtbilde von der bulgarischen aussprache, zu welchem ich durch meine beobachtungen in Sofia gelangt bin; freilich ist dabei zu beachten, dass die auskünfte, die diese arbeiten bieten, aus natürlichen gründen recht summarisch gehalten sind. Es ist jedoch in diesem zusammenhange zu betonen, dass die mundart der gebildeten bewohner Sofias sich nicht in allen einzelheiten mit dem in diesem falle wie stets etwas unklaren begriff bulgarische »reichsaussprache« deckt, den diese arbeiten im auge haben.

¹ Vgl. Slav. Phon., s. 114.

² Vgl. Przyczynek do fonetyki bułgarskiej (Rocznik slawistyczny, IV), Kraków 1911. Eine vorläufige mitteilung findet sich in Sprawozd. z czynności i posiedzeń Akad. Um. w Krakowie, III, 5, Kraków 1898.

³ Bulgarische Grammatik, Leipzig 1907, bezw. Учебникъ болгарскаго языка, Москва 1909 г.

Die oben angeführte litteratur dürfte das hauptsächlichste von dem umfassen, was über bulgarische aussprache geschrieben worden ist, so wie sie in der rede gebildeter personen sich darstellt. Die bulgarischen forscher Л. МИЛЕТИЧЪ, Б. ЦОНЕВЪ, С. МЛАДЕНОВЪ u. a. haben sich in ihren arbeiten fast ausschliesslich dialektuntersuchungen gewidmet und sind nur hier und da im vorbeigehen auf die aussprache der gebildeten eingegangen.

Die angaben, die ich hier liefere, beziehen sich auf die aussprache eines bulgarischen gymnasialschülers Г. Д., an dem ich mehrere wochen hindurch täglich beobachtungen anzustellen gelegenheit hatte. Д. ist in Sofia 1894 geboren und dort aufgewachsen als sohn von eltern, die gleichfalls in dieser stadt geboren und aufgewachsen sind. Soweit ich durch vergleich mit den ausspracheverhältnissen in Sofia finden konnte, hatte er eine für diese stadt in hohem grade repräsentative aussprache.

Die nachstehende darstellung bezieht sich auf normale umgangssprache, wie sie in ruhiger, gepflegter rede, ungefähr bei ungekünstelter wiedergabe einer einfachen erzählung, zur anwendung kommt. Eine wiedergabe von aussprachevarianten, die in nachlässiger rede auftreten, wie auch eine darstellung der ausspracheform bei deutlichem vorlesen, hat nicht in meinem plan gelegen. Die variationen in der lautbezeichnung erfahren hierdurch eine beschränkung, ein umstand, den ich, wenigstens in einer studie der vorliegenden art, für vorteilhaft erachte.

Was die phonetische umschrift betrifft, so habe ich mich in diesem aufsatze durchweg des LUNDELL'schen systems (schwedisches mundartenalphabet) bedient.¹ Das zeichen *ʷ* für das genannte umschriftsystem bisher keine verwendung gehabt hat, ist indessen hinzugefügt worden. Ferner ist für die dem bulgarischen eigentümliche halbpalatalisierung das zeichen ' gewählt worden (palatalisierung wird in dem fraglichen umschrift-

---

¹ Das fragliche phonetische alphabet ist von seinem urheber beschrieben worden u. a. in der abhandlung *Det svenska landsmålsalfabetet* (Svenska landsmål, I), Stockholm 1878, in *Grundlinjer till praktisk fonetik*, 3. aufl., Stockholm 1910, sowie in dem artikel *Landsmålsalfabetet* (in *Nordisk familjebok*, 2. aufl., bd. XV), Stockholm 1911, ferner von H. BUERGEL-GOODWIN in dem aufsatze *Die Zeitschrift für schwedische Mundarten- und Volkskunde* (Zeitschrift für deutsche Philologie, XXXVII), Halle 1905.

system durch $\hat{}$ bezeichnet). Da im folgenden der wert jedes zeichens genau bestimmt werden wird, dürfte ein schematischer vergleich zwischen diesem und anderen phonetischen alphabeten überflüssig sein. Zur vermeidung von missverständnissen wäre jedoch vielleicht zu erwähnen, dass unten mit index versehene buchstaben stets ein mittelding zwischen dem durch den hauptbuchstaben und dem durch den indexbuchstaben bezeichneten laut angeben. Die zusammenstellung b_{θ} bezeichnet also ein b mit schlaffer, nach dem engenlaut θ hin tendierender bildung, $e_{\text{æ}}$ deutet einen mittellaut zwischen den durch e und æ bezeichneten lauten an. $e_{\text{æ}}$ bezeichnet also nicht einen diphthong. Das tonschwächere element eines diphthongs wird durch ̣ angedeutet; starke reduzierung eines lauts wird durch einen dem betreffenden lautzeichen untergesetzten punkt angegeben.

Bei der lautbeschreibung suche ich oft vergleichspunkte bei anderen europäischen sprachen, wobei ich, wenn nicht anderes erwähnt wird, die hauptstädtischen aussprachen im auge habe.¹ Angaben für das deutsche und englische beziehen sich indessen auf norddeutsche bzw. südenglische aussprache.

Artikulationsbasis.

BROCH² scheint der ansicht zu sein, dass es in bezug auf slavische sprachen ziemlich überflüssig sei, von einer für verschiedene sprachen charakteristischen grundstellung der artikulationsorgane, einer artikulationsbasis, zu sprechen. Etwas wahres dürfte darin liegen: ein solcher unterschied, wie er beispielsweise für das verhältnis zwischen dem englischen und französischen oder auch nur zwischen dem englischen und deutschen kennzeichnend ist, besteht kaum innerhalb der slavischen sprachen. Das bulgarische unterscheidet sich indessen meines erachtens nichtsdestoweniger beträchtlich von den übrigen slavischen sprachen bezüglich der stellung der sprachorgane beim übergang von der indifferenzlage zur aktivität. Bei der bestimmung der artikulationsbasis ist es wohl zunächst die eben erwähnte übergangslage, von der man auszugehen hat. Zwischen artikulationsbasis und indifferenzlage, wie gewisse forscher das

¹ Für das russische die moskauer aussprache.

² Vgl. Slav. Phon., s. 109.

tun, ein gleichheitszeichen zu setzen, scheint mir nicht wohlbedacht. Die indifferenzlage der sprachorgane ist wohl für verschiedene sprachen ziemlich gleichartig und daher von wenig interesse.

Als bezeichnend für bulgarische aussprache im allgemeinen dürfte folgendes anzuführen sein:

- 1) Die mundwinkel neigen zu spreizung.
- 2) Die zunge ist wenig beweglich und befindet sich in einer einigermaßen erhöhten und zurückgezogenen mittellage.
- 3) Der kehlkopfstand ist niedrig und die zungenwurzel verhältnismässig gespannt.

Hieraus folgt für die vokale eine gewisse neigung zur delabialisierung und zu innerer, gespannter bildung. Die konsonanten, besonders die dentalen, werden schlaff gebildet. Velarisierung und palatalisierung sind weniger ausgeprägt (halbvelarisierung, halbpalatalisierung). Einer ähnlichen auffassung betreffs der punkte 1 und 2 giebt ROZWADOWSKI¹ bezüglich der von ihm beschriebenen aussprache ausdruck. Allem nach zu urteilen, ist es der durch diese voraussetzungen bedingte dumpfe klang des bulgarischen, der JAGIĆ's treffendes, s. 150 zitiertes urteil über den allgemeinen phonetischen charakter der bulgarischen sprache hervorgerufen hat.

Die vokale.

1. Vordere vokale.

ɤ — gespannter, delabialisierter,² (innerer) vokal. Bei der bildung des ɤ sind die lippen gespreizt. Dieser laut entspricht bulgarischem и in betonter stellung. ɤ wird etwas weiter hinten als der vokal in dtsh. tief gebildet. Etwas grösser ist der unterschied zwischen dem schwed. ɤ in vit und dem bulg. ɤ. Man kann sagen, dass es zwischen dem vorderen (umgelauteten) russ. ы in wörtern wie тысяча und gewöhnlichem russ. ɤ in миръ liegt; auch auf das ohr macht es den eindruck eines mitteldinges zwischen diesen beiden lauten. Seine bildungsstelle dürfte übr-

¹ Przycz. do fon. bułg., s. 29 f.

² In übereinstimmung u. a. mit NOREEN verwende ich die ausdrücke delabialisiert, weit, eng usw., um die horizontale ausdehnung der mundöffnung anzugeben (vgl. auch das vokalschema auf s. 152).

gens mit der von dtsch. *y* in über zusammenfallen. *ɨ* erinnert nicht an das in einigen schwedischen mundarten auftretende apikale sog. »Viby-i«, hat aber dagegen eine auffallende Ähnlichkeit mit dem (inneren) i-laut, den man oft in Südschweden hört. Es ist klar, dass eine scharfe grenze zwischen *ɨ* und dem für unbetonte stellung charakteristischen *ɪ* (vgl. unten) nicht zu ziehen ist. In nebenbetonter stellung hört man indessen meistens einen laut, der dem *ɨ* näher steht. Die umgebenden laute scheinen keinen nennenswerten einfluss auszuüben. In wörtern wie *уши* *oʃi*, *живъ* *ʒɨf*, also nach *ʃ* und *ʒ*, glaubte ich jedoch eine etwas mehr nach rückwärts verschobene bildung wahrzunehmen. Eine ähnliche lautnuance trat bisweilen nach *l* auf. Dass der fragliche laut gerade nach diesen konsonanten dahin tendiert, mehr rückwärts gebildet zu werden, hat nichts überraschendes an sich: *ʃ*, *ʒ* und *l* sind (ausser *t*, das nie mit *ɨ* kombiniert wird) die einzigen rein apikalen konsonanten im bulgarischen (vgl. s. 157), und ein übergang von diesen zur *ɨ*-lage ist natürlich mit grösserer schwierigkeit verbunden als ein ähnlicher übergang von anderen lauten aus. Jedenfalls ist aber der unterschied zwischen der nach den genannten konsonanten auftretenden vokalnuance und dem normalen *ɨ* äusserst unbedeutend.

WEIGAND¹ meint, dass der lautwert des *и* nach *ʃ* und *ʒ* einen »etwas gedeckten Charakter« hat²; *и* in anderen stellungen bietet dem genannten verfasser nach nichts von besonderem interesse dar. Es lässt sich denken, dass WEIGAND ungefähr die von mir beschriebene aussprache im auge hat; dass der lautwert des bulg. *и* im allgemeinen einem deutschen ohr weniger eigenartig erscheint, ist ja mit rücksicht auf die für dtsch. *ɨ* charakteristische bildungsweise (vgl. oben) recht natürlich. ЩЕПКИНЪ hat nichts bezüglich des hier behandelten vokals zu bemerken. In der von BROCH³ beschriebenen aussprache tritt normales, in den meisten fällen gespanntes, *ɨ* auf. Nur vorhergehendes *l* soll für den vokal eine innere lautnuance (*ɨ*?) bedingen. Aus ROZWADOWSKI's darstellung⁴ geht hervor, dass dem *и* der bulg. orthographie im anlaut so gut wie stets ein *ɨ* entspricht,

¹ Bulg. Gramm., s. 9 und 4.

² Dies wird jedoch von МИЛЕТИЧЪ bezüglich der litteratursprache bestritten (vgl. Arch. f. slav. Phil. XXXI, s. 607 f.). Nach МИЛЕТИЧЪ soll das bulg. *и* stets ein normales *ɨ* bezeichnen.

³ Vgl. Slav. Phon., s. 116 und 105.

⁴ I Przycz. do fon. bułg., s. 36 ff.

in sonstigen stellungen dagegen tritt überwiegend ein innerer gespannter laut auf, der offenbar mit dem von mir beschriebenen $\imath$ zusammenfällt. Das auftreten von $\imath$ im anlaut kann möglicherweise eine parallele zu dem deutlichen $\imath$ -vorschlag bei initialem e^1 darstellen, der der von ROSWADOWSKI geschilderten aussprache eigen zu sein scheint, während die neigung, in anderen fällen $\imath$ mit $\imath$ abwechseln zu lassen, mit der in der genannten aussprache recht beträchtlichen konsonantenerweichung zusammenhängen kann.

$\imath$ — ungespannter, delabialisierter, (gesenkt) hoher vokal. Auch $\imath$ zeigt bisweilen neigung zu lippenspreizung. Der vokal $\imath$ tritt für unbetontes $\imath$ und oft für unbetontes e , ѣ auf. Den letztangeführten vokalzeichen entspricht ein $\imath$ vorzugsweise in unbetonter inlautender stellung nach betonter silbe. Eine scharfe grenze zwischen $\imath$ und den nahestehenden $\imath$, e und ѣ lässt sich nicht ziehen, und starkes schwanken scheint zu herrschen. $\imath$ steht dem lautwerte von unbetontem russ. $\imath$, e in wörtern wie просить , будет nahe. Die unbetonten vokale in dem dtsch. wenig und dem engl. morning bezeichnen wohl im allgemeinen niedrigere varianten.

e — ungespannter, delabialisierter, (erhöht) mittelhoher vokal. In den meisten fällen (vgl. unter $\imath$) einem e und ѣ der schrift in unbetonter stellung entsprechend. Der fragliche laut kann als ein normales geschlossenes e bezeichnet werden. In wörtern wie желалъ , врѣме , стѣна , нагорѣ hörte ich so ein e , das ungefähr mit dem e in dtsch. genannt zusammenfällt; also: ʒe-łát , vráme , stená , nagóre . Im spanischen tritt ein ähnliches e unter den gleichen verhältnissen auf; während dem betonten spanischen e , gleichwie im bulgarischen, e entspricht (vgl. unten 146 f.), wird unbetontes e geschlossener ausgesprochen. Die aussprache der konstruierten form* песета pesátŭ machte, was die beiden ersten vokale betrifft, einen vollkommen spanischen eindruck.² Im auslaut beobachtete ich besonders bei verbformen

¹ Ebenda, s. 46.

² Dank der schlaffen konsonantenbildung und der kürze des betonten vokals fiel die lautfolge in ihrer gesamtheit fast vollständig mit dem entsprechenden spanischen wort zusammen. Der einzige unterschied schien darin zu bestehen, dass das auslautende -a im spanischen stimmhaft und gern gelängt ausgesprochen wird.

zugehen. ЩЕПКИНЪ¹ hält es für etwas geschlossener als russ. e vor hartem laut. Weiter kann man kaum kommen, wenn es sich um einen vergleich mit dem recht schwerbestimmbaren, nicht selten schwach diphthongischen, russischen e handelt. Im grossen und ganzen stimmt wohl auch WEIGAND's beschreibung² mit meiner hier dargelegten auffassung überein. Aus den angaben des genannten forschers erhält man indessen leicht den eindruck, dass der lautwert des bulgarischen betonten e (vorderen ѣ) mit dem vokal in dtsch. fest immer zusammenfiel, so dass betontes und unbetontes e durch weit von einander verschiedene laute repräsentiert würden.³ BROCH's⁴ und ROZWADOWSKI's⁵ ansichten betreffs des fraglichen lautes dürften der hauptsache nach zusammenfallen, ausgenommen darin, dass das von BROCH beschriebene *a* mehr ungespannter natur ist, in welcher hinsicht es mit dem *a*-laut im serbischen völlig übereinstimmen soll, ein umstand, der in anbetracht der herkunft der gewährsperson durchaus begreiflich erscheint. ROZWADOWSKI's ansicht scheint mir völlig der auffassung zu entsprechen, zu der ich betreffs des bulg. *a* gelangt bin (doch nicht bezüglich des *z*-anglitts im anlaut). Eine gerundete nuance⁵ habe ich nicht beobachtet.

ə — ungespannter, weiter, (gesenkt-innerer) mittelhoher vokal. Eine niedrigere und mehr nach vorn gebildete variante von *ə* (vgl. s. 149), mit dem es oft wechselt. *ə* ersetzt я (a nach ч) in unbetonter stellung besonders in anlautender silbe und im auslaut. In anderen stellungen wird eine stärkere reduktion beobachtet, die am besten durch *ə* zu bezeichnen ist. Die wortform яви ist also als *ɣævi* zu transskribieren; царя wird *tsár'ə* ausgesprochen, während царятъ (царьтъ) am besten als *tsár'ət* wiedergegeben wird. Überhaupt sind die unbetonten vokale im bulgarischen schwer zu bestimmen. Dass verschiedene nuancierungen verschiedenen stilwert besitzen und die rede verschie-

¹ Vgl. Учебн. болг. яз., s. 5.

² In Bulg. Gramm., s. 4 und 6 f.

³ Vgl. auch МИЛЕТИЧЪ, anzeige im Arch. für slav. Phil. XXXI, s. 605. — Nach МИЛЕТИЧЪ soll in bulgarischer litteratursprache betontes und unbetontes e denselben lautwert haben. Die aussprache, die ich beobachtet habe, nimmt eine mittelstellung ein zwischen der von WEIGAND beschriebenen und derjenigen, die von МИЛЕТИЧЪ als die normale angesehen wird.

⁴ Vgl. Slav. Phon., s. 115.

⁵ Vgl. Przycz. do fon. bułg., s. 36.

dener individuen kennzeichnen, kann ja nicht überraschen. Bei genauerem beobachten überzeugt man sich aber bald davon, dass bei ein und derselben person bei wiederholtem aussprechen oder vorlesen desselben ausdrucks ein unerwartet grosses schwanken herrscht.

2. Gemischte vokale.

u — gespannter oder ungespannter, hoher vokal — für das ю (у nach ч) der schrift. Scheint mir ungefähr dem lautwert des u im norweg. du zu entsprechen. Die ungespannte variante tritt in weniger betonter stellung auf. Eine mehr nach vorn gerückte nuance hört man in fällen, wo, wie bei люля *l'ul'a*, weicher laut sowohl vorangeht als folgt.

BROCH's darstellung nach zu urteilen, sollten das bulg. ю und der entsprechende russische laut ungefähr zusammenfallen¹, welcher auffassung ich auch beitrete. Einen beträchtlichen unterschied zwischen dem ю im bulgarischen und im russischen, wie ЩЕПКИНЪ ihn beschreibt², habe ich nicht beobachtet. In der von ROZWADOWSKI untersuchten aussprache scheint der hier behandelte laut nicht vorgekommen zu sein³.

ɔ — gespannter oder ungespannter, delabialisierter, (innerer, erhöht) mittelhoher vokal. Dieser für das bulgarische charakteristische laut erinnert einigermaßen an das u im engl. up und noch mehr an ungarisches a, hat aber einen mehr gepressten, dumpfen klang. Man könnte ihn als eine nach unten (und hinten) verschobene variante des im russischen durch ы bezeichneten lautes oder, wenn man so will, als ein erhöhtes bulg. *a* (vgl. s. 152) bezeichnen. Besonders bei der bildung dieses lautes scheint die oben s. 143 erwähnte zungenwurzelspannung hervorzutreten. Der hintere teil des zungenrückens ist offenbar etwas gesenkt, während der vordere teil desselben etwas gehoben ist. Die lippenstellung scheint mir dieselbe wie bei der bildung des *a* zu sein; doch tritt bisweilen bei gespannter bildung eine tendenz zu lippen spreizung hervor. *ɔ* ist der lautwert für ъ und ɤ der schrift in betonter und meistens auch in unbetonter stellung, doch kaum

¹ Vgl. Slav. Phon., s. 117, 120 mit s. 172.

² Учебн. болг. яз., s. 4.

³ Vgl. Przycz. do fon. bułg., s. 38.

im inlaut nach betonter silbe, in welchem falle ə die richtige bezeichnung sein dürfte. Das wort рѣбъ wird also als *rɐp* ausgesprochen, тѣка als *tɐkɐ* usw. Besonders in weniger betonter stellung ist der fragliche vokal recht empfindlich für die einwirkung umgebender laute. In der nähe von t z. b. nähert er sich oft dem v-laut, während beispielsweise ein r mit seiner gespannten apikalen bildung ihn gern in die ə-richtung zieht oder ihm einen an den durch ы bezeichneten russischen laut erinnernden anstrich giebt. България würde also als *bɐ,tɐgɐrɪə* oder vielleicht *bɐ,tɐgɐrɪə* zu transskribieren sein, търпя dagegen am ehesten als *tɐ,rp'ɐ*.

Die von ЩЕПКИНЪ¹ gegebene definition von ɐ stimmt genau mit der auffassung überein, zu der ich betreffs dieses lautes gelangt bin. Ebenso steht sie wohl in einklang mit der von ROZWADOWSKI² gelieferten beschreibung. Doch scheint das oben angedeutete schwanken des ɐ in unbetonter stellung in der von ROZWADOWSKI beschriebenen aussprache besonders stark ausgeprägt zu sein. BROCH³ zieht bei seiner beschreibung zur erläuterung den eindruck heran, den das in gewissen serbischen mundarten auftretende ungespannte ɐ macht. Stellt man dazu die an anderem orte⁴ ausgesprochene auffassung, dass das bulg. ɐ von mehr gespannter natur ist, so ergibt sich, dass BROCH's beschreibung ungefähr mit den oben angeführten zusammenfällt.

ə — ungespannter, weiter, (äusserer) mittelhoher vokal. Tritt ausschliesslich in unbetonter stellung auf, vorzugsweise für ѣ und я (a nach ч), weniger oft für а (vgl. s. 150), in wörtern wie рекѣль *rɐkɐtɐ*, видѣтъ *vid'ɐt* usw. Über die schwierigkeit, diesen vokal von anderen, nahestehenden vokalen abzugrenzen, ist bereits oben gesprochen worden.

v — ungespannter, weiter, (gesenkt) mittelhoher vokal. Erinnert an engl. u in up und ist ungefähr dem durch o bezeichneten laut im russ. гора gleichzustellen. Der unterschied zwischen v und a ist in vielen fällen recht undeutlich. v wird wohl etwas weiter nach hinten gebildet und ist deutlich ungespannt. Der

¹ Учебн. болг. яз., s. 3.

² Przycz. do fon. bułg., s. 34.

³ Slav. Phon., s. 113 f.

⁴ Slav. Phon., s. 116.

fragliche laut entspricht dem *a* der schrift in unbetonter stellung, also in formen wie тайна *tájno*, забуна *zobúno*. Mit zunehmender reduktion tritt oft ein mehr an *ə* erinnernder laut auf. So in einem wort wie хората, das am ehesten als *xórv, tŭ* wiederzugeben ist.

Es ist wohl zunächst der laut *ɔ*, oder vielleicht hier eine zusammenfassung dieses lautes mit den beiden anderen lauten *ɔ* und *a*, die JAGIĆ im auge hat, wenn er bezüglich des allgemeinen eindrucks der bulgarischen sprache bemerkt: «Eigenthümlich ist dem Bulgaren die dumpf tönende Aussprache des Vokals *a* (etwa wie englisch but), und da dieser dumpfe Vocal ungemein häufig vorkommt — denn er vertritt im Bulgarischen ausser *a* noch zwei bis drei andere Vocale der übrigen slavischen Sprachen — so verleiht diese Erscheinung dem ganzen Idiom einen eigenthümlichen Charakter».

a — gespannter, delabialisierter, (äusserer, erhöht) niedriger vokal. Von diesem laut ist nicht viel zu sagen. Er entspricht nahezu dem durch *a* im dtsch. fallen, schwed. falla bezeichneten laut und wird im alphabet wiedergegeben durch das gemischte ѣ und durch я in betonter stellung, ferner durch betontes *a* vor weichem laut. Er findet sich also in wörtern wie хлебъ *xl'ap*, яма *jámo*, тайна *tájno*.

Diese angaben stehen wohl ungefähr mit den von BROCH gelieferten in einklang.² In der von ROZWADOWSKI untersuchten aussprache unterscheidet sich dagegen ѣ unter allen verhältnissen recht deutlich von я und zeigt stets eine neigung zu mehr nach vorn verschobener bildung.³ In der von mir studierten aussprache lagen die verhältnisse eher umgekehrt: in einem wort wie яй war ein an das я im russ. взять oder an das *a* in engl. cat erinnernder laut zu hören. Dass eine solche variante nicht für ѣ vorkommen kann, ist natürlich, da auf das gemischte ѣ nicht weicher laut folgen kann.

3. Hintere vokale.

u — gespannter, enger, hoher vokal. Entspricht ungefähr dem lautwert von russ. у in будетъ und steht wohl dem *u* in

¹ Vgl. Deutsche Rundschau, XXIV, s. 60.

² Slav. Phon., s. 116 f.

³ Vgl. Przycz. do fon. bułg., s. 33.

dtisch. *u* ausserst nahe. Der fragliche laut wird in der schrift durch *y* bezeichnet ausser in der zusammenstellung *чy*, wo das *y* den lautwert *u* hat (vgl. oben). Ein *y* vor weichem laut scheint zwischen *u* und *u* zu stehen: *тыѣ* ungefähr *tuu* usw.

o — gespannter, enger, (gesenkt) hoher vokal. Dem lautwert des *u* in dtisch. wohnung, des *y* in russ. *стануть* vergleichbar. Er tritt für das *y* der schrift in unbetonter stellung und, wechselnd mit *o*, für unbetontes *o* auf. *o* bezeichnet hierbei die stärkere reduktion und erscheint besonders im inlaut, hauptsächlich nach betonter silbe. Mit *o* ist also zu transskribieren der unbetonte vokal in wörtern wie: *хубость* *xúb_oos*, *гласове* *glásové*. Besonders nach velaren konsonanten hört man *o*-aussprache für *o* auch in anderen unbetonten stellungen. So *много* für *много* fast stets die aussprache *mnógo*, für *нѣколко години* *ŋákolko godín* usw.

o — ungespannter, halbenger, (erhöht) mittelhoher vokal. Lässt sich als die kurze, ungespannte entsprechung zu dem in dtisch. *so* mit *o* bezeichneten vokal auffassen und dürfte mit dem *o*-laut in schwed. *gator* völlig zusammenfallen. Er wird gebraucht für den buchstaben *o* in schwachbetonter stellung, ausser in den fällen, wo dieses den lautwert *o* hat (vgl. oben), also in wörtern wie: *свободно* *sfobódno*. Eine scharfe grenze zwischen diesem vokal und *o* lässt sich natürlich nicht ziehen.

o — gespannter, halbweiter, (gesenkt) mittelhoher vokal. Steht dem deutschen *o* in stock, dem schwedischen *o* in hoppa recht nahe, hat aber, besonders wenn es von harten lauten umgeben ist, einen dunkleren, mehr geschlossenen klang und entspricht am ehesten dem *o* in span. *cosa* oder lässt sich, noch besser, als die kurze entsprechung des in dem schwed. *stå* durch *å* wiedergegebenen lautes bezeichnen. Der laut tritt auf für das *o* der schrift in betonter stellung: *гордъ* *gort*, *бой* *boi*.

Der verhältnismässig geschlossene charakter des bulg. betonten *o* ist von ЩЕПКИНЪ beobachtet worden, der darauf hinweist,¹ dass es etwas geschlossener ist als der russ. *o*-laut vor hartem laut. Eine ähnliche auffassung hegt ROZWADOWSKI.²

¹ Учебн. болг. яз., s. 3.

² Przycz. do fon. bułg., s. 38.

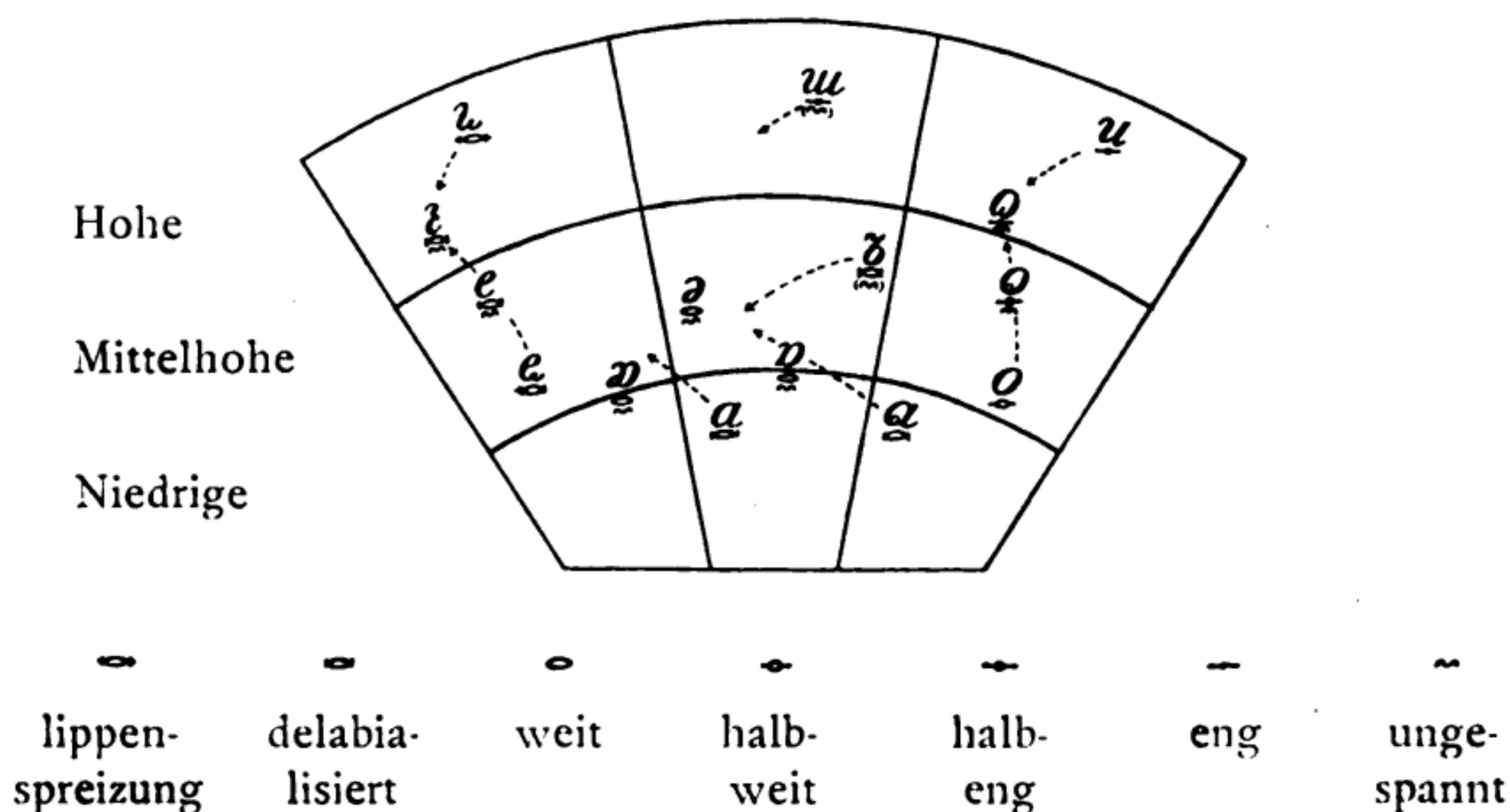

Der von BROCH¹ beschriebene entsprechende laut stellt offenbar eine weniger gespannte, offnere nuance dar.

a — gespannter, delabialisierter, (erhöht) niedriger vokal. Im vergleich mit dem deutschen durch *a* bezeichneten laut in *vater* wird das bulgarische *a* verhältnismässig weit hinten und gleichzeitig etwas höher artikuliert. Durch seine delabialisierung kommt es dem norwegischen vokal in *land* recht nahe. Dieser laut entspricht dem *a* der schrift in betonter silbe, ausser nach *ч* und vor weichem laut. Also: *царь tsar*, *рана ráno* usw.

Die von BROCH² beschriebene aussprache des *a*, die übrigens von dem verfasser als eine für den gewährsmann individuelle bildung bezeichnet wird, scheint also ungefähr mit der von mir beobachteten aussprache zusammenzufallen. In dieselbe richtung weist auch ЩЕПКИНЪ's bemerkung,³ wonach betontes *a* einen geschlosseneren lautwert haben soll. Dass betontes *a* im auslaut gespannter ist als in anderen stellungen, wie dies ROZWADOWSKI beobachtet hat,⁴ habe ich in der von mir untersuchten aussprache nicht bemerkt.

Ich füge hier eine schematische darstellung des bulgarischen vokalbestandes bei. Die pfeile geben die richtung für die entwicklung des betonten vokals bei unbetontheit an.

¹ Slav. Phon., s. 115.

² Slav. Phon., s. 116.

³ Учебн. болг. яз., s. 30.

⁴ Przycz. do fon. bułg., s. 30.

Konsonanten.

1. Labiale.

p — bilabialer, stimmloser verschlusslaut (fortis). Bietet wenig interessantes dar. Den allgemeinen aussprachevoraussetzungen des bulgarischen entsprechend (vgl. s. 7) wird er durch eine in gewissem grade schlaaffe bildungsweise gekennzeichnet, dürfte aber im grossen und ganzen mit den *p* anderer sprachen zusammenfallen. Das *p* ist, gleichwie auch die übrigen stimmlosen verschlusslaute, unaspriert, was nicht hindert, dass ein beträchtlicher teil des auf das *p* folgenden vokals stimmlos sein kann (vgl. unten s. 165). Паѣ ist also genau genommen als *pʼa* zu transskribieren. *p* entspricht dem п der schrift. Über *p* für б im auslaut und vor stimmloseм laut siehe s. 164.

Vor gemischten ѣ, я und ю erscheint erweichtes *pʼ*, bei welchem sich der für normales *p* charakteristischen artikulation eine erhebung des zungenrückens zur e-lage hinzugesellt (vgl. auch s. 163).

b — bilabialer, stimmhafter verschlusslaut (lenis). Die schlaaffe bildung tritt weit deutlicher beim *b* als beim *p* hervor. In vielen fällen, besonders in intervokalischer stellung, tritt ein laut auf, der sich beträchtlich der engenbildung nähert, und der mit *b_g* bezeichnet werden könnte. Er scheint mit dem anfangskonsonant in span. *bien*, *ver* zusammenzufallen. Ein wort wie жаба wird also gewöhnlich *ʒáb_gp* ausgesprochen.

Das erweichte *bʼ* in wörtern wie бѣлъ *bʼa*ʔ, бюро *bʼu*ró hat eine bildungsweise analog der für *p* beschriebenen.

б — bilabialer, stimmhafter engenlaut. Entspricht seiner bildung nach dem durch *b*, *v* in span. *cabo*, *nuevo* bezeichneten laut. Ich habe den laut intervokalisches, wechselnd mit *b_g*, beobachtet. Besonders oft hörte ich ihn für бв in dem worte трѣба *trʼá**b_gp*.

m — bilabialer, stimmhafter nasal. Entspricht wohl dem gewöhnlichen *m* in anderen sprachen. Ausser für das м der schrift erscheint es für н, dem ein п oder б folgt: единъ бунаръ *edím - bonár*, за послѣденъ пѣтъ *ʒo pəslédím - pət*.

Ein erweichtes *m'* tritt unter denselben verhältnissen wie bei den zuvor erwähnten konsonanten auf: мѣсто *m'ástø*, мюдиръ *m'udír*.

f — denti-labialer, stimmloser engenlaut. Für das *ϕ* der schrift, z. b.: *ϕунтъ funt*. Betreffs *f* für *в* im auslaut und in der nachbarschaft stimmloser laute siehe s. 164 f.

Erweichtes *f'* kommt vor *я*, gemischtem *ѣ* und *ю* vor.

v — denti-labialer, stimmhafter engenlaut. Hat wohl im allgemeinen die für normales *v* bezeichnende bildungsweise. Inlautend zwischen stimmhaften lauten scheint oft eine an *ʋ* (vgl. oben) erinnernde bildungsweise aufzutreten. So hörte ich für *забава* oft die aussprache *zɔbávʋ*.

Gleich den vorher behandelten lauten kann auch das *v* erweicht werden: *вѣра v'árɔ* usw.

Die schlafe bildung des inlautenden *v* scheint auch für die von ROZWADOWSKI beschriebene aussprache¹ charakteristisch zu sein.

w — denti-labialer, stimmhafter nasal. Erscheint gewöhnlich für *н* und *м* vor *ϕ* und *в*, z. b.: *единъ валъ edín - val*, *октомври októvʋrɪ*.

Auf diese assimilationerscheinung weist auch BROCH² hin.

2. Dentale.

t — (post)apiko-postdentaler, stimmloser verschlusslaut (fortis). Etwa gleich dem russischen *t*-laut, wird aber weniger energisch (mit weniger nach vorn gepresster zunge) ausgesprochen. Der unterschied zwischen diesem und dem serbischen, rein apiko-dentalen (fast subdentalen) *t* ist deutlich. In übereinstimmung mit dem *p* ist das *t* als unaspiriert zu betrachten (vgl. s. 165). Abweichungen, bedingt durch besondere stellung im verhältnis zu anderen lauten, sind kaum zu notieren, ausser möglicherweise in der verbindung *шт*. Bulgarisches *š* ist meines erachtens

¹ Vgl. Przycz. do fon. bułg., s. 60 f.

² Slav. Phon., s. 102.

rein apikal, genauer bestimmt apiko-(prä)alveolar. In der intimen verbindung *ш* erfahren ganz natürlich die beiden lautelemente eine gegenseitige beeinflussung. SIEVERS¹ weist darauf hin, dass im deutschen in der anlautenden verbindung *st* das erste element *ʃ* sich von normalem rein apikalem *ʃ* unterscheidet und eine dem *t* mehr angepasste artikulation annimmt. Es scheint indessen, als wenn in der genannten sprache das entgegengesetzte verfahren, nämlich eine umgestaltung des *t* zu rein apikaler bildung, ebenso gewöhnlich wäre. Dieser letztere assimilationsprozess scheint mir jedenfalls bei der hier beschriebenen bulgarischen aussprache zur anwendung zu kommen. Das wort *поща* hörte ich stets *póʃta* aussprechen mit einem rein apikal gegen den zahnansatz gebildeten *t*. Eine variation des *ʃ* in der *ʃ*-richtung unter wahrung normal postapikalen *t*'s habe ich nicht beobachtet. Ausser für das *т* der schrift und als letztes element in *щ* erscheint das *t* als erstes element in *ц*: *царь tsar*; ferner für *д* im auslaut und vor stimmlosem konsonanten (vgl. s. 164 f.).

Erweichtes *t'* tritt vor *я*, gemischtem *ѣ* und *ю* auf, also in wörtern wie *тя t'a*, *тюрма t'úrma*.

d — (post)apiko-postdentaler, stimmhafter verschlusslaut (lenis). Gleich dem gewöhnlichen europäischen *d*, obwohl gekennzeichnet durch schlaaffe artikulation. Inlautend nähert es sich oft spirantischer bildung.

Das erweichte *d'* in *дѣдо d'ádo* usw. wird auf normale weise mittelst hebung des zungenrückens unter beibehaltung des für *d* charakteristischen verschlusses gebildet.

s — (post)apiko-postdentaler, stimmloser engenlaut. Deckt sich wohl im grossen und ganzen mit dem gewöhnlichen slavischen *s*, wird aber weit schlaffer gebildet. Das bulgarische *s* erinnert hierdurch etwas an das spanische *s*, das jedoch eher (prä)alveolar ist, während das bulgarische eine ungefähr normale, weiter nach vorn liegende artikulationsstelle hat. *s* wird ausser für das *c* auch für das *з* der schrift vor stimmlosem laut und im auslaut gesprochen; ferner bildet es den zweiten bestandteil von *ш*.

Vor den weichen vokalen wird *s* zu *s'* erweicht.

¹ Grundz. der Phon., 5. Aufl., s. 132.

z — (post)apiko-postdentaler, stimmhafter engenlaut. Beim *z* tritt die schlafe artikulation weit deutlicher als beim *s* hervor, und der laut hat einen dumpfen klang mit tiefem eigenton. Bisweilen scheint es einen schwachen anstrich von spirantischem *d* zu erhalten und stellt dann eine art zwischenlaut zwischen *z* und dem durch das engl. *th* bezeichneten stimmhaften laut dar.

z kann auf normale weise zu *z'* erweicht werden: зюмбуль *z'umbúł*.

In der von ROZWADOWSKI untersuchten aussprache scheint die oben erwähnte *d*-artige beimischung besonders stark ausgeprägt zu sein.¹

ł — apiko-postdentaler, (halb)velarisierter, stimmhafter lateral. Erinnert stark an russisches *л* in wörtern wie ладъ, лукъ. Es wird rein apikal gebildet. Die zungenspitze ist gegen den zahnansatz der oberen schneidezähne, event. gegen den vordersten teil der alveolen gerichtet. Das bulgarische *ł* hat indessen nicht denselben kräftigen klang wie das russische *л*, was offenbar in zusammenhang mit der schlafferen konsonantenbildung des bulgarischen steht. Bei der artikulation des russischen *л* scheint die zungenspitze gespannter und der hintere zungenrücken kräftiger gehoben zu sein. Bei der bildung des entsprechenden lautes im serbischen artikuliert die zungenspitze, wie es scheint, mit noch grösserer energie als im russischen, auch dürfte die artikulationsstelle etwas nach hinten verschoben sein. Der zungenrücken scheint dagegen wenig bei der bildung des fraglichen serbischen lautes mitzuwirken. Das bulgarische *ł* macht einen viel weniger distinkten eindruck als das scharf klingende russische. In einer volksmenge, in der beide sprachen gesprochen werden, hört man leicht den unterschied heraus. Das *ł* entspricht dem л der schrift in allen stellungen ausser vor и, е, я, gemischtem ѣ und ю: лакъ *lak*, воľъ *voł*.

ЩЕПКИНЪ stellt die für das bulgarische bezeichnende *ł*-nuance mit der schwächeren velarisierungstendenz dieser sprache zusammen.² Das von diesem forscher beschriebene *ł* scheint mit dem von mir beobachteten zusammenzufallen. Das gleiche scheint bei dem von BROCH³ und von ROZWADOWSKI⁴ be-

¹ Przycz. do fon. bułg., s. 62 f.

² Учебн. болг. яз., s. 5.

³ Slav. Phon., s. 105.

⁴ Przycz. do fon. bułg., s. 61.

schriebenen *ł*-laut der fall zu sein, der mit dem polnischen *ł*, jedoch natürlich nicht mit der in dieser sprache gewöhnlichen *u*-haltigen variante, identifiziert wird.

l — apiko-postdentaler, stimmhafter lateral. Ungefähr gleich dem deutschen *l* in leben, polnischem *ł*; also ein *l* von ungefähr normalem typus. Dieses *l* tritt im allgemeinen vor vor-derem *ѣ* und vor den mit *и* und *е* bezeichneten lauten auf: лице *łtsé*, ледъ *let*.

l' — erweichtes *l*, ungefähr zwischen dem weichen *l*-laut im russ. листъ und dem *l* im schwed. liv stehend, erscheint vor den weichen vokalen *я*, gemischtem *ѣ* und *ю*. Oft scheint eine prädorso-alveolare variante *J* vorzukommen, die mit *l'* wechselt. Also: люди *l'uidi* (~ *Juidi*).

Das von BROCH¹ beschriebene *l* scheint eine etwas andere färbung zu besitzen. ROZWADOWSKI² weist darauf hin, dass der weiche *l*-laut bezüglich des palatalisierungsgrades oft dem russischen oder geradezu dem serbischen gleichzustellen ist, eine aussprache, die ich nicht beobachtet habe.

r — apiko-postdentaler, stimmhafter zitterlaut. Im allgemeinen wird das *r* in den slavischen sprachen verhältnismässig weit vorn gebildet. Man könnte für den laut eine präalveolare bildung ansetzen. Im bulgarischen ist das *r* indessen eher post-dental. Wenigstens werden sowohl russisches als serbisches *r* weiter nach hinten artikuliert. Das bulgarische *r* unterscheidet sich ferner von dem *r* anderer slavischen sprachen durch sein starkes rollen, wodurch es sich dem im südfranzösischen gewöhnlichen *r* an die seite stellt. Oft erinnert es geradezu an spanisches anlautendes *r*, wenn man von der für dieses letztere charakteristischen längung absieht. Die starke gerolltheit des bulg. *r* habe ich bisher in der litteratur nicht erwähnt gefunden. Meines erachtens bildet sie einen der charakteristischeren züge des bulgarischen. Nach der gewöhnlichen regel wurde сърбъ von meinem gewährsmanne als *sɔrp* ausgesprochen, während сърбски mit seiner schweren konsonantenkombination den lautwert *srɔpskɨ* hatte.

Vor den weichen vokalen wird *r* zu *r'* erweicht.

¹ Slav. Phon., s. 105.

² Przycz. do fon. bułg., s. 61.

n — apiko-postdentaler, stimmhafter nasal. Ist als normales *n* zu betrachten: *нога nogá*, *рана ráno*. Für erweichtes *n'* vgl. *ŋ* s. 160.

3. Alveolare.

ʃ — apiko-präalveolarer, stimmloser engenlaut. Wird weiter nach vorn gebildet als russ. *ʃ*. Bei seiner bildung wird die zungenspitze aufwärts gegen den vorderen, dicht über den schneidezähnen liegenden teil der alveolen gerichtet, während der mittlere teil des zungenrückens offenbar etwas gehoben wird, was alles zur folge hat, dass der laut einen weit höheren eigenton hat als der entsprechende russische, mit *ш* bezeichnete laut. Russ. *ʃ* entspricht ziemlich gut dem mit *rs* in schwed. *fors* bezeichneten laut, wenn dieses rein alveolar gebildet wird. Indessen kann das schwed. *ʃ* eine, besonders für die aussprache der gebildeten charakteristische, etwas nach vorn verschobene *s*-artige bildung erhalten. Dieser laut fällt, soviel ich habe finden können, mit dem in der serbischen schrift durch *ш* bezeichneten laut zusammen. Etwas weiter vorn und mit etwas gehobenem zungenrücken wird das *ʃ* gebildet, das ich als charakteristisch für die aussprache in Sofia betrachte. *ʃ* entspricht dem *ш* der schrift und ist als erstes element in *ш* enthalten: *шло ʃíto*, *поща póʃta*; ferner tritt es für *ж* vor stimmlosem laut und im auslaut auf. Mit rücksicht auf die für bulg. *ʃ* charakteristische zungenrückenhebung kann das *ʃ* als schwach erweicht und demnach den dem bulgarischen eigenen halbpalatalisierten varianten (vgl. unten s. 163) nahestehend angesehen werden. Eine bezeichnung *ʃ'* könnte daher berechtigt sein. Da jedoch der fragliche laut in allen stellungen ungefähr dieselbe schwach erweichte färbung aufweist, ist eine derartige bezeichnung überflüssig.

Dieses *ʃ* scheint mit dem von BROCH beschriebenen¹ zusammenzufallen. Das von ROZWADOWSKI beobachtete steht offenbar dem obenerwähnten serbischen *ʃ*-laut näher.²

ʒ — apiko-präalveolarer, stimmhafter engenlaut. Ist der dem *ʃ* entsprechende stimmhafte laut und wird für das *ж* der schrift ausser in der verbindung *дж* gesprochen (vgl. unten): *жито ʒíto*.

¹ Slav. Phon., s. 106.

² Vgl. Przycz. do fon. bułg., s. 62.

f — prädorso-alveolarer, stimmloser verschlusslaut. Kommt nur in verbindung mit *ʃ* (vgl. unten) vor.

ʃ — prädorso-alveolarer, stimmloser engenlaut. Bildet in verbindung mit dem oben erwähnten *f* die in der schrift durch *ч* bezeichnete affrikata, die ungefähr mit dem schwed. *tj*-laut und dem in der spanischen orthographie durch *ch* bezeichneten laut zusammenfällt. Der in der russischen schrift durch *ч* wiedergegebene laut dürfte eine gleichartige bildung haben, macht aber auf mein ohr einen volleren, energischeren eindruck, besonders was das erste element des lautes betrifft. Dagegen unterscheidet sich der lautwert des bulg. *ч* beträchtlich von dem durch das gleiche zeichen in der serbischen schrift bezeichneten laut, welcher letzterer rein apikalen charakter hat und mit *tʃ* zu transskribieren ist. Bulg. *ч* nähert sich da eher dem im serbischen durch *ћ* angedeuteten laut, dessen artikulationsstelle indessen weiter nach hinten (höher) liegt.

Die von ROZWADOWSKI¹ beschriebene aussprache des *ч* weicht deutlich von der von mir beobachteten ab. Allem nach zu urteilen, ist es ein apikal gebildeter laut, der dem serbischen *ч* *tʃ* nahesteht. BROCH² giebt für seinen gewährsmann eine beträchtlich nach vorn verschobene apikale artikulation an. Die den *ш*, *ж* und *ч* entsprechenden laute sollten nach diesen beiden forschern sämtlich die gleiche artikulation besitzen, nach ersterem eine mehr harte, rein apiko-alveolare, nach letzterem eine erweichte, apiko-präalveolare. Die von mir beobachtete aussprache stimmt mit BROCH's beschreibung bezüglich des *ж* und *ш* überein. Dagegen ist das *ч* prädorsal gebildet.

ǰ — prädorso-alveolarer, stimmhafter verschlusslaut. Ist stets mit dem unten behandelten *ǰ* verbunden.

ǰ — prädorso-alveolarer, stimmhafter engenlaut. Tritt nur als zweiter bestandteil in der mit *дж* bezeichneten affrikata auf: also in wörtern wie *джамия* *dʒamíə*, *кираджия* *kiradʒíə*. Der laut entspricht seiner bildung nach dem oben behandelten *ч*. *ǰ* kommt dem ital. *g(i)* in *giorno* nahe, wird aber vielleicht et-

¹ Przycz. do fon. bułg., s. 62.

² Slav. Phon., s. 106.

was weiter vorn artikuliert. Ein mit bulg. дж völlig zusammenfallender laut wird gewöhnlich für dj im schwed. adjö und oft in wörtern wie vädja, midja gesprochen.

ŋ — prädorso-alveolarer, stimmhafter nasal. Dem н der schrift vor я, gemischtem ѣ und ю entsprechend; also in wörtern wie нѣма *ŋámv*, нюра *ŋúrv*. Eine scharfe grenze zwischen diesem laut und n', das sich von ŋ nur durch beibehaltenen zungenkontakt unterscheiden würde, dürfte kaum vorhanden sein. Beide bildungen kommen wohl vor, wenn auch ŋ weit gewöhnlicher sein dürfte. Bei meinem gewährsmann beobachtete ich eine artikulation, die am besten durch dieses letztere zeichen wiederzugeben ist. Eine hintere bildung, erinnernd an serbisches њ, beobachtete ich nicht; geschweige denn einen dem franz. gn gleichwertigen laut. Das bulg. баня möchte ich *bāŋə* transkribieren, während das entsprechende serbische wort mit *bàŋja* oder wenigstens *bàŋja* wiederzugeben sein dürfte.

4. Kakuminale.

ʃ — dorso-kakuminaler, stimmhafter verschlusslaut (fortis). Entspricht ungefähr deutschem oder schwedischem k vor vorderem vokal. Russ. ʃ wird wohl im allgemeinen etwas weiter vorn gebildet. ʃ tritt vor vorderen vokalen und vor ю auf, ferner in der seltenen verbindung кя: кика *ʃíkv*, кей *ʃej*, кюта *ʃutá*, кяръ *ʃar*. Auch nach и tritt ʃ auf, jedoch kaum unmittelbar vor hinterem vokal: вишналь *víʃnəl* usw. Gleichwie in anderen sprachen zeigt das ʃ verschiedene abstufungen bezüglich der artikulationsstelle je nach der natur der benachbarten laute. Vor ю und я scheint es verhältnismässig weit nach vorn gebildet zu werden und ungefähr mit normalem russ. ʃ zusammenzufallen; vor e nähert es sich mehr dem unten behandelten k.

Zu der starken vorschiebung des ʃ gleichwie anderer kakuminalen, die die von BROCH¹ untersuchte aussprache auszeichnet, fand sich in der aussprache meines gewährsmannes keine entsprechung. Eher stimmt die von WEIGAND² gelieferte beschreibung

¹ Slav. Phon., s. 104 f.

² Bulg. Gramm., s. 8 f.

mit der aussprache, die ich beobachtet habe, überein. Dagegen konnte ich ständig die ebenerwähnte vorschiebung der mit *к*, *г*, *х* bezeichneten laute in fällen konstatieren, wo *и* vorherging, eine erscheinung, auf die sowohl BROCH¹ als auch ЩЕПКИНЪ² und ROZWADOWSKY³ hingewiesen haben.

g — dorso-kakuminaler, stimmhafter verschlusslaut (lenis). Tritt für das *г* der schrift unter denselben verhältnissen auf, unter denen das oben behandelte *ġ* für orthographisches *к* erscheint, z. b.: *гемъ gem*, *гючъ ġučs*.

ɣ — dorso-kakuminaler, stimmhafter engenlaut. Stimmt im grossen und ganzen mit dem entsprechenden laut im russischen überein: *хилѣда ɣil'áda*, *бихме bíɣme*. Nicht selten wurde es mit etwas weiterer passage gebildet, so dass der laut eine gewisse *h*-artige färbung erhielt. Betreffs beeinflussung der artikulation durch benachbarte laute gilt das für die vorhergehenden kakuminalen gesagte.

ŋ — dorso-kakuminaler, stimmhafter nasal. Wird in fließender rede stets vor den kakuminalen lauten für das *н* der schrift gebraucht: *Банки báŋkɨ* usw. Bei deutlichem aussprechen einzelner wörter hört man jedoch oft *n* mit oder ohne *ŋ*-färbung. Auch vor den unten zu behandelnden velaren tritt *ŋ* auf. Ein hinterer entsprechender laut *ŋ*, wie er beispielsweise für das schwedische und deutsche charakteristisch ist, scheint kaum vorzukommen.

5. Velare.

k — dorso-velarer, stimmloser verschlusslaut (fortis). Wird für das *к* der schrift in anderen stellungen als den unter *ġ* behandelten gesprochen. Das *k* scheint im bulgarischen kaum so weit rückwärts wie im russischen gebildet zu werden. Sieht man von den recht wenigen fällen ab, wo dem *к* ein *ю* oder *я* folgt, so kann man also sagen, dass die durch diesen buchstaben repräsentierten lautabstufungen einander ziemlich nahe stehen.

¹ Slav. Phon., s. 104 f.

² Учебн. болг. яз., s. 5.

³ Przycz. do fon. bułg., s. 60.

Zwischen den durch *k* bezeichneten lauten in *кокетка* *koĭátka* ist der unterschied unbedeutend.

g — dorso-velarer, stimmhafter verschlusslaut (lenis). Hat eine dem obenerwähnten *k* entsprechende bildungsweise und tritt unter für diesen laut geltenden bedingungen auf: градъ *grát*, легна *légno*. Betreffs der aussprache *k* für das *г* der schrift vgl. s. 164.

x — dorso-velarer, stimmhafter engenlaut. Entspricht ungefähr dem russischen harten *x*. Im allgemeinen dürfte es mit etwas geringerer enge gebildet werden: ходи *xódi*, горѣхъ *gor'éx*.

Der halbvokal *ɤ* tritt vor ю, я und gemischtem ъ im anlaut und nach vokal auf. Ein wirkliches *ɤ* dürfte kaum in normaler sprache vorkommen. Nach и lässt sich in den meisten fällen kaum von einem übergangslaut der obenerwähnten art sprechen. So wird кутія bzw. България wohl meist *koíia*, *bulgária* ausgesprochen. *ɤ* tritt demnach im grossen und ganzen wie im russischen auf. Bemerkenswert ist, dass in der von mir studierten aussprache ein *ɤ*-vorschlag vor e nur nach vokal im inlaut vorkam. In absolutem anlaut trat er, soweit ich finden konnte, nie auf; also: единъ *edín* usw. In innerem anlaut beobachtete ich einigemal einen sehr schwachen *ɤ*-vorschlag, aber auch in diesem fälle war er äusserst selten.

Bezüglich des initialen e unterscheidet sich also die von mir studierte aussprache nicht nur von den von Щепкинъ¹ und WEIGAND² gelieferten beschreibungen, sondern auch von der von ROZWADOWSKI³ gegebenen, wonach vor e in wortanlaut gewöhnlich ein *ɤ* zu hören sein sollte. Meine auffassung stimmt besser mit der von BROCH⁴ vertretenen überein. Nach der ansicht dieses forschers tritt indessen im satzinne der übergangslaut *ɤ* mit erweichung des endkonsonanten des vorhergehenden wortes oft auf, während meiner beobachtung nach dies nur ausnahmsweise der fall ist.

¹ Учебн. болг. яз., s. 3.

² Bulg. Gramm., s. 4.

³ Przycz. do fon. bułg., s. 46.

⁴ Slav. Phon., s. 104.

Kombinatorische erscheinungen.

Wie im allgemeinen für die slavischen sprachen, so ist auch für das bulgarische die konsonantenerweichung charakteristisch. Ich sehe hier von den in der sprache auftretenden palatalen lauten ab, die infolge lösung des ursprünglichen kontaktes nunmehr eine stellung als selbständige konsonanten einnehmen und bereits oben behandelt worden sind (vgl. die im vorhergehenden beschriebenen laute, in deren zeichen die ligaturelemente *j* und *j* enthalten sind), und halte mich ausschliesslich an die durch ' gekennzeichneten palatalisierten laute. Diese können im bulgarischen als halbpalatalisiert bezeichnet werden, indem sie durch einen, im vergleich mit dem russischen und vor allem dem polnischen, niedrigen erweichungsgrad charakterisiert sind, womit gegeben ist, dass vor den vorderen hohen und mittelhohen vokalen eine palatalisierung nicht vorkommt. Die vor diesen stehenden konsonanten erfahren nur eine anpassung, wie sie für jede sprache natürlich ist. Nur vor dem gemischten *ѣ* und vor den durch *я* und *ю* bezeichneten lauten tritt eine wirkliche (halb)palatalisierung auf. Bei der aussprache von *грозѣ* *grɔz'á*, *царѣтъ* *tsár'et* wird also während der bildung des *z* bzw. *r* der zungenrücken in der richtung zur *j*-lage gehoben, jedoch nur so weit, dass der eigenton dieser konsonanten als *a*- oder *e*-artig bezeichnet werden kann.

Der zwischen palatalisiertem konsonanten und folgendem vokal auftretende übergangslaut scheint seiner natur nach ungefähr dem für das russische charakteristischen zu entsprechen, wenn man davon absieht, dass dieser im russischen vor *я*, *ю* ungefähr einem rasch ausgesprochenen *э* entspricht, während er im bulgarischen am ehesten wohl als ein äusserst kurzes *a* zu bezeichnen ist.

Ein erweichter konsonant scheint keinen nennenswerten einfluss auf einen vorhergehenden auszuüben. In *стѣръ* ist das *s* also am ehesten als hartes *s* zu bezeichnen: *st'ak*.

In der von ROZWADOWSKI behandelten aussprache scheint palatalisierung auch vor *и* und weniger oft vor *e* vorzukommen.¹ WEIGAND² bestreitet das vorkommen wirklicher palatalisierung

¹ Przycz. do fon. bułg., s. 56 f.

² Bulg. Gramm., s. 8 f.

und erkennt nur das vorkommen eines sehr deutlich hervortretenden übergangsvokals an, eine ansicht, der МИЛЕТИЧЪ aufs schärfste, was die reichssprache anbelangt, entgegentritt.¹

Gleich der palatalisierung tritt auch die velarisierung im bulgarischen weit weniger hervor als im russischen. In wörtern wie конь *kon*, голъ *got* nimmt das *k*, *g* gern einen ungefähr dem ъ entsprechenden eigenton an, worauf ЩЕПКИНЪ² mit recht hinweist. Man könnte also sagen, dass das bulgarische durch halbvelarisierung gekennzeichnet ist. Der unterschied zwischen russischem und bulgarischem *t* (vgl. s. 156) scheint gewissermassen dieses verhältnis zu illustrieren.

Das bulgarische, wie im allgemeinen die slavischen sprachen, gebraucht unter normalen verhältnissen leise ein- und absätze, was indessen nicht hindert, dass unter dem einfluss des affekts abweichungen eintreten können.³

Stimmhafte verschluss- und engenlaute werden stimmlos im auslaut, nicht jedoch, wenn ein in enger verbindung damit stehendes und mit stimmhaftem laut beginnendes wort folgt. Da die konsonanten überhaupt im bulgarischen durch eine recht schlaaffe artikulation gekennzeichnet sind, ist es indessen schwer zu entscheiden, ob mit dem stimmloswerden stets zugleich fortischarakter eintritt. Ein wort wie другъ wurde wohl gewöhnlich *druk* ausgesprochen, eine variante *druǵ* dürfte jedoch nicht ganz ausgeschlossen sein. Einen während seiner ersten hälfte stimmhaften laut, *g̃*, vergleichbar dem serbischen *r* in wortauslaut,⁴ habe ich niemals gehört. Auslautende sonorlaute sind wohl während ihres letzten teils gewöhnlich stimmlos. Volle stimmlosigkeit dürfte nur in den wenigen fällen eintreten, wo ihnen stimmloser laut vorhergeht.

Wie ich anderwärts gezeigt habe,⁵ neigt im serbischen unbetonter vokal im auslaut, besonders nach stimmlosem laut, zu stimmlosigkeit. Ungefähr das gleiche scheint im russischen der fall zu sein. Im bulgarischen ist diese erscheinung wei-

¹ Anz. von WEIGAND, Bulg. Gr. (Arch. für slav. Phil. XXXI), s. 607.

² Учебн. болг. яз., s. 5.

³ Näheres hierüber siehe BROCH, Slav. Phon., s. 187 ff.

⁴ Vgl. hierüber meine abhandlung Beiträge zur serb. phon. (Le Monde oriental XII), s. 31 f. und 70.

⁵ Ebenda, s. 35 f. und 70 f.

stärker ausgeprägt. Volle stimmlosigkeit dürfte in dieser sprache sehr gewöhnlich sein. Auch zwischen stimmlosen konsonanten wird unbetonter vokal meistens stimmlos. Der dieser arbeit beigefügte text bietet viele beispiele für diese erscheinung.

Was stimmassimilation betrifft, so weist das bulgarische ungefähr dieselben eigentümlichkeiten auf wie das russische. Wenn zwei verschluss- oder engenlaute neben einander zu stehen kommen, nimmt der erste die stimmhaftigkeit des folgenden an: сърбски *srǫpskǫ*, отъ дома *od-domá*. Das verhältnis zwischen konsonant und folgendem sonorlaut ist weniger klar. Im allgemeinen wahrt wohl jeder der beiden läute seinen charakter als stimmhaft oder stimmlos. Doch scheint ein gewisses schwanken zu herrschen. So hörte ich in dem ausdruck въ лицето ein stimmhaftes *v* von normalem typus; влезте schien dagegen oft *ǫléste* oder *fláste* ausgesprochen zu werden. Die verwirrten verhältnisse, die auf diesem gebiete die von ROZWADOWSKI behandelte aussprache kennzeichnen,¹ machten sich indessen in der sprache meines gewährsmannes nicht bemerkbar.

Ein auf stimmlosen konsonant folgendes в wird nicht nur vollständig stimmlos, sondern geht auch oft in reines *f* über. Der unterschied zwischen свой, твой im bulgarischen und im russischen war auffallend; die aussprache von свободно scheint mir am besten durch die transskription *sfobódno* wiedergegeben zu werden.

Die stimmlosen verschlusslaute sind als unaspiriert zu betrachten. Im serbischen wird indessen ein vokal nach verschlusslaut durch einen stimmlosen teil eingeleitet.² Dasselbe ist wohl auch im bulgarischen der fall, und es dürfte fraglich erscheinen, ob nicht der stimmlose anfangsteil in dieser sprache grösser ist als im serbischen.

Eigenartige artikulationen, hervorgerufen durch konsonantenverbindungen, habe ich in der aussprache meines gewährsmannes nicht beobachtet. Vor л hatten *d*, *t* normale laterale explosion. Verschlusslaute wurden faukal gebildet, wenn nasal folgte. Wenn zwei verschlusslaute zusammentrafen, wurde jeder derselben mit seiner besonderen explosion ausgesprochen,

¹ Vgl. Przycz. do fon. bułg., s. 64.

² Vgl. Beitr. zur serb. phon., s. 33 f. und 36 f.

und zwar, soweit ich finden konnte, auch in wörtern wie *китки*, *кротки*. Ein übergang $j > \gamma$ in derartigen fällen fand sich nicht.¹

In schweren konsonantenverbindungen verstummen gewisse laute oder neigen zur verstummung. So schien mir z. b. in *честно* das *т* eine schwankende stellung einzunehmen: *ʃséstno*. Ausdrücke wie *тозчасъ*, *безъ жена* wurden gewöhnlich ohne *s* bzw. *z* ausgesprochen. Das wort *нощъ* hörte ich gewöhnlich *nos* aussprechen. In *хубость* war meiner beobachtung nach das *т* stets stumm: *xúbos*, ebenso das *в* in *всички* *síʃʃi*, *всѣкой* *s'ákõj* usw. In wörtern wie *хлѣбъ*, *хвала* wurde das *х* schwach artikuliert: *xl'ap*, *xfátv*.

Unbetonte vokale nach stimmlosem laut hatten auslautend einen äusserst reduzierten lautwert: *главата* *glɔvátʃ*.

Bezüglich quantität und akzent will ich mich kurz fassen. Teils haben diesen kapiteln der bulgarischen phonetik BROCH und ROZWADOWSKI eingehende untersuchungen gewidmet, deren ergebnisse im grossen und ganzen mit einander wie auch mit meinen beobachtungen übereinstimmen, teils hoffe ich künftighin gelegenheit zu erhalten, diese fragen auf experimentellem wege zu behandeln.

Ich begnüge mich damit, betreffs der quantität auf die ohrenfällige kürze hinzuweisen, die den betonten vokal auszeichnet, eine eigenheit, in der sich das bulgarische dem polnischen an die seite stellt. Der betonte vokal dürfte, was die länge betrifft, sich nicht nennenswert von unbetonten vokalen unterscheiden. Es liesse sich fragen, ob nicht unbetonter auslautender vokal oft eine grössere länge als betonter vokal aufweist. Besonders scheint dies oft der fall bei verbalendungen zu sein.

Die satzintonation scheint mir genau der von BROCH gegebenen beschreibung zu entsprechen. Der eigentümliche fragetone mit durch hohe tonlage bezeichnetem hauptwort, im übrigen aber fallendem tonverlauf prägte sich ins ohr ein. Nicht ohne interesse ist es, dass das von der jüdischen bevölkerung gesprochene spanische durch einen ähnlichen fragetone charakterisiert wurde, wodurch es sich in frappanter weise von der nor-

¹ Vgl. BROCH, Slav. Phon., s. 104 und 201.

malen spanischen aussprache unterschied. In seiner sozusagen schroffen satzintonation ähnelt übrigens das bulgarische ziemlich stark dieser letzteren sprache, weit mehr als dem lebhaft modulierenden russischen.

Als abschluss dieser arbeit füge ich die transskription eines kleineren textes bei. Aus praktischen gründen ist derselbe WEIGAND's allgemein benutzter grammatik entnommen worden, in der er sich auf s. 135 ff. findet. Starker satzton wird durch " angedeutet.

tsár trojǎn.

tsár trojǎm — *but* mnógo lǐjsin tsár, vta sámø kósi ošǐ imot. za dǎ se ne vídi grózim — *pret* xórvǔ, toǐ s'ákogn skrivot ošǐti-sǐ pot kǔtpǎkv, da gǐ ne gládo níkǒǐ. dokogátø tsár'at kǔt ošǐti-sǐ, tr'ábovto, dǎ xódi nebrǐjsin i nestrǐzin. no kǔtø obrásat v-mnógo dǐtgi i neprilǐjsni kǔšǐ, novmislit dǎ ǐavǐ ošǐti-sǐ bǔrám no edím — *berbǎr*. i tová stórit.¹ *tsar trojǎn* — *vǐhnot* edím — *berbár* i mo kǎzvǔ: „as te povǐkox dǎ me obrǐsnǐs i ostrǐzǐs, a predǐ dǎ novprǎvǐs tová, ŝte ti ǐav'á edná tǎǐno, kǔátø áko kǎzǐs ǐǎkomo tǔsǐsǐs ŝte ti vǐzámno gǔvǎtǔ.“ *pret tsárskǔto zǎpovǐt* ne móže dǎ se prǎvi drúgo, osvǎn dǎ mo se ǐspǐtnǐ vǔl'atǔ; zǔtová *berbǎrit* se obeštǎt tsár'u; jŝe ǐámno dǎ kǎže tǎǐnǔto no níkoǐǔ žǐvo doŝá. slet — *tová tsar trojǎn* snǐt kǔtpǎkv-sǐ i rǎkǎt no *berbǎrv*: „átø, as sam tsár trojǎn. bók mǐ e dát gol'ǎmo xǔbos, a sámø ednǔ á, kǔátø me zǔgroz'ǎvo — tová sǔ tázi kǔzi ošǐ; zǔtovǎ ti ŝte me brǐsnǐs s'ákogns i ti kǎzvum níkomo dǎ ne kǎzǐs, jŝe ŝti zǔgǔbǐs žǐvǔtǔ-sǐ.“

dǐtgo vráme *berbǎrat* brǐsnǔt *tsár trojǎno* i níkomo ne kǎzvǔ, jŝe tsár'at imǔ kǔzi ošǐ. náǐ-posle domǐjsǐátø-mo no doŝátǔ, pǔzetǎt komǔ-gode dǎ kǎže, ta dǎ mo pǔolǎkne mátkø no sǔrtsǎtø. edín dán ǐzl'ázǎt no rasxǔtkǔ dolǐjsǐ od gradǎ. i tǎm novŝǎt edín ǐzǔstǎvǐm — *bonǎr*; pǔglǎdnǔt v-bonǎrv dǎ vídi ŝto imǔ, vta drúgo níŝto ne sǐ vǐzǔvto, a sámø oǔvbonósǐno vedá, ta novmislit dǎ kǎže onová, kǔátø mo pǔr'jŝǎt tsár'at dǎ dǔrŝǐ tǎǐno, jŝe dǎ mo pǔolǎkne mátkø no doŝátǔ. novǎt se novd bonǎrv i trí pǔti vǐhnot: „tsár trojǎn imǔ kǔzi ošǐ.“ pǔdǐr tová se vǔrǔnǔt v-gradǎ.

posle ǐǎkotkø godǐni mínǔli pǔkrǎǐ sǐŝtiǔ bonǎr ħǐrvǔǐǐ i rǔstǔvǎrǐli dǔ nego dǎ pǔtǔdnǔvǔt, posnǎli kǔnǎti-sǐ dǎ pǔsǎt, a te sǐ lǐǐgnǔli pot lǐstǎtǔtø dǔrvó dǔ bonǎrv. kǔtø pǔglǎdnǔli novǓore, ŝtǔ dǎ vǐd'ǎt? no s'ákǔǐ lǐst no dǔrvǔtø bilǐ novpǐsnǐ dǔmǔtǐ: tsár trojǎn imǔ kǔzi ošǐ. rǐpnǎli i sǐ otkǔsnǔli pǔ ǐǎkolko lǐstǎ i sǐ zǔmǐnǔli. posle ǐǎkotkø vráme rǔsǐjsǔtø-sǐ pǔ

¹ Г. Д. zog gewöhnlich die für das präsens geltende betonung vor.

Царь Троянъ.

Царь Троянъ билъ много личенъ царь, ала само кози уши ималъ. За да се не види грозенъ прѣдъ хората, той всѣкога скривалъ ушитѣ си подъ калпака, да ги не гледа никой. Докогато царятъ крилъ ушитѣ си, трѣбвало да ходи небриченъ и нестриженъ. Но като обрасълъ въ много дълги и неприлични коси, намислилъ да яви ушитѣ си ба-ремъ на единъ берберъ. И това сторилъ. Царь Троянъ викналъ единъ берберъ и му казалъ: „Азъ те повикахъ да ме обрѣснешъ и острижешъ, а прѣди да направишъ това, ще ти явя една тайна, която ако кажешъ нѣкому, тозчасъ ще ти взема главата.“ Прѣдъ царската заповѣдь не може да се прави друго, освѣнъ да му се изпълни волята; затова берберътъ се обѣщалъ царю, че нѣма да каже тайната на никоя жива душа. Слѣдъ това царь Троянъ снелъ калпака си и рекълъ на бербера: „Ето, азъ съмъ царь Троянъ. Богъ ми е далъ голѣма хубостъ, а само едно е, което ме загрозява — това съ тѣзи кози уши; затова ти ще ме брѣснешъ всѣкогажъ и ти казвамъ никому да не кажешъ, че ще загубишъ живота си.“

Дълго врѣме берберътъ брѣсналъ царь Трояна и никому не казалъ, че царятъ има кози уши. Най-послѣ домъчняло му на душата, пожелалъ кому-годѣ да каже, та да му поолекне малко на сърцето. Единъ день излѣзълъ на разходка далечъ отъ града, и тамъ нашелъ единъ изоставенъ бунаръ; погледналъ въ бунара да види що има, ала друго нищо не се виждало, а само ожабоносена вода, та намислилъ да каже онова, което му поржчалъ царятъ да държи тайна, че да му поолекне малко на душата. Навелъ се надъ бунара и три пѣти викналъ: „Царь Троянъ има кози уши!“ Подиръ това се върналъ въ града.

Послѣ нѣколко години минали покрай сѣщия бунаръ кираджии и разтоварили до него да пладнуватъ, пуснали конетѣ си да пасатъ, а тѣ си легнали подъ листатото дърво до бунара. Като погледнали нагорѣ, що да видятъ? На всѣкой листъ на дървото били написани думитѣ: „Царь Троянъ има кози уши.“ Рипнали и си откъснали по нѣколко листа и си заминали. Послѣ нѣколко врѣме разчуло

ts'át s'v'át, jse tsar troj'án imot kózi oší. toj povíkat berbáro i go popítat: zšto s' kázat t'j'ntě? ná sam, jsest'it' tsár'ó, n'komo kázat. vmi odá znáje ts'áljat s'v'át, jse ás imum ot kóz' oší? il' ste m' kázis ist'ntě, il' segá ste ti vzám' g'ovátě.

berbárat m'islit, m'islit i edvám se sátit zo bonáro, po rákat no tsar troj'áno: „tsár'ó, pred - b'ogu i pret tsár'ó n'šte ne si kríe! d'otgo vráme as n'komo ne kázox t'j'ntě, ako i mnógo do zet'aj do kázox borám no ednogó, za do m' poolákne na s'rtsátě. edín dán izl'ázox no rus'otko dol'j's od - gradá, i pre edím - p'it nojdóx edím - bonár, to se nov'ádox do víd'á, štó imo v'štre. f-s'šstoto vráme m' dojdá no omá do izv'ikm tr'í p'at v-bonáro: tsar troj'án imo kózi oší; i tova stór'aj, sámó i sámó da m' poolákne no došátě, jsest'it' tsár'ó, v dr'ugomo n'komo ne sam kázat.“

tsár'at pozetát do oznáje, dolí berbárat govóri ist'no. edín dán podbrát berbáro, da mo pokáže bonáro. predi do stígnut no m'ástótě, tsár'at popítat berbáro, dolí e imoto yákoj znák pri bonáro. t'oj mo odgovórit, jse n'k'okav - znak ne e imoto. kotó stígnut pri s'šstio ktád'ints, štó do víd'at? pri ostátn no ktád'intsu bitó izrázto edno h'j'sstoto d'rvó, no kóto no s'j'sh' listá bitó napísano: tsár troj'án imo kózi oší. togáro tsár'at rákat: „štó e od - b'ogu dááno, ne tr'ábo do s' kríe.“ i otogáro ne si skrívut kózte oší.

се по цѣлъ свѣтъ, че царь Троянъ ималъ кози уши. Той по-викалъ бербера и го попиталъ: „Защо си казалъ тайната?“ „Не съмъ, честити царю, никому казалъ.“ „Ами отдѣ знае цѣлиятъ свѣтъ, че азъ имамъ отъ коза уши? Или ще ми кажешъ истината, или сега ще ти взема главата.“

Берберътъ мислилъ, мислилъ и едвамъ се сѣтилъ за бунара, па рекълъ на царь Трояна: „Царю, прѣдъ Бога и прѣдъ царя нищо не се крие! Дълго врѣме азъ никому не казахъ тайната, ако и много да желяехъ да кажа баремъ на едного, за да ми поолекне на сърцето. Единъ день излѣзохъ на разходка далечъ отъ града, и при единъ пътъ наидохъ единъ бунаръ, та се наведохъ да видя, що има вътрѣ. Въ същото врѣме ми дойде на ума да извикамъ три пъти въ бунара: царь Троянъ има кози уши; и това сторихъ, само и само да ми поолекне на душата, честити царю, а другому никому не съмъ казалъ.“

Царятъ пожелалъ да узнае, дали берберътъ говори истина. Единъ день подбралъ бербера, да му покаже бунара. Прѣди да стигнатъ на мѣстото, царятъ попиталъ бербера, дали е имало нѣкой знакъ при бунара. Той му отгори, че никакъвъ знакъ не е имало. Като стигнали при същия кладенецъ, що да видятъ? При устата на кладенеца било израсло едно кичесто дърво, на което на всички листа било написано: „Царь Троянъ има кози уши.“ Тогава царятъ рекълъ: „Що е отъ Бога дадено, не трѣбва да се крие.“ И оттогава не си скривалъ козитѣ уши.

NÅGRA ANTECKNINGAR

OM ORDET

GRIPHUMMER

AV

ÅKE W:SON MUNTHE

'Griphummer' angives av Dalin (1850) vara en 'skämtsamt benämning på polis-, slottskansli- och exekutionsbetjänter'. Senare lexikografer, som upptaga ordet, angiva samma betydelser — Schulthess, Sv.-fr. ordbok, har även den allmännare betydelsen 'escogriffe', en som hugger vad han kommer över. W. Uhrström upptar ordet i Stockholmska (1911) i betydelsen 'exekutionsbetjänt' med tillägget 'föråldrat' och ger ett citat från Hodell. Det upptages också av A. Thesleff, Stockholms förbrytarspråk och lägre slang (1912), men i betydelsen 'detektiv' och utan att betecknas såsom föråldrat.

Ordet torde emellertid näppeligen kunna klassificeras varken såsom stockholmska eller såsom förbrytarslang. Man torde i stället kunna karaktärisera det såsom ett allmänt och väl väsentligen litterärt skämtord, som dock förmodligen aldrig varit synnerligen mycket använt. Icke heller torde det kunna sägas, att ordet nu är alldeles föråldrat; det lever nog fortfarande kvar både i det allmänna 'lexikaliska medvetandet' och i litteraturen, om ock med något tynande liv — kanske just nu på väg att dö ut. För många av de ganska talrika individer, jag interPELLERAT om ordet,¹ har dock den utan tvivel ursprungliga betydelsen av polis o. s. v. icke varit aktuell, utan de ha uppfattat ordet såsom betydande 'en som hugger för sig, roffar åt åt sig'. Denna senare betydelse, som också föreligger i Schulthess översättning 'escogriffe', har jag dock icke påträffat i litteraturen, utom kanske i det nedan anförda citatet från Uddgren.

Av de litteraturbelägg, jag antecknat, må följande anföras: G. Jansson, Gamla gästgärd, 1902, p. 43: 'Dom ledde in fyra grip-

¹ Blott för mycket få av de äldre bland dessa var ordet alldeles obekant. Av ett par klasser skolungdom (16—20-åringar), som jag också interPELLERAT om ordet, var det emellertid blott en, som kändes vid det, och han uppgav sig ha träffat på det i 'detektivromaner'.

humrar' (= poliser); G. Uddgren (Sancho Panza) i St. D. ¹¹/₂ 1900, På nya konstnärsgillet's karnaval: 'En svartkonstnärlig professor i alnshög hatt ~ svävade bort med en hypnotiserad Trilby i sina långa griphummerarmar'; G. A. Lindholm, Prinsen af Lappland, 1891, p. 115: 'Kör tills vi kommit utom synhåll för de där griphumrarna' (= poliser); J. Sundblad, Skärgårdslif i vester, p. 293: 'Skål för den och alla dumma griphumrar' (= tullsnokar); J. A. Kiellman-Göranson, Vesterlånggatans engel, 1850, p. 18: 'Jag blef utstruken ur regementet och förföljdes ~ af de förbannade griphumrarna för en galgsedel' (= slottskanslibetjänter); A. Blanche, En skådespelares anteckningar⁴, p. 27: 'Låt mig gömma mig här någonstans, till dess griphumrarna aflägsnat sig' (= exekutionsbetjänter); W. v. Braun, Berättelser och utkast, 1847, p. 197: 'För att springa mitt i flabben på griphummern' (= länsmannen); och slutligen C. F. Dahlgren, Grossörskan Vierdrumpels resa, Saml. arb. 5, p. 172: 'Griphumrarna kommo jämte en smed' (= poliser). Detta citat från Dahlgren är det äldsta jag f. n. kan anföra, och förmodligen är icke heller ordet griphummer i svenskan stort äldre än början av 1800-talet. Det finns icke registrerat i Westes annars ganska ordrika svensk-franska ordbok (1807).

Men Weste har i stället det numera, så vitt jag vet, fullständigt utdöda ordet gripomenes: 'Gripomenes, s. m. pl. indecl. Grippeurs. Gripiminis'. Detta ord uppträder i själva verket, i något växlande former, särskilt under de par sista tredjedelarna av 1700-talet icke så sällan i svenskt språk ungefär i samma betydelse som det senare griphummer. Ordets jämförelsevis allmänna användning under 1700-talet torde nog till stor del bero på, att det förekommer i ett par av de hos oss under denna tid flitigast spelade och väl även lästa Holbergska komedierna, nämligen Jeppe på berget och Don Ranudo de Colibrados. Ännu in på 1800-talet går det igen i svenska Jeppe-upplagor. Så i en upplaga, Upsala 1818 (V,₄): 'En hop griphominesser' och i en annan, Göteborg 1830: 'griphuminoser' (så ock dels i en uppl. Göteborg 1807, dels i en uppl. Västerås 1770). I en upplaga, Gefle 1796, skrives 'griphominusser', vilken form också är den äldsta svenska upplagans, Upsala 1735. En upplaga, Lund 1833, har 'griphominuser', vilken kommer närmast formen i Holbergs original av Jeppe: 'Gripomenuser'. Vidare förekommer i en svensk översättning av Don

Ranudo, kallad Fattigdom och högfärd, Wästerås 1780 (IV,₃): 'Raggen tage wid Er, I grip-homines', där 'homines' är tryckt med antikva i den annars med fraktur tryckta texten. I en äldre sv. översättning av samma stycke, Lund 1745, heter det här likaledes: 'Jag ger Er fan, edra Griphomines' och strax efter i samma replik: 'I skolen få en olycka, edra Griphomines'. Holbergs original har på båda ställena 'Gripomenes', i vilken form det också förekommer i hans Melampe (III,₄) och Hexerie eller Blind Allarm (II,₄), av vilka stycken jag ej sett några sv. översättningar.

Men det är nu ingalunda blott i översättningar av Holbergsska komedier, som detta ord uppträder i svenskt språk. I O. Agrells Bref om Marocko I, 1796, p. 235 heter det: 'Uti hvarje Stad tillsätter Kaiden en Styresman ~, som tillika är en slags Police-Mästare och Stads-Major, och den förste bland Grip-homines. Han arresterar och plundrar den Kaiden behagar finna brottslig'; i Nya Löjeliga Tidningar eller Allehanda för i Natt 1783, p. 124, uppträder en 'Sicter Gripomenes'; i Hallmans Skeppar Rolf 1778, Samlade Skr. p. 183, heter det:

'Till qvinfolks hjelp din Knif i blixten blottas
Att med Griphominuser brottas';

i tidningen Posten 1768—9, p. 165, talas om 'alla Stockholms Pro Centare och Griphomines' och i Stagnells Baron Sjelfklok 1753, p. 30, förekommer: 'Ser du inte hvad jag har, fast jag för en hop Griphominussar inte tör låta dubskon synas nedanför råcken'. Och även från senare hälften av 1600-talet, så lunda långt före allt Holbergskt inflytande, har jag ett par svenska belägg. I Christian Weises 'The Tre Yppersta Ertz-Narrar', Stockholm s. a. (men enl. anteckning av Klemming på ett ex. i K. B. från 1697), förekommer p. 375: 'I thet kummo the Griphomines' (originalet, en uppl. 1673, p. 362, har 'Häscher', och en senare svensk översättning 1769, p. 268, 'Fängslarena'). Slutligen säger Rudbeck i Atland I, p. 408, vid härledningen av djurnamnet 'grip' från sv. gripa, bl. a.: 'Vossius hafwer så wida kommit ~ att han säger detta ordet Gripa måtte wara ett Skytheskt eller Swenskt ord: ja det brukas än i dag. Derföre man ock kallar på skiämptwijs Profossor, Grip-homines' (i den lat. översättningen: 'Annon enim per jocum Lictores ad comprehendendos facinorosos emitti solitos, Griphomines vulgus nost-

rum appellat?') Såväl i Narrboken som i Atlantikan är naturligtvis 'homines' tryckt med antikva. Detta Rudbeckska är nu det äldsta svenska belägg av ordet i fråga som jag funnit — och tillika över huvud det äldsta jag känner till.

Av de anförda citaten framgår, att vi i svenskan av detta ord haft tre formtyper, dels en litterärt korrekt makaronisk sammansättning med lat. homines, vilken alltid uppträder i plural användning: grip-homines, griphomines (från Rudbeck 1679 till Agrell 1796), dels en populär eller åtminstone kvasipopulär form med svensk pluraländelse (dock icke påträffad i singular form) och bevarande den förstnämnda formens -h-: griphominusser, griphominuser, griphominussar, griphuminosser, griphominesser (från Jeppe 1735 till Jeppe 1833), och dels slutligen en slags mellanform utan -h-, liksom den första av mera litterärt tycke: gripomenes (som det tycks mer sällsynt, av mig belagd blott i Löjeliga Tidningar 1783, men den enda form som registreras av Weste 1807); även denna form har enligt Weste blott plural användning, men 'Sicter Gripomenes' från 1783 är dock singularis.

I danskan, d. v. s. hos Holberg, har jag nu av det äldre ordet funnit de två senare av de ovan anförda tre svenska typerna, varvid dock bör erinras, att den populära formen med pluraländelse aldrig visar något -h- hos Holberg, som också alldeles saknar den makaroniska sammansättningen med 'homines'. F. ö. synes ordet i danskan ej vara stort äldre än Holberg, då det ej återfinnes i Kalkars ordbok över äldre danskt språk (till 1700). Vårt nyare 'griphummer' synes icke heller finnas i da., där i stället det gamla ordet fortfarande lever kvar om ock med försvagat liv. Prof. Kr. Nyrop har härom i brev välvilligt meddelat mig följande: 'Ordet gripóminus (flert. gripóminuser) kendes endnu i vore dage, men er ikke meget brugt; dets betydning er heller ikke meget klar, man kan vel sige at det anvendes som halvt hånende, halvt gemytlig betegnelse for et menneske, hvis ydre frembyder noget karikaturagtigt og hæsligt; der er vel dem som vil bruge det = grimrian. For den almindelige bevisthed eksisterer ikke mere den oprindelige betydning: retsbetjent, politibetjent. Så vidt jeg ved er J. L. Heiberg den sidste forf., der bruger ordet i denne betydning [Nina, 1822]. Även i norskan lever 'gripominus' kvar i ungefär samma betydelse som i da.

V. Kristiansen, Ordbog over Gadesproget², 1908 (också i

1:sta uppl. 1866) har: 'Gripominus, gripomenus, egl. Retsbetjent, nu alm. med fordunklet Bet. enten. om en Person eller Ting, man er bange for, eller om en løjerlig, sær (og grim) gammel Mand'. Han hänvisar f. ö. till lt. Griephummers, Griephomines hos Schütze ('Egl. en makaronisk dannelsen: Grip-homines') och fr. Gripimini hos Le Roux. Här återfinnas sålunda både det hos oss förekommande gamla 'griphomines' och vårt nyare 'griphummer', båda, som det synes, obefintliga i danskan. Vidare påpekas tillvaron av ett gammalt franskt ord, som möjligen kunde höra samman med de ifrågavarande.

Falk och Torp uppta i sin Etym. Ordbog over det norske och danske Sprog 'Gripomenus' och uppge, att det är lånat från lt. 'grîphomines' samt att detta är 'et spottenavn paa rets-betjente og stodderkonge, tildels ogsaa paa jordemødre, egentl. »menneskefangere». Det halvlatinske ord er igjen en spøgfuld omændring af grîphummers, hummere med lange gribeklør, som i Hamburg er spottenavn for de samme personer' — detta tydligen i enlighet med Berghaus och den av Kristiansen citerade äldre Schütze.

Berghaus, Sprachschatz der Sassen, 1880, har 'Griiphummers, s. pl. In Hamburg Benennung der Bettelvögte, diejenigen Polizeibeamten, welche das Strassen-Bettelvolk aufzugreifen und zur Haft zu bringen haben. Scherzweise nennt man sie auch, namentlich in Bremen, Stadt und Land, Griiphomines: Menschenfänger; der richtige Name aber ist der angegebene, weil der Hummer, ein Lieblingskost der Hamburger beim Frühstückstisch, mit seinen grossen Scheeren scharf fasst und greift. It. Die Hebeammen (Bremen).'

Detta skrevs 1880, och man kunde då tro, att såväl 'Griiphummers' som 'Griiphomines' ännu borde kunna spåras i Hamburg och Bremen. Så är dock icke fallet. Herr Hans Kinau, en grundlig kännare av det hamburgska folkspråket och under pseudonymen Gorch Fock även författare på detsamma,¹ som jag 1912 interPELLERADE om ordet, svarade mig bl. a. '... ich habe mich aber erst überall umgehört und erkundigt. Das Ergebnis ist: dass es ein Wort Griephummer heute in Hamburg nicht mehr gibt. Ich kannte es auch nicht. Im Volksmunde ist es auf keinen Fall noch lebendig, weder hier noch an der Niederelbe, schon seit wenigstens 50 Jahren nicht mehr. Kein

¹ † 1916 om bord på 'Wiesbaden' i sjöslaget i Skagerak.

Mensch versteht hier unter Griephummer den Polizisten oder Rechtsdiener: der Spitznahme der hamb. Schutzleute ist »Uhl« (Eule, von den frühern Nachtwächtern). Unsre Fischer kennen nur Hummer, keine Griephummer . . . 'Lika obefintligt synes numera Griphomines, som ju skulle vara den speciellt bremiska formen, vara i Bremen. Professor H. Seedorf, bibliotekarie vid Stadsbiblioteket där, har i brev (1912) härom välvilligt meddelat mig bl. a. följande: 'Griphomines ist heute hier ganz unbekannt. Ich kann es auch nicht aus der älteren bremischen Literatur bezeugen. In handschriftlichen bremischen Wörterbüchern des 18. Jh. ~ suche ich es auch vergebens. Dass es hier oder in Hamburg aufgekommen ist, glaube ich nicht. Ich möchte das sogar für den Fall ablehnen, dass es aus griephummers umgebildet wäre . . .'

Berghaus har förmodligen utan vidare hämtat sina uppgifter om orden ur följande 80—125 år äldre källor.

Schütze, Holsteinisches Idiotikon, 1800—06, har sålunda: 'Griephummers, Hamb. die Bettelvögte, welche bestellt sind Gasserbettler zu greifen und in Gewahrsam zu bringen. Man nennt sie auch Griphomines: Menschengreifer. Jenes Wort ist aber nicht wie Richey meint, aus Homo, Mensch, sondern von Hummer, dem grossen Krebs (gammarus) gebildet, eine Hamburgische Lieblingskost, der mit seinen Scheeren scharf fasst und greift, folglich ist jener Pöbelschimpf so viel als: ihr greifende Hummer!'

Formen Griep-homines, men icke Griephummers, förekommer vidare i Brem. Niederd. Wb. 1767: 'Ein Aftername der Gerichtsdiener und Bettelvögte. It. der Hebammen.'¹

Den av Schütze citerade Richey slutligen har i sitt Idioticon Hamburgense, 1755, s. v. grypen: 'Gryphummers, ein Aftername (soll Griphomines heissen), womit der alberne Pöbel in Hamburg diejenigen Leute beleget, welche bestellt sind, die Gassen-Bettler zu greiffen'. I en föregående uppl. av 1743 finns ej ordet.

Schütze och Berghaus liksom Falk och Torp anse således, att formen 'griphummers' är den ursprungliga och att 'griphomines' (gripomenes, gripominus, gripomenus) är en senare skämtsam ombildning av detta ord. Den älsta lexikografiska

¹ Jfr härtill att Feilberg i sin Ordbog anför ett jutskt 'gribsmutter' = barnmorska (skämts.).

auktoriteten Richey åter håller före, att 'griphummers' är sekundärt. För min del är jag böjd att tro, att Richey har rätt.

Till att börja med är, som ovan nämnts, 'grip-homines' belagt redan på 1670-talet i svenskan, under det lt. 'griphummers' anföres först 1755, och att detta sv. 'grip-homines' närmast kommit från Tyskland är nog högst antagligt. I själva verket har jag påträffat ordet i högtyskt språk tio år innan det anföres av Richey. I den äldsta ty. översättningen av Holbergs Don Ranudo (Breslau u. Berlin 1745) lyder nämligen det förut citerade stället: 'Hohl euch der Henker ihr Grip-Homines so viel eurer sind' (på det andra stället i samma replik, där Holberg bar 'Gripomenes', har denna översättning 'Häscher', och de äldsta ty. översättningarna av övriga Holbergska stycken, där ordet förekommer och som jag sett, ha också helt andra ord).

Vidare skulle det onekligen vara besynnerligt, om en så pass svårbegriplig och till kompositionsformen egentligen väl ganska otysk bastardbildning som 'grip-homines' (d. v. s. gripho'mines) skulle framgått ur det till formen vanliga, etymologiskt lättbegripliga och i avseende på betydelsen onekligen ganska tilltalande 'griphummers' (d. v. s. gri'phummers, jfr t. ex. grei'fklaue) och kunnat vinna någon vidare spridning. Motsatsen förefaller däremot helt naturlig: att det konstiga 'grip-homines', som kanske sett dagen i något makaroniskt opus, förtyskades till ett 'griphummers', det vore i själva verket blott vad man kunde vänta. Ett ytterligare stöd för denna uppfattning är den rätt påfallande omständigheten, att det ty. 'griphummers' av ordböckerna alltid anföres i denna pluralform på -s, vilken kan få en plausibel förklaring av -s i 'grip-homines', under det man annars har svårt att inse, varför icke också singularen skulle kunna användas.

Jag tror sålunda, att 'grip-homines' är den primära formen. Emellertid är det kanske icke alldeles omöjligt, att det lt. och som det uppges speciellt hamburgska ordet 'griphummers' närmast utgår, icke från det ursprungliga 'grip-homines' utan från de väl sannolikt av 'grip-homines' förvanskade Holbergska formerna 'gripomenes', 'gripomenuser', då nämligen Holbergs komedier tidigt och flitigt spelades i det då med Danmark i så livlig beröring stående Hamburg. Men vare sig man nu i Hamburg utgått från ett tidigare dit inkommet makaroniskt

'grip-homines' eller från de i själva verket ännu svårbegripligare Holbergska formerna, vore det som sagt blott naturligt, att den i dylika fall alltid påpassliga folketymologien omstuvat dessa dunkla ord till det talande 'griphummers'. Associationen med den gripande och icke släppande hummern ligger onekligen nära till hands — Conan Doyle använder i historien *The Red-headed League* (*The Adventures of Sherlock Holmes*) en motsvarande bild just om en polisbetjänt: 'He is as brave as a bulldog and as tenacious as a lobster'.

Hur det nu än må förhålla sig med det lt. 'griphummers', lär det väl ej vara tvivel underkastat, att det är från detta ord, som vårt sv. 'griphummer' närmast förskriver sig, vilket emellertid, som sagt, synes ha kommit in i svenskan först omkring 1800 samtidigt med att de gamla 'grip-homines', 'griphominusser' etc. dogo ut, säkerligen just utättna av det betydligt mer tilltalande 'griphummer'.

Det synes alltså vara så, att det makaroniska 'grip-homines' ganska tidigt (åtminstone redan på 1670-talet) och sannolikt närmast från tyskan upptagits i svenskan och där levat kvar till slutet av 1700-talet. Möjligen har också detta ty. 'grip-homines' upptagits i danskan, ehuru jag ej funnit dess tillvaro där belagd, men där har det i så fall mycket snart kommit ur bruk i sin korrekta form och ersatts av det förvanskade 'gripomenes' och det i viss mån fördanskade 'gripomenuser', vilka former i sin ordning från Holbergs komedier inlånades i svenskan, där de, delvis något varierande, vid sidan av det ursprungliga 'grip-homines', och i viss mån påverkade av detta (-h- och framför allt formen 'griphominesser'), liksom detta fortlevde till omkr. 1800, i övers. av Holberg t. o. m. ännu längre.

Bland de sv. varianterna av de från danskan lånade formerna förefaller den i flera Jeppeupplagor förekommande formen 'griphuminosser' något egendomlig. Den torde emellertid helt enkelt vara att betrakta såsom ett skriv- eller tryckfel i den äldsta upplaga, där den förekommer (så vitt jag vet, Wästerås 1770), från vilken den sedan utan vidare upptagits i andra avtryck.

Ehuru jag nu, som sagt, anser sannolikast, att det ty. 'grip-homines' är ursprungligare än de da. 'gripomenes, gripomenuser' eller att dessa senare äro förvanskningar av det förra, är det dock naturligtvis icke alldeles otänkbart, att de da. for-

inerna möjligen kunde vara primära i förhållande till 'grip-homines', d. v. s. att detta senare kunde vara en lärt skämtsam ombildning av de förra, som då å sin sida skulle vara att härleda från något annat ord, kanske sammanhängande med det ovan anförda 'gripimini'. Det är naturligtvis heller icke alldeles avgjort, att typen 'gripomenes' uppstått på dansk botten, ehuru jag ej spårat den på andra håll.

I varje fall tror jag, att formen 'grip-homines' är av tyskt ursprung och då den nu uppträder i sv. redan på 1670-t., torde dess uppkomst vara att förlägga åtminstone till omkr. mitten av 1600-t. Att ordet bildats på lågtysk botten göres sannolikt av formen 'grip-' (lt. gripen). Att det är ett reflekterat, lärt ord är påtagligt, och det ger också ett oförtydbart intryck av att vara ett skämtsamt ord, såsom ju också Rudbeck direkt anger. En plausibel miljö för tillkomsten av ett dylikt ord vore nog studentkretsen — dock finns intet spår av någon sådan bildning i Kluges Deutsche Studentensprache.

Emellertid är det föga troligt, att ett så pass underligt ord skulle ha bildats alldeles på fri hand utan något slags mönster. I själva verket finns ett tyskt ord, som kanske är gammalt, vilket erbjuder en viss snarlikhet med 'grip-homines'. Sanders anför i sin Wb. s. v. Greif ur Voss' Shakespearöversättning: 'Pass ihm auf, wie ein Greif-den-Kerl (jfr ib. ur Prutz: 'Ein Steuereintreiber, ein Greifzu und Haltefest'). Voss var lågtysk, från Mecklenburg. I sitt ovan anförda brev meddelar mig prof. Seedorf, att 'Griepenkerl' ännu förekommer såsom proprium t. ex. i Göttingen och att han erinrar sig, att M. Heyne, dock utan att anförä äldre belägg, förklarade det såsom ett gammalt 'Häschernamen'. Grimm, Gram. 2,961, anför ett 'rührenschalk' från 1575, vilket kunde vara en parallell. Men ett makaroniserat 'greif-den-kerl' borde dock, tycker man, ha givit 'grip-hominem'. Emellertid synas inga säkra slutsatser kunna dragas av dessa få data — kanske t. o. m. 'grip-homines' kunde ligga till grund för 'greif-den-kerl'.

F. ö. är väl kompositionstypen både i 'grip-homines' och 'greif-den-kerl' (verb + ack. obj.) egentligen otysk och pekar åt romanskt håll, där den som bekant sedan gammalt fått stor användning. På romansk botten finnas i själva verket många sammansättningar av denna typ, som komma de båda tyska orden ganska nära. Så t. ex. fr. 'grippe-chair, happe-chair,

grippe-coquin, chasse-coquin, grippe-jésus', och prov. 'gripo-jésus, arrapo-paure, coucho-paure'¹ o. a. — härtill också eng. 'catch-poll' — alla betydande polis, gendarm o. d. Och det torde nog vara högst sannolikt, att vid bildandet av de tyska 'grip-homines' resp. 'greif-den-kerl' dessa romanska bildningar åtminstone spelat rollen av allmänna mönster.

Men särskilt på fransk botten finnas nu två ord, med vilka 'grip-homines gripomenes' visa en högst misstänkt snarlikhet, nämligen dels det förut anförda 'gripimini', som Weste ger såsom fransk översättning av det svenska 'gripomenes', och dels det äldst hos Rabelais belagda 'grippeminaud'. I sitt *Dictionnaire Comique* (Lion 1735) har Le Roux: 'Gripimini, sobriquet qu'on donne aux Greffiers & autres gens de justice, comme Procureurs, Avocats & Notaires, parce qu'ils possèdent mieux que personne l'art de gripper, c'est-à-dire, voler le peuple. [Cit.] Il jugea qu'il était assez vengé des sottises de ce gripimini. Quevedo 2 p.' I andra mig tillgängliga franska lexikon o. d. har jag förgäves spanat efter detta ord (det upptages ej ens i Sainéan, *L'Argot ancien*), varför det väl får anses för tämligen ovanligt. 'Grippeminaud' åter torde vara mera allmänt och bekant — bl. a. förekommer det hos Lafontaine, *Fab. VII*,¹⁶, såsom namn på den katten, som vässlan och kaninen valde till skiljedomare. Sachs-Villatte översätter 'grippe-minaud' rätt och slätt med 'Kater', vilket dock knappast torde vara fullt riktigt.

Likheten mellan 'grip-homines gripomenes' och dessa båda franska ord, som väl sannolikt å sin sida höra tillsammans, är nu onekligen så pass stor, att man ej kan undgå att tänka på möjligheten av ett sammanhang, en omstöpning av 'grippe-minaud' ('gripimini') till 'grip-homines' ('gripomenes'). Om nu det 'korrekt' makaroniska 'grip-homines' blev det första resultatet av denna omstöpning, bör den ha verkställts av en studerad eller åtminstone latinkunnig person och har kanske ägt

---

¹ I *Tresor du Felibrige* ger Mistral också ett 'gripo-ome' d. v. s. *ordagrunt* = 'grip-hominem' — men med betydelsen 'salsepareille'. Detta prov. ord torde nu blott vara en folketytologisk ombildning av en motsvarighet till det hos Godefroy registrerade gamla fr. 'gripaume, sorte de plante', vilket åter väl ej är annat än franska 'agripaume' (*Leonurus cardiaca*). Efter 'gripo-ome' har väl sedan det likaledes av Mistral anförda 'arrapo-ome' bildats.

rum vid översättning eller bearbetning av någon fransk text, där 'grippeminaud' resp. 'gripimini' förekom. F. ö. kan även härvid det ovan supponerade inflytandet av de anförda romaniska gendarmorden såsom ett allmänt mönster mycket väl tänkas ha gjort sig gällande. Emellertid kan jag icke heller i denna fråga f. n. komma längre än till lösa förmodanden.

Till slut ett par ord om 'grippeminaud'. Hur är det bildat? Vad betyder det egentligen? Ordet är, som sagt, först belagt från Rabelais — där det dock icke blott, som Godefroy, *Complément*, uppger, finns i V,11 ('nom donné par Rabelais à l'archiduc des Chats-fourrés') utan också på andra ställen — men det torde knappt ha bildats av R. Det förekom nämligen (enl. Sainéan, *Création métaphorique*, Zs., Beiheft I, 1905), som barnleksterm i Vervilles *Le Moyen de parvenir*, också från 1500-talet. Godefroy anför även ordet från Vauquelin († 1606) i bet. 'gens de justice' och från Oudin i bet. 'enganador, ladron', alltså bedragare, tjuv. Ordet upptages också i Mistrals *Tresor*: 'gripo-minaud (även 'grapo-minaud'), hypocrite'. Littré anser ordet vara en 'dérivation plaisante de gripper, sans doute avec minaud, minet, nom du chat'. Larousse förklarar det såsom bildat av 'grippe, voleur, et minand, chat'. Sainéan ger ej någon direkt förklaring av ordets bildning.

Föga troligt, ehuru väl icke omöjligt, synes mig nu vara, att, som Larousse föreslår, grippe- i 'grippeminaud' skulle vara ett substantiv och betyda tjuv. Ett sådant fr. 'grippe' = tjuv känner jag f. ö. icke, men därför kan det ju ha funnits eller finnas. Murray har ett engelskt 'gripe' med belägg ända från 1500-talet, som bl. a. betyder 'a covetous person, a miser, a usurer' och i *L'Argot ancien* anför Sainéan ett 'gripis, meunier propr. voleur'. Om nu emellertid detta 'grippe-' verkligen betydde tjuv, skulle naturligtvis 'grippeminaud' betyda 'tjuv-katt' och metaforiskt 'tjuvaktig person' (jfr schwab. 'grips-katze' = tjuvaktig person, Fischer, *Schwäb. Wb.*). I själva verket ha ju diverse kattbenämningar betydelsen 'tjuv' såväl i franskan som i andra språk. Le Roux' 'gripimini' kunde då vara en dialektal eller argot-parallell till 'grippeminaud', då nämligen 'mini' i flera franska dialekter betyder 'misse'.

Men även ett annat subst. 'grippe' kunde vara tänkbart såsom ingående i 'grippeminaud', nämligen grippe = griffe, klo. 'Grippeminaud' kunde då stå för 'grippe de minaud', kattklo,

katt-tass, vilket sedan med synekdoke använts om personer och då antingen med betydelseövergången kattklo > tjuvklo > tjuvaktig person eller katt-tass > len tass > hycklare, bedragare. För det senare fallet, som kanske vore det antagligare, vore då att jämföra fr. 'patte-pelu' och det likbetydande prov. 'grapo-mineto' (ordagrant = Katt-tass) samt även prov. 'gripo-minaud' = hycklare. För formen kunde f. ö. jämföras fr 'aller à grippe-chat, à grappe-chat' gå på alla fyra (Sainéan, Cré., p. 44).

Om man återigen i 'grippe-' ser presens om verbet 'gripper', alltså med betydelsen 'som griper, tar', i den så vanliga kompositionsformen pres. + ack. obj. och då att jämföra med ett flertal andra fr. verbalkomposita med 'gripper' — några ha anförts ovan pag. 11—12, andra äro 'grippe-argent, grippe-son, grippe-fromage' — kan dock 'minaud' i ett sådant 'grippe-minaud' icke gärna betyda 'katt' rätt och slätt, då 'kattgripa' ej synes ge någon förnuftig mening. Man måste då antaga, att 'minaud' här hade någon metaforisk betydelse. Knappast mer än två sådana synas kunna komma i fråga.

Antingen kunde man tänka på betydelsen 'enfaldig, dumbom', vilken fr. kattbenämningar ej sällan ha (se Sainéan, Cré.), då 'grippe-minaud' skulle betyda 'en som kniper eller lurar enfaldiga, bedragare'. Härmed kunde då vara att jämföra dels 'grippe-jésus' gendarm, men 'propr. qui saisit les innocents' av 'jésus, innocent et jeune voleur', vartill även prov. 'gripo-jésus' (Sainéan, L'Arg. anc.), dels ord som 'attrape-minons' ('minon' också eg. = misse) och 'attrape-loudard', sp. 'engaña-bobos' o. a. Härtill skulle också betydelsen av prov. 'gripo-minaud, hypocrite' passa bra.

Eller också, och detta är kanske det sannolikare alternativet, kunde 'minaud' i 'grippeminaud' ha den metaforiska betydelsen av något mynt, pengar, en betydelse, som åtskilliga kattbenämningar både i fr. och på andra håll faktiskt ha. Le Roux har sålunda 'minons = argent, monnaie, écus, pistoles' (jfr 'argent-mignon') med ett citat ur Cholières Contes, som utkommo 1611, och 'minons' i betydelsen 'mynt' blir då ej långt ifrån samtidigt med Rabelais 'grippeminaud'.¹ Men 'minon' är nu = misse = minaud, och då 'minon' använts i betydelsen mynt, synes det ej orimligt att antaga, att också dess nära

¹ Jfr för detta 'minon' också det sp. tjuvslangordet 'mina' = koppar, kopparpengar.

släkting och synonym 'minaud' kunnat förekomma i samma betydelse. Och, som sagt, andra franska kattord ha den. Delvau, Dict. de la langue verte, upptar 'chatte' i betydelsen mynt ('Autrefois écu de six livres, aujourd'hui pièce de cinq francs — dans l'argot des filles') och Sainéan, Cré., har gfr. 'mite, mitte' = 'petite monnaie' m. fl. Hur dessa kattbenämningar kunnat få betydelsen 'mynt' är en fråga för sig, som jag här lämnar å sido, men ett faktum är, att den finns och är gammal.

En sådan betydelse av 'minaud' skulle nu onekligen giva en ganska plausibel innebörd åt 'grippeminaud', som då skulle bli en naturlig parallell till bildningar som 'grippe-argent' och 'grippe-sou' samt vidare 'attrape-denier', 'pince-maille', o. a., alla betydande 'sniken, roffande person' e. d. Och en sådan betydelse synes i själva verket också passa förträffligt in på bäraren av det hos Rabelais V,₁₁ förekommande propriét Grippe-minaud. Ty just glupsk snikenhet framhålles av R. med all önskvärd tydlighet såsom det mest karaktäristiska draget hos denna personnage, liksom hos de övriga 'chats fourrés'. Så t. ex. säger han på ett ställe: 'Parmy eux regne la Sexte-Essence, moyennant laquelle ils grippent tout, devorent tout et conchient tout'. Men ordet förekommer hos R., som ovan antytts, icke blott här. I I,₂₆ kallas i den äldsta upplagan (före 1535) en av Picrocholes generaler Grippeminaud, ehuru detta namn i senare upplagor här synes ha ändrats till Trepeju. Men ännu i den, som det antages, sista av Rabelais själv genomsedda uppl. (Juste, Lyon 1542) uppträder I,₄₇ denne herre under namn av Grippeminault, ehuru detta namn i senare upplagor allmänt synes ha formen Grippepinault, Grippepinaut.¹ Emellertid passar betydelsen 'sniken person' förträffligt in även på namnet på denne general, då han nämligen äger en kollega, som heter Racquedenare, d. v. s. i modernare form 'racle-denier', penning-skrapare, girigbuk. Slutligen har Rabelais även ett appellativt 'grippeminaud', och detta synes mig för en riktig uppfattning av ordets betydelse vara ganska viktigt, nämligen i inskriften på Theleme-abbotstiftet, där det bl. a. heter:

¹ Kanske är även detta Grippe-pinault = grippeargent — om nämligen 'pinaud' kunde vara en parallellform till 'pinard', litet mynt, liksom 'minaud mignault' enl. Sainéan, Cré., ha parallellformerna 'minard mignard'.

'Cy n'entrez pas, vous, usuriers chichars,
 Briffaulx, leschers, qui tousjours amassez,
 Grippeminaulx, avalleurs de frimars,
 Courbez, camars, qui en vos coquemars
 De mille marcs ja n'auriez assez.'

Av sammanhanget synes tydligt framgå, att 'grippeminaulx' här betyder 'sniken roffare' och ingenting annat.

Ett annat litet stöd för min förmodan, att 'grippeminaud' egentligen betyder 'grippe-argent', är ordets användning i den förut nämnda 1500-talsboken *Moyen de parvenir*. Ordet förekommer där i den numera 'Bête qui monte' benämnda småbarnsleken. Modern låter sina fingrar promenera upp för barnets kropp från magen till hakan, under det hon säger: *Ces écus sont pour vous, si vous en pouvez prendre trois poignées, ha! en disant sans rire grippeminaud*, (Sainéan, Cré., p. 24 not). Om detta 'grippeminaud' betyder 'penninggripare' synes mig den annars underliga sammanställningen med écus få en begriplig mening.

Det förefaller mig sålunda verkligen finnas rätt goda skäl att antaga, att 'grippeminaud' egentligen är = 'grippe-argent'. Och från en sådan grundbetydelse synes såväl betydelsen av 'sniken ämbetsman' (varav sedan 'skatteindrivare, exekutionsbetjänt, polis') som Oudins 'bedragare, tjuv' och det prov. 'hycklare' lätt kunnat ha utgå.

Beträffande det, som det vill synas, mycket sällsynta 'gripimini' och dess förhållande till 'grippeminaud', äro nog åtskilliga möjligheter tänkbara. En sådan, som jag dock ej alls håller på, har ovan antytts ('gripimini' = *gripis-mini, tjuvkatt). En annan, som kanske är något mera tilltalande, ehuru villigt medges, att även den är synnerligen osäker, är följande.

'Gripimini' har, förefaller det mig, en tydlig klang av barnspråk — och många kattbenämningar torde i själva verket förskriva sig från barnens språk. Detta är enligt Sainéans säkert alldeles riktiga antagande bl. a. fallet med det redan under 1400-talet förekommande fr. 'grobis', kisse, eg. stor katt (ingående i det mer bekanta, liksom 'grippeminaud' både hos Rabelais och Lafontaine förekommande 'Raminagrobis', som f. ö. också belagts från 1400-talet). Det synes mig nu åtminstone icke vara otänkbart, att detta 'grobis' i barnspråket, som ju nämligen ogenerat handskas med fonetisk och annan regelrätthet.

kan ha fått en biform *gribis, som åter kunde sammansatts med det likaledes barnspråket tillhörande 'mini', misse, till ett *gribismini ('kissemissen'), vilket sedan, kanske under påverkan av 'grippeminaud', kunde ha givit 'gripimini'. Man kan också tänka sig, och kanske hellre, att redan 'grobis' i barnspråket sammansatts med 'mini' till ett *grobimini, som sedan givit *gribimini, 'gripimini'. Sådana tautologiska bildningar som de supponerade 'grobimini gribimini' är ju någonting synnerligen vanligt i barnspråket och föreligger f. ö. i flera andra fr. kattord bl. a., såsom Sainéan tvivelsutan riktigt antar, i det först hos Froissart belagda '(en) catimini', vilket då även till formen vore att jämföra med 'gripimini' < *gribimini < *grobimini.

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

ROSSETTI

OCH

”THE AESTHETIC MOVEMENT”

AV

A. MALMSTEDT

I.

Såsom namnet antyder, var Rossetti av italiensk härkomst. Hans far, Gabriele R., var en lärd man, och även skald (hans dikter ha senare utgivits av Carducci), och hade anställning såsom föreståndare för en avdelning av Museo Borbonico i Neapel, då han för sina revolutionära åsikters skull måste fly. Han kom först till Malta, där han stannade i fyra år, och därefter 1824 till London, där han några år senare fick anställning såsom professor i italienska vid King's College. Han gifte sig 1826 med en ung dam vid namn Frances Mary Lavinia Polydori, på fädernet av italiensk, på modernet av engelsk extraktion. De fyra barn, som i detta äktenskap föddes, kunna således, rent aritmetiskt, sägas hava haft tre fjärdedelar italienskt och blott en fjärdedel engelskt blod i sina ådror. De märkligaste bland dem äro den, med vilken vi här skola sysselsätta oss, Gabriel Charles Dante eller, såsom han sedermera kallade sig och alltid benämnes, Dante Gabriel (född 1828), samt den yngre dottern Christina (1830—94), vilken av många såsom skaldinna sättes över Mrs. Elisabeth Barrett-Browning. Den yngre sonen, William Michael, vilken åtminstone för ett år sedan var i livet och måhända ännu lever, har verkat såsom konsthistorisk författare men har säkerligen sin största betydelse genom de skrifter, han publicerat över sin store broder och över prerafaelismens historia, samt genom de upplysningar han alltid med den största beredvillighet lämnat forskare, som i hithörande frågor vänt sig till honom.

Det var, som om Dantes ande hade vilat över hela familjen. Den gamle Rossetti var själv Danteforskare och var i årtal sysselsatt med ett verk över *Divina Commedia*, vilket lär vittna om stor lärdom och skarpsinnighet men vari han ger dikten en ensidigt allegoriserande tolkning. William har översatt den på engelsk blankvers; den äldsta dottern, Maria Francesca (1827—76), är författarinna till ett arbete med titeln *A Shadow*

of *Dante*, och Dante Gabriel har gjort episoder ur den store florentinarens liv till föremål för såväl poetisk som konstnärlig framställning.

Det Rossettiska huset var mötesplatsen för alla italienare av någon betydelse, som kommo till England. Bland andra, som gästade detsamma, må nämnas Mazzini, Paganini och Ugo Foscolo. Men även landsmän i blygsammare samhällsställning, såsom gipsgjutare och positivspelare, letade sig dit och funno råd och hjälp. Husets tillgångar voro alltid strängt begränsade, och när den gamle Rossetti i början av 40-talet drabbades av sjukdom — han var under de sista åren av sitt liv blind — sökte såväl modern som de båda döttrarna bidra till familjens underhåll genom att ge lektioner i italienska.

Dante Gabriel slutade redan 1842 skolan för att utbilda sig till målare. Han fortfor emellertid alltjämt att utvidga sin bildning genom självstudier, vilka dock så gott som uteslutande omfattade poetisk, huvudsakligen äldre och nyare engelsk samt äldre italiensk litteratur (Dante och hans föregångare). Italienska språket hade han i hemmet inhämtat såsom sitt andra modersmål. Efter att en tid ha åtnjutit undervisning vid en privat Drawing Academy, inträdde han som elev vid Royal Academys skola, men kom där aldrig över antikklassen och fann sig icke tillfredsställd av den undervisning, som där meddelades. Han vände sig då till en ung målare, Ford Madox Brown (född 1821), vars tavlor han mycket beundrade, och anhöll att få bli hans elev. Detta beviljades, men på det villkor, att det icke skulle bli fråga om någon betalning, och detta ehuru Madox Brown, då liksom under hela sitt liv, hade att kämpa med ekonomiska svårigheter. Redan 1848 hade R. klart för sig, att den engelska målarkonsten behövde reformeras, och för detta ändamål beslöt han i förening med två kamrater från akademiens skola, William Holman Hunt och John Everett Millais, den förre ett år äldre, den senare ett år yngre än han själv, att stifta ett samfund. Till medlemmar av detta samfund, vilket fick namnet »The Præ-Raphaelite Brotherhood», kallades tre andra unga konstnärer, och såsom dess sekreterare inträdde R:s broder William. Jag skall längre fram närmare redogöra för samfundets idéer; här avser jag blott att lämna några biografiska data, vilka jag av utrymmesskäl måste sammanpressa till det minsta möjliga.

Följande år utställde de tre vännerna sina första tavlor,

vilka blevo välvilligt mottagna av kritiken. Däremot blevo deras tre följande tavlor (1850) såväl i *Times* som i *Athenæum* utsatta för en skarp kritik. Man hade under tiden kommit underfund med betydelsen av de tre mystiska bokstäverna P. R. B., som på var och en av dessa tavlor, liksom på de tre första, stodo att läsa efter artistens namn, och kunde icke finna ord tillräckligt starka att brännmärka dessa tre ungdomar, som voro för-mättna nog att vilja upphäva sig till reformatorer av hela den engelska konsten. Till deras vedersakare slöt sig även Dickens, som i *Household Words* utslungade ett formligt anatema över Millais' tavla *Christ in the House of his Parents*. Men svaret uteblev icke. Det kom i form av två brev i *Times* för den 13 och 30 maj 1851 från en viss John Ruskin, som, ehuru då blott 32 år gammal, genom sitt arbete *Modern Painters*, hade förvärvat ett högt aktat, om också icke oomstritt, namn. Med ljungande vältalighet tog han i dessa brev de unga konstnärerna (d. v. s. Millais och Hunt; Rossettis tavlor omnämnas ej) i för-svar och förklarade bland annat, att prerafaelismen var den äd-laste konstriktning, som på trehundra år sett dagen, och att »as studies of drapery and of every minor detail» någonting »so earnest and so complete» icke framträtt i den bildande konsten sedan Albrecht Dürers dagar. Och därmed hade pre-rafaelismen vunnit fast mark, om ock den stora allmänheten ännu icke på länge lärde sig att uppskatta den eller kanske, rättare sagt, aldrig lärde sig uppskatta den ursprungliga pre-rafaelismen.

Samma år som de tre sistnämnda tavlorna sågo dagen (1850), hade man i januari startat en tidskrift, vars två första häften hade titeln *The Germ*, de två följande (och sista) *Art and Poetry*, med konstnärliga och litterära bidrag, på vers och prosa, dels av samfundets medlemmar, dels av utomstående (Christina Rossetti, Madox Brown, Coventry Patmore m. fl.). Den rönt ett hjärtligt mottagande från sina kollegers sida, men avstannade av brist på köpare med fjärde häftet. När sedermera prerafaelismen hade blivit världsberömd, betalades dessa fyra häften, vilkas pris var 1 sh. pr häfte, med otroliga summor, så en gång i Amerika med £ 104. Ett facsimileavtryck utgavs 1901 av William Rossetti med ett av honom författat »Preface».

Rossetti utvecklade en betydande produktivitet och hade redan i förra hälften av 50-talet hunnit förvärva anseende av

en stor konstnär. Bland hans många beundrare var också en ung konstnärligt intresserad teologie studerande i Oxford vid namn Edward Burne-Jones. Sedan denne, 1856, blivit bekant med Rossetti och visat honom sina teckningar, beslöt han på R:s bestämda inrådan att övergiva sina akademiska studier och ägna sig åt konstnärsbanan. Samma verkan hade bekantskapen med Rossetti på en annan ung Oxfordteolog, William Morris.

Året därpå startades en ny tidskrift, *The Oxford and Cambridge Magazine*, vartill Morris försträckte förlagskapitalet; men den överlevde icke året.

Rossetti hade redan 1850 gjort bekantskap med en ung modist, Lizzy Siddal, och följande år förlovat sig med henne. Det var icke blott hennes utomordentliga skönhet, som tjusade honom, utan även hennes begåvning. Hon hade utpräglade anlag för målning och utbildade dessa anlag under ledning av sin trolovade, med det resultat, att Madox Brown redan 1854 kunde förklara, att Lizzy var en verklig konstnärinna; (tyvärr skriver han också på samma ställe i sin dagbok, att Lizzy såg lika klen ut som vanligt; hon led redan då av lungsot). Även Ruskin, vars personliga bekantskap Rossetti gjort 1854, satte hennes talang mycket högt, och då Rossetti, på grund av sina, vid denna tid visserligen icke så obetydliga men dock osäkra, inkomster, icke vågade sätta bo, erbjöd han sig, alltid redobogen att göra personliga uppoffringar, när det gällde att befordra konstnärliga eller humanitära intressen, att till Lizzy årligen betala £ 150, på det villkor att han skulle erhålla allt, vad hon under året målade, eller ock, alternativt, att han till av henne bestämda priser årligen skulle inköpa tavlor av henne till ett värde av samma summa; sålde han sedan någon av dessa tavlor till högre pris än det åsatta, skulle överskottet tillfalla Lizzy. Det förra förslaget antogs med tacksamhet, och Lizzy uppbar den stipulerade summan, till dess hon, några år senare, i följd av försvagad hälsa såg sig urstånd-satt att fullgöra sina förpliktelser.

Först 1860 kom giftermålet till stånd. Det synes icke hava varit oblandat lyckligt, huvudsakligen i följd därav, att Rossettis bohêmenatur gjorde honom mindre lämplig för ett ordnat hemliv. Redan 1862 dog Lizzy, efter att året förut hava nedkommit med ett dödfött flickebarn. Rossettis sorg var gränslös och förbittrades av — säkert icke ogrundade — självförebåelser över att han för sina poetiska och konstnärliga intressen egoistiskt försummat den

nu bortgångna; och en dag, medan hon ännu stod lik i hemmet, grep han på skrivbordet en anteckningsbok, vari han renskrivit sina under årens lopp tillkomna dikter i akt och mening att inom den närmaste framtiden utgiva dem, och stack in den under den dödas huvud. Madox Brown, som var närvarande, försökte förgäves förmå honom att avstå från sin föresats, och dikterna följde, såsom en försoningsgård, den döda i graven.

Lyckligtvis bröt icke sorgen hans krafter, och hans konstnärliga alstring förblev alltjämt lika rik, tills den, längre fram, i följd av kroppslig sjukdom avmattades. Penningar äro ingen konstnärlig värdemätare; men det ger dock en föreställning såväl om Rossettis produktivitet som om uppskattningen av hans konst, då man får veta, att han 1865 förtjänade mer än £ 2000 och 1876 £ 3725, och att detta enligt hans egen utsago var »his average income». Men att göra besparingar hörde icke till hans natur, och när han i slutet av 70-talet i följd av sjukdom blev urståndsatt att arbeta, måste hans vänner genom försäljning av en del av hans dyrbara konstsamlingar skaffa medel till bestridande av hans utgifter. Han hade efter hustruns död flyttat och hyrt ett helt hus i Chelsea, som på den tiden hade en mera lantlig prägel än nu. Som huset emellertid var alldeles för stort för en enda person, delade han det under någon tid med tre vänner, George Meredith, Swinburne och brodern William. Men arrangemanget visade sig ohållbart, bland annat därför att ordning och regelbundenhet icke ingick i världens mycket »artistiska» vanor. Meredith flyttade redan efter något mer än ett år. Swinburne stannade ett par år längre, och det var här som *Atalanta in Calydon* och flertalet av *Poems and Ballads* sågo dagen. Längst stannade brodern William, men även han hade för länge sedan lämnat »Tudor House», när han, 1874, under eget tak hemförde Lucy Madox Brown såsom brud.

På husets inredning nedlade Rossetti stora summor och fyllde det småningom med allehanda konstverk och konstindustrialster, bland annat en praktfull samling av blått porslin, japanska och andra dyrbara möbler m. m. Han hade även en annan, även den ganska kostsam, vurm, nämligen för exotiska djur. I den parkliknande trädgård, som hörde till huset, strövade en »cheetah» (jepard) och en zebra omkring, och inne i rummen krälade en »wombat» (australiskt murmeldjur), som stundom anställde allehanda ofog.

Rossetti hade ännu icke i bokform publicerat några originaldikter; men 1861 under titeln *The Early Italian Poets* (sedemera kallad *Dante and his Circle*) utgivit en samling översättningar av de äldsta italienska skalderna, inklusive Dantes *Vita Nuova*, till större delen utförda mellan R:s adertonde och tjugandra år. Vad som gjorde honom i så eminent grad skickad till detta värv, var, förutom hans i föräldrahemmet förvärvade förtrogenhet med italienska språket och hans medfödda formtalang, en — likaledes medfödd — själsfrändskap med Dante och slutligen hans genom studier i äldre litteratur inhämtade kännedom om den äldre nyengelskans ordförråd, som satte honom i stånd att giva sina tolkningar den arkaistiska språkdräkt, som dessa gamla dikter kräva. Dessa hans tolkningar anses också såsom en prydnad för Englands poetiska översättningslitteratur.

Hans egen poetiska alstring hade i slutet av 50-talet så gott som avstannat och hans skapande fantasi uteslutande sökt sig avledning i konstnärlig produktion. Men i senare hälften av 60-talet började hans poetiska åder på nytt att flöda. Hans vänner hade alltid såsom en oersättlig förlust för den engelska litteraturen beklagat, att hans ungdomsdikter skulle ligga begravna, och mer än en gång försiktigt framkastat en antydning om, att det dock icke vore ogörligt att på nytt bringa dem i dagen; men Rossetti hade aldrig velat höra talas därom. Till sist gav han likväl vika, och med tillstånd av den dåvarande inrikesministern ägde en natt på hösten 1869 gravöppningen rum.¹ Manuskriptet befann sig i oskatt skick, och 1870 utkom under titeln *Poems* den första samlingen av hans originaldikter och gav honom med ens en plats i första ledet bland samtida skalder. Han stod nu på höjden, icke av lycka, ty lyckan hade för alltid flytt ur hans liv, men väl av ära. Men inom kort träffades han av ett hårt slag. I slutet av 1871 innehöll *Contemporary Review* en artikel, vari författaren, Rob. Buchanan, som själv intog en framstående plats bland »minor poets», icke blott på ett nedsättande och förlöjligande sätt yttrade sig om dikternas konstvärde, utan ock, och i all synnerhet, angrep deras förmenta osedlighet och stämplade Rossetti, Morris och Swin-

¹ Muther torde »aus der Tiefe seines Bewusstseins» hava framkonstruerat sin åsikt, att R. ägde avskrifter av alla dikterna och att gravöppningen endast var en i reklamsyfte iscensatt fars.

burne såsom huvudmän för »The Fleshly School of Poetry». Rossetti tillbakavisade dessa beskyllningar i en i lugn och sansad ton avfattad artikel *The Stealthy School of Criticism*, vilket icke hindrade Buchanan att följande år upprepa dem, nu i en broschyr på bortåt 100 sidor. Men längre fram inträffade det egendomliga, att B. kom till insikt om, att han oriktigt och orättvist uppfattat och bedömt R:s diktning, och han erkände öppet och ärligt sitt misstag och R:s anspråk på »the purest kind of literary renown», först i en högstämd och vacker, till »An Old Enemy», d. v. s. Rossetti, riktad dedikation av sin 1881 utgivna romans *God and the Man*, sedan, efter Rossettis död, i *Academy* och i brev till Hall Caine.

Men slaget hade träffat djupt och verkade så mycket kraftigare, som Rossettis hälsa redan då var bruten. Han hade i slutet av 60-talet börjat lida av sömnlöshet, som han sökte bekämpa genom att, i ständigt ökade doser, intaga kloral. Längre och kortare vistelser hos vänner i olika delar av England och Skottland medförde endast temporär förbättring, och hela sjuttio-talet företedde en ständig växling mellan andlig och kroppslig depression, stundom i förening med hallucinationer, och perioder av relativ hälsa. Hans intelligens bibehöll dock, utom i hans mörkaste stunder, sin fulla spänstighet, och han var alltjämt såväl konstnärligt som poetiskt verksam. År 1881 utgav han sin andra diktsamling, *Ballads and Sonnets*, samt en reviderad och tillökad upplaga av sina *Poems*. I början av 1882 begav han sig i mycket medtaget tillstånd till Birchington-on-Sea, på norra kusten av Kent, där en vän ställt sin bungalow till hans disposition och där han ömt vårdades av sin mor och systemen Christina samt några trogna vänner, bland dem Theodore Watts-Dunton och Hall Caine. Där avled han påskdagen samma år. En minnesvård, vartill ritningen uppgjorts av Madox Brown, utmärker den plats på Birchingtons kyrkogård, där hans stoft vilar.

Vi ha sett, att Rossetti är på en gång målare och skald; i vilkendera egenskapen han har sin största betydelse, därom äro meningarna — och komma måhända att alltid förbliva — delade. Men han har också en tredje betydelse, den av andlig ledare, korag. Han är prerafaelismens centrala personlighet. Han hade visserligen icke större del i prerafaelismens tillkomst än Holman Hunt och Millais; men *the Germ* var hans idé; det var hans förtjänst, att Edw. Burne-Jones och William Morris

vunnos för konsten, och i poesin var han Morris' och Swinburnes läromästare. Han var enligt samstämmigt uttalande av alla dem, som stodo honom nära, en härskarnatur. Han var i besittning av en rent av fascinerande makt över människor. Ford Madox Brown, som hade varit hans lärare, skrev efter hans död: »Jag finner nu, att jag alltid, mig själv ovetande, målade med den bitanken att vinna hans bifall.» Ruskin, William Morris och Swinburne stodo länge under trollmakten av hans personlighet, och när så småningom vänskapsbanden mellan honom och dem, visserligen icke brusto, men dock slappnade, så berodde detta, åtminstone vad de båda förstnämnda beträffar, därpå, att de kände, att hans personlighet, omedvetet och ofrivilligt alltför mycket dominerade deras egen — Ruskin har tydligt utsagt det — och därför instinktmässigt drogo sig tillbaka. Men Burne-Jones, som i Rossetti hyllade sin lärare, förblev honom trogen till hans död. Och under de senare, dystra åren av hans liv, då han nästan dragit sig undan från världen, samlade sig kring honom en stab eller ett litet hov av yngre skalder och konstnärer, alltid redobogna att vara honom till hjälp.

Men man må icke föreställa sig Rossetti såsom uppträdande med några härskarlater; han hade ingenting av profet såsom Thomas Carlyle, ingenting av den olympiska förnämheten hos Goethe eller hos Victor Hugo i hans *cénacle*. Liksom han i sitt yttre uppträdde med en — oavsiktlig, icke studerad — artistisk vårdslöshet, var han i sitt sätt jovialisk, burschikos, stundom uppsluppen till den grad, att han en smula förgick sig mot deorum och chockerade sina vänner, varom många anekdoter berättas. Han älskade att uttrycka sig på ett saftigt vardagsspråk, starkt uppblandat med slang, och roade sig ofta med att till sina vänner skriva de mest tokroliga rimbrev. Allt detta gäller om Rossetti i hans krafts dagar. När han under det sista årtiondet av sitt liv, sjuk till kropp och själ, dragit sig tillbaka och levde som en enstöring och endast umgicks med några få vänner, uppstod kring hans person en mytbildning, som hade litet eller intet att göra med den verkliga Rossetti.

II.

Att med någon grad av sakkunskap yttra mig om Rossettis konstnärliga produktion, därtill saknar jag alla förutsättningar

och hänvisar därför den intresserade lekmannen till den konsthistoriska litteratur, som nedan anföres.

Men då prerafaelismen, vars främste man Rossetti är, icke stannat vid att vara en riktning inom Englands bildande konst, utan i viss mån kommit att få en allmänt kulturhistorisk betydelse och, i all synnerhet, då en grupp av tidevarvets skalders — med rätt eller orätt — sammanförts under benämningen »prerafaeliterna», måste det för en var, som sysselsätter sig med, om än så blygsamma, studier i det victorianska tidsskedets poesi, kännas såsom ett oemotståndligt behov att försöka för sig klargöra, vilka prerafaelismens ledande idéer voro.

Franz Hüffer karakteriserar prerafaelismen såsom en »renaissance of mediæval feeling». (Hüffer, tysk till börden, hade som ung Dr. Phil. kommit till England och där blivit bofast. Den omständigheten, att han var måg till Madox Brown är nog för att visa, att han stod dessa personer och idéer nära, och hans *Memoir* har av någon förklarats vara det bästa, som då, 1873, var skrivet om Rossetti.) Bate däremot tillbakavisar alla påståenden om »an attempted revival of mediævalism», och uttalar t. o. m. vissa tvivel om, huruvida Ruskin rätt uppfattat prerafaelismens verkliga innebörd.

Att Madox Brown skulle förtjäna benämningen prerafaelismens andlige fader, såsom någon eller några påstått, bestrides energiskt av Holman Hunt ävensom av William Rossetti, vilken senare förklarar, att Brown under de fyra à fem första åren efter bildandet av »the P.-R. Brotherhood» var mer påverkad av dess medlemmar, än han påverkade dem. (William R. var, såsom nämnt, måg till Madox Brown och kan således ej misstänkas för bristande vilja att giva honom, vad honom med rätta tillkommer.) Det är emellertid psykologiskt omöjligt, att Madox Brown, som studerat i Italien, Paris och Nederländerna och var förtrogen med dessa länders konst och själv därav påverkats, under samvaron med en elev sådan som Rossetti, vars snille han naturligtvis snart upptäckt, skulle ha kunnat avhålla sig från att tala om de idéer, varav han var genomträngd. Och dessa idéer voro just de, som av prerafaeliterna sedermera tillämpades och vidare utvecklades. Konsthistorici äro också ense därom, att det var Madox Brown, som riktade Rossettis uppmärksamhet på de gamla italienarne.

Att prerafaelismen skulle hava Ruskin att tacka för sin

tillvaro, bestrides av Bate, och William R. betonar, att *Modern Painters*, varav den första volymer utkom 1843, den andra 1846, 1848 efter all sannolikhet endast var känd av Holman Hunt. Men detta är ju alldeles nog. Då man vet, att Hunt med förtjusning läst dessa båda volymer, är det ju alldeles otänkbart, att han icke skulle hava skyndat att låta sina vänner få del av de nya sanningar, som för honom uppenbarats; och då nu de prerafaelitiska idéerna, i alla händelser åtminstone till en väsentlig del, stämma överens med Ruskins, kan man ju ej gärna betvivla, att de förskriva sig från honom, även om man icke kan säga, att hela rörelsen »owed its existence to R.».

Slutligen är att nämna, att William Sharp, som var personligen bekant med Rossetti, sätter prerafaelismen i direkt förbindelse med »the Oxford Movement» och att Rob. de la Size-ranne finner denna sammanställning lika absurd, som det skulle vara att, för att förklara en låsmekanism, utgå från smedens politiska åsikter. Dessa båda olika meningar, liksom de skilda åsikterna om prerafaelismens mediævalism, låta utan svårighet förena sig, blott man har klart för sig, att ordet prerafaelism faktiskt använts och alltjämt användes i två olika betydelser. Förhållandet är, att »the Præ-Raphaelite Brotherhood» redan i förra hälften av 50-talet upplöstes eller rättare sagt självdog. Millais övergav helt och hållet de grundsatser, som utgjort förningsbandet, och prerafaeliten Rossetti är ett stycke fram på 50-talet icke densamme som 1848. Blott Holman Hunt förblev de ursprungliga idéerna trogen och har därför hos Bate fått rubriken »The Staunch Præ-Raphaelite».

The Germ innehåller icke något program, utom vad som innehålles i några få rader på andra och tredje häftenas omslag och de brottstycken av ett sådant, som kunna spåras i några av prosauppsatserna, såsom Rossettis prosadikt *Hand and Soul* och John Seward's (= F. G. Stephens) *The Purport and Tendency of Early Italian Art*. Men William Rossetti betecknar följande fyra punkter såsom huvudsumman av brödraskapets lära: 1) Man bör hava egna, ursprungliga idéer (genuine ideas); 2) man bör uppmärksamst studera naturen, så att man blir i stånd att återge den; 3) man bör intressera sig för allt, som är äkta och verkligt känt i äldre konst och undvika allt, som är konventionellt, poserande, inlärt; 4) framför allt bör man åstadkomma goda tavlor och statyer; (den sista punkten har fått en något

naiv formulering och verkar som en truism). Till den konst, från vilken man borde taga avstånd, räknade man nu det mesta av den samtida engelska konsten, som man fann utlevad, konventionell, schablonmässig, och likaså det mesta av den senare italienska cinquecenton, i vilken man endast fann epigonartad efterklang av Raphael. (Om den tyska och den nederländska konsten hade man liten eller ingen kännedom.) Då de unga konstnärerna valde den ej synnerligen lyckligt funna och av Ruskin ogillade benämningen prerafaeliter, som tidigare burits av en tysk målarskola eller -grupp (den av vilken Madox Brown enligt hans egen utsago under sin vistelse i Rom starkast påverkats), åsyftades därmed, såsom Holman Hunt uttryckligen förklarat, icke någon kritik av Raphael, för vilken de hyste den djupaste beundran; de valde detta namn för att därmed uttrycka, att de företrädesvis hos de primitiva italienarne (Benozzo Gozzoli, Fra Lippo Lippi och Botticelli) funno de egenskaper, på vilka de lade den största vikten och som i deras ögon betydde vida mer än teknisk fulländning: självständighet, earnestness, sincerity.¹ De menade, att man av dem bättre än av någon annan kunde lära, hur man borde måla, men icke att man skulle imitera dem.

I deras första tavlor: *Rienzi* och *The Christian Missionaries* av Holman Hunt, *The Childhood of Mary Virgin* och *Ecce Ancilla* eller *The Annunciation* av Rossetti samt *Lorenzo and Isabella* och *Christ in the House of his Parents* eller *The Carpenter's Shop* av Millais (se reproduktionerna hos Bate, Jessen och Schleinitz), finna vi nu dessa grundsatser tillämpade, och dessa tavlor äro således det autentiska uttrycket för den ursprungliga prerafaelismen. De tre första blevo, såsom nämnt, välvilligt mottagna av kritiken, som dock såsom brister framhöll en viss kantighet och stelhet i figurernas hållning och gruppering. Att detta skulle bero på avsiktlig imitation av de gamla målarnes bristfälliga teknik, såsom åtminstone den kritiker tycks vilja antyda, som är uppfinnaren av de ofta citerade uttrycken »the divine crookedness» och »the holy awkwardness», förnekades av konstnärerna: man imiterade ingen, man endast sökte gå

¹ Jfr The picture which has the nobler and more numerous ideas, however awkwardly expressed, is a greater and a better picture than that which has the less noble and less numerous ideas, however beautifully expressed (*Mod. Paint.* I, 11).

tillbaka till naturen, d. v. s. måla personer och ting, såsom de sågo ut eller måste eller åtminstone kunde tänkas ha sett ut, och av denna grundsats ansåg man de gamla italienska målarna mer än någon annan hava varit ledda. Kritiken hade därför icke så orätt, när den kallade dem realister; de voro realister i fråga om den yttre framställningen: de försmådde den vanliga madonnetypen, och ängeln i *The Annunciation* är en muskulös yngling utan traditionella änglaattribut. Men när Holman Hunt skriver: »Vi voro aldrig realister», så menar han, att de aldrig hyllade den grundsatsen, att det var likgiltigt, vad man målade, blott man målade naturtroget. Det skulle aldrig ha fallit dem in att göra ett i och för sig fult eller banalt ämne eller över huvud taget något ämne ur det vardagliga livet till föremål för konstnärlig framställning. Ämnet måste vara stort, idealt, det var en annan av prerafaeliternas grundsatser.

Publiken, d. v. s. den minimala del av den s. k. bildade publiken, som hade något intresse för skön konst, stod övervägande oförstående inför denna konst, och man såg i dessa tavlor endast en själlös imitation av naturen eller svårfattliga allegorier, figurer utan behag i besynnerliga ställningar och egendomliga dräkter.

Av vad vi nu sagt torde framgå, att prerafaelismen icke från början var en medveten och avsiktlig »rivival of mediævalism». Men vi ha också sett, att på 50-talet brödrskapet upplöstes och att dess medlemmar gingo var och en sin väg.

Från denna tid torde man väl kunna säga, att, åtminstone i allmänhetens ögon, prerafaelismen huvudsakligen representerades av Rossetti, från 50-talets slut därjämte av Burne-Jones, ävensom senare av de yngre konstnärer, som stodo dem mer eller mindre nära. Rossetti hade nu ytterligare utvecklat sin medfödda och från första början uppskattade talang i färgbehandlingen och även gått framåt i fråga om teckning, ehuru han i följd av en av honom själv insedd och erkänd försumlighet under lärotiden alltid ansågs brista i det senare avseendet. Det »primitiva» draget, som mot deras vilja i början vidlådde prerafaeliternas konst och verkade så avskräckande på publiken, hade försvunnit. Men icke nog härmed, den trossats, som först utgjorde riktnings a och o, »realismen», som kritiken kallade den, det ängsligt noggranna naturstudiet, som Ruskin framhållit såsom deras ovanskliga förjänst, hade fallit i glömska eller

avsiktligt övergivits. Burne-Jones förklarade rent ut, att »the close imitation of nature is a disturbing element in imaginative art», och till samma åsikt hade Rossetti redan förut kommit. Sina ämnen hämtade man från den heliga historien eller, och huvudsakligen, från Dantes *Vita Nuova* och *Divina Commedia*, från medeltida sagor och från Keats och Tennysons medeltidsdikter, aldrig (med undantag av Rossettis *Found*) från det levande livet.

Rossetti var icke porträttmålare i vanlig mening, men han ägnade sin konst under hela 60-talet huvudsakligen åt framställningen av sköna kvinnobilder, för vilka damer ur hans bekantskapskrets, bland andra Mrs. William Morris, suttit modell och i vilka han inlade någon poetisk idé (*Mariana, Lady Lilith, Proserpina* m. fl.).

På detta senare stadium kunde ingen mer kalla prerafaelismen realism, men nu kan den med fullt skäl karakteriseras såsom »renaissance of mediæval feeling» eller, naturligtvis utan att vi fatta de båda orden såsom synonyma, såsom romantik, vilken senare benämning det icke skulle ha fallit någon in att tilldela densamma under dess första skede.¹ I samma mening som *præ-raphaelite, præ-raphael(it)ism* började man nu använda orden *æsthete, æsthetic, æstheticism*, i och för sig visserligen föga individualiserande och därför olämpliga benämningar, men som dock tydligt nog giva tillkänna, att man i prerafaelismen såg en konstriktning av betydande värde.

Frågar man nu, varifrån denna mediævalism eller romantik kom, bör väl svaret först och främst bli, att den låg Rossetti i blodet; och vi skola senare få se, att i hans diktning hans rent agnostiska världsåskådning icke förmått förkväva en tropiskt yppig romantisk vegetation. Likaså var säkerligen mediævalismen hos Burne-Jones medfödd, och den drömvärld, han med överlägsen konst fäste på duken, hade måhända sina djupa rötter i undermedvetna keltiska element i hans själ.

Men varje konstnär eller skald påverkas helt naturligt, mer

---

¹ All romantik är naturligtvis icke mediævalism, men däremot ter sig väl varje modern konstnärlig framställning av medeltidens liv i följd av avståndet mer eller mindre romantisk. »Strangeness added to beauty» är Walter Paters definition på romantik (Beers, I. 12). Liksom i den engelska nyromantiken Walter Scott är den främste skildraren av medeltidens yttre liv, är Keats den främste tolken av dess känsloliv.

eller mindre, av den andliga atmosfär, vari han rör sig. Jag nämnde nyss, att W. Sharp sätter prerafaelismen i förbindelse med »The Oxford Movement» och att Sizeranne finner sammanställningen absurd. »The Oxford (l. Tractarian) Movement» var visserligen egentligen en rent teologisk eller kyrklig rörelse, men dess verkningar sträckte sig vida utöver det kyrkliga och religiösa området. Dess ledande män, Pusey, Keble och Newman, voro alla män, utmärkta icke blott genom sann och djup religiositet utan också genom hög bildning och, särskildt vad Newman beträffar, genom lysande begåvning. Newman intar ett framstående rum bland den engelska prosans mästare, och om också hans övriga dikter icke äga någon större betydelse och torde vara föga kända, är hans namn, liksom Rouget de l'Isles', fäst vid *en* dikt, psalmen »Lead, Kindly Light». Rörelsen var en reaktion mot evangelikalismen och betonade i synnerhet de moment i den anglikanska kyrkans lära, vari den mest närmar sig katolicismen, och Newman hamnade slutligen i den katolska kyrkans sköte. Det är av synnerligt intresse att erfara, att Newman själv förklarar, att Walter Scotts romaner kraftigt bidragit till att hos honom »promote a Catholic frame of mind» och att Carlyle leder »spectral Puseyism» tillbaka till Coleridge, att således »the Oxford Movement» i sin ordning kan sägas stå i förbindelse med den engelska nyromantiken från århundradets början.

Rörelsen verkade i hög grad väckande bland alla Englands bildade klasser, och detta icke blott i religiöst avseende. En verkan av densamma var, vad som blivit kallat »the Gothic revival», ett nyvaknat intresse för den medeltida kyrkliga konsten. I spetsen för denna rörelse stod arkitekten Pugin. Han byggde en mängd kyrkor, kloster och skolor, alla i gotisk stil; han inrättade en ateljé för tillverkning av allt, som hör till en gotisk kyrkas inredning, och han verkade slutligen i skrift för sina idéer genom sin *Apology of the revival of Christian architecture in England* (1843), *Glossary of Ecclesiastical ornaments* m.fl.¹

¹ Termen »Gothic revival» användes även såsom benämning på en långt tidigare företeelse i Englands litteratur- och konsthistoria. Man förstår därmed det omkring 1750 i litteraturen framträdande intresset för medeltida ämnen så ock det vid samma tid vaknande intresset för gotisk arkitektur. I båda dessa avseenden är Horace Walpole en föregångsman, i det förra genom sin (mer än lovligt naiva) roman *The Castle of Otranto*, den första förelöparen till Walter

När, långt senare, Oscar Wilde i *Dorian Gray*, efter att ha på ett tiotal sidor uppräknat alla de utsökta och dyrbara vävnader, som Dorian från en mängd olika länder samlat, tillägger: »He had a special passion also for ecclesiastical vestments, as, indeed, he had for everything connected with the service of the church», är det icke, som om man hörde ett återljud från »the Oxford Movements» dagar?

Om nu en romantisk strömning gått från »the Oxford Movement» till prerafaelismen, så är det väl emellertid endast Rossetti och Burne-Jones samt de yngre konstnärer, som kunna räknas till prerafaeliterna, som därav påverkats. Att, såsom brodern William påpekar, Rossetti sannolikt icke tagit någon närmare kännedom om rörelsen, betyder ingenting. Mediævalismen låg i luften. Det är ju åtminstone möjligt, att Millais' ungdomssvärmeri för Keats, från vilken han hämtat ämnet till sin tavla *Lorenzo and Isabella*, sammanhänger med det av »the Oxford Movement» återuppväckta intresset för medeltiden. Holman Hunt debuterade visserligen också med ett medeltida ämne (hämtat från Bulwers 1835 utgivna roman *Rienzi*) och han behandlade även sedermera medeltida motiv. Men varken han eller Millais kan väl sägas vara i djupare mening mediævalist eller romantiker. Hos Hunt var den allt dominerande idén Kristus, och såsom den högsta uppgiften för sin konst satte han Guds rikes förhärlikande; men han förblev, såsom nämnt, samme »realist», som han var 1848;¹ hans religiösa måleri var motsatsen till »högkyrkligt», och han fick därför aldrig från kyrkligt håll mottaga någon beställning.

Sådan prerafaelismen på detta senare stadium, representerad av Rossetti och Burne-Jones, tedde sig, kunde den bjuda den konstälskande allmänheten, som under årens lopp tillväxt både i visdom och numerär, en skimrande skönhetsvärld. Av Rossettis egna arbeten fick den dock under hans livstid endast tillfälle att göra bekantskap med ett ringa fåtal. En utställning av prerafaelitiska tavlor föranstaltades 1857 av Madox Brown,

Scotts historiska romaner, i det senare därigenom, att han ombyggde sin villa vid Themsen i närheten av Windsor till ett »slott» i gotisk stil, vilket inom kort gav impulsen till en mängd liknande byggnadsföretag. Denna engelska ny-gotik förblev dock länge, i följd av bristande kännedom om den äkta gotiken, en »mock-gothic», tills den av Pugin fick sin fulländning (Beers I. 221 ff.).

¹ Se t. ex. hans *Shadow of Death*, fullbordad 1873 (Schleitnitz, s. 93).

där även R. var representerad och blev föremål för varmt erkännande. Året efter hans död anordnades tre utställningar av hans arbeten och 1898 en fjärde. Men skaran av konstnärer, som hyllade de prerafaelitiska, eller »neo-prerafaelitiska»,¹ idéerna, hade småningom växt, och på den av Sir Coutts Lindsay 1878 stiftade Grosvenor Gallery Exhibition hade man årligen tillfälle att göra bekantskap med deras arbeten. Översteprästen i detta konstens tempel var Burne-Jones, på en gång Rossettis lärjunge och hans andlige arvtagare. Sin uppfattning av konstens uppgift har han uttalat i följande ord, som röja fullblodsromantikern: »I mean by a picture a beautiful romantic dream of something that never was and never will be — in a light better than any light that ever shone — in a land no one can define or remember, only desire.»

III.

Rossettis skrifter utgöras av lyriska och episka dikter, översättningar (upptagande nästan hela den andra delen av hans i två volymer utgifna *Collected Works*) samt *Prose writings* (noveller och kritiska uppsatser).

Tre ämnessfärer, som i Swinburnes diktning intaga ett betydande rum, äro så gott som främmande för Rossettis lyrik. Swinburne grubblade hela sitt liv på de stora frågorna: Vadan? och Varthän? Dessa frågor dyka visserligen upp på flera ställen i *The House of Life*, men skalden gör inga försök att lösa dem, utan stannar vid ett Enten — Eller. Rossetti var icke blott agnostiker, utan en agnostiker, för vilken filosofiska och religiösa frågor saknade allt intresse; och Holman Hunt berättar, att han (Rossetti), under det han var sysselsatt med någon religiös målning, kunde tillåta sig ett ganska cyniskt gyckel med religiösa ting. Politiska och sociala frågor voro honom likgiltiga, och han läste knappast tidningarna. Slutligen intar naturen en mycket underordnad plats i hans lyrik och förekommer där endast såsom bakgrund eller accessoar. Han tillbragte sin mesta

¹ Uttrycket »neo-prerafaelitisk» användes af Sizeranne, och Schleinitz kallar (s. 10) Burne-Jones »der Apostel der Neo-Präraphaeliten». Skulle icke även Rossetti själv, sedan han frångått principerna av 1848, kunna kallas neo-prerafaelit?

tid i London och kände intet behov att lämna det. Han besökte aldrig sina fäders land, Italien; och när han, en gång i aderton månader, vistades på William Morris' egendom Kelmscott, enligt M. »a heaven on earth», lämnade natursceneriet honom tämligen oberörd.

Liksom han i sin konst i kvinnan ser den förnämsta uppenbarelsen av skönheten, är hans lyrik övervägande kärlekslyrik. Här är då först att märka hans stora sonettcykel *The House of Life*, bestående av 102 sonetter, av vilka en del publicerades 1870, de övriga 1881, och vars hela första avdelning (I—LIX) är av erotiskt innehåll. De anses giva honom en plats vid sidan av Englands stora sonettdiktare, Shakespeare, Milton, Wordsworth och Mrs. Browning, och i versens konstfulla ciselering överträffar han dem alla. När Kellner säger, att i Rossettis kärlekslyrik sannolikt ingenting är äkta utom sinnligheten, förefaller detta omdöme orättvist. Först och främst må i alla händelser betonas, att det mångtydiga ordet sinnlighet icke får fattas i betydelsen av *fleshliness*, *licentiousness*, och även Buchanan återtog, såsom nämnt, de beskyllningar för *fleshliness*, han tidigare riktat mot Rossetti. *Nuptial Sleep* (V i Tauchnitzeditionen, utesluten ur *Collected Works*) och den närmast följande, därmed nära besläktade *Supreme Surrender* kunna kallas naturalistiska, men äro lika litet *licentious*, som Frödings *En morgondröm* förtjänar detta epitet.

I dessa sonetter skildras kärlekens alla fröjder och sorger, smärtan över att vara skild från den älskade, hoppet att återse henne, vandringar vid hennes sida ute i naturen m. m. Skönhetsdyrkarens blick dröjer, tjusad, vid hennes fägring, som i *Her Gift* (XXXI) får en lika detaljerad beskrivning som brudens i Höga visan. Men förmer än denna fägring är dock »the confident heart's still fervour», utan vilken skönheten skulle »lose its sweet» (XXI *Love-sweetness*). Hennes famn är för honom »against all ills the fortified strong place» (XXII *Heart's Haven*). Ja, han kan icke på annat sätt för sig förklara styrkan av de band, som binda henne vid honom, än så, att de tu äro syskonsjälar (»my soul's birth-partner», XV *The Birth-bond*).¹ I cykelns andra avdelning finner man endast undantagsvis, så-

¹ Jfr en därmed närbesläktad tanke hos Stagnelius (*Kärleken och Landsbygden*).

som i *Life the Beloved* (XCVI), såsom titeln anger, en känsla av levnadsmod och hopp, men över nästan alla de andra vilar en stämning av den djupaste tristesse: sorg över en förgången lycka, svikna förhoppningar, självförebåelser och dystra aningar. Någon tydlig hänsyftning på den döda förekommer, så vitt jag kan se, icke, utom i den sista sonetten (CI *The One Hope*), där skalden, med anknytning till grekernas föreställning, att bokstäfver stodo att läsa på hyacintens kronblad, uttalar den förhoppningen, att *om* ett liv finnes på andra sidan graven, han där på »amulettblommans» daggdränkta kalk må få läsa den älskades namn.

För min del finner jag intet skäl att tvivla på äktheten av de känslor, som i dessa sonetter funnit uttryck. Men tyvärr har skalden icke blott klätt dessa känslor i den praktfullaste språkskrud, utan även, dels utan tvivel i följd av sin egenart, men dels också i följd av inverkan från litterära förebilder, Dante och Shakespeares sonetter, givit dem en inre gestaltning, vars svårfattliga symbolik gör studiet av dessa dikter ytterligt mödosamt; och helt säkert skola endast få även bland litterärt bildade läsare finna sin skatt av skönhetsvärden genom detta studium ökad i en grad, som svarar mot ansträngningen. En av Rossettis intimaste vänner (således helt säkert en man med estetisk bildning) förklarade en gång rent ut för brodern William: »They cannot be understood», vilket måhända ingav den senare tanken att utarbета den prosaparafras av hela cykeln, som utgör en del av innehållet i hans bok *D. G. Rossetti as Designer and Writer*. Den är ett outhärligt hjälpmedel, men räcker icke till att fullständigt tyda särskilt den senare avdelningens många »cruelles énigmes»; och på icke så få ställen måste kommentatorn själv erkänna, att han icke förstår diktens andemening eller något enskilt uttryck. *The House of Life* är utan tvivel näst vissa av Brownings dikter, såsom *Sordello* (som också finnes »översatt» till engelsk prosa) den nyare engelska litteraturens svårfattligaste diktverk.

Bland Rossettis övriga erotiska dikter må nämnas *Love-Lily*, *Love's Nocturne* och *The Stream's Secret*. Alla äro mästerverk av musikaliskt välljud, och i den sistnämnda dikten, där naturbeskrivningen intar ett större rum än i R:s övriga dikter, återgiva orden så nära, som det väl är möjligt för ord att göra det, bäckens porlande. *Love's Nocturne* gör allt skäl för sitt

namn: skalden har här nästan överskridit gränsen mellan poesi och musik, men ur dess tjugutvå strofer framgår dock så mycket, att han uppmanar härskaren i drömmarnas rike att, om där verkligen finnes en skugga av varje människa, sända hans skugga till den älskades huvudgård. Men finner hon då där skuggan av en annan, då må hon själv tyst försvinna, som en dimma upplöses eller en låga slocknar, och endast låta en suck dröja kvar på den älskades luta och en fläkt av sin andedräkt på hennes fönsterruta.¹

Då utrymmet naturligtvis icke tillåter mig att redogöra för alla eller ens för flertalet av Rossettis lyriska dikter, väljer jag slutligen *Jenny*. *Jenny* intar samma ställning bland R:s dikter som *Found* (Jessen 13) bland hans tavlor: den är den enda med motiv ur det nutida livet. Vem (eller vad) Jenny är, framgår med hemsk klarhet redan ur diktens två första rader:

Lazy, laughing, languid Jenny,
Fond of a kiss and fond of a guinea.

Hon är en olyckssyster till hjältinnan i Thomas Hoods gripande dikt *The Bridge of Sighs*, hon som i ett ögonblick av förtvivlan över sin vanära söker och finner döden i Themsen. Han, diktens jag, har gjort hennes bekantskap på en publik danstillställning; nu har hon somnat med huvudet lutat i hans knä, och han försjunker i betraktelser över hennes förspilda liv. Han föreställer sig, hur hon, ännu för kort tid sedan ett barn, från sitt torftiga hem på landet ser storstaden vinka och gripes av ett oemotståndligt begär att lära känna den, och han säger inom sig: »Nu, Jenny, nu känner du den». Han tänker på sin unga kusin Nell, så yster, så kokett, men på samma gång så ren och oskuldsfull, och han ryser vid tanken på, att krukoma-karen av en och samma lerklump skapat det ena kärilet till heder, det andra till vanheder. Jenny kommer honom att tänka på en ros, som ligger pressad i en bok, på vars innehåll en ren kvinna icke skulle vilja kasta en blick. Fastän vartenda ett av rosens blad sugit i sig något av den skändliga texten, skulle ett medlidsamt kvinnoöga icke utan rörelse kunna betrakta den, där den nu ligger vissnad. Och han gör till slut den bittra reflexionen, att liksom (enligt någon folklig föreställ-

¹ En våltalig framställning av den Rossettiska kärlekslyrikens »översinnliga sinnlighet» finner läsaren i Sylvan och Bing, II, 396.

ning) paddan, alltsedan jorden drabbades av förbannelsen, sitter döv och blind inne i stenen och aldrig skådar solens ljus eller värmes av dess strålar och där kommer att sitta, tills människans säd förskingras som stoft för vinden, så sitter lustan i världen.

Att, såsom Sharp anser, dikten har ett blott »litterärt patos», vilket väl ungefär vill säga, att den har en falsk klang, kan jag icke finna. Att Rossetti icke var livad av några sociala och humanitära intressen, är nog säkert, men den saken hör icke hit.

Bland Rossettis episka dikter intaga hans ballader den främsta platsen. Han är den engelska litteraturens största balladdiktare i nyare tider. I dessa ballader framträder ett av de märkligaste dragen i Rossettis skaldekynne: hans utpräglade förkärlek för det hemska, mystiska, övernaturliga, såsom skrock, varsel, folklöre, med ett ord allt, som engelsmännen kalla *weird*. Det är klart, att ett dylikt drag hos en författare icke uteslutande kan förklaras genom litterär inverkan, d. v. s. i Rossettis fall i främsta rummet från den engelska nyromantiken från århundradets början, särskilt från Keats och Coleridge, ävensom från Edgar Allan Poe, med vars diktning han var nära förtrogen. Det förutsätter obestriddligen en medfödd mottaglighet, predisposition hos honom själv. Swinburne kände nog sin Keats och sin Coleridge lika bra, som Rossetti gjorde det, men dessa ha icke på honom utövat samma inverkan som på R. En dylik predisposition kan ju onekligen förefalla egendomlig hos en man med Rossettis utpräglat agnostiska eller skeptiska åskådning, och Kellner ser däri ett atavistiskt drag, ett arv från katolska förfäder. Denna förklaring är naturligtvis möjlig. Men det förtjänar dock att påpekas, att en dylik dualism mellan förståndet och fantasien ingalunda är något sällsynt i litteraturen och icke heller hos andra människor. Baudelaire hade väl just ingen religion; men de talrika bilder, han lånat från den katolska kulten, visa, hur djupt denna kult bränt sig in i hans fantasi. Heine var utan tvivel lika god agnostiker som Rossetti, och likväl kunde han skriva *Die Wallfahrt nach Kehl-laar*; och Levertins rent materialistiska filosofi har icke hindrat honom från att i sin diktning bliva en utpräglad romantiker.

Men det mest slående exemplet på den dualism, varom här är fråga, lämnar måhända Poe, hos vilken med det skarpaste kritiska förstånd var förenad en fantasi, som fråssade i

det hemska, övernaturliga, ohyggliga. Nu är det ju tänkbart, att den supranaturalism som utmärker de tre sistnämnda skaldernas fantasiskapelser likaledes är ett arv från deras — judiska eller puritanska — förfäder; men en dylik förklaring är i de allra flesta fall möjlig, så t. ex. i fråga om Napoleon, vars överlägsna intelligens, även den avgjort skeptisk, icke uteslöt drag av vidskeplig övertro. En dylik förening av övertro och religiös otro var ju för övrigt någonting ytterst vanligt hos upplysnings-tidens människor. —

Då jag nu går att i korthet redogöra för några av Rossettis ballader, må först påpekas, att varken *The Blessed Damsel* eller *The Kings' Tragedy* kan kallas ballad i egentlig bemärkelse. Den förra har stundom blivit kallad en »ballad-romance», den senare en »ballad-epic». *The Blessed Damsel* är säkert R:s mest kända och lästa dikt, antagligen bekant genom en mängd antologier och läseböcker. Den skrevs, redan innan författaren var aderton år gammal och publicerades först i *The Germ*, men blev sedermera omarbetad. »Den saliga» står lutad över himmelens bröstvärn och blickar ut i rymden, där hon i fjärran ser jorden som en liten mygga. Hon har ännu ej hämtat sig från sin undran över att befinna sig i de saligas boningar, fastän det redan är tio år, sedan hennes bortgång lämnade hennes kära på jorden försänkta i sorg. Hon står kvar ännu, när solen går ned, och barriären har hunnit värmas av hennes barm. Hon tänker på den dag, då hennes älskade också är där. Då skall Guds moder leda dem båda hand i hand fram till Herren Kristus, och hon skall bedja honom, att de två nu för evigt må få vara förenade. Men vid tanken på, att den dagen kanske ännu är avlägsen, lutar hon huvudet i sina händer och gråter.

Enligt Rossettis egen uppgift till Hall Caine hade han hämtat idén från Poes *The Raven*. Liksom Poe där skildrat den på jorden kvarlevande älskarens sorg, ville R. »reverse the conditions and give utterance to the yearnings of the loved one in heaven». En annan dikt, som säkerligen också tjänat Rossetti till förebild, är den av honom tolkade, Jacopo da Lentino tillskrivna sonetten *Of his Lady in Heaven* (Collected Works II, 49). Slutligen ha talrika inslag från Dante påvisats av Kurt Horn. Dikten är på ett utmärkt sätt tolkad av Edv. Fredin.

The King's Tragedy har till ämne mordet på Jakob I av Skottland 1437, och skalden följer nästan ordagrant den historiska traditionen, sådan den finnes återgiven t. ex. i Walter Scotts *Tales of a Grandfather*. Det övernaturliga, som lockat R. till poetisk behandling av ämnet, är här ett varsel. När konungen med följe, på väg till Perth, en mörk natt hade kommit fram till havsstranden, stod där en gammal i trasor höljd höglandskvinna. Hon sade konungen, att hon förut vid tre olika tillfällen sett hans »wraith»,¹ första gången med fötterna omlindade med en svepning, andra gången med svepningen räckande upp till knäna, tredje gången med densamma betäckande även bröst och armar. Där hon nu stod, såg hon den även kring hans hals, och hon förutsade, att om han icke genast vände om, skulle hon snart få se den betäcka även hans mun och ögon, vilket vore ett säkert förebud om hans död. Konungen svarade, att hans liv stod i Guds hand, och fortsatte sin färd. Samma natt som mordet ägde rum, infann sig samma kvinna och anhöll att få tala med konungen, men fick till svar, att hon kunde komma igen följande dag. Längre fram på natten hörde man henne utanför konungens fönster ropa, att hon natten förut åter sett konungens »wraith», nu med svepningen uppdragen över mun och ögon, och att hon vandrat hela dygnet för att underrätta konungen om, att en fara hotade honom, och därigenom möjligen kunna avvärja den.

I *Rose Mary* ligger det övernaturliga i en beryll, som har den egenskapen, att en ren och oskyldig människa däri kan läsa framtiden. Då det nu visar sig, att Rose Mary icke kan göra det, kommer modern till den smärtsamma insikten, att hon icke är den oskyldiga dotter, hon trott henne vara.

Eden Bower handlar om Lilith, enligt Talmud Adams första hustru. Hon hade före sitt giftermål med Adam varit gift med ormen i paradiset. Orsaken till brytningen mellan det äkta paret tycks ha varit den, att Lilith intagits av kärlek till Adam, vilken sedermera av kärlek till Eva förskjutit henne. Nu söker hon emellertid övertala sin första make att låna henne sin

¹ »Wraith» betyder uppenbarelsen av en levande (undantagsvis av en död) person, såsom förebud om hans död. Det svenska ordet vålnad har väl, åtminstone i riksspråket, endast den senare betydelsen. — Rossettis tavla *How they met Themselves* (Jessen 11) föreställer ett älskande par, som i skogen möter sina egna »wraiths».

skepnad, så att hon må kunna bringa Adam och den hatade rivalen på fall, och lovar att i gengäld återskänka honom sin kärlek. Ämnet är onekligen »weird». Sharp sätter dikten mycket högt; men Buchanan kallar den »affected rubbish».

Med förbigående av de övriga skall jag till sist endast nämna *Sister Helen*, pärlan bland Rossettis ballader, den i vilken han kommit de gamla balladernas stil och ton närmast, enligt Swinburne »the greatest ballad in modern English». Den är, liksom *Edward, Edward* i Percys *Reliques*, rent dramatisk: varje strof är en dialog mellan Helen och hennes lille bror. Brodern sitter på en balkong, Helen i sin kammare innantill, sysselsatt med att smälta en vaxfigur. Avsikten därmed är att hämnas på hennes trolöse älskare, Keith of Ewern, som nyligen hemfört en annan såsom brud. När vaxfiguren smält, då har Keiths livslåga brunnit ut. Men för att den trolöses dödskamp må förlängas, drar hon ut på tiden med proceduren, och det är därför hon till broderns förvåning hållit på därmed i tre dagar. Efter en stund frågar hon brodern, om han inte hör hästtramp. Jo, han ser tre ryttare komma sprängande från Boyne Bar. Den förste är Keith of Eastholm. Han förmäler, att hans bror ligger i själtåget, och besvär Helen att taga tillbaka sin förbannelse, så att brodern må få dö i frid. Den andre ryttaren, Keith of Westholm, medför en ring och ena hälften av ett mynt och en hälsning, att den döende önskar se Helen, innan han dör. Till sist kommer den tredje ryttaren fram. Det är de tre brödernas far, den mäktige gamle baronen Keith of Keith. Han faller på knä därute och besvär Helen att skänka sonen sin förlåtelse, så att hans själ må bli frälst. I en senare utgåva av dikten låter skalden slutligen den unga lady av Ewern, svartklädd, komma ridande på ett svart sto för att bedja om nåd för sin make. Hon sjunker vid framkomsten avsvimmad till marken. Men Helen förblir obeveklig, och de fyra ryttarna måste obönhörda vända om. Nu har vaxfiguren smält, och på broderns fråga:

Ah, what white thing at the door has crossed, Sister Helen?

Ah! what is this that sighs in the frost?

svarar hon:

A soul that's lost, as mine is lost, Little brother!

(O Mother, Mary Mother, Lost, lost, all lost betwixt Hell and Heaven!)

Rossetti är liksom Swinburne en verskonstnär av hög rang, och även hans vers kan kallas musik, ehuru den har en annan klangfärg än Swinburnes. Han har icke dennes stormande rytmer och han hade icke S:s improvisatoriska förmåga. Han kunde visserligen i yngre åren med lätthet skaka ur ärmen långa ramsor av »doggerel verses», men det var, särskilt under hans senare år, endast med ansträngning han smidde sina verser. När han skulle skriva en sonett, hade han den först, såsom han sade, »cartooned», men utarbetandet förorsakade honom rent av fysisk utmattning. Vad som kan anmärkas mot hans form, är, att han ofta nöjer sig med bristfälliga rim, t. ex. *God : cloud ; spheres : barriers ; son : town ; weir : breakwater* m. fl. Synnerligen ofta låter han den obetonade sista stavelsen i ett paroxytonon eller proparoxytonon bilda manligt rim; t. ex.: *seen : eighteen ; flight : midnight ; fair : chambère ; be : audibly ; see : waste-country ; garlanded : thread*. Dessa rim ha klandrats såsom en affekterad arkaism.¹ För Buchan voro de gefundenes Fressen och han parodierar dem fyndigt:

When winds do roar and rains do pour,
Hard is the life of the sailor;
He hardly, as he reels, can tell
'The side-lights from the binnacle;
He looketh in the wild water,

verser som Rossetti själv fann mycket lustiga. Med rätta påpekar emellertid Hüffer den väsentliga skillnaden mellan de nämnda två fallen. I ett proparoxytonon får den sista stavelsen en biton, som enligt hans mening är tillräcklig att rättfärdiga stavelsen såsom rimstavelse, och han anser, att ett rim av detta slag stundom kan rentav öka versens klangskönhet. Detta är också min mening, vilken jag uttalar med fullt medvetande om, att i dylika frågor endast den inföddes öra är fullt omdömesgillt. Jag skulle dock för egen del vilja göra ännu en distinktion. Sådana rim som *garlanded : thread ; death : promiseth* låta för mitt öra icke vackert. Däremot finner jag ett alldeles särskilt behag i sådana rim som:

'Time's self it is, made audible —
'The murmur of the earth's own shell
(The Sea-limits)

¹ Dylika rim äro icke sällsynta hos andra samtida skalder såsom Swinburne, Christina Rossetti och Matthew Arnold.

(tydiligen beroende på den kraftiga klangen hos engelskans stavelsebildande *l*), eller hos Marlowe:

The shepherd swains shall dance and sing
For thy delight all May-morning

(*ing* är visserligen också blott en ändelse, men den är vida fylligare än *ed* och *eth*).

Jag gör för svenskans vidkommande en liknande åtskillnad. Mycket vanliga äro såsom bekant hos äldre skalder, t. ex. gustavianerna, sådana rim som:

En annat skulle blitt förbannat
brydd av en sådan händelse.
Men Dumbom fann sig, ett, tu, tre. —
Hand i hand med kärleken
Dafne syns, och tusen hjärtan röja
Nu med sorg, att de ej älskat *än*.

Hos nutida skalder torde dylika rim vara sällsynta, och jag föreställer mig, att Edv. Fredin gjort förtvivlade ansträngningar för att i sin mästerliga omdiktning av Swinburnes *In the Garden of Proserpine* på ett bättre sätt tolka följande verser:

Fast tio du betvingar,	(Though one were strong as seven,
Är döden starkare.	He too with death shall dwell,
Du vaknar ej till vingar	Nor wake with wings in heaven
Och ej till avgrunds ve.	Nor weep for pains in hell.)

Men jag gör en bestämd åtskillnad mellan rimmen på dessa tre ställen och i följande välbekanta rader av Wallin:

Min bön, osäglig, innerlig,
Skall dela skyn och hinna dig,

där för mitt öra språkformen fullt värdigt sluter sig kring den högpoetiska inre formen.

Liksom i *Sister Helen* använder Rossetti i flere av sina ballader omkväden. Några av dessa äro visserligen vida mera bisarra än vackra, (t. ex. *Troy Town*, *Eden Bower*), men det är dock ett egendomligt och lättvindigt sätt att bedöma, vad som väl allmänt torde anses för ett sant konstnärligt medel att framhålla en dikts grundstämning, när Max Nordau i R:s förkärlek för omkvädet endast ser en yttring av degeneration, den nämligen, som den moderna psykiatrien benämner *ekolali*.

* * *

Vi ha ovan nämnt, att en grupp av det victorianska tidevarvets skalder sammanförts under benämningen »prerafaeliterna». Flere engelska författare beteckna denna benämning såsom olämplig, och Sharp säger rent ut, att den bör övergivas. Beers påpekar (II, 242) såsom skäl för benämningen en viss förkärlek för »microscopic detail», varpå han anför belägg även från Swinburne. Detta är onekligen ett drag, som tillhör den äkta, den genuina prerafaelismen, men det torde i den prerafaelitiska poesin knappast förekomma i en sådan utsträckning, att det i någon mera betydande mån bidrager till att motivera benämningen. När epitetet prerafaelitisk började användas om ett diktverk — och en kritiker använde det 1858 om Morris' första diktsamling — då hade »prerafaelism» säkert redan nått den betydelse, som förblivit den förhärskande, nämligen den av »neoprerafaelism», d. v. s. en konstnärlig framställning av medeltida eller — ty tidpunkten för handlingen kan vara vilken som helst — med medeltidens befryndat känslor och tankeliv. Att Rossettis diktning i denna mening förtjänar att kallas prerafaelitisk, torde den föregående framställningen i all sin korthet ha varit tillräcklig att visa. Likaså passar epitetet på Christina Rossettis diktning. Hennes ständiga grubblande över döden är ett romantiskt drag, och hennes asketiskt färgade religiositet kan kallas mediævalistisk. Vad William Morris beträffar, är han prerafaelit i synnerhet i sin första diktsamling, där han, påverkad av Rossettis då ännu outgivna men i vänkretsen välbekanta dikter, återinförde Artursagan i litteraturen (Tennyson hade redan, långt innan han 1859 utgav sina första *Idylls*, behandlat densamma i flere romanser, av vilka t. ex. *The Lady of Shalott*, sedermera illustrerad av Rossetti, med allt skäl kan kallas prerafaelitisk). Även Swinburne slutligen har för sin plats bland »prerafaeliterna» huvudsakligen att tacka sin första diktsamling, *Poems and Ballads* (1866), där flere av dikterna behandla medeltida motiv och inverkan från Rossetti är påtaglig. När Beers om dessa dikter säger, att Rossettis »over-intensity of spirit and sense» här stegrats till en »morbid eroticism», så må det tilläggas, att denna egenskap väl huvudsakligen är att tillskriva inverkan från Baudelaire; och det kan i alla händelser icke skada att än en gång betona, att dessa dikter icke innehålla några »confessions», utan äro »dramatic lyrics», »läsefrukter», »littérature», såsom fransmännen säga.

När, såsom väl stundom händer, »prerafaelitisk» även i andra länders litteratur användes för att karakterisera en skald, är det sannolikt, att ordet tages i nu angivna betydelse. Så t. ex. av Steffen, då han om Levertin säger, att i hans dikter finnes något av en prerafaelit, även då hos honom en estetisk sensualism blandar sig med spiritualismen (Sundbärg, Sveriges Land och folk, s. 370).

IV.

En var, som sysselsätter sig med studiet av det victorianska tidevarvets litteratur-, konst- eller kulturhistoria, skall ofelbart gång på gång stöta på uttrycket »The Aesthetic Movement» och den ena gången finna det använt i en, en annan gång i en annan betydelse. Men i vilken betydelse det än användes, är det dock tydligt, att rörelsen har att göra med prerafaelismen och således med Rossetti.

För Walter Hamilton är »the Aesthetic Movement» helt enkelt synonymt med »the Præ-Raphaelite Movement», d. v. s. hela prerafaelismen (1). Den tar således sin början 1848, och såsom »Præ-Raphaelite» eller »Aesthetic Poets» anför han Rossetti, W. Morris och Swinburne jämte några andra, bland dem Oscar Wilde.¹ I samma omfattande betydelse användes uttrycket av Hugh Walker och Ingleby. Likaså, när Chesterton (s. 188) kallar »the Aesthetic Movement» »the Romance from the South», är det påtagligt, att han använder ordet såsom liktydigt med prerafaelismen i dess helhet. Chesterton vill nämligen i den engelska litteraturen efter W. Scotts död finna två romantiska strömningar, den ena den nyss nämnda, den andra »the Romance from the North», representerad av Thomas Carlyle, som ju onekligen är ett stycke siare och skald, och av systrarna Charlotte och Emily Brontë, som i den engelska litteraturen införde de yorkshireska hedarnas romantik. Men när han redan på följande sida talar om »the Aesthetic *and* the P.-R. Movements», har det förra uttrycket uppenbarligen en speciellare betydelse.

¹ Egendomligt nog nämner varken Hamilton eller Beers i det kapitel han ägnat åt »The Præ-Raphaelites» (II, s. 282 ff.) Christina Rossetti, som eljes plägar räknas till »de (fyra) stora prerafaeliterna».

Denna kan icke vara någon annan än den av prerafaelismen på dess senare stadium, då den, såsom ovan nämnts, även benämndes »the Aestheticism» (2).¹

Vid denna tid, d. v. s. i 50-talets senare hälft, hade, såsom även antytts, prerafaelismen slagit igenom, och den betydelse, vari »the Aesthetic Movement» måhända oftast användes, är den av ett av den prerafaelitiska eller »estetiska» konsten bland den bildade allmänheten framkallat intresse för skön konst, ett intresse som dittills i England varit någonting ytterst sällsynt, men som nu i vissa kretsar stegrades till en verklig entusiasm, en »religion of beauty» (3). Såsom en yttring av denna rörelse och på samma gång såsom en till dess utbredning och stegring kraftigt bidragande faktor anför Hamilton Henry Irvings verksamhet på The Lyceum Theatre och särskilt uppförandet av Romeo och Julia därstädes. Huvudrollerna utfördes av Irving och Ellen Terry. Hela regionen leddes av strängt »estetiska» grundsatser. Den yttersta omsorg hade nedlagts på åstadkommandet av tidstrohet och prakt i dräkterna och på skönhet i plastik och gruppering, så att varje scen hos åskådaren framkallade det intrycket, att han hade framför sig en tavla av någon gammal italiensk mästare. I Wagners operor fann man vidare en konstform, som motsvarade det »estetiska» idealet, och japansk konst eller åtminstone japanska konstindustrier började bli föremål för intresse.

I en med den nu nämnda nära besläktad men dock något speciellare mening använder Sharp uttrycket »The Aesthetic Movement», då han definierar det såsom »the insistence on a beautiful instead of an ugly and commonplace environment», vilket på svenska kan återgivas med »hemmets eller i allmänhet interiörens konstnärliga utsmyckning», d. v. s. icke blott dess prydnad med konstverk, tavlor och skulpturer, utan det helas anordnande med konstnärlig smak (4). Tager man ordet i denna betydelse (vilket Kellner gör på ett ställe), då utgår rörelsen direkt från William Morris. Det har redan nämnts, att såväl Morris som Burne-Jones, sedan de i senare hälften av 50-talet kommit i beröring med Rossetti och gripits av de prerafaelitiska

¹ Max Nordau behandlar prerafaelismen i första delen av *Entartung* och »die Aesthetiker» i andra delens tredje kapitel, i omedelbart samband med de franska dekadenterna, men nämner ingenting om »estheticismens» förhållande till prerafaelismen. Bate känner endast »Pre-Raphaelites».

idéerna, övergåvo sina teologiska studier för att ägna sig åt konsten. Morris valde byggnadskonsten och inträdde såsom elev hos den berömde arkitekten Edw. Street. Men han fann icke häller här sin rätta uppgift. Skaldekonsten intresserade och sysselsatte honom mer än arkitekturen, och 1858 utgav han diktsamlingen *The Defence of Guenevere & Other Poems*. Han är således den förste av »prerafaeliterna», som utgav någonting i bokform. Samlingen rönt ett välvilligt mottagande, och en kritiker kallade M. den förnämste av de »prerafaelitiska» skalderna. Men 1861 grundade Morris tillsammans med två andra personer en fabrik för tillverkning av konstnärliga bohagsartiklar. Man började med tillverkning av glasmålningar efter teckningar av Madox Brown och Burne Jones; men verksamheten utvidgades alltjämt, så att firman »Morris, Marshall, Faulkner & Co., Fine Art Workmen in Painting, Carving, Furniture, and the Metals» levererade så gott som allt, som hör till den konstnärliga utsmyckningen av ett privat eller publikt hus, såsom de finaste mattor, tapeter och gobelänger, brokad och andra dyrbara tyger, m. m. Morris, som var en förmögen man och försträckt rörelsekapitalet, icke blott övervakade det hela utan tillägnade sig själv teknisk färdighet i vissa branscher, såsom konstfärgning och -vävning. Och vid sidan av allt detta arbete fann han tid till en högst betydande poetisk produktion. Men så var han också en kraftnatur, som kunde förklara, att »if a chap can't compose an epic poem while he's weaving tapestry, he had better shut up, he'll never do any good at all». Fabriken, som först haft sitt säte på två olika ställen i London, förlades slutligen till Merton Abbey, där den på 80-talet sysselsatte bortåt 80 arbetare, förutom en mängd kvinnor, som arbetade i sina hem.

Vad som ledde Morris vid grundandet av detta stora företag, vartill Madox Brown eller Rossetti eller båda i förening givit honom idén, var icke i främsta rummet tanken på materiell vinning. Liksom sin store lärare Ruskin, vilken i *Seven Lamps of Architecture* hade »laid down laws for ordinary house and housekeeping», var han icke blott genomträngd av den tanken, att »a thing of beauty is a joy for ever» enligt Keats' ord, utan på samma gång av en levande övertygelse om skönhetsens uppfostrande och förädlande betydelse och av en varm önskan att i så vida kretsar av det engelska folket och så djupt ned i

samhället som möjligt väcka kärlek till allt, som är skönt. Och denna strävan blev ingalunda resultatlös. Tvärtom, den åstadkom en formlig revolution, och en välgörande revolution, i fråga om hemmets och även offentliga lokalers inredning och utsmyckning. Brokiga och granna färger på gardiner, draperier och överdrag försvunno, ramar i svart och guld utträngde smaklösa ramar i oäkta förgyllning, och boisering och målning av väggarne, alltid i dämpade och diskreta färger, ersatte tapeter. »Chippendale furniture», arbeten av smitt järn, antika bronser, medeltida lampor, glasmålningar och gammalt porslin började räknas till de artiklar, som tillhöra ett smakfullt ordnat hem.

Man kan ju säga, att detta medförde en stegring av lyxen, men lyxen i och för sig, en diskret och smakfull lyx väl till märkandes, är ju icke något ont hos den, som har råd att bestå sig den.

Det är tydligt, att de alster, som utgingo från Morris & Co., såsom firman efter sin omorganisering kallades, endast kunde komma förmögna hem till godo. Men föredömet spred sig därför, och tack vare de på en gång smakfulla och billiga tapeter, och andra konstindustriartiklar, som så småningom började förekomma i handeln, visade sig en kraftig höjning av smaknivån även inom den mindre bemedlade medelklassens hem.

* * *

Den prerafaelitiska konsten blev, såsom redan är nämnt, i 50-talets början utsatt för skarp kritik, och med den allvarliga kritiken blandade sig även hån och smädelser. Det första angrepp, som riktades mot någon av de prerafaelitiska skalderna, gällde Swinburnes 1866 utgivna *Poems and Ballads*, som av så gott som hela den engelska kritiken stämplades som omoraliska. Buchanan var redan då på krigsstigen. I en under signaturen Caliban i *The Spectator* införd dikt, kallad *The Session of the Poets*, låter han Englands då levande, mer eller mindre representativa skalder, bland vilka han icke glömmer att nämna sig själv, hålla ett sammanträde, och var och en karakteriseras med några ord.¹ Matthew Arnold sitter där, elegant och soignerad som alltid, och smuttar på ett glas Rhenvin och ordar

¹ De övriga äro Tennyson, Browning, Matthew Arnold, Bailey, Lord Lytton, Kingsley, Miss Ingelow och »Master» Swinburne.

vitt och brett om »Geist», varmed naturligtvis åsyftas hans förkärlek för tysk litteratur och hans diatriber mot engelsk »philistinism», och han blir helt häpen, då han får syn på Tennysons rufsiga hår, oknäppta skjortkrage och mycket fördomsfria pip-snugga. Tennyson blir vald till ordförande och har nätt och jämnt hunnit med några gemytliga ord hälsa de närvarande välkomna, då »Master Swinburne» börjar skräna. Det blir allmän uppståndelse. Skaldinnan sjunker avdånad i Tennysons armar. Denne slår näven i bordet och ropar: »Kör ut pojken, han är drucken, och skaffa en cab!» Utfallet är ju synnerligen rätt och blir icke mindre klandervärt därför, att det icke kan kallas ohemult. Swinburne var verkligen under en period av ungdomen hemfallen till den svaghet, som här antydes, men han lyckades övervinna den.¹

Sedan kom, 1871, Buchanans förut omnämnda broschyr och 1875 en anonym dikt, kallad *Jonas Fisher*, innehållande skarpa angrepp på den förmenta sensualismen hos »The Fleshly School of Poets». En insänd artikel i *The Examiner*, som i sin ordning förlöjligade denna dikt och på samma gång gisslade Buchanan, föranledde denne att väcka åtal mot tidskriftens utgivare. Det befanns då, att *Jonas Fisher* hade till författare en lord Southesk och den insända artikeln Swinburne. Svarandens advokat begagnade tillfället att inlägga en gensaga mot Bucha-

¹ Jag har icke tvekat att i detta sammanhang sanningen likmätigt omnämna denna, visserligen beklagliga men dock förlåtliga och, såsom nämnt, segerrikt bekämpade svaghet. Att Swinburne för övrigt i sitt liv var en oförvitlig man, därför finner jag ett tillräckligt bevis i den varma vänskap, varmed han under hela sin livstid omfattades av en mängd framstående och ädla män och kvinnor, Jowett bland andra, och detta trots hans ytterligt radikala åsikter i religion och politik, som långt ifrån delades av dem alla, och den hänsynslösa fanatism, varmed han uttalade dessa åsikter. För mig är Swinburne, förutom den store skalden, en stilla lärd, som i studerkammaren tillbragte det mesta av den tid, han icke vistades vid (eller i) havet eller, i allmänhet, på resor. Att emellertid hans *Poems and Ballads* givit anledning till diverse kannstöperier och att man trots skaldens protester envisats att i dem finna uttryck för hans egna känslor, stämningar, åsikter och upplevelser, detta är ingenting underligt. Ett liknande öde drabbade, till en del åtminstone av liknande anledning, Byron, som visserligen icke kan sägas hava varit »integer vitæ» men säkerligen var »sceleris purus». Hans giaourer och korsarer kommo enfaldigt folk att fullt och fast tro, att han själv bedrivit sjöröveri i Levanten, och i en dunkel rad i *Manfred* trodde man sig finna ett erkännande av att han gjort sig skyldig till incest.

nans tilltag att sätta sig till doms över skalder, honom vida överlägsna, och han klandrade skarpt det otillständiga sätt, varpå han behandlat Swinburne.

Sedan var det lugnt några år, och den »estetiska» skolans anhängare och vänner ökades raskt. Då började i slutet av 70-talet tidningen *Punch* en kampanj mot »estheticismen», som även på scenen blev gjord till föremål för förlöjligande. Efter en fransk komedi hade utgivaren av *Punch*, F. C. Burnand, stuvat ihop en fars, kallad *The Colonel*, vari hjälten drives från hus och hem av sin hustrus och svärmors »æsthetic mania». Stycket lär icke hava utmärkt sig varken genom någon synnerlig komisk kraft eller genom några andra förtjänster, men sedan det rönt den utmärkelsen att på Abergeldie Castle få uppföras inför H. M. Drottningen och övriga medlemmar av det kungliga huset, varom affischerna sedermera alltid innehöllo meddelande, hade det helt naturligt en oemotståndlig dragningskraft. Ungefär samtidigt uppfördes, först på The Opera Comique, sedan på The Savoy Theatre, operan *Patience, or Bunthorne's Bride*, med text av W. S. Gilbert och musik av Sir Arthur Sullivan, vari huvudpersonerna äro de båda skalderna Reginald Bunthorne, »a fleshly poet», och Archibald Grosvenor, »an idyllic poet». Stycket, för vars innehåll utrymmet ej tillåter mig lämna någon redogörelse, är rent fars- eller spexartat, och dess största förtjänst synes mig ligga i författarens fenomenala versifikatoriska talang inom den burleska genren.

Dessa satiriska utfall äro emellertid icke riktade mot eller träffa åtminstone icke den »estetiska» konsten eller »the Aesthetic Movement» i de betydelser, vari jag hittills använt detta ord. Men »the Aesthetic Movement» hade hos många övergått till en »æsthetic mania», och Justin Mac Carthy definierar den i sina *Reminiscences* rent av såsom en »craze», som på ett oförklartigt sätt framgått ur prerafaelismen, med vilken den, såsom han med rätta anmärker, ingenting borde ha att göra (5). Skönhetskulten hade urartat till modegalenskap, pose, affektation. Denna yttrade sig först och främst i en uppskruvad och salvelsefull konstantusiasm; men ej nog härmed, Botticellis och den »estetiska» skolans tavlor fingo tjäna damerna till modejournal. Blått var »estheticismens» livfärg, och fina, luftiga blåa tyger utgingo från Morris & Cos. ateljéer. »The Blessed Damoels» hår är korngult, och hår av denna färg blev i handeln

föremål för livlig efterfrågan. Till prerafaelismens kvinnliga skönhetsideal hör vidare svanhalsen, en tämligen karg byst och långa smala händer. Dessa attribut äro visserligen något svåra att åstadkomma, där de icke av naturen äro till finnandes, men en raffinerad toilettkonst kan dock uträtta något i rätt riktning, och man gjorde, vad man kunde. Lättare är det däremot att förläna ögonlocken en viss tyngd och plastik och gång en avmätt högtidlighet. Den manlige »estet» igenkändes enligt Mac Carthy på sin mjuka, bredskyggiga hatt, sin låga krage och fantastiska halsduk och sin sammetsrock. »Estetens» språk hade en anstrykning av pretiositet, med ord och fraser lånade från Ruskins vokabulär.¹

Man bör kanske emellertid icke göra sig några alltför överdrivna föreställningar om utsträckningen av rörelsen i nu nämnda betydelse. Tydligt är i alla händelser, att de, som förnekat, att något »Aesthetic Movement» någonsin funnits (Kellner 614), tagit ordet i denna betydelse.

Inom litterära och artistiska kretsar var »estet»-typen välbekant, men icke inom aristokratiska, och det är därför lättförklarligt, att en noble duke en gång kunde säga till Mac Carthy, att han aldrig lyckats få se något exemplar av denna »estetiska» kvinna, som han så ofta sett framställd i *Punch*. Att the noble duke icke upptäckt typen i vimlet på Londons gator, är icke underligare, än att det, efter all sannolikhet åtminstone, finns tusentals stockholmare, som icke ha klart för sig, hur en »söder-amerikanare» i sin fulla »war-paint» ter sig.

Även »the Aesthetic Movement» i denna betydelse är fäst vid ett litterärt namn av betydenhet, nämligen Oscar Wildes. Huruvida han »in his mediæval hand» bar en lilja eller en vallmo, såsom det står i *Patience*, eller en solros, såsom annorstädes uppgives, eller ingenting alls, då han en dag på Pall Mall och Piccadilly väckte ett sådant uppseende, att fotgångarne vände sig om och omnibuskuskarne höllo inne sina hästar, denna intressanta fråga torde väl tyvärr för alltid förbliva olöst; men säkert tycks vara, att han var iförd baret, blommig väst,

¹ *Grecian bend* är ett uttryck, som är mig bekant endast från *The New Oxford Dictionary*, där det förklaras såsom »an affected attitude in walking, prevalent c. 1870». I fall företeelsen har någonting att göra med »the Aesthetic Movement», är den således ett av »craze»-stadiets allra tidigast framträdande symptom.

knäbyxor av siden och skor med silverspännen. Från den dagen var han en ständig skottavla för *Punchs* skämt. Han figurerar där under namnet Jellaby Postlethwaite, och i *Patience* heter han Archibald Grosvenor.¹ Om nu detta narraktiga uppträdande är att tillskriva en »patologisk megalomani», såsom Max Nordau anser, eller om det, såsom Ingleby menar, endast var ett sätt att så mycket snabbare bestiga ett rostrum, varifrån han kunde göra sig hörd, torde vara svårt att avgöra. Sannolikt är, att de båda motiven voro oskiljaktigt förenade. Det bör också rättvisligen erkännas, att denna »craze» tillhörde hans första Londontid och att han redan vid återkomsten från sin föreläsningsturné i Amerika 1881—82, till mångas skuffelse, uppträdde i en vanlig gentlemans skepnad.

Oscar Wilde hade varit Ruskins lärjunge i Oxford, och han var med den dagen, då Ruskin tågade ut i spetsen för en skara studenter, beväpnade med hackor och spadar, för att reparera ett vägstycke utanför staden, som icke var, som det borde vara. (Att det icke lär ha blivit mycket bättre genom reparationen, förringar icke uppsåtets ädelhet.) Men Ruskins estetik passade icke för Wilde, och han har själv kritiserat den. Att Ruskin är ensidig i sin innehållsestetik, vars innersta kärna rymmes i den sats, vi ovan s. 203 anfört ur *Modern Painters*, är väl obestridligt. Leder icke detta citat osökt tanken på Heines ord: »Gute Menschen, schlechte Musikanten»? En kritik av ståndpunkten i mindre starkt kondenserad form finner man t. ex. i Kristian Claesons recensioner av Robert v. Kræmers *Diamanter i stenkol* och av Strandbergs översättning av Byrons *Don Juan*. Men Oscar Wilde gick i sin formestetik till en motsatt ytterlighet. När han i *The Decay of Lying* förklarar, att konsten är »immoral» (d.v.s. icke *omoralisk*, vilket vore »unmitigated nonsense», utan *amoralisk*, »jenseit von Gut und Böse») och när han i företalet till *Dorian Gray* dekreterar: »All art is quite useless», då röjer han sig såsom en fullblodsrepresentant för »l'art pour l'art»-teorien, esteticismen, ordet nu för första gången här använt i den betydelse det har i svenskan (och vanligen också i engelskan). Sanningen om konstens uppgift torde väl vara att söka någonstädes mellan dessa båda ytterligheter.

¹ Om, såsom Hamilton uppger, Reginald Bunthorne skall föreställa Swinburne, då har farsförfattaren överskridit den rätt, han liksom karrikatyrtecknaren äger, att överdriva. Han har tecknat S.så, att han är absolut oigenkännlig.

Icke desto mindre kan Oscar Wilde åtminstone så till vida sägas hava verkat i Ruskins anda, att han i tal och skrift med överlägsen talang verkat för smakens höjande, och hans namn är därför fäst, icke blott vid »the Aesthetic Craze», utan ock, vid sidan av Ruskins, Madox Browns, Rossettis, Burne-Jones' och William Morris', vid »the Aesthetic Movement» i ordets ädlare bemärkelse. När Rob. Ross i sitt företal till Wildes samlade *Reviews* säger, att han (Wilde), redan innan han skrivit de arbeten, som sedan gjort honom ryktbar i Europa, var en välkänd figur i Paris och London såsom protagonist för »the Aesthetic Movement», torde han väl åtminstone icke uteslutande taga ordet i den sista av här ovan anförda fem betydelser.¹

Att ideala strävanden bli föremål för oförståelsens dumlöje, men också att dylika strävanden stundom genom sina egna vänners och anhängares oförstånd och extravaganser förvandlas till sin vrågbild och att, när då satirikern känner sig uppfordrad att gripa sitt gissel, hans slag stundom träffa den oskyldige på samma gång som den skyldige, detta är ingenting sällsynt. Men ett slående motstycke till den engelska »estheticismen» och dess urartning lämnar, såsom en engelsk författare påpekat, den företeelse, som fransmännen kalla »la préciosité», tyskarne »das Preziösentum». Den art av estetfåneri, åt vilken Molière genom sina båda komedier *Les femmes savantes* och *Les précieuses ridicules* gav dödsstöten, var en omedveten travesti, en deductio in absurdum av den hälsosamma och välgörande rörelse, som, utgången ur Hôtel Rambouillet's salonger, så kraftigt bidrog till att förvandla Henrik IV:s och Ludvig XIII:s genom de långvariga inbördes krigen starkt brutaliserade Frankrike till Ludvig XIV:s Frankrike och som lämnade en icke obetydlig insats i den kulturvåg, som då — den andra i ordningen — från Frankrike vällde fram över Europa.

---

¹ Den definition eller beskrivning, som i vol. V av dessa Studier s. 48 lämnas, kan väl sägas omfatta alla dessa betydelser utom den första; s. 64 är det tydligen den sist nämnda betydelsen, som förf:n särskilt haft i tankarna.

Litteraturförteckning.

- BEERS I = BEERS, HENRY A., History of Romanticism in the XVIIIth Century, London 1899.
- BEERS II = BEERS, HENRY A., History of Romanticism in the XIXth Century, London 1902.
- BENSON, ARTHUR C., Rossetti (English Men of Letters), London 1906.
- BUCHANAN, ROBERT, The Fleshly School of poetry and other phenomena of the day, London 1872.
- CAINE, T. HALL, Recollections of Dante Gabriel Rossetti, London 1882.
- CHESTERTON, G. K., The Victorian Age in Literature, London 1913.
- HAMILTON, WALTER, The Aesthetic Movement in England, 3rd edition, London 1882.
- HORN, KURT, Zur Entstehungsgeschichte von D. G. Rossettis Dichtungen. Diss. Königsberg 1909.
- HÜFFER, FRANZ, Memoir of D. G. Rossetti, i Poems by D. G. Rossetti, Leipzig, Tauchnitz 1873.
- KELLNER, LEON, Die englische Literatur im Zeitalter der Königin Viktoria, Leipzig 1909.
- INGLEBY, LEONARD CRESWELL, Oscar Wilde, London 1907.
- MAC CARTHY, JUSTIN, Reminiscences, London 1899.
- NORDAU, MAX, Entartung, Berlin 1893.
- NOYES, ALFRED, William Morris (English Men of Letters), London 1908.
- ROSSETTI, WILLIAM MICHAEL, D. G. Rossetti as Designer and Writer, London 1899.
- , D. G. Rossetti, His Family-Letters, with a Memoir, London 1895.
- , Preface till facsimileavtrycket av *The Germ*, London 1901.
- , Ruskin, Rossetti, Preraphaelitism, London 1899.
- SCOTT, WILLIAM BELL, Autobiographical notes of the life of W. B. Scott, London 1892.
- SHARP, WILLIAM, Dante Gabriel Rossetti, London 1882.
- SIEPER, ERNST, Das Evangelium der Schönheit in der engl. Literatur und Kunst des 19. Jahrh., Dortmund 1904.
- SYLVAN, OTTO och BING, JUST, Europas litteraturhistoria från medeltiden till våra dagar, I och II, Stockholm 1910.
- WALKER, HUGH, The Literature of The Victorian Era, Cambridge 1910.

- ARMSTRONG, Sir WALTER, Geschichte der Kunst in Grossbritannien und Irland, Stuttgart [utan årtal].
- BATE, PERCY H., The English Pre-Raphaelite Painters, London 1899.
- JESSEN, JARNO, Rossetti, Bielefeld und Leipzig 1905.
- MUTHER, Geschichte der englischen Malerei, Berlin 1903.
- SCHLEINITZ, O. v., Burne-Jones, Bielefeld und Leipzig 1901.
- , William Holman Hunt, Bielefeld und Leipzig 1907.
- SIZERANNE, ROBERT DE LA, Die zeitgenössische englische Malerei, aus dem Französ. übers. v. Else Fürst, München 1899.
- , Ruskin och Skönhetens Religion. Bemyndigad övers.av E. A. T., Stockholm 1902.
-

LES FORMES TONIQUES
DES
PRONOMS PERSONNELS RÉGIMES
APRÈS QUELQUES PARTICULES

DANS L'ANCIEN FRANÇAIS

PAR

J. MELANDER

Les pronoms personnels français présentent aux cas régimes, on le sait, deux formes différentes: l'une atone, *me, te, se, li, le, les*, l'autre tonique, *moi, toi, soi, lui, eux (elles)*. La forme atone s'est originairement développée dans l'enclise comme M. Meyer-Lübke¹ l'a démontré; la forme tonique provient d'une position accentuée. C'est là la règle pour toutes les langues romanes. Mais cet état primitif a de bonne heure subi des changements considérables, et en français dans une mesure plus large que dans les autres langues. Les cas qui originairement présentaient la forme tonique se sont réduits fortement; ainsi, la forme atone s'est introduite devant l'infinitif et le participe présent (à l'exception seulement de *soi-disant*). D'un autre côté, l'enclise s'est résolue, de sorte que se sont développés d'une part un pronom tonique et de l'autre la proclise des pronoms régimes atones.² Les lois d'après lesquelles cette résolution a eu lieu ne sont pas encore établies d'une manière satisfaisante. M. Rydberg, en s'appuyant sur l'opinion généralement acceptée qu'il faut pour l'enclise que le pronom soit précédé d'un mot muni d'un certain degré d'accent, voit la cause de la résolution dans un affaiblissement de l'accentuation des mots servant d'appui.³ Cet affaiblissement se porterait selon lui sur la voyelle finale des polysyllabes ou bien sur le mot entier si c'est un monosyllabe. La théorie de M. Rydberg a été révoquée en doute entre autres par M. Herzog,⁴ qui reproche à M. Rydberg d'avoir trop négligé, en faveur des forces d'accentuation, les rapports syntaxiques. Le savant allemand est même incliné à croire que la cause du phénomène en question ne doit pas du tout être cherchée dans un affaiblissement des mots d'appui primitifs. M. Bourciez

¹ Voir *Zeitschrift für rom. Phil.*, XXI, p. 318.

² Pour les détails voir Rydberg, *Zur Geschichte des französischen a*, II. 3, Uppsala 1904, pp. 462 ss.

³ Voir *ibid.* p. 457 et passim.

⁴ Voir *Zeitschrift für rom. Phil.*, XXX, p. 346 s.

n'accepte pas non plus l'hypothèse de M. Rydberg. A propos de la disparition des formes abrégées des complexes tels que *nem* (*ne — me*), *sim*, *nel* etc., il dit:¹ «Il y a eu là une réaction, qui n'est pas seulement graphique (puisque *jés* par exemple est redevenu *je les*), qui n'est pas non plus d'ordre mécanique (puisque les complexus de l'article *al*, *del* ont persisté). Cette réaction ne peut s'expliquer, je crois bien, que par un impérieux besoin de clarté, par le désir qu'on a eu de sauvegarder l'individualité des mots utiles à la compréhension de la phrase; bref, c'est la volonté consciente des sujets parlants qui est intervenue, et qui a lutté contre les fatalités aveugles de l'évolution phonétique. Tout ceci, je trouve que M. R. ne l'a pas fait ressortir avec assez de force, un peu porté qu'il est vers les explications purement mécaniques.»

Ce n'est pas mon intention de reprendre ici toute l'étude du développement des pronoms personnels régimes. Ce court mémoire a seulement pour but de rechercher quelle est la cause de l'alternance d'un pronom régime atone ou tonique dans l'ancien français après quelques particules introduisant la phrase. M. Rydberg a examiné cette question dans l'ouvrage déjà cité, et c'est son explication que je veux discuter en prenant pour base de ma petite étude les riches matériaux qu'il a présentés.

Les particules que M. Rydberg étudie sont d'une part *qui*, *que*, *se* (< *si*), *com*, *quant*, *dont*, *où*, *car*, *ne* (< *nec*), *ou* et d'autre part *et* et *mais*. Pour la première série, M. Rydberg, après avoir constaté que pendant toute la période de l'ancien français ces particules toléraient l'enclise,² montre qu'elles sont fréquemment suivies de pronoms toniques et en conclut que dans ces cas elles doivent être regardées comme particulièrement atones.³ En ce qui concerne les conjonctions *et* et *mais*, il relève bon nombre d'exemples où elles sont suivies de pronoms enclitiques et veut, à l'encontre de l'opinion générale suivant laquelle elles se trouvaient dès le début de la langue dans un état complètement atone, revendiquer en leur faveur un certain degré d'accentuation.⁴

¹ Voir *Revue critique*, t. LX, 1905, p. 191.

² Voir *op. cit.*, pp. 509—513.

³ Voir *op. cit.*, pp. 516—540.

⁴ Voir *op. cit.*, pp. 548—571.

J'ai essayé de montrer ailleurs¹ que l'apparition d'un pronom atone après *mais* ne doit pas s'expliquer par une augmentation de la tonalité de la conjonction, mais par l'influence de l'autre particule adversative *ains*, qui a longtemps gardé son accentuation adverbiale. Dans la même étude, j'ai proposé une explication analogue pour la présence d'un pronom enclitique après *et*: on doit y voir une influence exercée par *si* (< sic). Dans les deux cas, il s'agit d'une analogie syntaxique amenée par l'identité du sens et de la fonction des deux groupes de conjonctions: la construction que comportaient les particules *ains* et *si* en ce qui regarde les pronoms régimes a fini par s'imposer à *mais* et à *et*.

Il me semble qu'il ne faut pas non plus chercher la cause de l'alternance d'un pronom régime atone ou tonique après *qui*, *que*, *se* etc. dans une tonalité différente de ces particules, comme le suppose M. Rydberg. De prime abord, on a quelque difficulté à croire que la langue ait été si sensible aux variations d'accentuation qu'elle les ait toujours fait réfléchir fidèlement par la forme phonétique des mots. Ce serait trop mécaniser le langage et n'appliquer aux expressions de la pensée humaine que les lois physiques.² Il est vrai qu'il ne faut attribuer aux particules qu'un accent assez faible dans le discours. Elles sont de simples mots connectifs n'ayant aucune importance pour le sens de la phrase. Aussi M. Meyer-Lübke³ est-il d'avis qu'elles doivent être considérées comme atones. Il en est ainsi surtout des particules monosyllabiques dont il s'agit ici. Si l'on se range à l'opinion de M. Meyer-Lübke et si de l'autre côté on croit avec M. Rydberg que la forme du pronom régime dépende de la tonalité de la particule qui précède, ce sont les nombreux cas présentant un pronom atone qui réclament une explication; car si elles sont en elles-mêmes atones, les particules ne peuvent pas servir d'appui aux mots enclitiques.

Il arrive aussi qu'on trouve les deux formes du pronom après la même particule dans la même phrase:

¹ Voir J. Melander, *Etude sur magis et les expressions adversatives dans les langues romanes*, I, Thèse, Upsal 1916, p. 72 ss.

² Cf. les paroles déjà citées de M. Bourciez.

³ Voir *Historische Gramm. der franz. Sprache* (Sammlung fr. Elementar- und Handbücher), Heidelberg 1908, § 40.

Troie 8715 *Si com m'est vis e com mei semble,*
Trop vei ces noz coureiz ensemble.

Adgar I b 126 *Recuntat del tut sun estrif,*
Cum lui auint, cum li estut.

D'après M. Rydberg, il faudrait supposer pour ces *com* une accentuation différente. Il n'y a rien qui puisse justifier cette supposition, est-il besoin de le dire?

Il faut donc rejeter l'explication proposée par M. Rydberg. Quelle que soit l'accentuation de la particule, elle n'a rien à faire avec la forme du pronom qui suit; c'est dans d'autres circonstances qu'il faut chercher la cause du phénomène en question. Un coup d'œil jeté sur les exemples que M. Rydberg a cités à l'appui de son hypothèse nous fait voir que ces circonstances sont d'ordre logique et syntaxique.

Dans la catégorie logique, il faut ranger nombre d'exemples où l'emploi de la forme tonique du pronom s'explique par des raisons psychologiques; le pronom est mis en opposition contre quelque chose d'autre ou il porte un autre accent intentionnel servant à le faire ressortir, et la forme tonique est due à cet accent emphatique. Il est évident que si la forme tonique est amenée par une forte accentuation, elle ne peut pas dépendre de la tonalité de la particule qui précède le pronom; ce n'est que la suite naturelle de l'importance logique que prend l'idée énoncée par le pronom. C'est là particulièrement le cas des quelques passages exceptionnels qui présentent un verbe personnel.

La grande majorité des exemples se rangent dans la catégorie syntaxique. Ce sont les cas où l'on ne peut attribuer à aucun accent spécial la forme tonique du pronom. En examinant les matériaux réunis par M. Rydberg, on constate aussitôt que la plupart des passages présentent le même type en ce qui concerne l'élément verbal: ils contiennent une locution impersonnelle. Ce fait est trop frappant pour qu'on ne soit pas tenté de chercher la cause de l'emploi des pronoms toniques dans cette nature du verbe. Cette observation ne s'applique naturellement pas aux passages introduits par la particule *qui*, laquelle, étant sujet, demande un verbe personnel. Mais après les autres particules qui font l'objet de cette étude, à savoir *que, se, com, quant, dont, où, car, ou, ne*, il est extrêmement rare que le verbe soit autre qu'impersonnel. La régularité avec laquelle les deux classes de verbes se distinguent nous engage

donc à supposer que la nature du verbe a été en jeu, et cette supposition gagne en vraisemblance par le fait déjà signalé que les quelques cas exceptionnels présentant un pronom tonique près des verbes personnels peuvent en général être rangés dans la catégorie logique: le pronom porte un accent emphatique.

Mais s'il faut ainsi distinguer les deux classes de verbes, il importe aussi de séparer les espèces différentes de phrases. On peut bien supposer que les énonciations se comportent d'une autre manière que les phrases interrogatives et optatives. Et quand M. Rydberg constate qu'il n'y a pas d'exemples d'un pronom tonique après les particules en question au sens interrogatif et optatif, je crois que ce fait s'explique par la manière différente dont sont traités en général les pronoms régimes dans ce genre de phrases.

Les divers textes n'ont pas la même force probante, et il faut examiner si dans d'autres cas l'emploi des deux formes pronominales est conforme à l'usage ordinaire de l'ancien français. Il va sans dire que la présence des formes toniques après les particules ne prouve rien pour la tonalité des particules, si le même texte présente les mêmes formes après des mots à accent fort. C'est là le cas pour les textes suivants.

Ezéchiël: la forme tonique se rencontre spécialement après *si* < *sic*: p. 9 *Cil ki maimet mes peres lameret & ie lameraï si moi manifesterai a lui mismes*; 78 *vai en la citeit, si toi dirunt cev k il te couient faire*; cf. 99, 105, 117, 118, 124; après *ne*: 110 *Je ne moi trais mies aerieres*; 123 *si ne moi dolet mies Iuda li trespasseasse*; après un pronom personnel sujet: 78 *Il moi menet fuers de lai (= lacu) de miseire*; 87 *si mainju tot ceu ke ju toi done*. Les trois exemples d'un pronom tonique après *qui* (*que*) donnés par M. Rydberg: 82 *Tes peules ki toi benist, te deceoit*; 3 *selonc la tribulacion ke moi nuisiuet* et 7 *li Sainz espiriz... ke moi dist ke...* ne permettent donc aucune conclusion pour la tonalité de *qui* (*que*). Les cas où *qui* est suivi d'un pronom enclitique abondent.

Li Dialogue Gregoire lo Pape présente la même confusion des pronoms atones et toniques. Les quinze premières pages d'où M. Rydberg a tiré les exemples de la forme tonique après les particules nous offrent bien des passages où la même forme est usitée après des mots à accent fort: p. 5.6 *aouertement soi demosterroit*; 5.12 *ke dolors toi tient plus ke soloit*; 15.10 *ge*

moi haste a altres; cf. 6.3, 7.12, 17, 21; 8.3; 9.2; 10.4, 17; 11.9, 13, 14; 14.13, 23.

Dans le roman de Carité du Renclus de Moliens, les pronoms toniques se rencontrent également après d'autres mots que les particules: 5.4 *Quant jo toi ne truis, tous sui mournes*; 79.3 *Car tout soi honist et esnerve*; cf. 113.3; 135.4; 136.4; 154.9; 165.11; 224.11; 227.11.

Frère Angier fait un emploi excessif des pronoms toniques. M. P. Meyer¹ en dit ce qui suit: «L'emploi de la forme atone du pronom personnel régime est assez rare; en voici cependant deux exemples dans le même vers: *Fait s'il et q'il se convertisse* 1001; mais en général c'est la forme emphatique qui est employée dans les cas où le français préférerait la forme atone: *Tant par saivement soi contint* 134, *Jo toi pri* 836, cf. 228, 240, 243, 335, 338.»

La Passion nous fournit les exemples suivants: 29 b *que cele nuit lui neiara*; 65 a *Femnes lui van detras seguen*; 74 b *si piament lui appellee*. L'emploi de *lui* après *qui* dans 114 c *qui lui credran cil erent salv* ne prouve donc rien pour la tonalité de *qui*.

Pour la même raison, il ne faut pas insister beaucoup sur les exemples tirés du Ver del Juïse qui présente également les pronoms toniques sans aucune règle fixe; cf. 144 *et toz tens moi creistront*; 327 *La soi departeront et parent et ami*; 403 *si moi mist jus a terre*.

Je crois qu'il faut tenir compte de ces principes pour trouver une solution satisfaisante du problème qui nous occupe. Il est inutile de signaler que j'étudierai seulement le cas où le pronom régime est immédiatement suivi du verbe à un mode personnel, c'est-à-dire la construction: particule + pron. + verbe. Séparé du verbe ou accompagné d'une forme impersonnelle du verbe, le pronom revêt ici, comme il le faisait toujours dans l'ancien français, la forme tonique.

Conformément à ce que je viens de dire, j'examinerai d'abord l'emploi d'un pronom tonique après les particules *que, se, com, quant, dont, car, où, ou, ne*. Ce chapitre se divisera en deux parties; la première comprenant les quelques cas où l'on trouve un pronom tonique près des verbes personnels, la deuxième traitant

¹ Voir *Romania*, XII (1883), p. 199, § 14.

des locutions impersonnelles; ici j'indiquerai ça et là, à titre de comparaison, la différence que présentent les phrases personnelles. Dans chaque partie, je commencerai par les énonciations pour dire ensuite quelques mots sur les phrases interrogatives et optatives. En dernier lieu, j'étudierai la particule *qui* suivie d'un pronom tonique.

I. *Pronom tonique après que, se, com, quant, dont, car, où, ou, ne.*

A. Le verbe est personnel.

J'ai déjà fait observer que l'emploi d'un pronom tonique après ces particules peut s'expliquer par un accent emphatique servant à faire ressortir le pronom, et j'ai indiqué que c'est tout particulièrement le cas des passages qui contiennent un verbe personnel. La forme tonique répond ici à l'accentuation logique de l'idée pronominale. Cette explication, bien qu'elle paraisse très simple, offre les plus grandes difficultés. C'est qu'il est extrêmement délicat de déterminer l'accent que porte un mot dans un texte. On ne peut pas dire au juste quel mot l'auteur a voulu faire ressortir, le contexte permettant souvent plusieurs interprétations. Même l'interprétation qui semble la plus naturelle peut nous induire en erreur sur l'accentuation de tel membre de la phrase et lui faire attribuer une importance que l'auteur n'a pas eue en vue. Il faudrait entendre la phrase de la bouche de celui qui parle pour pouvoir se prononcer avec certitude à ce sujet. On ne doit cependant pas reculer devant les difficultés qu'entraîne une explication basée sur l'accentuation de la phrase; au contraire, il faut avant tout examiner si le pronom tonique d'un exemple donné n'est pas dû à un accent intentionnel avant de recourir à d'autres explications qui négligent un principe aussi naturel. Seulement, il faut se garder d'exagérer ce principe.

Commençons par les énonciations.¹ Dans les passages qui vont suivre le pronom tonique s'explique par un rapport d'opposition.

Troie 11729 *Sire, fait el, n'avez pas tort,*
Se il vos het, que lui haeiz.

Ren. II 506 *Mais se vos plect, queres autrui:*
Car moi ne beseres vos hui.

¹ Je renvoie une fois pour toutes aux matériaux réunis par M. Rydberg.

Balaam 4880 *Et si me het à molt grant tort,
Quant lui ocist et moi a mort.*

Thomas 3359 *Nis s'un les poeit tuz en cent multiplier:
Ne tei ne voil en ço ne altrui esparnier.*

Dans d'autres exemples, le pronom porte un accent intentionnel d'une autre nature: on appuie sur l'idée exprimée par le pronom:

que.

Troie 13587 *Tel cuer prenez e tel corage
Que mei prengiez a chevalier.*

Perc. 20507 *Par la grant foi que moi devès.*

29635 *Et par la foi ke moi devès.*

36820 *Par cele foi ke moi devès.*

Fergus 5442 *Par cele foi que moi deves.*

On peut comparer:

Perc. 37240 *Par la foi que vous moi devès.*

Durm. 11120 *Par cele foi que tu moi dois.*

Gui de N. 3019 *Dex vuos garisse tous qui l'avez escoutée
Par si que moi n'oublit qui la vous ai chantée.*

Ici, *moi* fait fonction d'antécédent.

Brun 2083 *Butor dist I serjant: » Va ma fame prier
De par moy, et li di que moy veille otroier
Ceste premiere lance a ce biau commancier.»*

Butor désirait que sa femme lui accordât, à lui, la grâce de commencer le tournois et pas aux autres chevaliers; *moi* porte donc un accent emphatique.

se.

Rol. 278 *Se lui laissiez, n'i trametrez plus saive.*

922 *Se lui servez, l'honor del camp avrumes.*

Perc. 14621 *Se lui avons, assez avon.*

M. Aym. 3219 *Se lui avoie, tot avroie acompli.*

Thèbes 699 *Se mei avez a compaignon,
Ne vos puet estre se bel non.*

8319 *Se lui jugiez a traïtor
Por ço que il livra sa tor,
Se Deus, fait il, me beneïe,
N a dreit en membre ne en vie.*

7750 *Que nos vaudra, se lui perdon?*

On peut comparer :

Troie 17896 Ne sai coment nos defendons
Des que nos lui perdu avons.

quant.

Charr. 3236 *Mal fist quant lui i oblia,
Qu'il ne se prise mie mains.*

Durm. 14339 *Menchoinge voles faire croire,
Quant moi tenes a mescreant.*

Il est naturel qu'il y ait des exemples qui ne se laissent pas ranger dans cette catégorie, mais on ne doit pas s'attendre à une régularité parfaite à cette époque-là. Pourtant, les passages douteux sont très rares :

Octav. 479 *Diex reclama tre doucement,
Que lui gardat d'encumbrement.*

Léger 37 f *Quatr'omnes i tramist armez,
Que lui alessunt decoller.*

Jonas 34 v° *que lui ent possumus placere.*

Claris 15289 *Se moi leissiez, je m'ocirrai.*

Joufrois 3987 *Que molt par vos ai puis amé,
Quar mei feïstes tel bonté.*

Ren. XIII 1953 *Que onques li rois ne me vit
Ne moi ne demande il pas.*

Passons maintenant aux phrases interrogatives et optatives. M. Rydberg fait observer qu'il n'y a pas d'exemples d'un pronom tonique ni après *qui*, *que*, *se*, *com*, *quant*, *dont*, *où* au sens interrogatif, ni après *car* au sens optatif, et il veut en conclure que la tonalité de ces particules est plus forte dans ces sortes de phrases que dans les énonciations. Les exemples sur lesquels il appuie cette conclusion sont cités pp. 509—513. Or, il se trouve que tous ces passages, à l'exception de

Rich. 2189 *Con me poise de vostre mort!*

et de

Ambroise 9666 *Reis, car te membre del Daron!*

contiennent un verbe personnel et que l'idée exprimée par le pronom n'est pas spécialement accentuée. Il n'existe donc aucune différence entre ces phrases et les énonciations à verbe personnel où le pronom ne porte aucun accent spécial. Dans les deux cas, les particules sont suivies d'un pronom atone et elles ont par conséquent la même tonalité.

L'explication que j'ai proposée ici se base donc sur l'analyse de l'idée pronominale dans la phrase. On pourrait aussi penser à une autre explication et regarder tout simplement les passages cités, où l'on trouve un pronom tonique après les particules, comme construits par analogie avec les propositions qui ne sont pas introduites par des particules. D'après M. Rydberg et d'autres grammairiens, la forme tonique que présente le pronom régime au début de la phrase est provoquée par un accent emphatique.¹ Citons comme exemples:

- Rol. 2834 *Mei ai perdut e trestute ma gent.*
 Mon. Guill. II 3259 *Moi vengeroie de ces paiens felons.*
 Troie 5344 *Lui ne durot ors ne argenz.*
 5877 *Mei i eslurent e tramistrent.*
E sor mei la parole en mistrent.
 Rou II 3638 *Tei aur, tei depri e vers tei m'humili.*
 Brut de M. 3270 *Moi n'amerent, mais mun avoir.*

On voit que les pronoms régimes sont traités de la même manière, que la phrase soit introduite par une particule ou non. Et puisque la cause de la forme tonique est la même dans les deux cas, on doit s'attendre à la même construction.

C'est la seule manière, me semble-t-il, d'expliquer le fait que les interrogations n'offrent pas d'exemples de pronoms toniques même dans le cas où l'idée pronominale est accentuée. D'après M. Schulze,² les formes toniques des pronoms régimes suivent toujours le verbe dans les interrogations, à moins qu'elles ne soient d'une façon absolue placées en tête de la phrase entière (comme dans p. ex. Mont. Fabl. II 262 *Mes toi por qoi les donnoit l'en?*). Citons d'après M. Schulze:

- Rou II 2978 *As mei tu cuneu?*
 B. Chr. 108,26 *Dëust mei ele plus amer?*
 Perc. (Prose) 90 *Durra moi auques cist orages?*
 L. Rois I 23.12 *E liverunt mei li burgeis de Ceïla e ces
 ki od mei sunt en la main Saül?*

Si donc les phrases interrogatives ne toléraient pas les pronoms régimes toniques devant le verbe, on ne doit pas s'étonner qu'il n'y ait pas d'exemples de la construction: particule + pron. tonique + verbe.

¹ Cf. plus loin, p. 258.

² Voir *Der altfranzösische direkte Fragesatz*, p. 227, § 259.

B. Le verbe est impersonnel.

Je passe maintenant aux énonciations impersonnelles, où le phénomène s'observe le plus fréquemment. Citons d'abord les textes.

que.

Je ne fais pas de distinction entre la conjonction *que* et le relatif *que*.

Rol. 1242 *Fa pur Carlun n'i iert uns suls guariz.*
Or est li jurs qu'els estuurat murir.

Cf. 89 Dis blanches mules fist amener Marsilies
 Que li tramist li reis de Suatilie.
 1962, 811.

Chans. de Guill. 1456 *Mielz vus vient, glut, en cendres a gesir*
que tei ne fait mun cunté a tenir.

Brendan 1393 *Tant i freid que mei est atart.*

Eneas 8154 *se ne poeie home esguarder*
que mei ne l'esteüst amer.

Ille 892 *Et tant li dist qu'il s'aperçoit*
Que lui est bel de la victore.

5176 *Et dist adiés ce que lui plaist.*

5500 *Ce que lui plaist, lait a chascun.*

5303 *Que lui en soit ne c'une bille.*

Cf. 1477 Amis, fait il, bien me sovient
 Que m'avés ricement servi.

Troie 9111 *Dreiz est que mei repeist del suen.*

L Rois II 2. 22 *ne me enchalcher pas que mei ne t'es-*
tueched laidir.

Cligés 777 *Et si metrai tot mon travail*
A dire ce que moi an sanble.

Charr. 5416 *Et cil qui rien veer ne siaut*
Dist que lui plect s'ele le viaut.

Yvain 1990 *Rien nule a feire ne redot,*
Que moi vos pleise a comander.

3902 *Si li redist ce que lui plot.*

4052 *Quant il lor prist a sovenir,*
Que lui ne fust ne bel ne buen.

Cf. 2953 Car d'un oignemant me sovient,
 Que me dona Morgue la sage.

1647, 2137, 4557, 6479.

- Joufrois 2169 *Et cele dit, si fera ele,
Puis que lui plaist, dorenavant.*
- Cf. 331 *Por proier damedeu merci,
Que li donast del champ l'onor.
369, 703 etc.*
- Brut de M. 3350 *Di li, meaz voldroie estre morte
Que lui falisse por avoir.*
- Thomas 1482 *Tot ço vus en dirai ke mei en est à vis.*
- Bernard 13.15 *li cussin ke lui couient apparillier.
21.37 di a ton hoste, ke lui souignet dons
de ti.
89.29 ensi ke lui couignet apres.*
- Josaphaz 2120 *Se tant amez la folie
Ke tei ne cheut de vostre vie.*
- Gir. de Ross. p. 158 *J'en dis ce que moi samble.*
- S:te Catherine 2100 *En so, seiner, que ti plairé
Voil murir e bel me seré.
2410 Demanda ço que ti plairé.
2534*
- Durmart 7833 *Si fait semblant, que lui n'en challe,
En la grant presse fiert et malle.
15678 Dist li Galois celeement,
Que lui covient aler briement.
15681 En tel point i doit son voiage
Que lui covient par estovoir
Dedens XL jors movoir.*
- Villeh. 223 *et fist semblant que lui pesoit.*

se.

- Al. 20 e *se lui'n remaint, sil rent as poverins.
41 b se tei ploust, ici ne uolsisse estre.*
- Rol. 519 *Deus, se lui plaist, a bien le vus merciet!*
- 3108 *Par ta mercit, se tei plaist, me cunsent
Que mun nevuld poisse vengier Rollant.*
- Chans. de Guill. 991 *Si tei remembret de Limenes la cité.
982*
- Ille 880 *Mais des ore, se lui est buen,
I ira il tout maugré suen.*
- Cf. 3941 *Mais or voel je, se le lões
Que vos selonc le convenance*

Me faciés la reconnaissance.

Mon. Guill. II 2155 *De cel maufé, se toi plaist, me deffent.*

Cf. 4011 *Se le puis prendre, jou li ferai tel trace,
Dont France ara et grant honte et damage.*

Troie 24501 *Sire, font il, se tei plaiseit,
Il sereit bien raison e dreit.*

Cf. 1783 *Por çol te di, se m'en creeies.*
6462 *Sacheiz grant l'avriëz conquis,
Se me rendiëz mort o pris.*

Eracle 5816 *Un coup jetast, se lui leüst.*

Erec 1571 *Et neporquant, se moi pleüst,
Buenes robes assez eüst.*

5274 Ms. C *Deus, se lui plest, me lest tant vivre.*

Aiol 2315 *Li renge, se lui plest, ses honors quites.*

4905 *Dameldex, se lui plest, nous en auant.*

Huon de B. 690 *Amendés lui, se lui vient à plaisir.*

2103 *Au roi Karlon, se toi plaist, me rent vif.*

5082 *Tu le pues bien, se toi plaist, endosser.*

Cf. 7200 *Se m'as fait mal, je te ferai vieuté.*

Thèbes 7779 *Se mei estuet o toz pechier,
Nel me puet on si reprochier.*

8035, 8543.

Cf. 2065 *Grant honor t'iert, se les pues prendre.*
2324, 2745

Fierabras 1644 *Deffent moi, se toi plaist.*

Cligés 2431 *Alixandres, se lui plëust,
Grant force mené an ëust.*

2562, 4223, 5549.

Charr. 4995 *Et de celui qui a manti
Praisingne Deus, se lui plest, vanjance.*

822 M. C *Se toi plest,*

Yvain 2585 *Et je pri Deu que, se lui plest,
Fa tant demorer ne me lest.*

3331, 4629, 5004, 6450.

Guill. d'A. 1146 *Et se toi plest, le voir an oies.*

1980. 1328 *se li plest; 2395*

Cf. 1159 *Et si a ancore greignor
Achoison, se l'osasse dire.*

Perc. 3497 *Et si li diras, se toi plaist*

Que jà Diex morir ne me laist.

6996.

Chron. Ben. II. 23531 *Jà se tei venist à plaisir
N'en deusses parole oïr.*

Cf. 21117 *N'i troveras lieu si seur,
Se l'i atenz, qu'il n'ententraie.*

Brut 2841 *Encor ore, se toi pleüst,
Norhumberlande toie fust.*

6739, 13804.

Renart XX 33 *Mais se toi plest par ta franchise,
Primes nos fai tant de servise.*

Doon 6220 *Ains que' je prengne mort, te doins outrément
Franche et toute l'empire, se toi vient à talent.*

Chev. II esp. 9750 *...et dix me doinst auoir,
Se lui plaist, encor le pooir.*

Cf. 7350 *Se le sauoie.*

Rou III 6893 *N'est pas avenant, se tei plaist,
que il son regne issi te laist.*

Thomas 5226 *Se mei en estoueit testimonies vochier.*

Escoufle 2463 *Com il est, se toi plest, me met.*

Balaam 1553 *Car, se lui plaist, il puet pechier.
3762, 8260.*

9361 *Se toi sovient de ta matere.*

Cf. 11625 *Cil li respont: Che seroit maus,
Se me volés le fais carcier.*

7240, 10449.

Amis 2358 *Icist malades m'ocirra, se lui loist.*

Joufrois 1879 *Soit ci entre nos, se lui pleit.*

Merlin I p. 60 *se toi plaist; p. 87.*

M. Artu p. 19 *Gauains parlast a la pucele, se lui pleüst.
p. 91, 143, 157.*

com.

Chans. d'Ant. V 1056 *Bien peut avoir dis femes cil qui or cinc en a
Ou quinze ou vint ou trente ou tout com lui plaira.*

Cf. VI 60 *si com l'oï conter.*

Mon. Guill. II 2822 *Franc n'en font nule, si com moi est avis.*

Ille 730 *Çou est del miex, si con moi sanle.*

1007 *Tes armes a con lui estuet.*

Cf. 1971 A l'uis fermé en tel maniere
Con li ot commandé ses sire.

Troie 1762 *Granz jorz est ja, si com mei semble.*

8715 *Si com m'est vis e com mei semble.*

Ms. A² *Si cum moi est avis e semble.*

19900, 29690.

Cf. 1351 Li deu i ont lor garde mise
Par tel maniere e par tel guise
Com te dirai, quar bien t'est ues.

1909, 11824, 16262, 17494.

Elie 1227 *Ne portera mès armes, si con moi est avis.*

Thèbes 2022 *Granz fu li hoz, si com mei semble.*

4333, 4629, 5255.

Cf. 674 Il a chevauchié a la lune,
Si com l'a amené fortune.

9830 Tant com lor dura cele plaigne.

Philom. 49 *Fa avoient, si con moi sanble,
Plus de cinc anz este ansanble.*

Cligés 158 *Ne s'acordent pas bien ansanble
Repos et los, si con moi sanble.*

1202, 2306, 3110.

4283 *Cligés, tant con lui plot et sist,
D'avoir et de compaignons prist.*

Charr. 930 *Tel guerredon con toi pleira,
T'an randrai selonc ma puissance.*

6990 *Et c'iert par tans, si con moi sanble.*

253 Ms. TC *Si va chascuns si con lui plot.*

Yvain 6027 *An un ostel, si con moi sanble,
Ne pueent eles estre ansanble.*

Perc. 656 *Armé se sont, si com moi samble.*

989, 5143, 10771, 13007, 13455, 26092, 28646.

38590 *Les tables misent, si s'assist
Li rois si com lui plot, . . .*

Brut de M. 2061 *Tels leis i assist cum lui plout.*

Cf. 2350 *Si cum li fu ainz espusee.*

Chron. Ben. II 6178 *Eisi cum li tens le requiert
E cum lui partient c'afiert.*

14095 . . . *e tant doner*

Cum tei plaira, e naient mains.

18473 *Tant cum tei plarra comander.*

- 23778 *Dous choses josta Deus ensamble.*
Vif e mortal, si cum mei senble.
- Cf. 8255 Mais, si cum m'unt jà retrait plusor,
 Moine voudreit mult devenir.
 10864 Si cum me retrait li Latins.
 10906, 30097, 39997.
- Renart IX 201 *Et lors serunt, si con moi sanble,*
A mon vouloir li buef ensamble.
- XI 2703, XII 869, XVI 771, XVII 652, XXII 19.
 XIV 548 *Que j'en ai mangie a plente,*
Tant con moi vint en volente.
- Cf. X 1025 Tantost con le vit et connut
 Briche mer vers li acurut.
- Balaam 983 *Quinsainne apries, ci com moi samble,*
Chevauc il et sa gens ensamble.
 2451, 3495, 3578, 10308, 10776, 12301, 12774, 12871.
 Auberee 346 *N'auoit gueres, si com moi samble,*
Que la borgoise ert endormie.
- Gui de B. 3764 *Et Rollans li respont: einsi com lui plaira.*
 Berte 797 *Mais je voi vraiment, si com mei est avis.*
Que ma chose s'en va toujours de mal en pis.
- Cf. 3391 Morans fu chevaliers, si com m'oez conter.
 Joufrois 3560 *N'en faites rien, si con mei senble.*
 M. Garin 29 *Rigaüs en a ja ne sai quans ocis*
En Bordeloiz, si com moi est a vis.
 147, 995, 2509, 3208, 4491.
- Aye d'Av. 2840 *Garniers vos en geta, li bers, si com lui plot.*
- Cf. 781 Si com m'orrez noncier.
- Gaydon 2641 *Ferraut l'apellent, si com moi est avis.*
- Chev. II esp. 1377 *Car ia par moi ne uous sera,*
Si com moi samble, deslacie.
 3665 *... si con moi est auis.*
- Cf. 1943 *... et si com le commande*
Li rois, tout issi demande.
- Mer. 4143 *Tant com lui plot tot a son chois.*
- Escoufle 413 *Tex les ont pris, come eus couvient.*
 Octavien 894 *si come moi semble.*
- Aliscans 4677 *Tant en ocist com lui vient a talent.*
- Durmart 6117 *Tote lor terre ont mise ensemble*
Dont eles ont, si com moi semble,

Plus de XXXIX liurees.

6334 *Geogenans, si com moi semble,
Se paine del Galois servir.*

Escanor 242 *et Keuz dist ensi, con lui samble.*

7927 *et chantoient si com moi samble
ceste chancon mult liement.*

12524 *li dist si con lui abeli.*

Cf. 22487 *en a este si con me dist
tex hom qui mie n'en mesdist.*

M. Artu, p. 61 *tant comme lui plaira.*
p. 62, 69 .

quant.

Erec 2571 Ms HB. *Sovantes foiz, quant moi sovient.*

Thèbes 6400 *Et quant tei plaist tous lè la vie.*

5252 Ms. y. *Et vait chacier en la forest
Li reis de Thèbes, quant lui plaist.*

Cf. 1558 *S'espee trait que li dona
Oëneüs, quant l'adoba.*

10197 *Quant les ot fait iluec serrer,
Onc pués n'i vout plus demorer.*

10142 *A Atheines les vuet mener
O lui, quant s'en voudra torner.*

Cligés 5710 *Quant lui vanra a volanté.*

Charr. 4129 *Si s'an iront sanz mesprison,
Quant eus pleira et buen lor iert.*

Perc. 17749 *.I. gant d'or fin a demandé,
Il méismes, quant lui plaisoit.*

Chron. Ben. II 1989 *Kar mainte bisse e maint sengler
Prist, quant lui plot aler chacier.*

5053 *Quant eus chet e art e funt.*

Renart VI 666 *Molt sui dolans, quant moi en membre.*

Balaam 11933 *Le sauvera, quant lui plaira.*

Gui de Nant. 239 *Chertez, quant moi remembre du franc duc
Berengier,
De Milon son neveu, n'i a que courouchier.*

Cf. 291 *Quant le voit l'emperere, si l'en pesa forment.*

Chev. II esp. 8904 *... et bien pora
Armes porter, quant lui plaira.*

Cf. 2154 *Et quant le uit li chevaliers.*

10338 *Et quant se regardent, il uoient.*

Brut de M. 2302 *A li aloit priveiement,
Quant lui venoit en sun talent.*

3201 *Quant moi revient en ma memori.*

3211 *Quant moi purpens en mun corage
Et moi membre d'icel barnage,
Si sui dolenz, . . .*

Cf. 2307 *Quant s'i voloit esbanoier,
Disoit qu'aloit sacrifier
As damneus priveiement.*

Floovant 2327 *Dex seit bien, quam lui plait, ses homes delivrer.*

David 893 *Mout est fos cant lui ne soffist.*

Amis 1760 *Quant moi vient a besoigne.*

Guiot de Provins 304 *Quant moi remembre des barons.*

463 *Quant moi membre de Monrencl.*

2134 *Quant moi membre de Salemon.*

Cf. 2083 *Quant se descuevre.*

1217 *Quant le voit chargié.*

1219 *Quant le voit gesir sor le fautre.*

M. Artu, p. 55 *Car or men puis aler, quant moi plaira.*

Durmart 13855 *Molt est dolans et corecies,
Cant lui covient place guirpir.*

Escanor 24561 *car nostre sires sanz mesfaire
puet les sienz, quant lui plaira, prendre.*

Cf. 7518 (que nuz) *n'est mais amis quant me failliez.*

dont.

Troie 13320 Ms. FGD *Qu'il li avcient fait tel chose*

Dont lui membra puis a grant pose.

Erec 1010 *Nc vos vi, don moi sovaingne, onques.*

Huon de B. 8732 *Ainc n'i lascia nulc riens conter,*

Dont lui peüst tant ne quant ramembrer.

Charr. 1398 Ms. CA *Onques certes don moi sovaingne*

Yvain 2739 *Et traitor qui metent lite*

As cuers anbler, don aus ne chaut.

5792 *Qu'onques chose que j'a mal taingne
Ne deistes, don moi sovaingne.*

Perc. 30983 *Ne à mon ensient damage,
Fait-il, sire, dont moi soviegne.*

Cf. Cligés 513 *Volanté don me vaingne enuis,
Doi je bien oster, se je puis.*

634 *Si celeraï ce don me duel.*

Brut 6782 *Ne puis rien doner, ne despendre,
Dont moi n'estuise conte rendre.*

Chron. Ben. II 16119 *U aucon fait pcsme novel,
Dunt mei ne sera mie bel.*

Cf. 23001 *Et des mostiers dunt me blasmez.*

Durmart 4283 *Quar tu m'as ore ramembre
.i. jor dont moi ne sovenoit.*

car.

Hohes Lied 42 *Quer lui ne plastz.*

Rol. d'O. 2454 *Charle chevalche, car tei ne faudrad clarté.*

Troie 19711 *Parout en tort e en travers
Qui que voudra, quar mei n'en chaut.*

Perc. 21153 *La façon atant vos en lès,
Car moi ne la loist deviser.*

Ambroise 6860 *Abatez le, car mei est bel.*

Durmart 6030 *Car moi le covient faire ensi.*

7027 *Car lui ramenbre del meffait.*

9340 *Car lui semble que trop sejourne.*

Clariss 8745 *Et je qui pas nel voloie estre,
Car moi ne plaisoit pas li estre,
M'otroiai a un chevalier.*

où.

Chron. Ben. II 10239 *Si veus, a ta Danesche gent
M'enveie là où tei plarra.*

Cf. 5924 *E là ù les porrunt ateindre.*

7729 *A Avrenches, ù me disnai.*

Best. div. 3514 *Ne me lest il que del mien face
Ma largece là ou mei plect?*

Brut de M. 1912 *Corineus dona grant part,
La u lui plot al sun esgart.*

ou.

Pas d'exemple.

ne (< nec).

Thèbes 2994 *Qu'il n'en puent point esgruner,
Ne eus n'i leist pas converser.*

M. Garin 3231 *Certes ma vie pris je mais molt petit,
Ne moi ne chalt quel part doie ganchir.*

Chev. II esp. 2090 *De rien ki a ce apartiegne*
Ke ie sace ne moi souuiegne.

7999 . . . . . «*Ne moi n'en caut,*
Ce dist Briens, car riens ne uaut
A chevalier uiure uaincu.»

Guill. d'A. 1750 *Certes, ne moi ne rien chaussist.*

Dans les deux derniers passages, le pronom porte probablement un accent emphatique. Cela est certainement le cas de *lui* dans :

Cligés 5237 *Que moi ne plot ne lui ne lut.*

quanque.

Yvain 4451 *Trestot quanque lui plect et siet.*

Les matériaux réunis ici nous montrent l'usage ordinaire dans les premiers siècles de l'ancien français. On constate que dans les cas où le pronom apparaît sous la forme tonique il s'agit de locutions impersonnelles, tandis que le pronom atone est employé près des verbes personnels.

Si l'on examine les passages cités, on admettra qu'il ne faut pas attribuer cette différence à des raisons psychologiques. D'après le contexte, on doit donner au pronom le même accent logique dans les deux cas; la forme tonique que présentent les locutions impersonnelles ne s'explique par aucune intention spéciale de l'idée pronominale. On ne saurait non plus prétendre que les particules soient différemment accentuées dans les deux cas; la régularité avec laquelle se constate la distinction entre les deux classes de verbes rend inadmissible cette hypothèse. En effet, on s'explique difficilement comment les particules seraient plus faiblement accentuées lorsqu'elles introduisent une phrase impersonnelle que lorsqu'elles ouvrent une phrase personnelle. Il est vrai que, dans le premier cas, nous avons affaire presque exclusivement à un régime indirect — comme l'a fait remarquer M. Rydberg¹ — tandis que dans le second c'est un régime direct qu'on trouve le plus souvent, mais on a également de la difficulté à croire que les particules aient eu une tonalité différente selon qu'elles sont suivies d'un régime indirect ou d'un régime direct. En présence de ces observations, il faut conclure que la forme du pronom n'a rien à faire avec l'accentua-

¹ Cf. *op. cit.*, p. 527.

tion de la particule; c'est la nature même du verbe qui doit nous fournir l'explication de la différence de forme des pronoms dans les deux cas.

Les verbes impersonnels se distinguent des verbes personnels sur beaucoup de points qui concernent notre sujet. D'abord, ils ont résisté plus longtemps que les autres à la tendance à exprimer le pronom sujet. Encore au XVIIe siècle, il n'est pas rare que le pronom impersonnel sujet soit omis alors que l'emploi des pronoms personnels sujets est de rigueur.¹ On peut presque poser comme règle pour l'ancien français que les verbes impersonnels manquent de sujet. Il en est surtout ainsi des locutions impersonnelles qui ne contiennent que le verbe et le complément pronominal. Cette distinction est en second lieu d'une grande importance pour la place et la forme du pronom régime. Dans une expression — que le verbe soit personnel ou impersonnel — qui ne contient que l'élément verbal et le pronom régime, celui-ci précède le verbe ou bien le suit. Dans le premier cas, le pronom se présente sous la forme tonique; dans le second, c'est également la forme tonique qu'on trouve le plus fréquemment, mais il y a aussi des exemples de la forme enclitique.² Or, les locutions impersonnelles de cette nature présentent cette particularité remarquable: le pronom est en général placé devant le verbe dans les énonciations. Les exceptions, c'est-à-dire les exemples où le pronom suit le verbe, sont très rares dans les textes que j'ai dépouillés. Les passages suivants montrent la proportion entre les deux cas.

1° Le pronom précède le verbe.

Peser.

Troie 17765 *Mei en peise, j'en sui irié.*

Erec 4179 *Gauvains respont: «Moi poise mout.*

4689 *Moi poise que je ne sui morte.*

Cligés 1402 *Meis se je mant, moi pesera.*

Perc. 21277 *Moi poise que g'i sui entrés.*

Vie S. Gilles 2643 *Gircs le vit, lui en pesa.*

Floovant 1802 *Se vos li faites, sire, moi n'an pesc néant.*

¹ cf. Haase, *Franz. Syntax*, § 8; Meyer-Lübke, *Gramm.*, III, § 338.

² Pour les détails, voir Rydberg, *op. cit.*, p. 541 ss., et pp. 462—498; cf. Ernst, *Étude sur les pronoms personnels employés comme régimes en ancien français*, Lund 1900, p. 13 s.

- Chron. Ben. II 27589 *Mei pese-il si durement*
E si très-doleroisement
Que par poi de si fait renei.
- Chev. II esp. 604 *Non, dist li rois, certes moi poise.*
 7799 *Et de ce k'il est malement*
D'aucun de chaiens, moi en poise.
- Renart II 684 *Certes, fait il, sire, moi poisse,*
Que vos estes vers moi iriez.
- VI 989 *Moi ne poise, se il s'acordent.*
- XXIII 1583 *Sire, ce dist Renart, moi poise,*
Quant ele tel senblant vos fait.
- Carité 125.2 *Mercheniers, tes cuers est apers;*
Toi poise quant ton boivre pers.
- 202.7 *Sire, non! Moi pesa tous dis*
De chou ke si près me tondis.

Estoveir.

- Charl. 771 *Or set li coens Bernars, lui estoet comencier.*
- Cor. Louis 1365 *Mei estuet conseillicier.*
 2320 *Nos estuet chevalchier.*
- Eneas 1856 *Quant ge nel puis mais retenir,*
alt s'en, mei estovra morir.
- Troie 25235 *Facent: mei l'estuet consentir.*
- Fierabras 223 *Sire, ce dist Garins, moi l'estuet creanter.*
- Saisnes XCIII *Berart, dist l'ampereres, vos estovra gaitier.*
- M. Garin 213 *Se je les pens, lui l'estovra sofrir.*
 223 *Et se ce non, moi l'estovra sofrir.*
 705 *O se ce non, moi l'estovra sofrir.*
- Gui de B. 3397 *Et cil li respondirent: «nos estuet otroier».*
- Huon de B. 9438 *Moi le m'estuet en vo palais conter.*
- Gui de N. 557 *Sire, dist la pucele, vous l'estuet fianchier.*

Chaleir.

- Prise d'Or. 1153 *G'en penserai, moi ne chaut que en soit.*
- Eracle 1721 *Moi ne chaudroit, ne moi, ne moi, Fait soi chascuns.*
 Ille 35 *Moi ne caut.*
- Erec 610 HBVE *Moi ne calt u leides u beles.*
- Troie 16395 *Mei ne chaut, s'il m'aveit ocis.*
 19895 *Lui ne chaudreit quin fust feniz.*
- Aiol 944 *Lui ne chaut, s'est occis li pautoniers.*

- Auc. et Nic. 27.12 *Moi ne caut u nous aillons.*
 Ysopet de L. 715 *Toi ne chaut se tu es reprise.*
 Fierabras 5669 *Moi ne caut se je muir, quant je l'arai tué.*
                   5957 *Moi ne caut se il muert, mais que Gui me donnés.*
 Brut 2386 *Lui ne causist qui i perdist.*
 Escoufle 3402 *Certes, moi ne chaut por les biens,*
                   K'encor em puis assés conquerre.
 Berte 495 *Moi n'en chaut c'on en face mais qu'ele soit tuée.*
 Mort Artu p. 257 *Moi nen caut v iou gisse.*
 Violette 1754 *Ains me prestés armes nouvies,*
                   Moi ne caut, ou laides ou bieles.
 Carité 125.11 *Tel joie as quant te mers acroist,*
                   Toi ne caut dou fouc s'il descroist.

Convenir.

- Al. 83 a *Tei cuvenist helme e brunie a porter.*
 Charl. 71 *Jo l'ai treis feiz songiet: mei i covient aler.*
                   844 *Dones nos le congiet, nos en convient aler.*
 Cor. Louis 679 *Mei le convient des armes espergnier.*
 Huon de B. 7333 *Pren te vïele, toi convient vïeler.*
                   7472 *Moi le convient, u veule u non, grêer.*
 Doon 3774 *Il li a dit: Amis, toi couvient exploitier.*
 Yvain 3992 *Moi n'an covient il plus proïer.*
                   1850 *Vos covandroit buen consoil prandre.*
 Thomas 3999 *Lui covient que ses genz aient de lui poür.*
 Cov. Viv. 709 *Vivien, sire, nos convient esgarder.*
 Cléom. 11876 *Moi ne couvient il pas priier.*
 Balaam 4432 *Se tes pere le puet savoir,*
                   Moi couvenra mort recevoir.
                   12817 *Moi couvient faire son commant.*
 M. Garin 693 *Que que j'en face, lui convient d'en sofrir.*
 Carité 48,5 *Toi le convient amer et pendre.*
                   59,1 *Prestre, toi convient estre sage;*
 Miserere 145,11 *Toi en covient rendre respons.*
 Durmart 4834 *Vos covient en Gales aler.*

Sembler.

- Aiol 10483 *Moi semble adès del songe que che soit verités.*
 Doon 6847 *Moi semble que le cuer vous afleboie et pent.*
                   9705 *Moi semble que Buffaut vous fera escouter.*

- Carité 115,6 *Moi sanle ke tu ies hiaumés.*
 Mort Artu 220 *Dame, fait il, moi samble ke je uoie ...*
 Nouv. fr. au XIIIe s., p. 173 *Dame, moi samble que nous n'alons mie bien.*
 Dolop. 11907 *Moi samble ke j'ai entandu ..*
           12500 *Moi samble ke je aourroie Ton deu ...*
 Balaam 6485 *D'autrui, moi samble, ne lui kaut.*
 Miserere 83,4 *Moi sanle quant orguieus t'a pris,*
                   K'encor n'as pas assés apris.
           219,6 *Moi sanle, quant vieillars revele,*
                   Ke che soit asnes ki viele.
           221,7 *Moi sanle ke le plus bel ait*
                   Dou giu, et le mors plus lait.
 Durmart 216 *Lui semble qu'il l'ait trop cele.*
           1578 *Lui semble qu'il soit garis.*
           2758 *Moi semble que je sui garis.*
           8196 *Moi semble que tot l'a vencu*
                   I chevaliers trop beaz armes.

Plaire.

- Chev. II esp. 1368 *Sire, moi plaist bien.*
 Charr. 3963 *Moi ne puet il plaire.*

Souvenir.

- Carité 11,9 *Moi sovient, passé sont maint jour,*
                   Ke uns hom dist un mot ital.

Mei (etc.) est avis.

- Rol. 659 *Mei est vis que trop targe.*
 Troie 4085 *Mei est avis, cil n'aime bien.*
           8930 *Mei est avis que trop demore.*
           12965 «Seignor», fait il, «mei est avis
                   Qu'il ont trop granz triuës requis.»
           20754 ... *Mei est a vis*
                   Qu'il se sont mout bien defendu.
 L. Rois II 18.27 *Mei est vis que li primiers ... est Achimas.*
 Perc. 14991 *Moi est avis que dit vos ai*
                   De madame Ysaune la cose.
 Chron. Ben. II 15317 *Mei est vis que poi vos agrée.*
           Ogier 9204 *Moi est avis, c'est Ogiers li membrés.*

- Violette 2392 *Moi est avis, je n'en douc mic.*
 Vie S. Gilles 659 *Mei est avis k'en vein le funt.*
 Durmart 3917 *Certes, fait il, moi est avis,*
                   Que vos estes forment pensis.
 15977 *Moi est avis, que trop meffont.*

Mei (etc.) est bel.

- Eneas 9172 *Mei fust molt bel, se li pleüst.*
 Troie 16895 *Mei n'est pas bel, n'en quier mentir.*
 Erec 2448 *Lui estoit bel, cui qu'il pesast.*
 Richars 1068 *S'o moi ueniez, moi seroit bel.*
 Durmart 248 *Sire, moi ne fu mie bel,*
                   Quant on ne me dist que vos esties
                   Vains et pesans et dehaities.

On voit que le pronom est toujours tonique. Je n'ai rencontré que six exemples d'un pronom régime atone placé devant le verbe :

- Philom. 924 *Voir, m'estuet que vos regehisce*
                   Que que ce soit ou biaux ou maus.
 Auban 81 *Ke ne purreit estre, m'est vis, entendu.*
 Josaphaz 2286 *Sauver m'onur devez, me semble.*
                   2104 *Quant jeo vei ke ren vus greve,*
                   M'est vis ke mun quoer me creve.
 Pet. Plet 762 *Ben est veirs, fet il, beau frere,*
                   M'est vis k'en iceste manere
                   Purrai meuz la langur suffrir.
 L Rois II 15. 3 *M'est vis que vostre parole est dreituriere.*

2° Le pronom suit le verbe.

- Troie 3439 *Pesera mei d'ore en avant,*
                   Se jo vos i truis sojornant.
                   6657 *Quant a Troie sera retraite,*
                   Pesera lor, si deit il faire.
                   17941 *Pesera mei, ço sacheiz bien,*
                   Se endreit mei baisse de rien.
 Ille 3213 *Remembre li, con simplement*
                   Il se contient premierement.
 Erec 917 *Remanbre li de la reïne.*
 Thèbes 690 *Pesera mei, sel vos guerpis.*

- Thèbes 5126 *Mais Melampus est ja mout fraiz,
Coviendreit lui mais vivre en paiz.*
- 5531 *Mais cil dedenz d'ïço n'ont soign:
Remembre lor del grant damage
Que il reçurent par folage.*
- 5618 *De bien ferir les amoneste;
Remembre lor la fière geste,
Le bon linage dont il sont.*
- 8520 *Peise lui de la tendre face
Qu'il veit moilliee de plorer.*
- Chron. Ben. II 12797 *Pesa lor mult, assez le plainstrent.*
- 30243 *Peise-mei qu'il s'en est alez,*
- 10584 *Remenbrout li de la folie
Que il aveient dit entr'eus.*
- 25676 *Que li angeles li dist: «Plaist mei
E mult grè bien e mult ottrei.*
- 32192 *Ennoia li, mult li pesa.*
- 37240 *Remembre lor lor grant honor.*
- Brut de M. 2347 *Membre li de la deshonor
Qu'ot reciute par sun seignor.*
- 3615 *Ramembre li de sa richoise.*

Ce sont les seuls exemples d'énonciations impersonnelles avec le pronom après le verbe que présentent les textes d'où sont tirés les passages cités plus haut avec le pronom placé devant le verbe. On constate que les locutions impersonnelles qui débutent par le pronom régime sont de beaucoup plus nombreuses que les autres où le pronom suit le verbe. On peut dire que la règle pour la première époque de l'ancien français est de faire commencer par le pronom régime les énonciations impersonnelles qui se composent de l'élément verbal et du complément pronominal. A l'exception des six exemples cités, c'est la forme tonique que présente le pronom.

Ici se pose une question difficile. Pourquoi est-ce la forme tonique du pronom qui est employée au début de la phrase? M. Rydberg¹ pose comme règle générale que tout pronom commençant la phrase est fortement accentué. On a donné au pronom la première place pour le mettre en relief, et la forme tonique est due à cet accent emphatique. J'ai déjà parlé de la difficulté qu'il y a à préciser l'accent que porte un mot

¹ Voir *op. cit.*, p. 542.

dans la phrase, et je ne veux pas ici approfondir davantage cette question délicate. Cela m'entraînerait trop loin de notre sujet, et je craindrais de ne pouvoir rien dire de positif. Pourtant, il me semble que la thèse soutenue par M. Rydberg s'applique le plus naturellement aux phrases personnelles. Si le pronom y est placé en tête, c'est qu'il porte un accent emphatique. On s'en convaincra en étudiant les exemples qu'il a donnés pp. 541—542. Il en est autrement des locutions impersonnelles. Dans celles-ci, la place qu'occupe le pronom régime ne s'explique pas toujours par un besoin de le faire ressortir. Il se peut que ce soit originairement un accent intentionnel qui ait fait placer les pronoms régimes au début des expressions impersonnelles aussi, mais déjà dans les premiers documents français il n'y a plus trace sensible d'une intention spéciale. C'est ce qui me paraît résulter des exemples que je viens de citer. Examinons les passages suivants:

Troie 17765 (Achille a fait venir un ami à qui il donne le message que voici):

*«A Ecuba», fait il, «la sage
La femme al riche rei Priant,
Diras tot ço que jo li mant.
Salue la de meie part
E di que mout me sereit tart
Qu' o li eüsse acordement.
Vers li me sui trop malement
Meslez: trist en ai le corage.
Trop li ai fait pesme damage;
En grant dolor ai son cuer mis,
Qu' Ector son fils li ai ocis.
Mei en peise, j'en sui iriè;
Sovent m'en prent al cuer pitié. etc.*

Troie 4085 *«Reis sire, oëz que vueil retraire
Par fei, jo nel dei mie taire;
Ne dei chose celer vers tei
Dont jo trespas la meie fei:
Mei est avis, cil n'aime bien.
Qui a son seignor ceile rien.*

Il me semble évident qu'il n'y a aucune raison psychologique pour que le pronom soit placé en tête de la phrase dans ces deux passages; il n'est pas dans un rapport d'opposition ni

ne porte aucun autre accent intentionnel. La même observation s'applique au passage suivant:

Balaam 6485 *Cis dex comment me puet secorre,
Quant ne se puet d'autrui rescourre?
D'autrui, moi samble, ne lui kaut,
Quant il tout premerains se faut.*

Je renvoie le lecteur aux textes mêmes pour l'étude des autres exemples que j'ai relevés.

Donc, le fait que les pronoms régimes occupent la première place dans les locutions impersonnelles ne peut pas en général être attribué à un accent spécial. Par conséquent, la forme tonique qu'ils présentent n'est pas non plus due à quelque accentuation forte; il faut la considérer comme une conséquence de la place qu'occupe le pronom dans la proposition. Il existe donc une différence marquée entre les locutions impersonnelles et les phrases personnelles, où le pronom placé en tête est toujours fortement accentué. J'insiste sur cette constatation qui est de nature à jeter quelque lumière sur le problème qui nous intéresse.

Aux distinctions déjà signalées entre les expressions personnelles et impersonnelles, il faut en ajouter une autre: étant donné le nombre restreint des verbes impersonnels comparé au grand nombre de verbes personnels que possède la langue, on comprend que ceux-là étaient d'un usage beaucoup plus répandu que les verbes personnels. Il s'ensuit que les cas où la phrase débutait par un pronom régime tonique + verbe, quelle qu'en ait été la cause, étaient plus nombreux pour chacun des verbes impersonnels que pour chacun des verbes personnels.

Les locutions impersonnelles de ce genre occupent donc une place à part. Elles se présentaient à l'esprit comme des phrases toutes faites et elle ne subirent aucune modification quand elles furent placées après une particule introduisant la proposition. Il faut les regarder comme des formes traditionnelles tellement gravées dans l'esprit que la particule n'eut pas la force d'y rien changer: le pronom tonique qui d'ordinaire précédait le verbe impersonnel fut maintenu.¹ Par cette manière

¹ Même après un mot à accent propre, la forme tonique se maintenait: Eracle 1240 T *Dont mout durement lui pesa*; Chev. II esp. 104 *si bien moi souvient*; Brut de M. 1388 *De la victoire lui est tart*; 3032 *Malvais plait lui covint a prendre*; St. Gille 3701 *ço mei est avis*; Troie 13480 C *ço moi semble*;

de voir on comprend aussi le fait que, dans les quelques cas où notre phénomène s'observe près des verbes personnels, les formes toniques sont amenées par une accentuation emphatique. Ces verbes ne formaient pas de ces phrases toutes faites, et par conséquent on était libre d'employer la forme pronominale qu'exigeaient l'importance de l'idée pronominale et la loi de l'enclise, quand la phrase était introduite par une particule.

Il s'agit donc d'une analogie syntaxique: la construction que présentaient les locutions impersonnelles en ce qui concerne les pronoms régimes, lorsqu'elles n'étaient pas introduites, se maintenait après les particules.

La place qu'occupe la négation *ne* dans les locutions impersonnelles me semble fournir une preuve directe de l'exactitude de ma théorie. Dans mes matériaux on trouvera beaucoup d'exemples du type suivant:

Moi ne chaut (poise, convient etc.)

que (car etc.) moi ne chaut (poise etc.).

La phrase entière reste telle quelle après la particule. Si la forme du pronom était due à l'incapacité de la particule de porter l'enclise, on ne comprendrait pas pourquoi on n'aurait pas dit: *que (etc.) ne me chaut*. La négation était, on le sait, capable d'enclise et elle avait sa place devant le pronom régime.

J'ai indiqué que l'usage ordinaire dans les énonciations impersonnelles était de faire suivre la particule d'un pronom régime tonique. Mais il existe aussi des exemples d'un pronom enclitique. Citons:

se: Eneas 9172 *se li pleüst*; L Rois II 19.38 *si te plaist*; III 2.14 *si te ploust*; Yvain 2585 *se li plest*.

cum: Troie 19458 *si com m'est vis*; Charr. 253 *si con li plot*; Ren. XI 1376 *Tant con li plot et vint a gre*. Chron. Ben. II 8175 *si cum li plout*; Joufrois 4427 *si con me senble*.

quant: Eneas 853 *quant me remembre del grant duel*; 1323 *quant l'en sovint*; Thèbes 5252 *quant li plaist*.

dont: Eracle 6130 *En un livre dont me souvient*; Ren. VI 122 *Mes non ei pas dont me soviagne*; IX 279; Chron. Ben. II 29841 *Qu'il faire dut, dunt li sovint*; etc., etc.

Ces passages s'expliquent facilement avec ma théorie: ils font preuve d'une construction plus libre de la phrase; on

Balaam 7230 *çou moi samble*; Dürmart 6810 *qu'il moi semble*; 12003 *Ce ne moi senbleroit pas bel*.

s'est affranchi du joug de la tradition et on a employé la forme du pronom qui est exigée par la loi de l'enclise et qui correspond à l'insignifiance logique du pronom dans le contexte.

Les phrases interrogatives et optatives impersonnelles ne donnent lieu qu'à peu de remarques. Elles fournissent une nouvelle preuve de l'exactitude de ma théorie: puisqu'il n'existe pas d'exemples de pronoms toniques placés devant le verbe dans ces sortes de phrases quand elles ne sont pas introduites par les particules en question, on ne doit pas s'attendre à trouver les formes toniques après les particules. Aussi est-ce la forme atone qu'on rencontre. Aux exemples relevés par M. Rydberg, il faut ajouter:

Charr. 1994 *Fiz, que t'an sanble?*

Rob. et Mar. 710 *Que te sanle? Est il boins caitius?*

Balaam 3577 *Rois, de lor vie ke te samble?*

Mer. 2002 ... *Que te plect mieuz:*

Morir ou fere mon message?

Th. fr. 427 *Ke te semble il de moi?*

On peut comparer les passages suivants:

Cor. Louis 2129 *Me convient il de riens de vos guaitier?*

Th. fr. 63 *M'en estuet il gesir?*

Floreffe 336 *Te souvient il du bon Thobie?*

Les interrogations indirectes me semblent occuper une place intermédiaire entre les interrogations et les énonciations et ont probablement subi l'influence de celles-ci:

Chron. Ben. II 10970 *Et conte lor coment lui vait.*

Huon de B. 1143 *Il dist, ne sot com lui ert convenant.*

Adgar I b 126 *Recuntat del tut sun estrif,*

Cum lui auint, cum li estut.

Ce dernier exemple sert à illustrer les deux constructions.

Les phrases exclamatives introduites par *cum* demandent un examen spécial. Si l'on doit les ranger parmi les interrogations, l'exemple déjà cité:

Rich. 2189 *Con me poise de vostre mort!*

est conforme à l'usage dans les phrases interrogatives. Cependant, il me semble que les exclamations aussi occupent une place intermédiaire entre les interrogations et les énonciations. Si cela est vrai, le pronom tonique que présente le passage suivant s'explique par analogie avec l'usage dans la majorité des énonciations:

Brut de M. 3137 «*Ohi,*» *fait ele, «queil folie,*
Cum moi semble granz legerie
Que vielz hom pauvres tient maisnie,
Ki rien nen a en sa baillie!»

On peut comparer l'exemple suivant avec un verbe personnel tiré du même texte:

3196 «*Oh!* malvaise destineie,
Cum m'estes dure demostreiel!»

Dans ce qui précède, j'ai prétendu que la construction reste la même, que la phrase soit introduite par une particule ou non. Cette affirmation semble être en désaccord avec le fait déjà signalé par M. Rydberg qu'en général les particules étaient suivies des pronoms atones; on trouve donc la disposition particule + pron. atone + verbe, tandis que les pronoms atones se trouvaient placés après le verbe, si celui-ci ouvrait la phrase. La contradiction n'est qu'apparente et elle se résout par la tonalité qu'on doit attribuer aux particules.

Nous avons vu que M. Meyer-Lübke est maintenant d'avis qu'elles manquaient de tout accent propre. Cela s'accorde mal avec le fait qu'elles avaient la faculté de porter l'enclise. C'est pourquoi je suis incliné à adopter l'opinion émise par le même auteur une dizaine d'années auparavant dans son célèbre article intitulé *Zur Stellung der tonlosen Objektspronomina*.¹ Après avoir démontré que les conjonctions *et* et *mais* doivent être regardées comme dépourvues de toute accentuation propre, il dit: «Wenn die Stellung *et videt me, et rex venit* sich aus der Tonlosigkeit des *et* erklärt, weshalb sagt man *que me videt* aber *que rex venit*... Ich vermute den Grund darin, dass *que* namentlich in all den Fällen, wo es nicht als Relativum ein stützendes Determinativum unmittelbar vor sich hatte, einen selbständigen Nebenton besass, der zwar nicht die Diphthongierung des *e* bewirkte, der auch nicht stark genug war, um das Verbum anzuziehen, der aber hinreichte, um das Pronomen zu tragen». Plus loin, il montre qu'en roman le pronom régime atone, se rapportant toujours à quelque chose dont il a déjà été question et qu'il serait inutile de répéter autrement, avait la tendance à se placer autant que possible en tête de la phrase.² Ce que

¹ Voir *Zeitschrift für rom. Phil.*, XXI, p. 320.

² Cf. *ibid.*, p. 333—334.

M. Meyer-Lübke dit ici de *que* s'applique aussi aux autres particules qui font partie de cette étude, et sa manière de voir est de nature à résoudre la contradiction dont je viens de parler. Par suite de cet accent secondaire, les particules pouvaient servir d'appui aux pronoms enclitiques, qui grâce à la tendance mentionnée devaient occuper la seconde place de la phrase et précéder le verbe. Le déplacement du pronom atone *que* présentent les propositions introduites par les particules comparées à celles ouvertes par le verbe est donc un phénomène roman qui s'explique par la tonalité relative des particules et par l'insignifiance logique de l'idée pronominale. De l'autre côté, l'accent secondaire des particules n'avait pas la force de rien changer à la construction des phrases personnelles où par suite d'un appui intentionnel le pronom régime se plaçait en tête de la proposition sous la forme tonique. Il n'était pas non plus assez fort pour rompre la tradition que suivaient les locutions impersonnelles de faire précéder le verbe par un pronom tonique. Deux forces se trouvaient ici en concurrence: la construction traditionnelle et la tendance à faire suivre la particule de la forme du pronom exigée par la loi de l'enclise et par l'importance logique de l'idée pronominale; c'est la tradition qui l'emporta.

L'emploi des pronoms toniques après les particules que j'ai étudiées jusqu'ici est caractéristique pour les premiers siècles de l'ancien français; il devient de plus en plus rare, à mesure qu'on approche de l'époque moderne. D'une façon générale, on peut affirmer qu'il ne dépasse pas le milieu du XIIIe siècle; après cette époque, les exemples ne se rencontrent plus qu'exceptionnellement pour enfin tomber hors d'usage. Le peu de temps dont je dispose pour le moment ne me permet pas d'examiner les textes postérieurs pour fixer la date précise où la construction peut être considérée comme ayant disparu de la langue.

Si l'on recherche enfin quelle a été la cause de la disparition de cette construction, il faut se rappeler que l'emploi des pronoms toniques après les particules exige l'absence de sujet dans la phrase. Or, on sait que l'omission du sujet est très fréquente dans les premiers siècles de l'ancien français et que c'est tout particulièrement le cas des locutions impersonnelles, où notre phénomène s'observe le plus fréquemment. A mesure que l'usage s'établit d'exprimer le pronom sujet, les formes

toniques des pronoms personnels régimes disparurent; les cas où l'on rencontrait les particules avec les pronoms régimes, toniques ou atones¹, devinrent de plus en plus rares. Cette rencontre n'existe plus que dans les phrases qui présentent l'inversion. Les formes toniques reculèrent donc devant l'usage d'exprimer le sujet, usage de plus en plus général non seulement dans les phrases introduites par les particules, mais dans toutes sortes de phrases, en sorte que ce n'est pas, comme le croit M. Rydberg², l'affaiblissement croissant des particules qui a entraîné l'emploi des pronoms sujets ou d'autres mots à accent fort pour servir d'appui aux particules.

II. *Pronom tonique après qui.*

Tandis que la rencontre de la particule et des pronoms régimes ne se produit plus en général dans les cas que je viens d'étudier, elle a lieu encore après le pronom relatif et interrogatif *qui*, comme dans p. ex. *l'homme qui me voit, qui t'a donné le livre?* et c'est la forme atone qui est employée. C'est sans doute une erreur que d'expliquer ce fait par une augmentation de la tonalité de la particule. Cette hypothèse va à l'encontre de la vie générale des particules, qui par suite de leur usage fréquent sont exposées à une usure continuelle de leur tonalité.³ — Dans ce chapitre, les énonciations sont introduites par le pronom relatif, les interrogations par le pronom interrogatif.

Commençons par les énonciations. Je rappelle que, dans l'ancien français aussi, la règle était de faire suivre le relatif *qui* d'un pronom atone; ce n'est que par exception que s'employaient les formes toniques. Ces exemples exceptionnels peuvent s'expliquer d'une manière ou d'une autre. La plupart en réalité tombent sous le coup des observations que j'ai présentées en examinant quelques textes qui contiennent également les formes toniques après des mots à accent fort. C'est le cas des passages tirés d'Ezéchiel, du Dialogue de Grégoire, de Carité, d'Angier, de la Passion et du Ver del Juïse.

¹ On se rappellera que la forme atone aussi s'employait après les particules, notamment près des verbes personnels.

² Voir *op. cit.*, pp. 534—535.

³ Cf. J. Melander, *Etude sur magis et les expressions adversatives*, pp. 34 et 85.

Dans les cas suivants, le pronom est dans un rapport d'opposition:

Auban 928 *de ceus ki toi honurent n'eit ja part Sathanas!*

Rol. 2935 *Ki tei ad mort France ad mis en exil.*

L Rois I 26.15 *e ki est ki tei resemble?*

II 7.22 *e nuls n'est ki tei resemble.*

De même que pour les autres particules, il existe des passages introduits par *qui* où l'emploi des pronoms toniques ne peut être attribué à aucun accent intentionnel. Une partie de ces passages ne sont pas absolument probants, vu qu'ils sont empruntés à des textes qui présentent aussi la forme tonique après d'autres mots que les particules.

Rol. 576 *Mort sunt li cunte, se est ki mei en creit.*

1341 *Ki lui ueïst l'un geter mort sul altre!*

1970 *Ki lui ueïst Sarrazins desmembrer.*

Cf. 2305 *Quant io mei perd, de vos nen ai mais cure.*

3717 *Cist moz mei est estranges.*

Cour. L. 1162 *Des ore mais qui mei aime et tient cher.*

Cf. 2638 *La lui jurerent trestot le serement.*

Alex. L 7 b *Ki lui portat, sucf le fist nurrir.*

Cf. L 99 e *Il nel faldrat, s'il ueit que io lui serue.*

Léger 5 b *Rendel qui lui lo comandat.*

39 d *Lai s'asprosmat que lui firid.*

Cf. 8 b *A curt fust, sempre lui servist.*

L Rois I 2.30 *Mais ki mei honured jol glorifierai, e ki mei despirra, jol metrai en despit.*

II 6.20 *Hai, cume as ested uiglorius ki tei descuveris.*

III 1.20 *que tu lur mustres ta volented, ki tei plai-sed a regner apres tei.*

Cf. II 8.2 *Moab lui fud obeïtant.*

20.10 *sudeement le ferid e le ventre lui purfendi.*

Restent les exemples suivants tirés de textes où l'usage des formes toniques et atones est strictement observé.

Eracle 4869 *Biaus sire, assez vous tout noient
Qui moi vous tout mien esciënt.*

Chr. Ben. II 12599 *De la sainte Virge pucele,
Qui sun cher fiz pur ceus apele
Qui lui aiment e lui un cher.*

25431 *De ceus que Deus vout essaucer*
E qui lui aiment e un cher.

Perc. 30985 *Cose qui moi doive anoier.*

Vie Gilles 305 *Tels l'unt ki tei ne sevent gré.*

679 *Ke respundrai a vos amis*
Ki mei vus orent comandé?

Brut de M. 740 *Nule riens n'est ki lui confort.*

3109 *Ses homes li rueve guerpier,*
Fors V ki lui puissent servir.

Rich. 240 *A dieu te commanch ie, Clarisse,*
Qui toi deffenge de tout uisse.

Chans. d'Ant. I 54 *Il otroit à tous ceus vraie confession,*
Qui lui aiment et croient par bone entencion.

Parise la D. 1499 *Qui fu donques li pere qui moi a angendré?*

Ces passages, bien qu'assez nombreux, ne me semblent pas de nature à ébranler ma théorie, car il faut se rappeler qu'à cette époque de la langue l'usage n'était pas absolument établi. Si l'on examinait tous les textes de ces temps-là, on trouverait certainement bien des exemples de pronoms toniques même après des mots à accent fort, sans qu'il soit possible d'en découvrir le motif.

Peut-être les exemples cités en dernier lieu peuvent-ils aussi s'expliquer. Ce n'est pas un simple hasard si la plupart des passages douteux sont introduits par le pronom relatif. On sait que ce pronom pouvait être omis dans l'ancien français¹, de sorte que les phrases relatives se présentaient comme des phrases indépendantes². Si le pronom régime s'y plaçait en tête, il devait comme toujours revêtir la forme tonique, et de la liberté que possédait l'ancienne langue d'omettre le pronom relatif et de construire la phrase comme une proposition principale, il a pu résulter que la forme tonique a été maintenue même lorsque le relatif a été exprimé. Il s'agit donc d'une contamination de deux constructions rivales. Cette hypothèse explique aussi la disparition des pronoms toniques après ce

¹ Sur l'omission du pronom relatif, voir Diez, *Grammatik der rom. Sprachen*, III, 4e éd., Bonn 1877, p. 368, où l'on trouvera d'autres indications bibliographiques.

² Cf. *Zeitschrift für rom. Phil.*, XXI, p. 321, où M. Meyer-Lübke parle de l'identité existant en roman entre les propositions principales et les subordonnées.

qui. De même que les formes toniques après les autres particules reculèrent devant la tendance à exprimer le pronom sujet, elles disparurent ici devant l'usage de plus en plus fréquent d'exprimer le pronom relatif; les propositions principales ne pouvaient plus exercer la même influence sur les phrases relatives, d'autant moins qu'en même temps l'usage se restreint de placer les formes emphatiques des pronoms personnels régimes au commencement des propositions principales.

En ce qui concerne enfin les interrogations introduites par *qui*, l'absence de pronom tonique est déjà expliquée par ce que j'ai dit de l'usage général dans les phrases interrogatives.

NOTES ON
EARLY ENGLISH PERSONAL
NAMES

BY

R. E. ZACHRISSON

The Study of English Personal Names.¹

The subject of early English personal names has hitherto received very little attention from English philologists. We do not even possess a reliable and exhaustive collection of the Old English names corresponding to the standard German work of this kind, FÖRSTEMANN'S *Altdeutsches Namenbuch* the second edition of which was published in 1900. Mr. SEARLE'S *Onomasticon Anglo-Saxonicum* certainly contains a vast and most serviceable collection of early forms with detailed references to the sources from which the names are derived, but it seems to be intended as an aid to the historian rather than to the philologist. To the latter a work is of little avail where the spelling of the early forms has been normalised — often in a way that betrays no intimate knowledge of the linguistic laws which have been at work to bring about the changes which were to be eliminated. The references given to names from Continental sources — which by the way are often taken for genuine English names by writers who have had a mere casual acquaintance with the *Onomasticon* — are not to be implicitly trusted.² As the phonology of English names found in sources of post-Conquest date (from *Domesday Book* onwards) shows very marked traces of influence from Anglo-French pronunciation and spelling, and as the work of reconstruction

---

¹ This paper was written nearly two years ago as a review of Professor E. Björkman's recently published monographs on the Scandinavian name-elements in English. The subject of English personal names having been familiar to me for some long time and presenting many points needing a closer investigation, I thought it opportune to publish my somewhat detailed examination of Prof. Björkman's results in the form of a separate article.

² Cf. the notes in my article, *Early English Names with -god, -got* in the second element (*Englische Studien*, 50).

is made very difficult owing to the fact that this influence has not yet been systematically and scientifically dealt with *in all its aspects*, it would be vastly preferable to collect names from records only of pre-Conquest date and note these in alphabetical order with due references but *without tampering with the original spellings*. A collection of Old English names arranged on this principle is urgently needed. The carefully revised material collected by SWEET in *Oldest English Texts* and by BIRCH in the *Index* to all the names of persons in his *Cartularium Saxonicum* (= *Index Saxonicus*) will be of great assistance to the student of English names who is desirous of earning the gratitude of his colleagues by undertaking a work of this kind.

In endeavouring to ascertain the etymology of English place-names it is often extremely difficult to determine whether the first element is a personal name or an ordinary noun. The appearance or non-appearance of the genitive *-s* is not always a trustworthy criterion.¹ An analysis of the place-names from this particular point of view, something after the style of O. RYGH's *Gamle Personnavne i norske Stedsnavne* (Kristiania, 1901), is another of the many desideranda of English onomatology. It would seem wise, also in this case, to limit the investigation to material from sources of pre-Conquest date.

In his *Dictionary of English and Welsh Surnames* (1901) and in *English Surnames* (1906) Mr. CH. BARDSLEY has amassed a vast collection of Middle English and New English names. These in many respects very meritorious works are no reliable guides, however, to the etymology of the names. Bardsley often collects under one heading names which have no connection with one another. In his attempts at interpretation Bardsley underrates the *rôle* the native element has played, and gives but few references to names belonging to the transition period between Old English and Middle English.²

Considering the difficulties in treating this long neglected

¹ Cf. on this point ZACHRISSON, *Anglo-Norman Influence*, p. 118 f., and ALEXANDER, *The genitive suffix in the first element of English Place-Names* (*Modern Language Review* VII).

² Cf. SKEAT, *Anglo-Saxon names as modern Surnames* (*Transactions of the Philological Society* 1907), p. 58 f.

subject on strictly scientific principles, the English philological world naturally hailed with great satisfaction the appearance of Professor BJÖRKMAN's two works, *Nordische Personennamen in England in alt- und frühmittel-englischer Zeit* and *Zur englischen Namenkunde* (Studien zur englischen Philologie herausg. von L. MORSBACH, 37, 47, Halle 1910, 1912). In *Nordische Personennamen* the author, after having given an account of the principles on which the investigation has been conducted, discusses the etymology and phonology of more than 500 names, the majority of which are considered to be of Scandinavian origin. Then follows a survey of phonetic and other criteria, some notes on the dialectal provenience of the names, on anglicized forms and on hybrid formations.

Zur Englischen Namenkunde is an important supplement to Prof. Björkman's earlier and larger work. It consists of three parts: I. *Zu den nordischen und englischen Bei- und Spottnamen*; II. *-ketel and -kel als Kriterium ostnordischer oder westnordischer Herkunft*; III. *Einzelne Namen*. The first two parts are chiefly of a polemic character and might have been placed at the end of the book as Appendices. The names are to a great extent the same in both works. In many instances only new references are adduced in *Namenkunde* or objections made to the explanations Prof. Björkman had proposed in his *Nord. Personennamen*, discussed. Of about ninety names dealt with under the letters A, B, D in *Namenkunde* only a score or so are fresh instances, and many of these are marked as uncertain.

Sources of Personal Names.

When reviewing Prof. Björkman's *Nord. Personennamen*, Mr STEFÁNSSON (*English Historical Review*, 1910) pointed out that the author had not availed himself of a great many early records likely to contain names of Scandinavian origin, such as *Ancient Charters prior to 1200* (ed. ROUND), *Landholders in Lincolnshire*, *Testa de Nevill*, *Charter Rolls*, *Patent Rolls*, *Close Rolls*, *Taxatio Ecclesiastica*. Other sources of information which have not been consulted by Prof. Björkman are e. g. *The Red Book of the Exchequer*, *Records of the Boroughs of Leicester, Nottingham, and Northampton* (ed. BA-

TESON, STEVENSON, MARKHAM and COX), *Pedes Finium*, Poll Tax, West Riding Yorkshire 1379, as well as numerous early charters (Ramsey, Cockersand, Revesby, Sempringham, Frideswide etc.) most of them published separately and with elaborate Indexes.

It is much to be regretted that Prof. Björkman does not state what *new* records he has examined in collecting the material for *Zur englischen Namenkunde*. As far as I can judge from the references, the fresh sources are principally the Lincolnshire Survey, *Testa de Nevill*, Parliamentary Writs, and *certain* (which?) Feet of Fines, Close Rolls, and Charters. A number of new references are taken from some recent works on place-names by WYLD, MOORMAN, and LINDKVIST.¹ Several names are also discussed which BINZ (*Anglia Beiblatt* XXIII) — often without any good reason — supposes to be of Scandinavian origin.

Scandinavian or Anglo-Saxon Names?

By his many valuable investigations into the history of English names and more particularly the Scandinavian influence thereon,² Prof. Björkman has rendered great and lasting services to the study of English onomatology. No one could be better prepared or have greater qualifications for dealing with the subject of English names from this particular aspect. The almost total absence of previous works of any standing to fall back upon has augmented the difficulties but also the honour of overcoming them. It can truly be said that Prof. Björkman's *Nordische Personennamen* and *Zur englischen Namenkunde*

¹ LINDKVIST's *Middle-English Place-Names of Scand. origin* has yielded a very great number of the new references. This excellent work deserves to be carefully studied by all writers on English place-names. Infinite pains have been taken in establishing the etymology of the place-names. The author has often consulted not only the early spellings but also such topographical and historical sources as might throw some light on the origin of the names.

² Besides *Nordische Personennamen* and *Zur englischen Namenkunde*, Prof. Björkman has written two valuable papers, viz. *Mittelenglische Personennamen auf -in* (*Archiv* 123), *Festermen* (*Stud. zur engl. Phil.*, hg. v. MORSBACH, 50) and several minor articles.

are the first works in which a subject dealing with English pers. names, comprising material from a very great number of sources and extending over a great space of time, has been treated on strictly scientific principles.

Nevertheless it would hardly be a matter of surprise if a work which is so extremely difficult and the successful handling of which tests the author's knowledge and experience to the utmost, should exhibit *some* deficiencies as well as great and indisputable merits. The detailed examination to which I have subjected certain parts of Prof. Björkman's two books, has revealed a number of weak points which I am bound to call attention to.

With his Nord. Personennamen Prof. Björkman hopes to have laid a firm foundation for the further study of the subject. Consequently the instances of Scandinavian names in early English which are adduced ought to be absolutely certain. He says: '*Mein Hauptzweck war nur der, der Sprachforschung (Anglistik und Germanistik) sowie auch der künftigen geschichtlichen und genealogischen Forschung eine sichere Unterlage zu bieten, damit über die Frage, wie ein nordischer Name in England lauten muss oder kann und wie das nordische Substrat geheissen hat, möglichst wenige Zweifel übrig bleiben*'. (Nord. Personennamen IX), and '*nordische Namen in England, die auch dort einheimisch sind und die sich nicht von den englischen Entsprechungen unterscheiden, betrachte ich nämlich nicht als spezifisch nordisch*', *ibid.*

In his second book Prof. Björkman 'besides many new safe cases has also published the *uncertain* material' (see Preface), and, though not expressly stated, he has apparently also included a number of names *which can be of English origin*. In the discussion of the Scandinavian names — both in Nord. Personennamen and in Zur englischen Namenkunde — it is often pointed out that they have English (or Continental French) correspondents, so I take it for granted that *a name is meant to be exclusively Scandinavian, unless stated to the contrary*. To keep the two categories — *purely Scandinavian names*, and *names which can be either English or Scandinavian* — apart is very important from more than one point of view. In the future Prof. Björkman's books will be frequently quoted, by *some* writers in order to ascertain

the etymology of certain place-names, by *others* for the purpose of calculating the comparative frequency of Scandinavian names in English nomenclature. Very misleading results can be obtained, if due attention is not paid to the existence of *two* classes of Scandinavian names in English, viz. those which *must* be Scandinavian, to judge from all the evidence that can be brought to bear on the case, and those which *may* be Scandinavian. As will be seen in the sequel, Björkman has set down many names as Scandinavian which *can* be of English origin.

Thus *Aki* (Nord. Personennamen 2, Namenkunde 12) < Scand. *Aki* ought to be kept apart from *Ake*, Rot. Hundred., and *Aca*, L(iber) V(itæ of) D(urham), which may stand for OE *Acca*, A. D. 905, AS Chron., KEMBLE, Codex Diplom. 294, 296, 1065 etc.

Basing, *Basin*, LVD, D(omesday) B(ook) etc., which Björkman is inclined to derive from the Scand. name *Bassi* (Namenkunde 23), can be due to OE *Bassing*, *Bass*, SWEET, Oldest English Texts. This patronymic is also contained in Basingstoke, Hants, which is not likely to be Scand. — *Besing (Namenkunde 24) may be an *i*-mutated form of *Basing*. Cf. *Dudding* ~ *Dydding* and *Tytting* ~ *Tutting* in place-names, ZACHRISSON, Two Instances of French Influence (Studier i modern Språkvetenskap utg. av Nyfilologiska sällskapet i Stockholm V, 1), pp. 5 ff.

*Bille (< Scand. *Bili*, Namenkunde 24) can very well be English considering the many OE names compounded with *Bil*.- For references, see SEARLE, Onomasticon Anglo-Saxonicum.

There is the possibility that *Blacre* D. B., which in Björkman's opinion (Namenkunde 24) stands for the Scand. name *Blakkr*, represents an unrecorded OE. *Blæchere. Cf. OE. *Blaca*, *Blæcca*, *Blæcmon*, *Blæcmoning*, SWEET, Oldest English Texts. OE. *Godhere appears as *Goder*, *Godere*, *Goddere* on coins: Ethelred II.

*Bolle, *Bole (< Scand. *Boli*, Namenkunde 26) can very well be identical with OE *Bola*, Sweet OET, BIRCH, Cartularium Saxonicum 379 etc.

Æstan (or *Aestan*), BIRCH, Cart. Saxon, 585, coins: Canute (Nord. Personennamen 65) is hardly due to OE *Æscstān* (*s* for *sc* being a *late* French spelling) but rather to OE *Æd(c)stūn*

(< *Æðelstān*, cf. ZACHRISSON, Anglo-Norman Influence 102)¹, where *ð* might easily be lost owing to assimilation. Cf. OE *bliþs* ~ *bliss*, *bliþsian* ~ *blissian*. Later forms may have originated from OE *Eādstān* (very usual) > *Eatstan* > *Æstan* (cf. *Eatstanes landscare*, BIRCH, Cart. Saxon 985, and *Etstan*, *Eatstan* on coins).

Hæsten, AS Chron., AD 893, Henry of Huntingdon etc, which Björkman cannot account for, may be an anglicised form of the Scand. name *Hásteinn* with *ā* shortened before the two consonants.² Shortenings of this kind have taken place during all periods of the English language. Perhaps *Æslac*, A. D. 963, BIRCH, Cart Saxon. 1112, which Björkman (Nord. Personennamen 1) looks upon as a scribal error for *Aslac*, is a similar anglicised form with *æ* for *ǣ*.

Why should not the first element in *Ernesbi*, Pipe Rolls (Namenkunde 31), be due to an unrecorded OE. *Earn*, which is a very common first element in OE names and moreover seems to be presupposed by the place-name *Erningetone*, DB and Inquis. Com. Cantab. = Arrington, Camb?

Late instances of *Radulf* (< Scand. *Ráðulfr*, or Cont. French *Radulf*, Nord. Personennamen 108) may also go back to OE *Rædwulf*, SWEET, OET. — *Gota*, BIRCH, Cart. Saxon 1266 (10th cent.) and on coins (11th cent.) (< Scand. *Gouti*, Nord. Personennamen p. 50) can also be due to OE *-gōt* (in *earcongote*, Bede) or to Cont. French *Gautus*.

*Knape (in *Knapeton* Yorksh. etc, Namenkunde 55, < Scand. *Knapi*) can likewise be due to OE *Cnapa*: on coins from the time of King Ethelstan, c. 925; cf. also ME *Cnapenwelle*, *Cnapenewelle*, = Knapwell, Cambr. (SKEAT, Cambr. Pl.-ns., p. 36).

It is not quite certain that *Sandeby*, Testa de Nevill, contains the Scand. name *Sandi* (Namenkunde 72). An OE name *Sanda* seems to be implied by the entry *Sandan den*, Birch, Cart. Saxon. 1225. Sometimes an excrescent *e* appears in place-names compounded with the noun *sand*, as in *Sandeford*,

¹ The form *Æðstan* is also found on coins: King Eadweard II (a. 975—979).

² The possibility of *æ* being a French spelling for *a* (cf. below p. 285) should also be taken into account.

A.D. 1400, Index to Charters and Rolls in the Br. Mus. = Sandford, Dors.

Wifle, *Wifel* (= Scand. *Vífill* Nord. Personennamen 175) can undoubtedly be of native origin, as it is often found in place-names situated in the South and West of England. KEMBLE, Cod. Diplom., notes *Wifeles ford* 302, 1109 (= Wilsford, Wilts), *Wifeles berg* 288 in Kent, *Wifeles cumb* 388 etc, Som., and *Wifeling* 425, Kent. More material is adduced by MIDDENDORFF, Flurnamenbuch p. 150, and ALEXANDER, Place-Names of Oxfordshire, p. 221.

Prof. Björkman has not always been able to trace the true origin of the Old English names, when they appear in the disguise of Anglo-French spelling. Thus a considerable number of names commencing with *As-*, supposed by Björkman to contain the Scandinavian name-element *Ás-*, may be due to OE *Æsc-* Cf. below. A number of other instances will be discussed in the sequel.

The forms *Aiolf*, *Aiulf*, *Aiulfus*, *Eiulf*, DB, are in my opinion due either to OE *Æðe(l)wulf*, which became *Aiulf* in the Anglo-French spelling and pronunciation¹, or to the French name *Aiol(f)* (very usual) < *Aigulfus*, *Aiulfus*, Polyptyque Irminon. The fact, that all the Domesday Book references to the name are from the southern counties², where the Scandinavian element cannot have been very strongly represented, speaks decidedly against Björkman's (Nord. Personennamen 36) derivation of the name from Scandinavian *Eyiolfr*. — *Aiultorp*, Yorkshire DB, is evidently an error for *Ioltorp*, where *Iol* is identical with the name *Iol*, *Yole* dealt with by BJÖRKMAN, Nord. Personennamen 73. All later spellings exhibit *Iol-*, *Yol-*,

¹ Cf. my book Anglo-Norman Influence, p. 105 ff; references to OE *Adewulf* < *Æðelwulf* are given ib. p. 102; besides, the full form *Æðelwulf* could also become *Æðewulf* by loss of *l* owing to dissimilation or weak stress, see Anglo-Norman Influence, p. 153.

² The references are as follows: *Aiulf*, Wilts 74, Devon 115; *Aiulf vice comes*, Dors. 83, *Aiulfus* Somers. 94, Devon 109; *Eiulf*, Cornw. 121, 123 b (from the time of King Edward the Confessor). — *Aiulf*, Cornw. 120 b, *Aiulfus*, Wilts 69 b etc, Worc. 172 etc, Dev. 109, *Aiulfus camerarius*, Hants 52 (from the time of the formation of the Survey). Prof. Björkman ought not to have omitted the names of the counties in his references to the early forms, the local distribution of the names being sometimes decisive for the question of their origin.

Yole-. See LINDKVIST, Middle English Place-Names of Scandinavian origin, p. 131.¹ The French scribe has substituted the well-known name *Aiol* for the unfamiliar *Iol*. Hence there is not a scrap of evidence for the alleged Scandinavian origin of *Aiulf*.

In Anglo-Norman Influence (p. 105) I have incidentally explained *Ailof*, DB, as due to OE *Æðelwulf* > *Ailuf*, *Ailof* owing to French influence. I believe, however, that *Ailof* in Domesday Book is to be placed on the same level as *Eilaf*, *Eilof* on coins etc, which Björkman (Nord. Personennamen 33) derives from the Scand. name *Eilaf*. As a rule, the Germanic name-element *-wulf* appears as *-ulf*, *-olf* or *-ul*, *-ol* in the Anglo-French records; *-uf*, *-of* is exceptional, as in *Rouf* ~ *Roulf*, *Rovinden* (< *Rolf*, see Anglo-Norman Influence, p. 148) DB, *Radufus* LVD (see Nord. Personennamen 109). But how are we to account for *Ailevescota*, *Eilevescota*, *Ailavesfort*, *Eilavesford*, DB = Aylscot and Aylsford, Devon? It seems less probable that the Scand. names *Eilaf* and *Eilífr* should be contained in place-names situated so far south. Perhaps *Eileves*-, *Ailaves*- are Anglo-French forms of an unrecorded OE *Æðellāf which may also be responsible for some instances of the name *Eilaf* noted by Björkman for landholders in the Southern part of England. OE names in *-lāf* were very usual; see SWEET, Oldest English Texts, p. 588.

Estan York, but also Kent, Hants, and Som., DB (Namenkunde 31), is as likely to be due to OE *Eādstān* (very common) with loss of *d* owing to French influence, as to Scand. *Eysteinn*.

Some forms of *Alli*, Northampt., Staff., Buck., Bedf., DB, and LVD (< Scand. *Alli*, Nord. Personennamen 4), can be due to OE *Ælfwig* (very common) in Anglo French spelling. Loss of an unstressed *w* is usual in the early records. Cf. *Adelard*, *Athelard*, *Alardus*, *Adelold* < *Æðelweard*, *Æðelweald*; *Asci* DB? < *Æscwig*; *Aldine*, *Hurlin*, *Adeline*, *Edeline*, *Atheline* <

¹ Lindkvist should not have trusted the isolated Domesday Book spelling against the combined evidence of the later forms. Names are often strangely mutilated in Domesday Book, and it is generally recognised by students of the English local nomenclature that later spellings are often a safer guide to the etymology of the names. We must not forget that the names in D.B. were taken down from oral evidence, and that the extant MSS are mere copies, and of a much later date than the original entries.

Ealdwine, Herlewine, Æðelwine (SKEAT, Anglo-Saxon names, pp. 63, 70, 74, ZACHRISSON, Anglo-Norman Influence, p. 106). Björkman himself (Nord. Personennamen 8) does not hesitate to derive *Arni*, DB, from OE *Earnwig*.

Scandinavian or Continental (French) Names?

There are two questions which must necessarily be dwelt upon in a discussion of the Scandinavian names in early English, viz. the parallel or independent occurrence of Continental French (not Norman-Scandinavian¹) names, and the operation of French sound-laws on the Scandinavian names found in Anglo-French feudal records, which are by far the most important sources of early English personal names. Whether Continental origin can be assigned to a name or not, depends more or less upon the time and place of its occurrence.

According to GRUEBER (Catalogue of Coins, Introduction) French names are found on coins as early as 900. This is also duly pointed out by BJÖRKMAN, Nord. Personennamen VII. Another fact of great significance is that in Domesday Book Continental French names were borne by many landholders at the time of King Edward the Confessor.² Instances to the point are *Hugo* (usual), *Rotbertus* or *Robertus* (usual), *Rozo* (from the same stem *hrōþ*, see KALBOW Germanische Personennamen 53), *Fulco*, *Fulcho* (very usual), *Otbertus*, *Oudbert*, *Oudfride* (see Nord. Personennamen 41, 106) *Ansculfus*, *Ancholfus* (cf. below) etc. And in Ellis A- and C-lists, (cf. Domesday book seu Liber Censualis, vol. III, ed. H. ELLIS) comprising the names of landholders in the reign of William the Conqueror, we are still more likely to find French names, as it cannot be doubted that the Scandinavian settlers in Normandy often adopted French names or had their Scandinavian names replaced by Continental French correspondents. It has not as yet been fully ascertained to what extent French has contributed

¹ Prof. Björkman (Nord. Personennamen VII), while remarking that it is impossible to keep the two categories English-Scandinavian and Norman-Scandinavian names apart, clearly states that it will be duly pointed out when names of Scandinavian origin were used by the Normans.

² These landholders were mostly of English descent.

towards the formation of English personal names. We know, however, that many Anglo-Saxon and Scandinavian names were not only ousted or replaced by French names, but also remodelled and altered so as to suit the French pronunciation. The details of this process of transformation are not sufficiently known: It will suffice here to draw attention to a few authenticated cases, such as the transition of *æðel* > *a(i)el*, the appearance of (*t*) for (*þ*) (*Tormer*, *Tur*, *Tord* in place-names < *þormer*, *þur*, *þora*), (*dʒ*) for (*j*) (*ʒung* < *Young*) (cf. ZACHRISSON, *Anglo-Norman Influence* pp. 39 f., 100—111, 64 n. 1), — *-free*, *-frey* < *frith* (*Dumphrey*¹ < *Dōmfrith*, *Allfree* < *Ealdfrith*, *Humphrey* < *Humfrith*, *Winfrey* < *Winefrith*, SKEAT, *Anglo-Saxon names* pp. 69, 70, 75, 83), *v* for *w* (*Elvin*, *Colvin* etc. < *Ælfwine*, *Colwine*, SKEAT, *ib.*, p. 61), (*k*) for (*χ*) (*Elphick* < *Ælfhæah*, SKEAT *l. c.*), loss of *w* (*Aldin* < *Ealdwine* etc. SKEAT, *l. c.*), the substitution of *-in* for *-(w)ine* (BJÖRKMAN, *Archiv* 123), and perhaps of *ul(f)* for *wul(f)* (*Ulyat* < *Wulfgeat* etc, SKEAT *l. c.*, and BJÖRKMAN, *Nord Personennamen* 166 n.) It is moreover worthy of note that the French influence on the English nomenclature was very strong, long before French words were more generally adopted into the English language. Cf. ZACHRISSON, *Latin Influence on English nomenclature* p. 26, and Names with *-god*, *-got* etc. (E. St. 50).

Prof. Björkman has certainly endeavoured to overcome the difficulties involved in treating this side of the subject, and has also arrived at some interesting and valuable results, but as he has confined himself in his previous writings to problems concerning the Germanic languages, we cannot expect him to possess the training, knowledge, and experience in the field of *Romance* philology which are necessary qualifications for dealing successfully with the influx of French names into English and the operation of French sound-laws in the native and Scandinavian names. This constitutes a rather serious defect in the author's works, and has invalidated his conclusions in more than one respect.

Prof. Björkman's bibliography does not contain many works

¹ It is possible that some of these were Continental-French names.

dealing with Anglo-French phonology, nor with the Germanic names in the French language.¹

When Prof. Björkman identifies the English names with their Continental French correspondents, he merely refers us to FÖRSTEMANN'S *Namenbuch*, although it would have been better to have consulted the collections of *French* names of Germanic origin which have been brought together by Waltemath, Arbois de Jubainville, Longnon, and others.

In the sequel I will draw attention to some names which ought to, or could have been, explained as Continental French adoptions, and then proceed to deal with certain phonetic features due to French influence, which are of importance for a correct interpretation of the material at hand.

It seems a strange error to derive *Blundus* affixed to typically French names (as in *Robertus Blundus*, *Willelmus Blundus* DB etc. *Namenkunde* (p. 25) from Scand. *blundr* instead of from Anglo-French *blund*, *blond* (med. Lat. *Blundus* DUCANGE), which is still found as a surname (Blunt, Blount), and was correctly explained by BARDSLEY, *Dictionary* 113.² Numerous examples from Domesday Book are noted by HILDEBRAND, *Zeitschr. f. franz. Phil.* VIII, p. 331.

To a student of French nomenclature the relation between *Iofreið*, LVD p. 53, and *Iosfred*, *ib.* p. 6, *Iosfreid*, *ib.* p. 52, p. 69, is hardly 'obscure' (Nord. Personennamen p. 73). They are all due to the Continental name *Gausfredus* (< Germ. *gaut*; *Iofreið* possibly also < Germ. *gau*; cf. e. g. KALBOW, p. 109, and *Gausfredus*, *Gaufredus*, Polyptyque Irminon). *Gosfridus*,³ LVD p. 59, is derived from a French dialect where

¹ Works of this kind are MACKEL, *Die germanischen Elemente in der franz. Sprache* (Franz. Stud. VI); WALTEMATH, *Die fränkischen Elemente der franz. Sprache* (Diss. Strassburg 1885); D'ARBOIS DE JUBAINVILLE, *Etudes sur la langue des Francs à l'époque Mérovingienne* (Paris 1900); A. LONGNON in *Polyptyque de St. Germain-des-Prés rédigé au temps de l'abbé Irminon* (c. A. D. 820), I. pp. 254—404 (Paris 1886—1895); to these the following important work has recently been added: W. KALBOW, *Die germanischen Personennamen des altfranz. Heldenepos* (Halle 1913).

² Note the early spellings *Blount*, *Blound*. Mod. Engl. blunt appears only as *blunnt*, Ormul. and *blont* 5—6, NED.

³ There is also the possibility that *G* in *Gosfridus* stands for *I*, as in *Gokesford*, DB, *Iokesford*, Hundred Rolls = Yoxford, Suff., see ZACHRISSON, *Anglo-Norman Influence*, p. 60.

the Germanic *g* was kept before *au*; cf. LONGNON, Pol. Irm., p. 318, KALBOW, p. 138. *Godefroid*, LVD p. 53, should be kept distinct from *Gosfridus*, ib. p. 59. The former is due to Germ. *god-*, the latter to Germ. *gaus-*; cf. LONGNON, Pol. Irm., p. 323, KALBOW 42, 130 ff., 137; *-fred*, *-frid* are either archaic spellings for *-frei(d)*, *-frei(ð)*, or due to a later loan.

Prof. Björkman is hardly correct in stating (Nord. Personennamen p. 11) that the Norman name *Ansfrid* must be of Scandinavian origin. *Ansfridus* and *Ansfredus* are common names in the early Continental French records (Polyptyque Irminon etc.)

Heraldus, *Heroldus*, Suss., DB, which Björkman (Nord. Personennamen p. 63) places together with *Harold*, *Harald* < Scand. *Haraldr* obviously corresponds to Continental French *Charialdus* (WALTEMATH), *Airoltus*, Pol. Irm. = mod. French *Herault*, which has been substituted for the Scand. name. *Hairaudus*, Suss. DB, is another typically French form.

Ansculfus, DB, *Anculf*, Pipe Rolls, as well as *Ancholfus*, Norf. DB (not noted by Björkman, Namenkunde p. 19), are all Continental French names. They are explained by LONGNON (Pol. Irm., p. 285) in the following way:

»Les deux seuls noms présentant le mot *asc-*, dont l'usage semble avoir persisté en France, ont subi l'introduction d'une nasale entre *s* et *c*: ainsi *Ascaricus* devient *Anschericus* à la fin du IXe siècle sous la plume d'Abbon, et *Ansculfus* est écrit *Ansculfus* dans les textes du XIe et du XIIe siècle. L'*s* a ensuite disparu de la prononciation de sorte qu'*Ansculfus* a finalement donné *Ancou* ou *Ancoul* en français.»

This change must have been caused by analogy. The usual combination *Anch-* was substituted for the less usual one *Asch-*. For similar processes of analogical transformation in the language itself (*-re* < *-le*, *-ne*), see GRAMMONT, La dissimilation consonantique, pp. 130, 139, and the material adduced in my essay, Two instances of French influence, p. 14 f.

I will take this opportunity of making a few remarks on the forms *Ascelinus* and *Gocelin*, which are dealt with by BJÖRKMAN, Nord. Personennamen p. 18, and Archiv 123, pp. 30, 33. The chief source of *A(s)celinus* is undoubtedly the Continental French Name *Azelin*, *Acelin* (< *Ace* < *Aszo*, to the stem *adal*, see KALBOW, p. 52 f.), and not *Aschel* (< Scand. *Askel*), which

would have given *Aschelin*, where *sch* is a symbol for (sk). Prof. Björkman follows STARK (Kosenamen 92) in deriving *Gocelin* < Germ. *Gozelo* etc. (see FÖRSTEMANN). I believe, however, that the diminutive *Gocelin* could be applied to persons bearing names commencing with *Gos-*, *Gauz-* (< Germanic *gaut*, cf. such early references as *Gautlenus* and *Gaudelenus* Förstemann), and that *A(s)celin* as well as *Anselin* (which KALBOW, p. 33, thinks is due to *Ascelin* with an unorganic *n*) were sometimes used as diminutives of names commencing with *Ans-*. Some evidence can be quoted in support of this conjecture. The same person is called *Gozelmus* (< Germ. *Gauselm*) and *Godcelinus* in *Inquisitio Eliensis*, and in the Ramsey Chartulary we find *Anselin* and *Acelin* for *Anselme*. According to STARK (Kosenamen 322) *Ace* was used as a pet-name for *Adelelmus*. The suppression of a cons., as of *n* in *Acelin* for *Anselm*, is quite natural in formations of this kind. Cf. *Totta* for *Torht-helm* etc., SEARLE, *Onomasticon* XIX. It is, of course, also possible that *Anselin* is sometimes a transformation of *A(s)celin* due to the same kind of analogy which has turned *Asceric* and *Asculfus* into *Anseric* and *Ansculfus*.

When Prof. Björkman (Nord. Personennamen 102) remarks that forms such as *Odinus*, *Odonus* in *Domesday Book* etc. are ambiguous, as they may be extended forms ('Erweiterungen') of the Continental names *Odo*, *Oda*, it is worth pointing out that the French names *Odin* and *Odon* can be derived directly from Germ. *Audon* and *Audwine*; see KALBOW p. 20.

Alger (< Scand. *Alfgeirr*, *Alger*, Nord. Personennamen 2) may be due to the Continental name *Adalgarius*, Pol. Irm., or to OE *Ælfgar*, with Anglo-French *e* for *a*. One of the landholders in Devon at the time of King Edward the Confessor is called *Algherus*, *Algerus* in *Domesday Book*. In names of French origin there is a continual interchange of *-gar* and *-ger*.

Other names which may have Continental French origin, are *Algrim* DB (< *Alfgrímr Nord. Personennamen 3), *Alcot*, DB, *Algotus*, LVD p. 50 (< *Algautr* Nord. Personennamen 3), *Audhild*, Pedes Finium (< *Auðhildr*, Namenkunde 20), *Oulfus*, Pipe Rolls, *Audulf*, DB (< *Auðúlfr*, Nord. Personennamen 23, Namenkunde 20), *Ragenilt*, DB, *Reinild*, LVD p. 80, etc. (< *Ragnhildr*, Nord. Personennamen 111). Cf. *Adalgrimus*, *Adalgaudus*, *Authildis*, *Autulfus*, *Raganhildis*, Polyptyque Irminon.

Anglo-French features in the phonology of the names.

Prof Björkman has overlooked that *a* and *e* are interchangeable in the early Anglo-French records. Not only are *e* and *a* written for OE *æ*, *ea*¹, but also *e* for OE *ā*, and *a* for OE *e*. Cf. STOLZE, *Zur Lautlehre der altenglischen Ortsnamen im Domesday Book*, pp. 9, 13 f., 24.

Other examples are:

1. Anglo-French *e* ~ *a* for OE *æ*, *ea*: *Catriz* ~ *Cetriz*. Inquis. *Eliensis* = Chatteris, Cambr.; *Snardesforde* ~ *Snerteforde*, DB = Snarford, Linc.; *Celdefordam* ~ *Scaldefort* < OE *scealde* = Shalford, Ess.; *Felesmere* ~ *Falemere*, DB = Falmer, Suss. < OE *feau*; *Fernadis* ~ *Farnesdish*, Testa de Nevill = Farnish, Bedf. < OE *fearn*; *Hadenham*, DB ~ *Hedenham*, Hundred Rolls = Haddenham, Bucks < the OE name *Headda* (SEARLE). The interchange of *edeling*, *adeling*, *eling* *aling* < *æðeling* in the early records, as in *Alingeham* ~ *Elingueham* ~ *Haslingueham*, Cal. of docs preserved in France (ed. ROUND) = Ellingham, Hampsh., etc. (cf. ZACHRISSON, *Anglo-Norman Influence*, pp. 104 ff.) can be due partly to French orthography.

2. Anglo-French *e* for OE *a*:

Greteburga ~ *Granteburga*, Inquis. Comit. Cantab. = Cambridge < OE *Grantebrycg*, AS Chron.; *Greteſeta*, Inq. Com. Cantab., *Greteſhet*, A.D. 1210, Red Book = Grantchester Cambr. < OE * *Grantansæte*; *Grenedona*, DB ~ *Crandone*, A.D. 1284, Kirby's Quest = Crandon, Somers. < OE *cran*; *Crecala* DB = Crakehall, Yorksh., < Scand. *kráka* (LNDKVIST, p. 186); *Clec*, Domesday B. < OE *Clac*, BIRCH, Cartularium 1130 (see Nord. Personennamen 81, n. 1).

3. Anglo-French *a* for OE *ē*, *eo*: *Gratinges*, 12th cent., French Charters = Creeting, Suff.; *Naton*, DB ~ *Kneton*, A.D. 1316, Nomina Vill. = Kneeton, Yorks. < OE *cnēo*; *Ackiltone* ~ *Echentone* DB = Eckington, Suss. < OE *Ecca*, SWEET, OET;

¹ Stolze's examples of *a* for OE *æ* in DB are not quite safe; *a* in *Stratone*, *Wateleam* may stand for *æ* < *æ* by shortening, and *a* in *Strate* and *Estrat* may be due to latinizing. Cf. BRANDL, *Zur Geographie der altengl. Dialecte* 36. In early London charters we find many instances of *Strat(e)*, for *-stret*, eg. *M. Madg. de Milkstrate* 1300, *S. Nich. retro Fishstrate* 1272, *St. Petr. de Wodestrat* 1375, Index to Charters and Rolls in the British Museum.

Cameshing, *Camsesinges* (where *ā* stands for Kentish *e* < *y*), Red Book = Kemsing, Kent < OE *Cymesinc*, AD 822, Index to Charters and Rolls in the Br. Mus.; *Henreth* ~ *Hanreth*, Testa de Nevill = Hendred, Berks < OE *Hennanriþ*, BIRCH, Cart, Sax. 165, 391; *Davene*, Henry of Huntingdon, *Dafenascir*, AS. Chr., MS D (second half of 11th cent.) = Devonshire < OE *Defenascir*, AS. Chron. etc.

A similar uncertainty prevails in the spelling of English names in French chronicles etc. Thus Gaimars renders OE *Hreopa(n)dun*, A.S. Chron., with *Rapendone*. Cf. WESTPHAL, Englische Ortsn. im altfranz., p. 10. It is therefore a hopeless task to try and determine the different dialectal provenience of the names — at least in post-Conquest documents — on the evidence of spellings with *e* or *a*, as is attempted by Prof. Björkman under *Regenold*, Nord. Personennamen 112. It also follows that *a* for *e* is even a more uncertain criterion of Scand. loan than Björkman (see Nord. Personennamen, 183) has assumed. Likewise many of Björkman's interpretations of the separate names become doubtful. Thus the *e* in *Eskil*, *Esgar*, *Eswardus*, *Esbern*, and *Estrid* may sometimes be an Anglo-French spelling for *ǣ* (< *ā* by shortening, or for *æ* < *ǣ*: cf. *Æslac*, *Hæsten*, above p. 277). Prof. Björkman explains *Es* in all these instances as an *i*-mutated by-form of *As*. It is by no means certain that *Escil* and *Æscil* in Lazamon's A-Text (as opposed to *Ascil* in the B-Text) go back to *Eskil* (Namenkunde 32), for in Lazamon there is an interchange of *æ*, *a*, and *e* very similar to the one found in the early Anglo-French records. Cf. ZACHRISSON, Anglo-Norman Influence, 18 n, and the form *Axcetre*, Lazamon A v. 30865 < OE *Exanceaster*, AS. Chron.

This is probably one of the many Anglo-French features in the Lazamon MSS which are discussed by LUHMANN, Die Überlieferung von Lazamons Brut (Stud. zur engl. Phil. hg. v. MORSBACH, 22). *Germundesweya*, Boldon Book, which Björkman (Namenkunde 37) quotes from Lindkvist, is more likely to contain OE *Gārmund* than Scand. *Germund*, considering the many later forms with *a*; *e* for *a* in the isolated Boldon Book form can be due either to French spelling or to the substitution of Cont. French *Germund* (cf. *Germundus*, Polyptyque Irminon) for English *Gārmund*. Cf. the discussion of the forms *Algerus*,

Algherus, above p. 284. Invertedly, *a* in *Danemundus* (Nord. Personennamen 31) is no safe criterion of the Scandinavian origin of the name. In my essay *Latin Influence on English Place-Nomenclature*, pp. 14—16, I have noted numerous ME instances of *Dane* for *Dene*, which presumably are due to French loan or French influence. Similarly *Arlingus*, DB, may be a French spelling of *Erling*, Nord. Personennamen 37.

Neither has Prof. Björkman, as far as I can see, paid any attention to the fact that *e* for *ei* (*ai*) can be a French peculiarity, but explains it as representing the East Scandinavian monophthongization of *ei* < *e*. See Nord. Personennamen, 181. Nevertheless, when forms of this kind occur in post-Conquest records (and sometimes also on coins), there is nearly always the *theoretical* possibility that *e* for *ei* (*ai*) is due to French monophthongization. Spellings with *e* for *ei* and *ei* for *e* in the English names in Domesday Book are noted by STOLZE, pp. 14, 31¹, in French chronicles by WESTPHAL, p. 17, and RATHMANN, *Die lautliche Gestaltung englischer Personennamen in Gaimars Reimchronik*, pp. 15, 47. For additional examples, see ZACHRISSON, *Two instances of French influence on English Place-Names*, p. 16. The forms *Aischil*, *Aideva*, *Æideva*, DB, are inverted spellings of Scand *Eskil* and OE *Eadgifu*. Consequently *Aistan* (< Scand. *Eysteinn*, Nord. Personennamen, 35) might stand for *Estan* (< OE *Eadstan*, cf. above), although Prof. Björkman's derivation is equally possible; *ei* in *Othein*, *Otheinus*, LVD 61, 69 (Nord. Personennamen, 100) is more likely to be an inverted spelling for *e*. Cf. *Oweyn* by the side of *Owen* in the Hundred Rolls and Mod. English Owain pronounced ('ouin). Owain may also represent the Continental French name *Ouain* (KALBOW 31).

The Scand. name-element *Aud̥*- appears as *Oud* and *Od* (seldom *Aud*) in the early records. Where *ou* is found, instead of an etymological *o*, as in the Continental names *Oudfride*, DB, and *Outbert*, ib., or *Oudenecar*, DB < *Othenkarl*, BJÖRKMAN (Nord. Personennamen 103, 106) assumes influence from the Scandinavian etymon *Oud̥* (< *Aud̥*). In judging of such forms, however, we should bear in mind that both the Germanic and the Latin *au* in stressed or unstressed position could appear

¹ Instances of *e* < *ai*, *ei* in French words in Domesday Book are noted by HILDEBRAND, p. 356.

as *ou* in early French. Cf. *Fouaut, Fouart, Foufroy, Fournier* < *Gaudhald, Gaudhart, Gaufridus, Gautmar*, as well as *Outrans, Outres, Oudon*, and *Ouain* < *Audramn, Audrad, Audun*, and *Audwine*, see KALBOW, *Die germanischen Personennamen*, pp. 20, 31, 101, 103, 109. Anglo French forms with *ou* (< *ō* < *au*) are noted by STIMMING, *Boeve*, p. 189. In the following early spellings of English place-names, *ou* instead of *o* seems to be due to French sound-development: *North couton*, AD 1198, *Fountains Mem.*, Yorksh. < Scand. *kot* or OE *cot* = 'cottage'; *Ouberneby* (twice), 13th cent., *Testa de Nevill* = Osbournby, Linc. < OE *Osbearn*, AS Chron., *Gowberkirche*, 13th cent., *Index to Charters and Rolls in the Br. Mus.* < *Gosbert*. On the other hand, Prof. Björkman's explanation of *ou* in *Outbert* etc. is probably correct, as in *Domesday Book* *ou* seems to be written only for diphthongs (cf. *Ou* < Lat. *Auca*; *Belfou* < *Bel-fago*, HILDEBRAND, 330, 346; *Berisout* = Bircholt, Kent); the simple sound (u) or (u:) is rendered with *u* and *o* (not with *ou*). Cf. ZACHRISSON, *Anglo-Norman Influence*, p. 150 n, STOLZE, *Zur Lautlehre der altengl. Ortsnamen im Domesday Book*, p. 20 f. The mod. English surname *Outram, Outran* (which Bardsley cannot explain) is presumably a descendant of the above mentioned French *Outrans* < Germanic *Audramn*.

Some of the rare forms with *Aud* for *O(u)d*, e. g. *Audulf*, DB (Nord. Personennamen 23), *Autbert*, DB (Namenkunde 66), *Audhild*, *Pedes Finium* (Namenkunde 20), were, perhaps, introduced by the French scribes, who were accustomed to write *Aud-*, *Od-*, *Ot-*, *O-* promiscuously for Germanic *Aud-*. Anyhow *Autbert* (= one of the chief tenants mentioned in *Domesday Book*), which Björkman explains as influenced by the Scand. *Aud̄*, is more likely to be a scribal variant of the French name *Otbert*, which is likewise recorded in *Domesday Book*. Another of the chief tenants mentioned in *Domesday Book* is called *Audoen*, which is an archaic spelling of *Odin, Ouen*.

When discussing names containing the Scand. component *As-*, Björkman has not taken into account the possibility of OE *Æsc-* appearing as *As-* in the early Anglo-French records. For examples of spellings with *s* for OE *sc* in *Domesday Book*, see STOLZE, *Zur Lautlehre* etc., p. 45. Björkman duly points out (Nord. Personennamen, p. 19, Namenkunde, p. 19) that

Ascius and *Asculfus* can be latinized forms of OE *Æscwine* and *Æscwulf*, but forgets to inform us that *Asferd*, on coins, *Asford*, DB, *Asulf*, on coins, and in DB, *Asul*, DB (where the loss of *f* is undoubtedly a sign of French influence), *Asa*, DB, LVD, *Ase*, Pipe Rolls etc., can be Anglo-French spellings of the OE names *Ascferð*, Battle of Maldon, l. 267 (cf. also *Ascferd*, BIRCH, Cartul. Saxon. 1042), *Aescuulf*, SWEET, Oldest English Texts, and *Æsca*, ib. And it is almost a certainty that *Aswy*, Testa de Nevill, and *Aschwy*(!), Rot. Lit. Claus., which Prof. Björkman (Namenkunde, p. 19) is inclined to identify with an unrecorded Scand. name **Aswih*, goes back to OE *Æscwig*, BIRCH, Cart. Saxon. 1120 etc. From a *theoretical* point of view early ME *Aserus* (Nord. Personennamen, 22) can sometimes represent OE *Æschere*, although this name seems only to be found in Beowulf. It may be remarked in passing that the change of (ts) > (s) in *Asser* < *Atser* can be explained independently of Scand. sound-development. Cf. *bless* < *bletsen*, *bliss* < *bliþsian*, as well as *s* < French *c* = (ts).

By overrating the range of the Anglo-French sound-law according to which a final *t* was turned into *d*, Prof. Björkman has erroneously explained a whole series of names containing OE *-gōd* as due to Scand. *-got* < *gautr*.

Finally I will call attention to some Anglo-French forms of the Scand. names which are noted, but not explained, by Prof. Björkman.

The tendency to open syllables by suppressing one or more consonants, or by introducing a vowel between two consonants may account for the following irregular forms: *Ærgrim*¹, *Ergrim*, *Arnegrim*, *Aregrim*, DB < Scand. *Arngrímr* (Nord. Personennamen 7); *Esber*, DB < Scand. *Esbern* (Nord. Personennamen 10); *Asegrim* LVD < Scand. *Ásgrímr* (Nord. Personennamen 16); *Aschilbar*, DB?? < Scand. **Askelbarn* (Nord. Personennamen 16); *Asegot*, Pipe Rolls, *Osegotesros* ib. < Scand. *Ásgautr* (Namenkunde 16).

Another French feature is the transition of final *m* > *n* in *Aregrin*, *Haregrin*, DB < Scand. *Arngrímr* (Nord. Personennamen 7). Cf. STOLZE, p. 38.

¹ As *Ar* for *Arn* is also found in Danish records (see NIELSEN, Old-danske Personnavne), it *need* not be a sign of French influence.

Spellings with *e* for *i* can be due to French sound-substitution; *Eileua*, DB < OE *Æðelgifu* (Nord. Personennamen, 34), *Estred* ~ *Estrit*, DB < Scand. *Estriþ* (Nord. Personennamen, 38). Cf. also *Eddeue* ~ *Eddiue* DB < OE *Eādgifu*, and the examples adduced by STOLZE, *Zur Lautlehre* etc., p. 17, and ZACHRISSON, *Two Instances* etc., pp. 8, 10.

The addition of an unorganic *h* in *Haregrin*, DB < *Arngrímr*, and *Hosgoteby*, Kirkby's Quest (Namenkunde 16), is probably also an Anglo-French feature.

It should be considered whether *r* in *Berguluer*, DB, and *Ærlingre*, LVD, which in Prof. Björkman's opinion is the Scand. nominative ending (Nord. Personennamen, 26, 37), cannot be an Anglo-French addition. A secondary *r* often appears in the French spellings of names which already contain an *r*, as in *Raculvre* = *Reculver*, Kent < *Raculf*, *Cerdre* < *Cerde* etc., Cf. ZACHRISSON, *Two Instances* etc., p. 21.¹

* * *

From the above examination, which is chiefly based on the material recorded under the letters *A, B, D, E*, it seems obvious that Prof. Björkman's in other respects very meritorious and scholarly works on Scandinavian names in English require revising, where the provenience of the names is concerned. Prof. Björkman has unquestion-

¹ One of the examples I have noted should have been explained differently. In *Musardere* < *Musard* (pers. name < O. Fr. *musard* = 'an absent-minded, stupid person' LITTRÉ, vulg. Latin *Musardus*, 'otiosus', 'piger', 'stupidus', DU CANGE) *-er(e)* is probably a suffix denoting ownership. If so, (la) *Musardere* < *Musard* is an exact parallel to such Norman place-names as l'Anquétier < *Ansketil* < Scand. *Ásketil*, la Havardière < Scand. *Hávarðr*, la Toroudière < Scand. *þórald*, *Thorald*, la Vimondière < Scand. **Wigmundr*. See FABRICIUS, *Danske Minder i Normandie*, pp. 244, 259, 267, 272. At least some of these forms, e. g. *Toroudière*, date as far back as the 13th cent. By popular etymology *Musardere* has been altered to *Misserden* (Kent). Considering the very frequent occurrence of such formations in the Norman place-nomenclature, it does not seem impossible that *Reculf* (Kent) was looked upon as a man's name (cf. *Ricolf*, Domesday Book, and the Continental name *Rachulf*, *Recholf*, FÖRSTEMANN, *Namenbuch*², col. 1203), and turned into *Reculvere* by the addition of a possessive suffix. A phonetic explanation is, however, to be preferred, as the name is English.

ably included in his lists many names which are, or can be, of Continental French or of English origin. Investigations into the etymology of place-names situated in the Southern counties of England, where the Scand. element cannot be very strongly represented, will probably increase the number of names which might have been explained as English. It is certainly a merit to ascertain the existence of as many Scandinavian names as possible, and the larger the lists are, the more useful they will prove to future writers, but the line of demarcation between comparatively safe instances and instances within the bounds of possibility ought to have been clearer.

Nicknames in Early English.

In *Zur Englischen Namenkunde* Prof. WYLD is taken to task for having assumed that Prof. Björkman overrates the importance of nicknames as a criterion of the Scand. origin of a name. From the evidence Björkman adduces it seems obvious that nicknames have played a much less important part in the early English nomenclature than in the Scandinavian. Nevertheless Wyld seems to be correct when stating that '*if we knew more about OE and other old Germanic personal names, and had a thorough analysis according to the nature and origin of all those which are preserved, we should find that among the English at least, the number of names which were nicknames in origin was considerable*'. (*Modern Language Review*, 1910, p. 290). Prof. Björkman certainly seems to have underrated the frequency of early nicknames of true English origin. He says (p. 3): '*Dass es auch im Altenglischen, ja sogar im Westgermanischen Spottnamen gab, versteht sich von selbst. . . . . Die Frage, auf welche es für uns bei der Beurteilung des Beinamen-Kriteriums ankommt, ist die folgende: Wie viele Beinamen echt englischen Ursprungs lassen sich seit der Zeit nachweisen, seitdem nordische Namen in grösserer Zahl sich in England nachweisen lassen, d. h. seit dem Anfang des 10. Jahrhunderts? . . . . . es handelt sich nicht um vorgeschichtliche Beinamen, sondern lediglich darum, wie viele englische Wörter nach etwa 900 als Bei- und Spottnamen verwendet wurden,*

bezw. wie viele von diesen später zu Taufnamen werden. Aus dem 10. und 11. Jahrhundert ist uns ja ein überaus grosses englisches Namenmaterial überliefert, aber ich glaube nicht, dass Wyld oder sonst jemand unter diesem Material viele Namen finden kann, die mit den nordischen Bei- und Spottnamen bezw. den daraus entstandenen Taufnamen bezüglich ihrer Natur und Bildungsart eine, wenn auch die geringste Ähnlichkeit aufweisen'.

When Björkman mentions several investigations on early Scandinavian names calculated to substantiate his views, we must again recall the fact that no *English* work is available in which the name-material is exhaustively dealt with. This deficiency is particularly felt where personal names are concerned. On the history of English *surnames* we possess some meritorious works, but the subject of *Christian* names has been almost entirely neglected.

In BARDSLEY'S *English Surnames* p. 424 — this important work does not seem to have been known to Prof. Björkman — we find an interesting reference to the *early* use of nicknames of *English* origin. We are told that the Venerable Bede makes mention of two missionaries »who, both bearing the name of *Hewald* were distinguished, by the surnames of 'White' and 'Black' on account of their hair partaking of those respective hues. In the ninth century too Ethelred, Earl of the Gaini, was styled the 'Mucel' or 'Mickle' — *eo quod erat corpore magnus et prudentiâ grandis*». Bardsley's examples can be augmented by the following entry from Bede's History: *aedilbergae filia aedilbercti regis quae alio nomine tatae* (= 'sweet') *vocabatur*, SWEET, *Oldest English Texts* p. 135.

A considerable number of nicknames affixed to names of English origin are noted by SEARLE in his *Onomasticon Anglosaxonicum*, such as *Godwig*¹ *se bucca* KEMBLE, *Codex Diplomaticus* 936, *Eadgifu felix*, ib. 424, *Beorhtric se calewa*, ib. 897, *Beorhtric reada* ib. 1032, *Æthelflæd Eneda*, AD 958, Florence of Worcester, *Eadric Longus*, AD 975, *Liber Eliensis*, *Eadric Streona*, AD 1010, *AS Chronicle* etc., etc. And Searle does not seem to have annotated all additions to personal names found in the sources he has used, for BARBER — from whose book *British Family Names*, p. 7, the majority of the

¹ The spelling of several names has been 'normalized' by Searle.

above examples are taken — adduces several examples from Kemble's *Codex Diplomaticus* which are omitted by Searle, as for instance *Brihtric geonga*, *Godwine reada*, *Ædhelflæd hwite*, *Oda se goda*, *Ælfgar se gyldena* etc. Many landholders from the time of King Edward the Confessor, who, as a rule, are of English descent, are recorded in Domesday Book with some sobriquet or other affixed to their names. I subjoin a few found under the letter A in ELLIS' Introduction and Indexes to Domesday Book, pp. 1—46: *Æluuinus cilt*, Worc., *Aluui blac*, Worc., *Aluvinus albus*, Hants and Middels., *Aluuz Coc* (bedellus), Cambr., *Aluvinus deule* ('devil'), Hunt., Bedf., *Aluurici parvi*, Hertf., *Aluredus biga*, Kent., *Aluric blac*, Hertf., *Aluric pic*, Devon (cf. HILDEBRAND, *Zeitschrift für romanische Philologie*, VIII, 341), *Aluric uuelp*, Oxf., *Aluricus biga*, Essex, *Aluricus uuand* ('mole?'), Essex, *Aluricus camp*, Essex, *Aluricus campa*, Suff., < OE *cempa* with dialectal (cf. MORSBACH, *Mittelengl. Gramm.*, p. 142, and ZACHRISSON, *French Definite Article*, *Anglia* 34, 319) or Anglo French (cf. above) *a* for *e*. Cf. *Eadulf cempa*, BIRCH, *Cartularium Saxonicum*, 599, and the modern surname 'Kempe' noted by BARDSLEY, *Dictionary*, p. 443.¹

It is also a fact that many descriptive epithets were used as Christian names in Anglo-Saxon times. In *Nordische Personennamen*, p. 186, Prof. Björkman himself draws attention to some early names in the *Liber Vitæ* of Durham which can be, or must be, interpreted as nicknames. BARBER (*l. c.*) mentions several others, such as *Mul* (= 'mule'), SWEET, *Oldest English Texts and AS Chron.*, *Crawe* AD 960, BIRCH, *Cartularium Saxonicum* 1288, 1289, *Brord(a)* (very usual = 'point'), *Bucca*, AD 882, KEMBLE, *Codex Diplomaticus* 1065, *Gode* (a woman), KEMBLE, *Cod. Diplom.* 782, 869 *Swift*, AD 980, BIRCH, *Cart. Sax.* 1130, *Swiftan beorh*, ib. 465 etc. SKEAT, *Anglo-Saxon Names as Modern Surnames*, pp. 67, 68, notes among others *Cyta*² (= 'kite') and *Culfre* (= 'dove').

Occasionally nicknames are contained in the first element

¹ Additional instances will be adduced in an article I am preparing with the title *English By-names and Nicknames of Pre-Conquest date*.

² The references are *cytan igge*, BIRCH, *Cart. Sax.*, 1002, *cytan seohtres ford* ib. 963, cf. *æt Otan* (pers. name!) *sihstre*, ib. 303. The analogy of *Culfre* and ME *Kite* (a. 1379) = mod. Engl. *Kite* (BARDSLEY) makes it probable that *Cyta* is a personal name.

of English place-names. Thus *Fealuwes lea* (in an original charter of 944 = Fawsley, Northampt.) undoubtedly contains a nickname *Fealu, referring to the fair hair or complexion of the owner. And *Readingum*, AD 871, AS Chron., as well as numerous place-names compounded with *Bealdes-*, *Bealdan-* and *Wifeles-* (see MIDDENDORFF, *Altenglisches Flurnamenbuch*, pp. 12, 150), seem to presuppose that *Read*, *Reada*, *Beald*, *Bealda*, and *Wifel* were used as Christian names.

Consequently we have seen that even a very cursory examination of the sources brings to light many, *nicknames of pre-Conquest date* and of purely *English* origin used both as Christian names and as distinctive additions to Christian names, and we are not justified in concluding from the comparative scarcity of such additions in the early *records*, that they were not more common in *oral use*.

There is, however, a factor of the greatest importance for the origin and history of early English nicknames which Prof. Björkman does not mention, viz. the Norman Conquest of England. Hereon I will quote a very significant passage from Bardsley's *English surnames*, p. 424: »*With the incoming of the Normans, however, came a great change. The burlesque was part of their nature. A vein for the ludicrous was speedily acquired. It spread in every rank and grade of society. The Saxon himself was touched with the contagion, ere yet the southern blood was infused into his veins. Equally among the high and the low did such sobriquets as 'le Bastard', 'le Rouse', 'le Beau-clerk', 'le Grisegonel' (Greycloke), 'Plantagenet', 'Sansterre', and 'Cœur-de-lion' find favour. But it did not stay here, the more ridiculous and absurd characteristics became the butt of attack. In a day when buffoonery had become a profession, when every roughly-sketched drawing was a caricature, every story a record, of licentious adventure, it could not be otherwise. The only wonderment is the tame acquiescence on the part of the stigmatized bearer*».

Our very first Anglo-French record, Domesday Book, abounds with French words used as nicknames of as 'picturesque' a character as could be wished. Thus we find *Bagod* 249 (= 'ribaud', 'débauché', 'homme sans cœur', D.C.), and *Corbin* 7^c, etc. used as Christian names, and *Asne*, *Bastard* (*Hugo Asne* 180^{abc}, *Robert Bastard* 113^b) as distinctive additions. See

HILDEBRAND, Über das französische Sprachelement im Liber Censualis, pp. 329—345 (Zeitschr. für rom. Phil., VIII).

In the early mediæval records we find scores of appellations which are anything but flattering, e. g. *Malregard* (= 'evil eye'), *Dogmow Calvesmaghe*, *Sheepshank*, *Badstep*, *Stammer*, *Gouty*, *Madde*, *Waghorn* (for an awkward hornblower), *Selybarn*, *Lewed*, *Milksop*, *Ferc*, *Cruel*, *Cocksbrain*, *Catsnose*, *Schatregod*, (= 'spend-thrift') etc. This is only a small selection from Bardsley's (see *English Surnames*, pp. 422—514) rich collection of terms of abuse which were current as by-names in the Merry Old England of those days.

I quite agree with Prof. Björkman (*Nordische Personennamen*, p. 189 f.) that names of this kind '*sich von der gewöhnlichen Schablone der englischen Namenbildung merkbar abheben*', but it does not necessarily follow, '*dass man bis zu einem gewissen Grade das Recht hat, darin nordische Namen zu erblicken*'.¹ The majority of them are, no doubt, of French origin. Some of them, of course, may be Scandinavian, others Anglo-Saxon, but nothing definite can be stated, as long as the whole question remains uninvestigated.

For the same reason it is impossible to determine to what extent original nicknames became *Christian* names in historical times. Prof. Björkman may be right in his assertion that this was very rarely the case.² Anyhow the place nicknames

¹ In *Namenkunde*, p. 78, Prof. B. expresses himself much more categorically: '*Es ist natürlich unsicher, ob dieser Name (Sparhauoc, abbot of Abingdon, AS Chron, a. 1048, DB etc.) wirklich für skandinavischen Ursprungs zu halten ist. Indessen glaube ich kaum, dass solche Beinamen im 11. Jahrh. unter den Engländer als Taufnamen gebraucht werden konnten, wofern sie nicht nordischem Einfluss zuzuschreiben sind*'. What about *Crawe*, *Bucca*, *Mul*, and *Culfre*? And last, but not least, the French influence!?

² Prof. Björkman says (*Namenkunde*, p. 4): '*Das ae. Material ist doch ganz bedeutend und wenn unter ihm so gut wie keine ursprünglichen Beinamen, die in historischer Zeit zu Taufnamen geworden sind, sich nachweisen lassen, so kann das gewiss kein Zufall sein!*' Here again we must not forget that our knowledge of the history of English *Christian* names is very imperfect. The name-material that would throw most light upon the subject, belongs to the 11th and 12th cent., and has not been collected up to the present. Bardsley, from whose *Dictionary of Surnames* much information might also be gleaned on the history of *Christian* names, takes too little notice of the very earliest records. His lists of names practically com-

occupy as *surnames* in Modern English is a very prominent one. According to an analysis Bardsley (Dictionary, p. 2) has made of the names found under the first five letters of the alphabet in the London Directory of 1870, about a tenth part of all English surnames were originally nicknames.

Finally it should be noted that the calculations Prof. Björkman has made as to the frequency of Scand. nicknames in LIND'S Dictionary of Norwegian and Icelandic Names, are entirely worthless, as they are based on material derived from one single letter. It would moreover be interesting to know why Prof. Björkman has selected the letter *B* for his statistics! The question is whether he would have obtained an equally favourable result (according to Björkman more than 25 % of the names under *B* are nicknames), — if he had examined the names under *A* or — what would have been the only sound way of dealing with the matter — the names recorded under the first four or five letters of the alphabet. I may mention that in Bardsley's statistics there is an enormous difference, with regard to the frequency of nicknames, between the letter *B* and the four other letters. The number of nicknames found under each letter is as follows:

mence with Testa de Nevill and Rotuli Hundredorum of the 13th cent. In the latter record *Brun* (cf. OE *Brun*, BIRCH, Cartularium Saxonum, 189 etc.) is found as a Christian name. This may, however, be an anglicized form of the corresponding French name *Brun* in Domesday Book. In my opinion a future investigation will probably show that the majority of English *Christian* names were ousted by names of French origin. The wholesale adoption of French names soon became a matter of fashion, its chief cause being the predominant position French held for several centuries after the Conquest. BARDSLEY (Surnames, p. XIII) says: »*The Norman invasion was not a conquest of our language, but it was of our nomenclature . . . . . The language which preceded the Norman Conquest is still the vehicle of ordinary converse. The nomenclature of that period went down like Pharaoh's chariot, and like Pharaoh's chariot, which for all I know lies where it did, was never recovered*«. There can be no doubt that this statement applies rather to *Christian* names than to *surnames* of English origin. Cf. Prof. SKEAT'S (Anglo-Saxon Names, p. 60) criticism of Bardsley's views: »*The point which he (= Bardsley) has missed is precisely this. Most of the Anglo-Saxon names ceased to be used as baptismal names, but many nevertheless survived in a new capacity, being utilised to increase the list of surnames. To take an easy example, the name of the celebrated Earl Gōdwine was not really lost; for though it ceased to be a baptismal name, it is still common as a surname in the form of Goodwin*«.

A 45,
B 2089,
C 685,
D 210,
E 67.

The total number of names commencing with *B* is 11722. By calculating the frequency of the nicknames solely from the names under the letter *B* we should obtain the very misleading result of 18 % instead of a little less than 10 % (the result arrived at by Bardsley).

Ketel, Kel as a criterion of dialectal provenience.

From the detailed examination Prof. Björkman makes of the occurrence of the Scandinavian forms *-kel*, and *-ketel*, it seems clear that STEFÁNSSON (Saga Book of the Viking Club IV, 297 f.) was mistaken in concluding that *all* bearers of names in *-ketel* were Norwegians. Nevertheless the criterion is undoubtedly a valuable one for distinguishing between settlers in England of Danish or Norwegian descent, and even Björkman seems willing to admit this now. I do not think Björkman has succeeded in proving that names containing Scandinavian *Hr* are equally serviceable for this purpose, there being some difference of opinion as to the time when *hr* > *r* in Anglo-Saxon and in the Scandinavian languages. The occurrence of one sporadic *-ketel* form in a Danish record is of no importance in this question.

*   *

In conclusion I wish to point out that the object of this article is not to question the great merits of Professor Björkman's works on Scandinavian names in English, which indeed are store-houses of information and of too great importance

to be neglected by any writer on the subject of early English names or place-names. Unfortunately their many excellent qualities are not capable of being shown in an article the scope of which is to eliminate certain weak points which seem to have escaped the author's notice.

UTTRYCK AV TYPEN:

"LA FIÈVRE LUI A PRIS"

STUDIE I FRANSK HISTORISK SYNTAX

AV

HILDING KJELLMAN

Den konstruktion, som föreligger i uttryck sådana som:

la fièvre lui a pris
l'envie lui prit liksom det opersonliga
il lui prit une idée

finnes fullt utbildad i den äldsta franskan. Visserligen kan ingen slutsats angående personobjektets kasus dragas av de två äldsta exemplen:

Alex. 440 Co'st grant merveile que *pitet ne t'en prist*
Rol. 825 *Pitiet l'en prent*, ne poet muer n'en plurt.

Då emellertid en personalackusativ icke med säkerhet låter belägga sig i något fornfranskan tillhörande exempel, som uppvisar denna användning av *prendre*, och då föga yngre exempel än de två ovan anförda med säkerhet framvisa konstruktionen *qch lui prend*, får väl anses fastslaget, att även denna föreligger i de två från Alex. och Rol. hämtade citaten och att detta bruk av *prendre* sålunda finnes fullt genomfört redan i den allra äldsta franskan. Följande serie exempel från språkets äldre perioder illustrerar bruket av denna konstruktion¹:

A. Personlig konstruktion.

Best. 1641 Puis que toleit l'avrat
Almosne n'en ferat
Ne *pitié ne li prent*
De mal faire a la gent.

Troie 21459 *Tel ire e teus deus lor en prent*
Que uns sous d'eus a rien n'entent

Saisnes 130 N'a si dur home an terre *cui n'an préist pities*

Mon. Guill. I. 20 *Uns maus li prist* dont ne pot respasser

¹ Samma användning av *prendre* förefinnes i provençalskan, ex:

Gir. de Ross. (APPEL, Chrest. I. 345):

Lai li prent malevez e maus assaz

- Charr. 1799 De conbatre *ne li prandra*
Talanz, et si li covandra
 Mal gre suen la pucele randre.
- Erec 3249 *T'alanz li prant* que veoir aille
 Se ce est veritez ou faille.
- Beaum. Man. 823 Qu'il ne veut mie que *pitiés*
Li prenge, dont soit respitiés
 Li juïses a la pucele.
- Beaum. Man. 5523 N'onques *au roy voloir ne prist*
 Que en son païs revenist
- Rose 8024 Qui véist Bel-Acuel trembler,
 Quant Jalousie l'escria
 (Car la vielle trop mal cri a)
Grant pitié li en péust prendre
- Hist. Norm. 65 Puis apriès chou, *prist talens au roi de tenir*
 une grant court à une Pentecouste en sa
 nouviele sale.

B. Konstruktionen oviss.

- Tristan 2582 Nos vosistes ardoir en ire,
 Mais *a Deu en prist grant pitié*:
 S'en aorames Damledé.
- Troie 7425 Mil en abatent a cel poindre,
Cui puis ne prist talent de joindre.
- Chev. II esp 12337 Tant ke *lor prent talent* d'esrer
- Hist. Norm. 23 Cele nuit meismes *li prist maladie* en son lit
- Hept. I 189 Ung jour, *luy print fantaisie* d'aller veoir
- Commynes 102 Car ilz seront laz et *leur prendra envye* de
 dormir
- Commynes 157 L'an mille quatre cens septante *print vouloir*
au Roy de se revancher du duc de Bour-
 gogne
- Rab. Pant. I 354 Soubdain *print enuie à Pantagrue*l de pisser

C. Opersonlig konstruktion.

- Iv. 3942 De la *pitié* que il l'an prant
Li respont: Biaux, douz sire chiers
- Saisnes 254 François, dit Fieramor, il est granz estoutie
D'ome qi a assez, et il li prant envie
D'autrui terre gaster par fole lecherie
- Rose 18936 Et quant il lor reprent corage
D'aler loing en pèlerinage
Si font ateler lor chevaus
- Villeh. 27 Si vos crient merci, que il vos preigne *pitié* de
Jerusalem
- Mir. XXIII 466 Belle fille, il me prent envie
D'aler vers mon seigneur le roy:
- Mir. XXIV 609 Renouveler li vueil ses deulz,
Il m'en prent fain.
- Hept. II 135 Il print grand devotion à ceste dame et à sa
fille d'aller oyr la messe
- Chartier 783 Quant à moy ie suis esbahie
Dont vous vient ceste voulenté
Ne comment il vous prent enuie
De moy aimer en verité
- Mont. I 92-93 Il luy print enuie, par pasetemps d'en monstrier
l'experience
- Marot II 226-227 Ne veulx souffrir enterrer leur accords
Ains d'en escrire il me prend appetit¹

¹ Denna konstruktion är bestämt att skilja från den som föreligger i t. ex.

Brut 8877 Si rois haï le demorier,
Si li a pris à anoier,
L'amor Ygerne le hastoit

Philom. 1320 Mes quant li prist a remanbrer

Här är den opersonliga karaktären av *prendre* endast sekundär, i det den beror på den följande pers. infinitiven. Det är samma förhållande som med det finita verbet i de svenska satserna: »Det börjar dagas». »Här måste göras någonting». Jfr KJELLMAN, La construction etc., sid. 55 ff.

Detta intransitiva bruk av *prendre* synes mig icke ha sin upprinnelse däri, att *prendre* här, såsom man finner det översatt i vissa ordlistor till fornfr. texter, antagit betydelsen *entstehen erwachsen*, varvid dativen skulle utmärka den person, hos vilken en sådan begynnande eller tilltagande verksamhet gjorde sig gällande i avseende på någon yttring av själslivet. I så fall skulle väl personbeteckningen ha varit uttryckt på annat sätt. I grund och botten synes det mig väl överensstämma med uttryckets art att tillägga *prendre* dess ursprungliga betydelse av *ergreifen, sich bemächtigen, Überhand nehmen*; även med en sådan utgångspunkt är ju emellertid konstruktionen med personen, som något sålunda griper, i dativ ägnad att förvåna och tarvar en förklaring.

Granska vi de citerade exemplen, som utgöra majoriteten av dem, som påträffats vid ett ganska omfattande studium av fornfr. och medelfr. texter, finna vi, att subjektet till *prendre* nästan konstant är ett ord, som angiver en sinnesstämning eller en viljeakt *talent, pitié, ire, deuil, envie, corage, vouloir*. Ehuru formellt personligt blir nu ett uttryck sådant som *talent me prent* alldeles överensstämmande med ett opersonligt uttryck angivande en sinnesstämning eller en viljeakt t. ex. *il me plaît, il me delite* etc. I två satser sådana som:

talent lui prent d'aller à Paris
il lui plaist aller à Paris

synes mig så stor överensstämmelse råda i funktions- och betydelseavseende mellan de båda uttrycken för den utsagda viljeakten, att den senare mycket väl kunnat i fråga om konstruktionen ha påverkat den förra, att således ett: *il lui plaist, il lui atalante* kunnat föranleda ett: *talent lui prent* i st. för en konstruktion med personen i ackusativ, som i anseende till betydelsen av *prendre* varit den naturliga.

Gruppen opersonliga verb, som uttrycka en känsla eller vilja, är mycket stor.¹ Redan i latinet finna vi den rikt företrädd av uttryck, som i regel utbildas med ett personobjekt i dativ. Utom *placet* funnos *displicet, libet, iuvat, delectat, pudet, piget, tædet, pænitet, videtur* (»es scheint angemessen»). Franskan har bland andra *il plaist, desplaist, delite, griève, enuie,*

¹ Jfr KJELLMAN, La construction de l'infinitif dépendant d'une locution impersonnelle, Upsal 1913, sid. 109 ff.

pèse, deult, tarde, abelit, embelit samt de sammansatta: *il m'est tart, m'est bel, m'est bon, m'est grief, m'est pesant*, vilka alla ha denna konstruktion. Denna talrika grupp opersonliga uttryck med sina rötter sträckande sig tillbaka till latinsk tid borde kunna ha haft det anförda analogiska inflytandet på ett sådant till betydelsen besläktat uttryck som: *talent lui prend, envie lui prend, vouloir lui prend* etc. Konstruktionen har sedan spritt sig även till uttryck, som utan att egentligen angiva en känsla, viljeakt eller en i egentlig mening »innerer Vorgang» dock avse någon den mänskliga tillvarons funktion som *sommeil, mal, maladie, peur, faim* för att slutligen uppträda även i sådana mera fristående fall, där *prendre* icke förbindes med något substantiv utan på sin höjd bestämmes av ett adverb:

Perc. 4430 (B.-W. 35. 268) *Bien li an praingne* ou mal li chiee,
Ne lor anquiert ne ne demande,

Rab. Pant. I 353 Ce que voyans ses capitaines . . . . gouterent
desdictes drogues pour esprouuer si elles
estoient tant alteratiues: mais *il leur en print*
comme à leur roy

I denna användning överensstämmer *prendre* på det närmaste med verb sådana som *avenir, arriver, cheoir*,¹ vilka i motsvarande fall ange att ett visst skeende gynnsamt eller ogynnsamt eller över huvud taget berör någon; det är sålunda betydelsen *arriver, geschehen, ergehen*, som här förefinnes hos verbet. Om man jämför ovan citerade exempel med följande:

Troie 12615 Se nos delivrer le poon
Por Antenor de la prison,
Mout nos en iert bien venu.

Marques 86 Et por ce, que vos la creez, fet li empereres,
vos puist il ausi avenir de li croire, come il
fist a mon pere de ma marastre!

framgår ovedersägligen en överensstämmelse i betydelse, vilken såväl i fråga om personobjektet som i andra avseenden har kunnat göra dessa sistnämnda konstruktioner förebildande för uttryck av typen *bien lui prend*.

Ett analogiinflytande sådant som det nu angivna synes så

¹ Jfr KJELLMAN, la construction etc., sid. 209, 220 ff.

mycket antagligare, som det substantiv, som angives som subjekt till *prendre*, står obestämt, sålunda icke bildar något för sig själv bestämt avgränsat begrepp utan med *prendre* ingår en intim förening, predikatsföreställningen: *talent lui prent* = *il lui atalente*. Ett indirekt bevis för förefintligheten av det föreslagna analogiinflytandet lämna även följande exempel, som visa, att konstruktionen blir transitiv, så snart subjektet i satsen har bestämd form och ett mera avgränsat begrepp eller verbet icke är *prendre* utan en sammansättning, som genom en mera speciell betydelse icke så lätt med subjektet sammansluter sig till ett begrepp:

- Aub. 245   Maintenant a le sorcot pris;
                       Quar *ialousie l'a souspris*,
                       Qui est pire de mal de denz
- Rose 1631   Quant *cele rage m'ot si pris*
                       Dont maint ont esté entrepris
- Macch. 77.5   E dex qui tot uoit le feri de plaie non sanable
                           car quant il out fine ceste parole si *le prist*
                           grant dolor en ses entrailles e granz tren-
                           chesons e co fu a bon droit
- Saint-Graal 3805   *Une maladie le prist*
                           Ki l'acora et qui l'ocist.
- Mir. XXIX 1016   J'ay le cuer si vain et si fade
                           Qu'avis m'est de touz poins me fault,
                           Tant *m'a pris ce mal en sursault.*
- Marot III 58   A l'approcher de la nouvelle année
                           Nouvelle ardeur de composer m'a pris
- Brantôme I 114.13 Sans la mort *qui le print* avant le temps
- Brantôme I 126.2   Au moyen *d'une certaine mélencolie qui la prit*
                           emprès la mort de son mary le roy Philippe

Jfr följande exempel, tillhörande den moderna franskan:

- Jean Christ. I 26   *Les doux, les profonds sommeils qui le prennent* tout d'un coup . . .
- Jean Christ. I 31   *Cela le prenait* à l'improviste

Det ovan angivna analogiinflytandet förklarar även den övergång från personlig till opersonlig konstruktion, som skett: *talenz lui prent* > *lui prend talent* > *il lui prend talent*. Det har rått en tendens hos de här avhandlade uttrycken att även formellt assimilera sig till de opersonliga fraserna av typen *il lui plaist (aller)*. En jämförelse mellan å sid. 3—5 angivna exempel visar, att de tillhörande A falla på ett äldre stadium än de tillhörande C; en lämplig förmedlande länk, som kunnat gynna en sådan övergång, synes B ha varit.

I uttryck av typen: $\left\{ \begin{array}{l} \textit{talenz lui prist} \\ \textit{il lui prist talent} \end{array} \right.$

har *prendre* genom sammansvetsningen med det i sig självt obestämda substantivet förlorat den betydelse av något någon bokstavligen *gripande, tagande*, som ursprungligen ligger till grund för uttrycket. *Prendre* kännes mer som betecknande det faktum, att något, det må nu vara *talent, deuil, pitié, mal* eller *maladie, kommer och griper ngn, kommer över ngn, far på ngn*, d. v. s. det blir ett rörelseverb med en betydelse icke långt från den, som föreligger hos verbet i sådana till konstruktionen jämförliga exempel som:

Clig. 4170   Or *m'est cuers et talanz venuz,*
                   Que la querele te guerpisse
                   Ne que a toi plus ne chanpisse.

Erec 6636   Mout *l'an est granz joies crëuz*

Rab. Garg. I. 66 Ce que faisant, *luy vint en pensee* qu'elles ser-
   uiroient bien de campanes au coul de sa
   iument

Prendre jämställt som det är med *venir* eller *croître* kan således sägas i hithörande konstruktioner vara ett i överflyttad bemärkelse använt intransitivt rörelseverb; dess intransitivitet bör då ej inskränka sig till det enda faktum, att dess personobjekt står i dativ utan bör taga sig uttryck i verbets hela konstruktion; detta är ock fallet; i fornfr. och fornprov. konjugeras *prendre* i exempel av denna art med hjälp verbet *être* i sammansatt tempus och dess particip böjes regelrätt. Bruket synes åtminstone i det förra avseendet vara konsekvent genomfört i det äldre språket, ex.:

A. Personlig konstruktion.

- Brendan 71   *Iço dunt lui pris est desir*
Voldrat Brandans par Deu sentir
- Tristan 1797   *Amis, ou avez vos esté?*
Après un cerf, qui m'a lassé:
Tant l'ai chacié que tot m'en duel;
Somel m'est pris, dormir me vuel.
- Clig. 1290   *Seignor, fait il, talanz m'est pris*
Que de l'escu et de la lance
Aille a çaus feire une acointance,
Qui devant nos behorder viennent.
- Guill. d'A. 3323 *Or me sont si douz a retreire*
Li grant enui et li contreire,
Qui m'avindrent an cest porpris,
Que talanz m'est or androit pris,
Que ja de ci ne partirai,
N'a vile n'a chastel n'irai
Tant que mes niés iert ci venuz
- Er. 2831   *Enide vit les robeors,*
Mout l'an est prise granz peors
- Iv. 4070   *Lors l'an est mout granz pitiez prise*
Quant il ot qu'ele se reclaimme
- Saisnes 269   *Nenil, dit Dyales, par foi le vos aïe:*
Ancontre vostre cors ne qier avoir aïe:
Mes escuz est toz sains, et ma lance ne plie,
Et si n'ai anvers toi amor ne druerie;
Molt m'est pris granz talanz ta targe ai croissie.
- Aiol 7691   *Del cors del gentil home lor est pris grans pitïes.*
- Mer. 5694   *Jel vueil orendroit*
Veoir, car talenz m'en est pris.
- Mir. XXIX 2363 *Je vous dy voulenté m'est prise*
Que ne buvray ne mengeray
- Marot IV 140   *Vouloir m'est pris de mettre en escripture*
Pseaume parlant de bonté et droicture

B. Konstruktionen oviss.

- Mir. XXVIII 872 De retourner *m'est pris talent*
Devers damoiselle Esglantine
- Myst. 9578 De dormir *m'est prins appetit*

C. Opersonlig konstruktion.

- Mir. XXIX 1410 Que peut c'estre? je n'oy des moys
Si *grant sommeil comme il m'est pris*
Puis que j'entray en ce pourpris
- Myst. 14322 Dormir vueil, *il m'est prins sommeil*,
En ceste solitaire place,
Sur terre, sans autre appareil;
- Myst. 16052 *Il m'est prins une fantasie*
De congnoistre avant que je fine,
Balla . . .
- Myst. 6316 L'homme ne doit boire ou menger,
S'il ne fait quelque labouraige,
Et, pour ce, *m'est prins en couraige*
D'aller quelque vigne planter
Sur ce mont, affin d'augmenter
La bonté du vin
- Cent Nouv. II 14 Or y ay je failly, et vous diray *comment il*
m'en est prins.
- Commynes 329 Et croy, que si plus audacieusement il eust
parlé, *qu'il luy en feust myeulx prins*
- Marot I 170 *il m'est pris le courage*
De mettre à part reposer un ouvrage
- Marot I 205 Voyant que la Royne ma mere
Prouve à presant la rithme amere,
Ma Dame, *m'est prins fantasie*
De vous monstrier qu'en poesie
Sa fille suis

Jfr med ovanstående följande exempel med verbet *venir*:

Marot I 211 Or, chers amys, par maniere de rire
Il m'est venu volonté de descrire

Samma konstruktion återfinnes även i provençalskan, ex:

Bartsch Chrest. 35.11 Pos de chantar *m'es près talens*
 302.1 Que l'us a gaug quant *a l'autr'es mal pres*
 Appel Chrest. 5.291 E dizon: Dona, *be'us n'es pres*

I exemplen Cent Nouv. II. 14 och Commynes 329 samt de två sista provençalska citaten återfinnes hos *prendre* samma betydelse som i ovan sid. 305 anförda konstruktioner. Vi ha då där även att räkna med ett inflytande från sådana verb som *avenir*, *cheoir*, *arriver*, vilka ju bilda sina sammansatta former med hjälpverbet *être*.

*   *

Detta konstruktionssätt, vars fornfr. och medelfr. arter ovan angivits, företedde till en början en synnerligen stereotyp form, vilken bidrog till att bibehålla den gamla redan tidigt stadgade konstruktionen. Granskar man de exempel, som tillhöra 1400- och 1500-talen, kan man emellertid konstatera dels en allmän tillbakagång i användningen av uttryckssättet överhuvud, dels en något friare form av detsamma. Man jämföre härvidlag t. ex. sådana i det föregående citerade exempel som Mir. XXIX 1410, Myst. 6316, Marot I 170, Cent Nouv. II. 14, Commynes 329 (sid. 309) samt Rab. Pant. I 353 (sid. 305). Dessa båda omständigheter, som ännu tydligare framgå av exempel från de senare tidsskeden, som framdeles skola närmare undersökas, blevo anledningen till att den gamla konstruktionen av typen *talent lui est pris* el. *il lui est pris talent* förlorade det särmärke, som ligger i användningen av *être* som hjälpverb och att de rätt fattiga rester, vi nu ha kvar av detta en gång blomstrande språkbruk, uppvisa konstruktion med hjälpverbet *avoir*. Gynnad sålunda av å ena sidan det sjunkande bruket av vändningar som *talent lui prit*, el. *est pris* samt ett friare bruk av *prendre* med en personlig dativ, kunde en etymologisk reaktion göra sig gällande och så småningom i konstruktionen införa det beträffande verbet *prendre*

logiska hjälpverbet *avoir*, som bildade verbets sammansatta tempora i dess övriga användningar.

De första spåren av det moderna språkbruket av typen *la fièvre lui a pris* har jag funnit hos Montaigne:

Mont. I. 135   Considerant la conduite de la besoingne d'un peintre que i'ay, *il m'a pris envie* de l'ensuire.

Mont. II. 11   *Il avoit mal pris à Paris* d'en preferer une à ses compagnes¹

Ett annat tidigt exempel är följande, hämtat från GODEFROY:

13 oct. 1592. Lett. miss. d'Henri IV, t. III, p. 680 Despuys que je vous ay escrit la presente, *il m'a prins une sueur* universelle qui m'a garanti de la saignee et m'a du tout osté la fièvre

Att även det gamla språkbruket upprätthölls, visa grammaticis utsagor. ROB. ESTIENNE (1557) citerar: *voilà comment il m'en est prins* och NICOT (1606) anför exemplen:

il luy est bien prins = Bene actum cum eo
il m'en est prins en telle sorte comme si i'eusse

Jfr även

Cl. Fauchet, Antiq. gaul. vol. II, l. I, chap. XIV Les Sarrazins accoustumez de vuider leur guerres par le hasard d'une journee, *puisqu'il leur en estoit mal pris contre les François*, ... ne faisoient que des escarmouches.

Nedanstående serie exempel ger någon föreställning om det under 1500- och 1600-talen rådande språkbruket. Exemplen anföras i kronologisk ordning för att belysa varje särskild författares språkbruk.

Ronsard I 117   J'ay tant de mal qu'*il me prendroit envie*
                     Cent fois le jour de me trancher la vie

I 191   *Voilà comme il te prend* pour mespriser ma peine

¹ Från VOIZARD, Etude sur la langue de Montaigne, Paris 1885, sid. 108.

- III 174 Il est issu du roy Laomedon
Prince sans foy, et *luy prendroit à gloire*
De me tromper, et en feroit victoire
- Ronsard IV 62/63 *Ainsi en prend a ceux*
Qui veulent quereller à gens plus vaillans qu'eux
- VI 79. 27 Ainsi, Baïf, honneur des bons esprits
Je chante au lict quand *la fièvre m'a pris*
- Larivey V 97 Et si de sa grace *il luy prend ores envye faire*
du bien à ma fille, elle et moy luy en se-
rons redevables. Ibid. VI 35.
- V 347 Voicy grand cas; jamais *il ne leur avoit prins*
envye venir ceans qu'à ce soir
- V 109 Mon discours sera tant confit en sucre et miel
qu'*il luy prendra envye d'en gouster.* Ibid.
V 114, 232, 264, 282, 375.
- VI 30 *il ne me print jamais volonté faire cela.*
- Brantôme I 139.1 et comme *mal en prit* audict roy Charles!
- I 256.6 Comme *bien en prit* à M. de Bourbon d'avoir
avecque luy cet assuré et sage second
- Molière Amph. I 2 *Il me prend un désir de* te donner un soufflet
- GD. II 4 *Il me prend des tentations* d'accomoder tout
son visage .
- Bourg. Gent. V 7 *s'il me prend jamais envie* De re-
tourner de ma ire
- Fem. Sav. III 2 *Bien lui prend de* n'être pas de verre
- Am. méd. III 3 qu'*il ne me prenne . . . un désir* ardent
de soulager
- Mis. I 1 *il me prend des mouvemens* soudains De fuir
- VISING (Studier i Horn, II, sid. 30, Göteborgs Högskolas års-
skrift, 1905) citerar från Molière: *une faiblesse qui lui a*
prise
- Sév. 319 (Littré) *Il m'en a pris* quelque petite crainte

I den nuvarande franskan fortlever den i denna undersökning åsyftade användningen av *prendre* dels i uttryck av typen: *La fièvre, la goutte lui a pris* = il a été attaqué de la fièvre, de la goutte (Acad.) el.opers. *Il lui prit une colique, une fantaisie, un dégoût*, etc., dels i uttryck, angivande, att något leder till ett gott eller dåligt resultat, som: *Bien lui a pris d'avoir été averti promptement, il lui prendra mal un jour de songer si peu à ses affaires* (Acad.). I det senare fallet bestämmes det ofta av adv. *en*: *Après ce qu'il avait fait, bien lui en prit d'avoir des protecteurs*.

Av de ovan (sid. 301 ff. o. 308 ff.) behandlade, särskilt under fornfr. vanliga uttrycken, där *prendre* bestämde ett subst. angivande en känslo- eller viljeakt, kvarlever egentligen endast:

$$\left\{ \begin{array}{l} \textit{il lui prit l'envie} \\ \textit{l'envie lui prit} \end{array} \right.$$

Man kan endast beklaga försvinnandet av denna gamla konstruktion, som, för att beteckna de »innere Vorgänge», varav de olika uttrycken voro bärare, bildade ett både enkelt och expressivt samt för hela det dåvarande franska språket mycket karakteristiskt uttrycksmedel.

Texter.

- Aiol.* Aiol, p. p. J. NORMAND & G. RAYNAUD (Soc. d. anc. textes fr.). Paris 1877. — Aiol et Mirabel und Elie de Saint Gille, herausg. von W. Foerster. Heilbronn 1876—1882.
- Alex.* La vie de Saint Alexis, p. p. G. PARIS. Paris 1903.
- Aub.* Auberee, Altfranzösisches Fabel, herausg. von G. EBELING. Halle 1895.
- Beaum.* Œuvres poétiques de Philippe de Remi Sire de Beaumanoir, p. p. H. SUCHIER (Soc. d. anc. textes fr.). Paris 1884, 85.
- Best.* Le Bestiaire de Philippe de Thaün, p. p. E. WALBERG. Thèse. Lund 1900.

- Brantôme.* Œuvres complètes de Pierre de Bourdeille, seigneur de Brantôme, p. p. LUDOVIC LALANNE. Paris 1864 ff.
- Brendan.* Les voyages merveilleux de Saint Brandan, p. p. FR. MICHEL. Paris 1878.
- Brut.* Le Roman de Brut par Wace, p. p. LE ROUX DE LINCY. Rouen 1836, 1838.
- Cent Nouv.* Les Cent Nouvelles Nouvelles, p. p. TH WRIGHT. (Bibl. elzev.). Paris 1858, 57.
- Charr.* Der Karrenritter (Lancelot) von Christian von Troyes, herausg. von W. FOERSTER. Halle 1899.
- Chartier.* Les Œuvres de Maistre Alain Chartier, p. p. A. DU CHESNE. Paris 1617.
- Chev. II esp.* Li Chevaliers as deus espees, herausg. von W. FOERSTER. Halle 1877.
- Clig.* Cliges von Christian von Troyes, herausg. von W. FOERSTER. Halle 1884.
- Commynes.* Mémoires de Philippe de Commynes, p. p. R. CHANTELAUZE. Paris 1881.
- Erec.* Erec und Enide von Christian von Troyes, herausg. von W. FOERSTER. Halle 1890.
- Guill. d'A.* Das Vilhelmsleben (Guillaume d'Angleterre) von Christian von Troyes, herausg. von W. FOERSTER. Halle 1899.
- Hept.* L'Heptaméron des nouvelles de Marguerite d'Angoulême, Roine de Navarre p. p. B. Pifteau (Coll. Jannet). Paris 1875.
- Hist. Norm.* Histoire des Ducs de Normandie et des Rois d'Angleterre, p. pour la première fois d'après deux mss. de la Bibliothèque du Roi p. FR. MICHEL (Soc. de l'histoire de la France). Paris 1840.
- Iv.* Der Löwenritter (Yvain) von Christian von Troyes, herausg. von W. FOERSTER. Halle 1887.
- Larivey.* Ancien théâtre français V, VI. (Bibl. elzev.). Paris 1855.
- Macch.* Die beiden Bücher der Makkabäer, herausg. von E. GÖRLICH (Rom. Bibl. II). Halle 1888.
- Marot.* Œuvres complètes de Clément Marot, p. p. P. JANNET. Paris 1868.
- Mer.* Meraugis von Portlesgues von Raoul von Houdenc, herausg. von M. FRIEDWAGNER. Halle 1897.

- Mir.* Miracles de Nostre Dame par personnages, p. p. G. PARIS et M. ROBERT (Soc. d. anc. textes fr.). Paris 1876—1893.
- Mon. Guill.* Les deux rédactions en vers du Moniage Guillaume, chansons de geste du XIIe siècle, p. p. W. CLOETTA (Soc. d. anc. textes fr.). Paris 1906, 1911.
- Mont.* Essais de Michel De Montaigne, p. p. R. DEZEIMERIS et H. BARCKHAUSEN. Bordeaux 1870, 73.
- Myst.* Le Mistère du Viel Testament, p. p. Le Baron J. DE ROTHSCHILD (Soc. d. anc. textes fr.). Paris 1878—1891.
- Philom.* Chrétien de Troyes, Philomena, p. p. C. DE BOER. Thèse. Paris 1909.
- Rab. Garg. Pant.* Les œuvres de Rabelais, p. p. CH. MARTY-LAVEAUX. Paris 1868—1903.
- Rol.* Das altfranzösische Rolandslied. Kritische Ausgabe besorgt von E. STENGEL, Leipzig 1900.
- Ronsard.* Œuvres complètes de Ronsard, p. p. BLANCHEMAIN (Bibl. elzev.). Paris 1857—1860.
- Rose.* Le Roman de la Rose p. Guillaume de Lorris et Jean de Meung, p. p. FR. MICHEL. Paris 1864.
- Saint-Graal.* Le roman de Saint-Graal, p. p. FR. MICHEL. Paris 1841.
- Saisnes.* La Chanson des Saxons p. Jean Bodel, p. p. FR. MICHEL. Paris 1839.
- Troie.* Le Roman de Troie p. Benoît de Sainte-Maure, p. p. L. CONSTANS (Soc. d. anc. textes fr.). Paris 1904—1909.
- Tristan.* Le Roman de Tristan p. Bérout et un anonyme, p. p. E. MURET (Soc. d. anc. textes fr.). Paris 1903.
- Villeh.* Histoire de l'empereur Henri p. Henri de Valenciennes, p. p. N. DE WAILLY, dans La Conquête de Constantinople par Geoffroi de Ville-Hardouin avec la continuation de Henri de Valenciennes. Paris 1872.

Aperçu bibliographique des ouvrages de philologie romane et germanique publiés par des Suédois de 1913 à 1916.¹

Abréviations.

Anglia Bbl. = Anglia Beiblatt: Mitteilungen über englische Sprache und Literatur und über den englischen Unterricht.

Annalas = Annalas della Società reto-romantscha.

Archiv = Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen.

Arkiv = Arkiv för nordisk filologi.

Beiträge = Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur, herausgegeben von E. Sievers.

Bull. de dial. rom. = Bulletin de dialectologie romane.

Bull. soc. ling. = Bulletin de la société de linguistique.

D. L. = Deutsche Literaturzeitung.

Engl. Stud. = Englische Studien. Organ für englische Philologie.

Från Fil. Fören. Lund = Från Filologiska Föreningen i Lund. Språkliga uppsatser.

Förh. Gbg = Förhandlingar vid Svenska Filolog- och Historikermötet i Göteborg 1912.

GR Mon. = Germanisch-Romanische Monatschrift.

Gram. Suisse rom. = Grammaire et Lexicographie des patois de la Suisse romande; bibliographie analytique par Gauchat et Jeanjaquet, Neuchatel 1916.

Indog. Forsch. = Indogermanische Forschungen.

Indog. Forsch. Anz. = Indogermanische Forschungen, Anzeiger.

Indog. Jb. = Indogermanisches Jahrbuch.

Jb. d. d. Sh. Ges. = Jahrbuch der deutschen Shakespeare Gesellschaft.

JEG Phil. = The Journal of English and Germanic Philology.

Jsb. = Jahresbericht über die Erscheinungen auf dem Gebiete der germanischen Philologie.

---

¹ *Avis au lecteur.* Nous croyons devoir attirer l'attention du lecteur sur deux circonstances qui ont eu une certaine influence sur la préparation de l'aperçu bibliographique ci-dessous: 1) la publication de ce volume se faisant dès le début de 1917 les derniers numéros des périodiques de l'année 1916 n'ont pas encore paru ou n'ont pas eu le temps d'arriver dans notre pays; 2) la guerre a causé beaucoup d'irrégularités et même des interruptions dans la publication d'œuvres savantes. On ne s'étonnera donc guère de trouver dans l'aperçu bibliographique du volume suivant des Stud. mod. Spr. un assez grand nombre d'additions pour combler les lacunes du présent volume!

- Korrespondenzbl.** = Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung.
- Krit. Jahresb.** = Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie.
- L. C.** = Literarisches Centralblatt.
- Literaturbl.** = Literaturblatt für germanische und romanische Philologie.
- MLR** = The Modern Language Review.
- Mod. Spk** = Moderna Språk, Svensk Månadsrevy för undervisningen i de tre huvudspråken.
- Museum** = Museum, Maandblad voor Philologie en Geschiedenis.
- Nd. Jb.** = Niederdeutsches Jahrbuch.
- Neuph. Mitt.** = Neuphilologische Mitteilungen.
- N. Spr.** = Die neueren Sprachen.
- Nord. Tidskr.** = Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri.
- Nord. Tidsskr. f. fil.** = Nordisk Tidsskrift for filologi.
- NQ** = Notes and Queries.
- O. och B.** = Ord och Bild.
- R. crit.** = Revue critique d'histoire et de littérature.
- R. d. l. rom.** = Revue des langues romanes.
- R. de dial. rom.** = Revue de dialectologie romane.
- R. de phil. fr.** = Revue de philologie française et de littérature.
- R. germ.** = Revue germanique.
- R. hisp.** = Revue hispanique.
- Rom.** = Romania.
- Stud. mod. Spr.** = Studier i modern språkvetenskap, utgivna av Nyfilologiska Sällskapet i Stockholm.
- Tijdschr.** = Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde.
- WS** = Wörter und Sachen.
- Z. f. d. A.** = Zeitschrift für deutsches Altertum.
- Z. f. d. Ma.** = Zeitschrift für deutsche Mundarten.
- Z. f. d. Ma. Anz.** = Zeitschrift für deutsche Mundarten, Anzeiger.
- Z. f. d. Phil.** = Zeitschrift für deutsche Philologie.
- Z. f. d. U.** = Zeitschrift für den deutschen Unterricht.
- Z. f. d. Wortf.** = Zeitschrift für deutsche Wortforschung.
- Z. f. d. öst. Gymn.** = Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien.
- Z. f. fr. Spr.** = Zeitschrift für französische Sprache und Literatur.
- Z. f. fr. u. engl. U.** = Zeitschrift für französischen und englischen Unterricht.
- Z. f. rom. Phil.** = Zeitschrift für romanische Philologie.
- Z. f. vergl. Sprachf.** = Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung.

I. Philologie romane.

1913.

- S. C. BRING. *Dantes gudomliga komedi*. Traduction. Stockholm in-8:o. XIV, 606 p.
Voir: Nord. Tidskr. '14, p. 283—8.
- TH. HAMMAR. *Vocabulaire français-suédois*. Avec la prononciation figurée. Stockholm (impr. à Paris) in-12, 554 p.
Voir: Mod. Spk '13 p. 144—5 (Herman Söderbergh).
- P. HÖGBERG. *Zu mon, ton, son vor Feminin*. (Z. f. rom. Phil. XXXVII ('13) p. 382—3, cf. ibid. p. 383—4, K. Voretzsch).
- H. KJELLMAN. *La construction de l'infinitif dépendant d'une locution impersonnelle en français des origines au XVe s.* Thèse, Upsal in-8°. VIII, 339 p.
Voir: R. de dial. rom. vol. VI ('14) p. 221—5 (comptendu p. Spitzer, — Z. f. fr. Spr. T. XLII Referate und Rezensionen p. 150—7 (E. Gamillschegg). — Archiv 131, 67e année, p. 269. — Z. f. rom. Phil. T. XXXVII, p. 635 (E. H.) — ibid. T. XXXVIII p. 628—637 (comptendu p. R. Rübel) — R. crit. T. 77 ('14) p. 156—8 (E. Bourciez).
- Hj. LUNDGREN. *Studier över Theophilus-legendens romanska varianter*. Thèse, Uppsala in-8°. 154 p.
- J. MJÖBERG. *Stilistikfejden i Italien*, Förh. Gbg, p. 184—187.
- Hj. PSILANDER. *En källkritisk anmärkning, dans Minnesskrift, av forna lärjungar tillägnad Professor Axel Erdmann, Uppsala 1913*, p. 338—46.
- E. STAAFF. *Étude sur quelques problèmes de phonétique française*, dans Språkvetenskapliga Sällskapets i Uppsala Förhandlingar 1910—1912, p. 53—95.
— Article sur *J. Vising: Spanien och Portugal. Bilder från Iberiska halvön*. (Nord. Tidskr. '13, p. 67—69.)
— *Några synpunkter rörande den franska konsonantismen*. (Förh. Gbg, p. 138—41.)
- H. SÖDERBERGH. *Randanmärkningar till franska skoltexter I* (Mod. Spk '13, p. 136—140).
— Article sur *Aug. Dupouy, France et Allemagne, Littératures comparées*, Paris 1913 (Mod. Spk '13, p. 96).

- H. SÖDERBERGH. Article sur *Th. Hammar: Nouveau vocabulaire français-suédois* etc. (Mod. Spk '13, p. 144—5).
- A. C. THORN. *Racemus et uva en Gaule*. (R. de dial. rom. T. V, p. 406—418).
 Voir: R. de dial. rom. T. VI ('14), p. 356—7 (L. Spitzer) — Gram. Suisse rom. p. 154.
- Article zur *W. Kaufmann: Die galloromanischen Bezeichnungen für den Begriff »Wald«* (Archiv T. 132, p. 204—6).
- *Qualche parola sui verbi denominativi dell'italiano* (Archiv T. 131, p. 440—4).
- *Ett yrkesnamn i franska dialekter under äldre och nyare tid*. En ordgeografisk studie. (Förh. Gbg, p. 107—110.)
- *Sartre — tailleur. Étude de lexicologie et de géographie linguistique*. 71 p. 2 chartes. (Lunds Univ. Årsskr. N. F. Avd. I, Bd 9, N:r 2, 1913).
 Voir: Bull. de dial. rom. n° 21 ('14) p. 6—7 (Spitzer)
 — Rev. de dial. rom. vol. VI ('14) p. 356 (Spitzer)
 — Archiv 131, p. 268 — Archiv 132, p. 446—9 (K. Jaberg) — R. crit. '13, p. 318 (E. Bourciez) — D. L. '13, n° 29 (H. Urtel) — Z. f. rom. Phil. T. XXXVII ('13) p. 255 — GR Mon. VI, n° 5, p. 317 (compte-rendu p. l'auteur) — Gram. Suisse rom. p. 154 — Neuph. Mitt. '14, p. 185—7 (J. Poirot) — Museum 21 ('14) n° 5, col. 180—1 (Salverda de Grave).
- J. VISING. *Om e-ljuden i anglonormanniskan*. (Förh. Gbg, p. 105—6).
- *Anglonormannisch* 1909, 1910 (Krit. Jahresb. XII, p. I, 211—221).
- *Anglonormannisch* 1909, 1910 (Krit. Jahresb. p. II, 135—145).
- Article sur *A. Daudet, Contes choisis, publ. p. Th. Nordström*. (Mod. Spk, Juin '13.)
- C. WAHLUND. *Trois siècles (1576—1875) de littérature relative au plus ancien monument de la langue française, Les serments de Strasbourg de 842*. Paris in-8°. 14 p. (Extr. d. Mélanges Picot).
 Voir: R. crit. T. XLVI, n° 11/12.
- E. WALBERG. *Språkprov från den moderna retoromanskan i Övre Engadin*. (Förh. Gbg, p. 54—56).

F. WULFF. *Ur Giacomo Leopardis liv och diktning*. Stockholm in-8°, 347 p.
Voir: Nord. Tidskr. '14, p. 37 (O. Holmberg).

1914.

- S. C. BRING. *Om olika slags översättning av Dantes Divina comedia*. Kort översikt. Uppsala in-8°. 15 p.
- O. HOLMBERG. *Leopardi*. (Nord. Tidskr. '14, p. 37—42.)
- P. A. GEIJER. *Carl Wahlund*. (Stud. Mod. Spr. V, p. VII—XLIII).
- *Lingvistiska kåserier*: 1) *Om det franska que som inledningsord till bisatser av olika slag*. 2) *Om olika arter av språkanalys*. (Stud. Mod. Spr. V, p. 87—114.)
Voir: MLR XI, p. 85—87 (A. Paues).
- P. HÖGBERG. *Manuscris italiens dans les bibliothèques suédoises* (Rivista delle biblioteche, vol. XXV, n° 5/6.)
- *Ils statuts civils da Suot-Tasna* (Annalas XXVIII, '14, p. 125—131).
- H. KJELLMAN. *Une version anglo-normande inédite du Miracle de S. Théophile. Avec un appendice: Le miracle de la femme enceinte, retirée de la mer par la Sainte Vierge*. (Stud. Mod. Spr. V, p. 183—228.)
Voir: MLR XI, p. 85—87 (A. Paues).
- *Aperçu bibliographique des ouvrages de philologie romane publiés par des Suédois de 1908 à 1912*. (Stud. Mod. Spr. V, p. 230—40.)
- J. MORTENSEN. *En ny svensk Dante-översättning*. (Nord. Tidskr. '14, p. 283—8.)
- H. SCHÜCK. *Den nya teorin om uppkomsten av Chansons de geste* (Uppsala Universitets Årsskr. '14, Program 3). Traduction française Neuph. Mitt. '15, p. 1—32.
- E. STAAFF. Article sur *Robert de Souza: Du rythme en Français* (Nord. Tidsskr. f. Fil. '14—'15, p. 126—131).
- Article sur *Kr. Nyrop: Grammaire historique de la langue française, T. IV* (Nord. Tidsskr. f. fil. '14—'15, p. 77—82).
- *Le développement phonétique de -abilis et -ibilis en français* (Stud. Mod. Spr. V, p. 115—130).
Voir: Literaturbl. XXXVI ('15), p. 211 (L. Spitzer) — MLR XI, p. 85—87 (A. Paues).

Studier i modern språkvetenskap, utgivna av Nyfilologiska Sällskapet i Stockholm V; XLIII, 252 p. Uppsala in-8°.

Voir: R. d. l. rom. T. LVIII, VIe S., p. 151—2. — Neuph.

Mitt. '14, p. 213—15 (A. Wallensköld) — MLR XI. p. 85—87 (A. Paues).

H. SÖDERBERGH. *Randanmärkningar till franska skoltexter II* (Mod. Spk '14, p. 40—44).

— — Article sur *F. Le Bourgeois, Mon tour de France* (Mod. Spk '14, p. 26—28).

F. VETTERLUND. *Voltaire som fordringsägare till en furste och ett nyfunnet Voltairebrev* (O. och B. '14, p. 145—51).

J. VISING. Article sur *Victor Hugo, Hernani*, herausgeg. v. Dr I. H. Lange (Z. f. fr. Spr. T. XLIII, p. 89—94).

— — (en collaboration avec Julien Barat) *Victor Hugo, Hernani*, publ. à l'usage des classes, Stockholm, in-8°.

Voir: Några reflexioner med anledning av en nyutkommen Hernani-edition (Språk och Stil '15, p. 193—200, P. A. Geijer) — St. D. 27. 4. 15 (A. Theod. Malmberg) — Mod. Spk juni '15 (H. Söderbergh) — Pedagogisk Tidskrift '15 (J. O. Rohnström).

E. G. WAHLGREN. *Étude sur les actions analogiques réciproques du parfait et du participe passé dans les langues romanes: I.* Upsal in-8°. 172 p. (Dans Uppsala Universitets Årsskrift 1915.)

1915.

M. F. BÖÖK. *La Rochefoucaulds Maximer* (Samtiden '15, p. 562—79).

C. COLLIN. *Än en gång abstrakter och konkreter* (Från Fil. Fören. Lund IV, p. 19—33).

G. ERNST. *En fransk-dansk grammatik och parlör i manuskript från 1652* (Mod. Spk '15, p. 51—68).

P. A. GEIJER. *Några reflexioner med anledning av en nyutkommen Hernani-edition* (Språk och Stil '15, p. 193—200).

N. O. HEINERTZ. *Ein romanisch-germanisches Reiter- und Ritterwort* (Från Fil. Fören. Lund IV, p. 48—57).

P. HÖGBERG. *Ün viadi da perscrutaziun d'ün Svedais in terra reto-romantscha* (Annalas XXIX, p. 201—8).

O. RABENIUS. *Jules Lemaître* (O. och B. '15, p. 397—8).

- H. B. ROMBERG. *Ett par ord om italienska dialekter* (Mod. Spk '15, p. 85—96).
- K. R. G. STRÖMBERG. *Rabelais i ny belysning* (Nord. Tidskr. '15, p. 402—8).
- A. C. THORN. *Några ord om språkgeografii och dess betydelse* (Mod. Spk '15, p. 96—103).
- J. VISING. *Den franska romantiken* (Populärt vetenskapliga föreläsningar vid Göteborgs Högskola N. F. n° 13).
 Voir: G. H. T. 2. 2. 16 (J. Atterbom) — A.-B. 20. 12. 15 (A. M. Roos) — Sv. D. 12. 3. 16 (G. Bjurman) — D. L. 25. 3. 16 (C. Appel) — La Revue diplomatique 17. 5. 16 (G. Parmentier).
- *Anglonormannisch 1911* (Krit. Jahresb. XIII, p. I, 242—6).
- *Anglonormannisch 1911* (Krit. Jahresb. XIII, p. II, 84—92).
- E. WALBERG. *Affattningstiderna för och förhållandet emellan de äldsta levnadsteckningarna över Thomas Becket. En källkritisk studie.* (Lunds Universitets Årsskrift N. F. Avd. I, Bd 10, n° 4.)
- *Quelques remarques sur l'anc. frane.: ne garder l'eure que . . . . .* (Från Fil. Fören. Lund IV, p. 180—94).
 Voir: Archiv 134 ('16), p. 236.

1916.

- P. HÖGBERG. *Manuscris espagnols dans les bibliothèques suédoises* (R. hisp. T. XXXVI, p. 377—473).
- A. KORLÉN. *Nasalvokal eller icke vid »bindning» av n i franskan?* (Mod. Spk '16, p. 188—96.)
- O. LEVERTIN. *Fransk Litteraturhistoria II.* Stockholm in-8°. VIII, 219 p.
- J. MELANDER. *Étude sur magis et les expressions adversatives dans les langues romanes, I.* Thèse, Upsala, in-8°. VII, 168 p.
- I. PAULI. *Das Argot der Schützengräben* (Mod. Spk '16, p. 179—88).
- H. SPERBER. *Rom. alapa.* (Z. f. rom. Phil. XXXVIII, '16, p. 179—543).
- A. STENHAGEN. *Boche et autres mot de guerre, étude étymologique* (Programme de lycée, Norrköping '16, in-4°, extrait 8 p.)

- K. R. G. STRÖMBERG. *En försvunnen litteratur. Några ord om symbolismen* (O. och B. '16, p. 496—500).
 ——— *La tragedie Voltairienne en Suède* (La Revue d'histoire littéraire de la France '16, n° 1/2.)
 C. W. VON SYDOW. *Ein Märchen von Perrault und seine Urform* (Schweizerisches Archiv für Volkskunde. Festschrift für Ed. Hoffmann—Kramer).
 S. SÖDERMAN. *Romain Rolland*. Stockholm in-8°. IV, 67 p.
 J. VISING. *Le purgatoire de Saint Patrice. Des manuscrits Harléien 273 et Fonds français 2198. Publié pour la première fois*. 87 p. (Göteborgs Högskolas Årsskrift T. XXI).
 ——— *Miguel de Cervantes Saavedra* (Nord. Tidskr. '16, n° 3).
 ——— Articles sur *Cervantes Noveller*, översatta av Leonard Wistén (Sv. D. 7.5 et 3.8 '16).
 L. WISTÉN. *Valda noveller av Miguel de Cervantes Saavedra. I et II*. Stockholm in-8°. 160+196 p.
 ——— *Miguel de Cervantes Saavedra: Fyra noveller*. Göteborg in-8°. 291 p.

Additions à la bibliographie des volumes précédents.

1907.

- D. FRYKLUND. *Les changements de signification de droite et de gauche* etc.
 Voir: D. I.. XXXIV, col. 104—6 (compte-rendu p. L. Gauchat).

1910.

- E. G. WAHLGREN. *Quelques remarques sur la forme »creient«* etc.
 Voir: Z. f. rom. Phil. T. XXXVIII, p. 246 (E. Herzog).

1911.

- J. VISING. *Spanien och Portugal* etc.
 Voir: Nord. Tidskr. '13, p. 67—69 (E. Staaff).

1912.

- A. BLANCK. *Frithiof och Ingeborg — Paul et Virginie. En komparativ studie*. (Studier tillägnade Karl Warburg på hans 60-årsdag, Stockholm in-8°.)

A. GABRIELSON. *Guischart de Beaulieu's debt to religious learning and literature in England* (Archiv 128 n° 3/4).

A. C. THORN. *Quelques dénominations du »cordonnier» en français* etc.

Voir: Gram. Suisse rom., p. 150.

J. VISING. *Nicolas Bozon, en förbisedd anglonormandisk skald*. (Studier tillägnade Karl Warburg på hans 60-årsdag, Stockholm in-8°, p. 209—18.)

Sven Karsberg.

II. Philologie germanique.

1913.

I. BELANNER. *Bestämda artikelns bruk vid namn på gator o. d. i engelskan*. (Mod. Spk 8, p. 140—142).

E. BENDZ. *Reminiscences of Matthew Arnold in the Prose-Writings of Oscar Wilde*. (Neuph. Mitt. 15, p. 213—256).

G. A. BERGSTRÖM. *On some Cases of Poetic Licence in Modern English*. (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 18—33).

Voir: Anglia Bbl. 26, p. 248 (B. Fehr). — D. L. 36, 873—875 (A. Schröer).

E. BJÖRKMAN. *Die »festermen» des Aelfric*. Eine Namenliste aus York. (Stud. zur engl. Philologie, hrsg. von L. Morsbach. Halle a. S. Heft 50, p. 1—19).

Voir: Js. 35, XV, 31. — JEG Phil. 14, p. 148. — Archiv 132, p. 433—434 (R. Jordan).

— *Notes on the »Morte Arthure» and its Vocabulary*. (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 34—52).

Voir: Js. 35, XVI, 132. Indog. Jb. 2, p. 149. — Anglia Bbl. 26, p. 245 (B. Fehr). — D. L. 36, 873—875 (A. Schröer).

— *Orrms Doppelkonsonanten*. (Anglia 37, p. 351—381; 494—496).

Voir: Js. 36, XV, 61.

— *Missellen*. (Anglia Bbl. 24, p. 281—283).

— *Nordiska ortnamn i England*. Article sur H. Lindkvist, Middle English Place-Names of Scandinavian Origin. (Namn och Bygd 1, p. 80—95).

- B. BRILIOTH. *A Grammar of the Dialect of Lorton (Cumberland). Historical and Descriptive.* Thèse. Uppsala. XI + 198 p.
 Voir: Jsb. 35, XV, 58. — MLR 9, p. 409—410 (W. Sedgfield). — Anglia Bbl. 26, p. 332—337 (W. Horn). — Archiv 132, p. 246.
- I. COLLIJN. *Van dem nedderval der Veneddyer.* Zwei niederdeutsche in Lübeck und Hamburg gedruckte Ausgaben einer Maximilianischen Flugschrift aus dem Jahre 1509. (Beiheft 9 zum Jahrb. d. Hamburgischen wissensch. Anstalten 29 [1911], p. 1—13).
 Voir: Jsb. 35, XI, 50.
- *Fragment eines ndd. Formularbuches gedruckt von den Michaelisbrüdern in Rostock.* (Beiträge zur Geschichte der Stadt Rostock, Heft 4, p. 85—94).
 Voir: Jsb. 35, XI, 51.
- E. EKWALL. *Ortnamnsforskningen ett hjälpmedel för studiet av engelska språkets historia.* (Förh. Gbg p. 56—57).
Die Ortsnamenforschung, ein Hilfsmittel für das Studium der englischen Sprachgeschichte. (GR Mon. 5, p. 592—608).
 Voir: Jsb. 35, XV, 32. — Indog. Jb. 2, p. 152.
- *The s-less Genetive in early Modern English.* (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 53—67).
 Voir: Indog. Jb. 2, p. 149. — Anglia Bbl. 26, p. 245 (B. Fehr). — D. L. 36, 873—875 (A. Schröer).
- *Another Note on the Poem »Patience».* (Engl. Stud. 47, p. 313—316).
- P. FAHLBECK. *Beowulfskvädet som källa för nordisk forn-historia.* (Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademiens handl. N. F. 13,3. Stockholm. 17 p.).
 Voir: Engl. Stud. 48, p. 435—437 (F. Klaeber).
- O. v. FRIESEN. *Till frågan om runskriftens härkomst.* (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 231—236).
 Voir: Jsb. 35, XIX, 2. — Indog. Jb. 2, p. 138. — D. L. 36, 873—875 (A. Schröer).
- *Runskriftens härkomst.* Ett svar. (Nord. Tidsskr. f. fil. R. 4, 1, p. 161—180).
 Voir: Jsb. 35, XIX, 3.

- D. FRYKLUND. *Einige deutsche Ausdrücke für »Geige«*. (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 120—125).
Voir: Jsb. 35, VIII, 89.
- A. GABRIELSON. *The Development of Early Modern English i/r (+ cons.)*. (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 68—119).
Voir: Indog. Jb. 2, p. 149. — Anglia Bbl. 26, p. 245—247 (B. Fehr). — D. L. 36, 873—875 (A. Schröer).
- H. GILLQVIST. *Hebbels Lyrik vor dem Einfluss Uhlands*. Zum hundertsten Geburtstag des Dichters. 1813 — 18 März — 1913. (Programme de lycée, Luleå).
- O. GJERDMAN. *A few remarks on t, d, n, l*. (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 194—198).
Voir: Jsb. 35, III, 22. — Anglia Bbl. 26, p. 244 (B. Fehr). — D. L. 36, 873—875 (A. Schröer).
- N. O. HEINERTZ. *Die Flexion der substantivierten Sprachadjektiva im Deutschen*. (Z. f. d. Wortf. 14, p. 285—304).
Voir: Jsb. 35, VIII, 11.
- *Zur Frage nach Umlaut und Umlautsbezeichnung im Mittelniederdeutschen*. (Nd. Jb. 39, p. 132—140).
Voir: Jsb. 35, XI, 14.
- B. HESSELMAN. *Västnordiska studier 2. En nordisk och västgermansk slutljudsregel*. (Skrifter utg. af K. Humanist. Vetenskapssamfundet i Uppsala. 15,2. Uppsala & Leipzig). 72 p.
Voir: Jsb. 35, III, 122; XIV, 71. — Indog. Jb. 2, p. 134—135.
- S. HILDEBRAND. *Die Mundart von Strodehne (Kreis Westhavelland)*. (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 237—268).
Voir: Jsb. 35, XI, 31. — D. L. 36, 873—875 (A. Schröer). — Z. f. d. Ma. 8 (1913), p. 285 (H. Teuchert).
- G. A. KLARÉN. *Die Bedeutungsentwicklung von können, mögen und müssen im Hochdeutschen*. Thèse. Lund.. 42 p.
Voir: Jsb. 35, V, 3.
- A. KLINT. *Neufelds ordböcker. Svensk-tysk och tysk-svensk*. Stockholm. VIII+576 p.

- E. A. KOCK. *Die Skeireins*. Text nebst Übersetzung und Anmerkungen. Lund & Leipzig. 35 p.
Voir: Jsb. 34, IV, 1.
- — *As. Genesis* (ed. Heyne) 322. (Z. f. d. A. 54, p. 410—411.)
Voir: Jsb. XI, 10. — Indog. Jb. 2, p. 153.
- — *Merlin. A Middle-English Metrical Version of a French Romance. By Herry Lovelich, Skinner and Citizen of London (ab. 1450 A. D.).* Ed. from the unique MS. 80 in Corpus Christi Coll., Cambridge, with an Introduction, Notes, and Glossaries. Part 2. London. (E. E. T. S. Extra Ser. 112). 212 p.
- G. LANGENFELT. *Den australiska litteraturen*. (Nord. Tidskr. 1913, p. 412—428.)
- H. LINDKVIST. *Some Old Scandinavian deposits in Middle English records*. (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 199—219.)
Voir: Jsb. 36, XV, 27. — Anglia Bbl. 26, p. 247 (B. Fehr).
— D. L. 36, 873—875 (A. Schröer).
- — *Auckland. Ett fornnorskt ortnamn i England*. (Namn och Bygd 1, p. 67—74.)
Voir: Namn och Bygd 1, p. 149—151 (A. Mawer).
- E. A. MEYER. *Silbenakzent und Media-Tenuis-Frage*. (Förh. Gbg, p. 60—63).
- — *Das Problem der Vokalspannung*. (N. Spr. 21, 65—86; 145—171.)
Voir: Mod. Spk 8, p. 158—161 (H. Söderbergh).
- — *»He's fat and scant of breath» (Hamlet V, 2)*. (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 269—281.)
Voir: Anglia Bbl. 26, p. 244 (B. Fehr). — D. L. 36, 873—875 (A. Schröer).
- B. PALM. *Something serious — A serious thing*. (Mod. Spk 8, p. 18—19.)
- — *Wegfall der Präposition im Englischen*. (Mod. Spk 8, p. 114—119.)
- C. PALMGREN. *On the Music of Robert Burns' Songs*. (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 224—230.)
Voir: Anglia Bbl. 26, p. 244 (B. Fehr). — D. L. 36, 873—875 (A. Schröer).

- HJ. PSILANDER. *Ahd. clouuido »scabies»*. (Z. f. vergl. Sprachf. 45, p. 253—285.)
 Voir: Jsb. 35, VI, 7. — Indog. Jb. 2, p. 158—159.
- F. SCHMIDT. *The Indefinite Article before Plural Combinations in English*. (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 147—170.)
 Voir: Indog. Jb. 2, p. 149. — Anglia Bbl. 26, p. 248 (B. Fehr). — D. L. 36, 873—875 (A. Schröer).
- E. STRÖMBERG. *Om urkundernas värde för den tyska språkhistorien*. (Förh. Gbg, p. 57—58).
- K. F. SUNDÉN. *Are Old English intransitive-inchoative $\bar{o}$ -verbs originally ai-verbs?* (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 282—312.)
 Voir: Jsb. 35, III, 123. — Indog. Jb. 2, p. 149; 3, p. 91. — Anglia Bbl. 26, p. 247—248 (B. Fehr). — D. L. 36, 873—875 (A. Schröer).
- C. W. V. SYDOW. *Geografi och naturbeskrifning i Beowulf-sången*. (Förh. Gbg, p. 74—75.)
 Voir: Jsb. 34, XVIII, 84.
- E. WADSTEIN. *Zum Heliand*. (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 220—223.)
 Voir: Jsb. 35, XI, 9. — D. L. 36, 873—875 (A. Schröer).
- E. WELLANDER. *Zum Reflexivum im Deutschen*. Ein Beitrag zur historischen Morphologie der deutschen Sprache. (Minnesskrift . . . tillägnad Prof. Axel Erdmann. Uppsala & Stockholm. p. 126—146.)
 Voir: Jsb. 35, VIII, 12. — Indog. Jb. 2, p. 154. — D. L. 36, 873—875 (A. Schröer).
- R. E. ZACHRISSON. *The Pronunciation of English Vowels 1400—1700*. (Göteborgs Kungl. Vetenskaps- och Vitterhetssamhälles handlingar 14,2. Göteborg.) XIV+232 p.
 Voir: Indog. Jb. 2, p. 149—150. — Jb. d. d. Sh. Ges. 50, p. 221 (M. Förster). — Engl. Stud. 49, p. 279—285 (Ekwall). — D. L. 37, 1750—1754 (A. Schröer). — Archiv 135, p. 195—197 (K. Brunner).

1914.

- H. ANDERSSON. *Herrmann und Dorothea*. (Mod. Spk 8, p. 112—118).

- E. BENDZ. *The Influence of Pater and Matthew Arnold in the Prose-Writings of Oscar Wilde*. Thèse Lund. Göteborg. Voir: Archiv 134, p. 480—481. — R. crit. 1914, 2, p. 345—346 (Georges-Bazile). — Academy 2189 (1914), p. 493.
- E. BJÖRKMAN. *Merc. onsien »facies»*. (Engl. Stud. 48, p. 115—123).
- *Zur Huchowen-Frage*. (Engl. Stud. 48, p. 171—172).
- C. COLLIN. *Eine Worterklärung. »Irrwursen»*. (Mod. Spk 8, p. 125—127).
- E. EKWALL. *Trenne nordiska ord i engelska ortnamn*. (Nordiska Ortnamn. Hyllningsskrift tillägnad Adolf Noreen [= Namn och Bygd 2]. Uppsala. p. 151—154). Voir: Js. 36, XIV, 100.
- *Historische neuenglische Laut- und Formenlehre*. Berlin (Sammlung Göschen). 150 p. Voir: Anglia Bbl. 26, p. 161—166 (Viëtor). — Engl. Stud. 50, p. 320—322 (R. Jordan). — Archiv 129, p. 514; 134, p. 228. — D. L. 36, 763—764 (A. Schröer). — L. C. 66, 1230 (M. L.). — N. Spr. 23, p. 561—562 (H. Mutschmann). — Z. f. fr. u. engl. U. 14, p. 236 (H. Jantzen). — Jb. d. d. Sh. Ges. 52, p. 241 (M. Förster).
- *Fortschritte auf dem Gebiete der englischen Sprachgeschichte*. (Geisteswissenschaften I, p. 410—412).
- O. V. FRIESEN. *Gotische Schrift*. (Reallexikon der germanischen Altertumskunde, hrsg. von J. Hoops, II, 3, p. 306—310). Voir: Js. 36, XIX, 15.
- H. GILLQVIST. *Hebbels Judith*. (Mod. Spk 8, p. 34—40; 49—58).
- *Ein Kleistwerk*. (Mod. Spk 8, p. 139—149).
- N. O. HEINERTZ. *Nhd. Felber und Verwandtes*. (Z. f. d. Wortf. 15, p. 240—243). Voir: Js. 36, VIII, 103.
- *Mittelniederl. Labaye*. (Tijdschr. 33, p. 91—94). Voir: Js. 36, XII, 35 (p. 244).
- *Seghelin v. 1422 f.* (Tijdschr. 33, p. 95—97). Voir: Js. 36, XII, 55.
- C. O. KOCH. *The Supernatural in Modern Fiction*. (Mod. Spk 8, p. 155—165).

- A. LINDQVIST. *Nhd. schwanen*. (Beiträge 39, p. 398—402).
Voir: Jsb. 36, VIII, 99. — Indog. Jb. 3, p. 148—149.
- E. LÅFTMAN. *Om uttalet af lånord i tyskan*. (Mod. Spk 8, p. 165—172).
- A. MALMSTEDT. *Om Swinburnes liv och diktning*. (Stud. Mod. Spr. 5, p. 45—86).
Voir: Anglia Bbl. 26, p. 12—13 (Trampe Böttker). — MLR 11, p. 85—87 (A. Paues). — Neuph. Mitt. 16, p. 213—215 (Wallensköld).
- C. OLDIN. *Some English Stretch-forms*. (Programme de lycée, Eskilstuna).
- B. PALM. »Some» och »Any». (Mod. Spk 8, p. 14—17).
- A. MONTGOMERY. *Swedish-English Dictionary*. — *Svensk-engelsk ordbok*. Stockholm. 615 p.
- I. PETERS. *Des Engels und Jesu Unterweisungen. Zwei mitelniederdeutsche Lehrgedichte*. Herausgegeben. I. Text. (Göteborgs Högskolas årsskrift 19 [1913]). 119 p.
- J. K. H. PETERSSON. *Ahd. thwesben*. (Beiträge 39, p. 563—565).
Voir: Jsb. 36, III, 147; VI, 12. — Indog. Jb. 3, p. 149.
- — *Einige Tiernamen aus alten Farbenbezeichnungen*. (Beiträge 40, p. 81—111).
Voir: Jsb. 36, III, 146; VI, 7. — Indog. Jb. 3, p. 98.
- — *Einige Tier- und Pflanzennamen aus idg. Sprachen*. (Z. f. vergl. Sprachf. 46, p. 128—150).
Voir: Jsb. 36, VI, 13. — Indog. Jb. 3, p. 98.
- J. REINIUS. *A few Miscellaneous Notes on English Pronouns*. (Stud. Mod. Spr. 5, p. 137—146).
Voir: Anglia Bbl. 26, p. 12—13 (Trampe Böttker). — MLR 11, p. 85—87 (A. Paues). — Neuph. Mitt. 16, p. 213—215 (Wallensköld).
- H. SPERBER. *Beiträge zur germanischen Wortkunde*. (WS 6, p. 14—57).
Voir: Jsb. 36, III, 150; VI, 6. — Indog. Jb. 3, p. 100—102.
- C. W. v. SYDOW. *Irishes in Beowulf*. (Verhandl. der 52. Versammlung deutscher Philologen u. Schulmänner in Marburg 1913, p. 177—179).
- — *Grendel i anglosaxiska ortnamn*. (Hyllningsskrift tillägnad Adolf Noreen [= Namn och Bygd 2]. Uppsala. p. 160—164).
Voir: Jsb. 36, XIV, 134.

- E. WESSÉN. *Zur Geschichte der germanischen n-Deklination*. Thèse. Uppsala. 192 p.
Voir: Jsb. 36, III, 129. — JEG Phil. 15, p. 141—143 (L. Bloomfield).
- R. E. ZACHRISSON. *Notes on some Early English and French Grammars*. (Anglia Bbl. 25, p. 245—253).
- *Two Instances of French Influence on English Place-Nomenclature*. (Stud. Mod. Spr. 5, p. 1—23).
Voir: Anglia Bbl. 26, p. 12—13 (Trampe Böttker); 129—131 (H. Mutschmann). — Neuph. Mitt. 16, p. 213—215 (Wallensköld). — MLR 11, p. 85—87 (A. Paues). — R. d. l. rom. 58, p. 151—152 (A. Ronjat).
- *Shakespeares uttal*. (Stud. Mod. Spr. 5, p. 25—43).
Voir: Neuph. Mitt. 16, p. 213—215 (Wallensköld). — MLR 11, p. 85—87 (A. Paues). — Jb. d. d. Sh. Ges. 51, p. 254—258 (M. Förster).
- *Northern English or London English as the Standard Pronunciation*. A Contribution to the History of Standard English. (Anglia 38, p. 405—432).
- *fonetik spelig av englis*. (Maître Phonétique 1914, 1—3).
- A. ÅKERLUND. *A Word on the Passive Definite Tenses*. (Engl. Stud. 47, p. 321—337).

1915.

- H. ANDERSSON. *Goethes Torquato Tasso*. (Mod. Spk 9, p. 26—36).
- N. BERGSTEN. *Om engelska lånord i svenskan*. (Språk och Stil 15, p. 53—87).
- E. BJÖRKMAN. *Morte Arthure*. Mit Einleitung, Anmerkungen und Glossar, herausgegeben. (Alt- u. mittelengl. Texte hrsg. von L. Morsbach u. F. Holthausen. 9. Heidelberg.) XXVIII+263 p.
Voir: Archiv 134, p. 467.
- *Zum alliterierenden Morte Arthure*. (Anglia 39, p. 253—267).
- *Zur englischen Wortkunde*. (Anglia 39, p. 359—371).
- C. COLLIN. *Än en gång abstrakter och konkreter*. (Från Fil. Fören. Lund 4, p. 19—33).
Voir: D. L. 36, 1128.

- N. O. HEINERTZ. *Ein romanisch-germanisches Reiter- und Ritterwort*. (Från Fil. Fören. Lund 4, p. 48—57).
Voir: D. L. 36, 1128.
- *Ein Kapitel aus der deutschen Adjektivflexion*. (Mod. Spk 9, p. 79—83).
- *Friesisches 4*. (Indog. Forsch. 35, p. 304—336).
- J. E. HÖGBERG. *Eine Untersuchung über die Wortstellung im Heliand*. Ein Beitrag zur altgermanischen Wortstellungslehre, zur Syntax des Heliand und zugleich zur Alliterationslehre. Lund. VII+98 p.
Voir: D. L. 36, 2106—2107 (E. A. Kock).
- *Metriskastudier i forngermansk alliterationspoesi*. Lund. 31 p.
- A. v. KOCK. *A New Interpretation of »Something is rotten in the state of Denmark»*. (Mod. Spk 9, p. 157—160; 230).
Voir: Mod. Spk 9, p. 199—203 (S. Segerström); 10, p. 28—29 (A. Stenhagen).
- E. A. KOCH. *Altgermanische Paradigmen*. Lund & Leipzig. 80 p.
— *Litet språkhistoria*. (Mod. Spk 9, p. 83—85).
- K. KÄRRE. *Nomina Agentis in Old English*. Part I. Thèse. Uppsala. (Uppsala Univ:ts årsskrift). II+245 p.
Voir: Anglia Bbl. 26, p. 353—357 (E. Kœppel). — JEG Phil. 15, p. 143—144 (L. Bloomfield).
- S. B. LILJEGREN. *Has the Poet of »Patience» read »De Fona»?* (Engl. Stud. 48, p. 337—341).
- P. PERSSON. *Etymologien*. (Indog. Forsch. 35, p. 199—216).
- E. SLETTENGREN. *On ME, early ME oi, ui in French loanwords containing pop. Lat. stressed o, o*. (Från Fil. Fören. Lund 4, p. 171—179).
Voir: D. L. 36, 1128.
- *Old French ai and ei before s, t, d in Middle English*. (Engl. Stud. 49, p. 1—17).
- H. SPERBER. *Studien zur Bedeutungsentwicklung der Präposition über*. Uppsala. V+161 p.
Voir: Neuph. Mitt. 17, p. 121—124 (H. Suolahti). — D. L. 37, 138—143 (K. Euling). — Z. f. d. Öst. Gym. 66, p. 898 (S. Singer). — Neophilologus I, 3.
- T. H. SVARTENGREN. *Critical Notes to Ronald B. Mc Kerrow's Edition of the Works of Thomas Nashe*. (Mod. Spk 9, p. 153—157).

- E. WADSTEIN. *Ein morgenländisches Wort im Abendland*. (Le Monde Oriental 9, p. 56—62).
- E. WELLANDER. *Sprechen mit dem Akkusativ der Person*. (Beiträge 40, p. 412—424).
- R. WICKBERG. *Beowulf. En fornengelsk hjälte-dikt*. Översatt. (Askerbergs populärvetenskapliga bibliotek, 5. Uppsala.) 122 p.
- R. E. ZACHRISSON. *The Suffix *-ingja in Germanic Names*. (Archiv 133, p. 348—353.)
- *Den moderna engelska nystafningsrörelsen i kritisk-historisk belysning*. (Finsk Tidskrift 1915, p. 102—123.)
- 1916.
- J. M. ARVIDSON: *The Language of Titus & Vespasian or The Destruction of Jerusalem*. MS. Pepys 37 (Magdalene Coll. Cambridge, no. 2014). Thèse. Lund. XIII+129 p.
- C. AUERBACH. *Svensk-tysk ordbok*. Under medverkan af D. U. Blomqvist (ark 1—46) och John Holmberg (fr. o. m. ark 47). Häften 5—8 (p. 817—1536). Stockholm. 1913—1916.
- E. BENDZ. *Lord Alfred Douglas's Apologia*. (Engl. Stud. 49, p. 377—402).
- »*The real Oscar Wilde*». (Engl. Stud. 50, p. 309—319).
- G. BJURMAN. *Edgar Allan Poe*. En litteraturhistorisk studie. Lund. 448 p.
- *Edgar Allan Poe och Sverige*. (Edda 5, p. 246—257).
- E. BJÖRKMAN. *Wortgeschichtliches*. (Anglia Bbl. 27, p. 54—56).
- *Shakspeare och eftervärlden*. (Nord. Tidskr. 1916, p. 178—194).
- E. EKWALL. *Zu Patience 143*. (Engl. Stud. 49, p. 483—484).
- T. FORSSNER. *Continental-Germanic Personal Names in England in Old and Middle English times*. Thèse. Uppsala. LXIII+289 p.
- A. GABRIELSON. *Svenska läroböcker i engelska under 1700-talet*. (Språkvet. Sällskapets i Uppsala förhandl. 1913—1915, p. 98—120. Uppsala Univ:ts årsskrift 1915. Uppsala.)
- P. HALLSTRÖM. *William Butler Yeates*. (Edda 5, p. 22—39).
- *Shakespeareminnet*. (O. och B. 1916, p. 129—146).
- N. O. HEINERTZ. *Etymologisches*. (Beiträge 41, p. 489—501).
- J. HOLMBERG. *Zur Geschichte der periphrastischen Verbindung des Verbum substantivum mit dem Participium præsentis im Kontinentalgermanischen*. Thèse. Uppsala. IX+240 p.

- C. V. JUNGMARK. *Eine Pseudo-Birgittische Christus-Passsion. I. Die mittelniederdeutsche Version.* Thèse. Göteborg. 86 p.
- A. v. KOCH. *Hamlet I, 4, 90, ännu en gång.* (Mod. Spk 10, p. 77—82.)
- A. KORLÉN. *A propos förväxlingen av tyskans ich- och schaljud.* (Mod. Spk 10, p. 154—156).
- N. LINDAHL. *Vollständiges Glossar zu Notkers Boethius De consolatione philosophiæ, Buch I.* Thèse. Uppsala. VIII+110 p.
- J. MORTENSEN. *Hamlet.* (Edda 6, p. 58—74).
- C. OLDIN. *Ettas über alliterierende Verbindungen.* (Mod. Spk 10, p. 72—77).
- B. PALM. *Superlativen och bestämda artikeln, särskilt vad engelskan angår.* (Mod. Spk 10, p. 63—69.)
- *Obestämda artikeln vid ämnesnamn och abstrakta i engelskan.* Historisk-syntaktisk undersökning. Malmö. 55 p.
- *Populär språkvetenskap.* Populärvetenskapliga uppsatser. Malmö. 48 p.
- H. SCHÜCK. *Shakspeare och hans tid. 1—2.* Stockholm. VIII+412, 408 p.
- A. SMITH. *Något om framförställt adverb-attribut i tyskan.* (Mod. Spk 10, p. 156—158; 178—179.)
- K. F. SUNDÉN. *Essay I. The Predicational Categories in English. — Essay II. A Category of Predicational Change in English.* Uppsala. (Uppsala Univ:ts årsskrift.) XX+562 p.
- E. WADSTEIN. *Zum mittelniederdeutschen Wortschatze.* (Nd. Jb. 42, p. 43—49.)
- E. WESSÉN. *Om de starka verbens präteritiparticip i de germanska språken.* (Språkvet. Sällskapet i Uppsala förhandl. 1913—1915, p. 56—97. Uppsala Univ:ts årsskrift 1915. Uppsala).

Additions à la Bibliographie des volumes précédents.

1907.

- H. SCHÜCK. *Folknamnet Geatas i den fornengelska dikten Beowulf.*
Voir: JEG Phil. 11, p. 279—283 (V. O. Freeburg).

1909.

C. J. EFVERGREN. *Names of Places in a Transferred Sence in English.*

Voir: MLR 9, p. 410—412 (A. Paues).

A. GABRIELSON. *Rime as a Criterion of the Pronunciation of Spenser, Pope, Byron, and Swinburne.*

Voir: Le Musée Belge 17 (1913), p. 70—71 (P. Hamelius).

G. L. W. LEEB-LUNDBERG. *Word-Formation in Kipling.*

Voir: Anglia Bbl. 24, p. 178—182 (B. Fehr). — MLR 9, p. 410—412 (A. Paues).

H. SCHÜCK. *Studier i Beowulfsagan.*

Voir: JEG Phil. 11, p. 488—497.

R. E. ZACHRISSON. *A Contribution to the Study of Anglo-Norman Influence on English Place-Names.*

Voir: Jsb. 31, XV, 107. — English Historical Review 1909, Oct. (Bradley). — Engl. Stud. 42, p. 259—262 (Jordan).

1910.

E. BJÖRKMAN. *Några namnstudier.* (Minnesskrift utg. af Filologiska Samfundet i Göteborg.)

Voir: Indog. Forsch. Anz. 29, p. 45—46 (Hj. Lindroth).

— *Tvänne germanska etymologier.* (Festskrift tillegnad K. F. Johansson.)

Voir: Jsb. 34, III, 159.

F. GADDE. *On the History and Use of the Suffixes -cry (-ry), -age, and -ment in English.*

Voir: Engl. Stud. 45, p. 75—77 (E. Borst). — Museum 20, 55—56 (P. Fijn van Draat). — MLR 9, p. 410—412 (A. Paues).

C. O. KOCH. *Ein altd deutsches Glossar.* (Minnesskrift utg. af Filologiska Samfundet i Göteborg.)

Voir: Indog. Forsch. Anz. 29, p. 45—46 (Hj. Lindroth).

G. A. LARSSON LANNERT. *An Investigation into the Language of Robinson Crusoe as Compared with that of other 18th Century Works.*

Voir: MLR 9, p. 410—412 (A. Paues).

M. G. SERNER. *On the Language of Swinburne's Lyrics and Epics.*

Voir: Anglia Bbl. 23, p. 67—73 (G. Noll). — MLR 9, p. 410—412 (A. Paues).

E. STRÖMBERG. *Zur Geschichte des starken Präsens im Neu-hochdeutschen.* (Minnesskrift utg. af Filologiska Samfundet i Göteborg.)

Voir: Indog. Forsch. Anz. 29, p. 45—46 (Hj. Lindroth).

E. WADSTEIN. *Eine altheidnische Bestätigungsformel im Hildebrandsliede.* (Minnesskrift utg. af Filologiska Samfundet i Göteborg.)

Voir: Indog. Forsch. Anz. 29, p. 45—46 (Hj. Lindroth).

R. E. ZACHRISSON. *Some Instances of Latin Influence on English Place-Nomenclature.*

Voir: Engl. Stud. 46, p. 272—275 (H. Mutschmann).

1911.

N. BERGSTEN. *A Study on Compound Substantives in English.*

Voir: Archiv 128, p. 447—448 (E. Kœppel). — Engl. Stud. 47, p. 235—236 (W. Franz).

V. BLADIN. *Studies on Denominative Verbs in English.*

Voir: NQ. 11, V, p. 19. — N. Spr. 22, p. 197—198 (M. Krummacher). — MLR 8, p. 274—275 (C. G. M.).

O. E. BOSSON. *Slang and Cant in Terence K. Terence's Works.*

Voir: Anglia Bbl. 26, p. 149—150 (B. Fehr). — Museum 19, 291—293 (E. B. Koster). — N. Spr. 23, p. 251—252 (M. Krummacher). — MLR 9, p. 410—412 (A. Paues).

E. EKWALL. *The Writing Scholar's Companion (1695).*

Voir: D. L. 34, 1957—1958 (A. Schröer). — R. germ. 9, p. 629—630 (J. Delcourt).

A. ERDMANN. *Lydgate's Siege of Thebes.* (E. E. T. S. Extra Series CVIII.)

Voir: Engl. Stud. 46, p. 98—114 (J. Koch).

J. L. FLENSBURG. *Die mittelniederdeutschen Predigten des Jordanes von Quedlinburg in Auswahl.*

Voir: Korrespondenzbl. 33, p. 32 (W. S.).

N. FLENSBURG. *Fht. mahhōn, gr. ἀσκέω, en etymologisk-sæmæsiologisk studie.* (Festskrift till K. F. Söderwall).

Voir: Js. 34, III, 163.

C. E. GÖRANSSON. *Die doppelpräpositionalen Infinitive im Deutschen.*

Voir: Z. f. d. U. 27, p. 295—296 (O. Weise).

- E. A. KOCK. *Två textförklaringar: Tristan X, 6449. — Riddles of Cynewulf XXVII, 17.* (Festskrift till K. F. Söderwall).
Voir: Jsb. 34, VII, 55; XV, 29.
- E. A. MEYER. *Untersuchungen über Lautbildung.* Experimentalphonetische Untersuchungen über die Vokalbildung im Deutschen, Holländischen, Englischen, Schwedischen, Norwegischen, Französischen und Italienischen. Marburg.
83 p.
Voir: Jsb. 33, III, 16. — Bull. soc. ling. 1912, p. 23—24 (A. Meillet). — Museum 19, 1—4 (J. van Ginneken). — Leuvensche Bijdragen 9, p. 357—360 (L. Grootaers).
- B. PALM. *The Place of the Adjective Attribute in English Prose from the oldest times up to our days.* A syntactic-historical Study.
Voir: MLR 9, p. 410—412 (A. Paues).
- J. PÅHLSSON. *The Recluse. A 14th century Version of the Ancren Riwele.*
Voir: Anglia Bbl 25, p. 75 (B. Fehr).
- E. WELLANDER. *Die Bedeutungsentwicklung der Partikel ab in der mittelhochdeutschen Verbalkomposition.* Ein Beitrag zur wissenschaftlichen Bedeutungslehre.
Voir: N. Spr. 22, p. 422—424 (H. König).
- A. ÅKERLUND. *On the History of the Definite Tenses in English.*
Voir: Literaturbl. 34, 15—18 (Trampe Bödtker). — MLR 9, p. 410—412 (A. Paues).

1912.

- E. BJÖRKMAN. *Engelska ordförklaringar.* (Xenia Lideniana).
Voir: Indog. Jb. 1, p. 150.
- — *Zur englischen Namenkunde.*
Voir: D. L. 34, 2598—2599 (A. Schröer). — Z. f. fr. u. engl. U. 12, p. 82 (H. Jantzen).
- — *Nc. eagre »a tidal wave«* (Archiv 128, p. 199—202).
- — *Two Derivations.* (Saga Book of the Viking Club, 7, p. 132—140).
- S. COLLIANDER. *Der Parallelismus im Heliand.*
Voir: Jsb. 34, X, 10. — Indog. Jb. 1, p. 171—172. — Nd. Jb. 40, p. 150—154 (W. Schlüter). — JEG Phil. 12, p. 471—475 (F. Klaeber). — Z. f. d. U. 27, p. 894 (K.

- Reuschel). — Z. f. d. A. Anz. 37, p. 6—14 (J. Franck).
 — Z. f. d. Phil. 46, p. 96—101 (W. Bruckner).
- I. COLLIJN. *Zwei neu aufgefundene niederdeutsche Rostocker Drucke aus dem 16. Jahrhundert.* (Beiträge zur Gesch. der Stadt Rostock 7, [1913], p. 1—22).
 Voir: Korrespondenzbl. 34, p. 15 (C. B.).
- K. A. DAHLSTEDT. *The Modern English Word-Order in Clauses with demonstrative and determinative verbal modifiers.*
 Voir: Archiv 131, p. 257. — Engl. Stud. 48, p. 433—435 (E. Borst).
- E. EKWALL. *On the Origin and History of the unchanged Plural in English.*
 Voir: Js. 34, XV, 73. — Z. f. fr. u. engl. U. 11, p. 375—377 (H. Conrad).
- O. v. FRIESEN. *Substantiv afledta med suffixet ju i germanska språk.* (Xenia Lideniana).
 Voir: Js. 34, III, 149 (Gebhardt); XIV, 126. — Indog. Jb. 1, p. 150. — Arkiv 31, p. 215 (E. Olson).
- A. GABRIELSON. *The Influence of W- in Old English, as seen in the Middle English Dialects.*
 Voir: Js. 34, XV, 44. — Archiv 129, p. 514. — D. L. 34, 2787 (A. Schröer). — MLR 9, p. 133—134 (A. Mawer).
- *Guischart de Beaulieu's Debt to Religious Learning and Literature in England* (Archiv 128, p. 309—328).
- O. GJERDMAN. *Om vokalliterationen och dess förklaring.* (Språk och Stil 12, p. 56—84).
 Voir: Js. 34, XIV, 222. — Indog. Jb. 1, p. 150—151.
- N. O. HEINERTZ. *Friesisches.* (Indog. Forsch. 30, p. 303—338).
 Voir: Js. 34, XIII, 13. — Indog. Jb. 1, p. 169.
- A. KOCK. *Ein Beitrag zur gotischen Lautlehre.* (Indog. Forsch. 30, p. 244—251).
 Voir: Js. 34, IV, 4. — Indog. Jb. 1, p. 143.
- E. A. KOCK. *Trojedūs sinkedus.* (Korrespondenzbl. 33, p. 91).
- H. LINDKVIST. *Middle English Place-Names of Scandinavian Origin.*
 Voir: Js. 34, XIV, 93. — Anglia Bbl. 25, p. 193—198 (Ekwall).

- A. LINDQVIST. *Über die Etymologie des nhd. schwancn.* (Beiträge 38, p. 329—333).
Voir: Jsb. 34, VIII, 89. — Indog. Jb. 1, p. 177.
- E. A. MEYER. *Deutsche Gespräche mit phonetischer Einleitung und Umschrift.* 2. Aufl. Leipzig. IV + 105 p.
- P. PERSSON. *Beiträge zur indogermanischen Wortforschung.* 1—2. Uppsala & Leipzig. VIII + 1113 p.
Voir: Jsb. 35, III, 118. — R. crit. 74 (1912), 2, p. 486—488 (A. Meillet). — D. L. 33, 2461—2464 (R. Trautmann). — Bull. soc. ling. 61, p. 204—207 (A. Meillet). — Engl. Stud. 47, 226—228 (Björkman). — Berliner Philologische Wochenschrift 1913, 1191—1207 (H. Ehrlich). — Museum 21, 121—127 (M. van Blankenstein).
- J. H. K. PETERSSON. *Zur germanischen Wortforschung.* (Beiträge 38, p. 314—324).
Voir: Jsb. 34, III, 173.
- Hj. PSILANDER. *No. skaa : holl. glooi.* (Xenia Lideniana).
Voir: Jsb. 34, XIV, 77; 35, XII, 38 (p. 202). — Indog. Jb. 1, p. 150.
- E. SLETTENGREN. *Contributions to the Study of Aphæretic Words in English.*
Voir: Engl. Stud. 47, p. 231—235 (W. Franz).
- H. SPERBER. *Deutsch harfe und seine Verwandten.* (WS 3, p. 68—77).
Voir: Jsb. 34, III, 180.
- *Zur Terminologie des germanischen Schiffsbaus.* (WS 3, p. 77—80).
Voir: Jsb. 34, III, 181.
- K. STJERNA. *Essays on Questions connected with the Old English Poem of Beowulf.* Translated and edited by J. C. Hall. Published for the Viking Club. Univ. of London. King's College. XXXV + 271 p.
Voir: Athenæum 1913, 1, p. 459—460. — L. C. 64, 1567—1568 (B. Neuendorff). — MLR 8, p. 242—243 (A. Mawer). — Archiv 132, p. 238—239. — JEG Phil. 13, p. 167—173 (F. Klaeber). — Nord. Tidsskr. f. fil. 4 R. 2, p. 127—128 (A. Olrik). — Arkiv 33, p. 64—96 (G. Schütte).
- J. STÅRCK. *Studien zur Geschichte des Rückumlauts.* Ein Beitrag zur historischen Formenlehre.

Voir: Jsb. 34, V, 11. — Z. f. d. Phil. 45, p. 319—323 (V. Moser).

O. WIESELGREN. *Zur Motivgeschichte von Schillers Romanze »Der Gang nach dem Eisenhammer«*. (Euphorion 19, p. 584—587).

Arvid Gabrielson.

Studier i modern språkvetenskap utgivna av Nyfilologiska sällskapet i Stockholm. Pris pr vol.: vol. I—IV 5 kr.; vol. V 6 kr.

I. 1898.

Inledning. Sällskapets medlemmar. Stadgar. Föredrag. Tillägg och rättelser. Modernismes en **-isme** et en **-iste**. *Carl Wahlund*.
Några anteckningar om användningen af prepositionen **à** vid det direkta objektet i spanskan. *Åke W:son Munthe*.
Mélanges grammaticaux, I, II. *O. Örtenblad*.
Strödda anmärkningar till den engelska grammatiken. *A. Malmstedt*.
Le suffixe **-ime, -ième** en français. *Erik Staaff*.
Om ändelsen **-is** i nysvenskan. *Alfred Nordfelt*.
Altération et chute de l'**r** en français. *Herman Andersson*.
Zur Frage nach der Entstehung von Konstruktionen in Art von »Ich habe schreiben können» u. s. w. *P. A. Lange*.
Om artikeln, dess ursprung och uppgift, särskildt i franskan och andra romanska språk. *P. A. Geijer*.
Aperçu bibliographique des ouvrages de philologie romane et germanique publiés par des Suédois depuis 1893 jusqu'au mois d'octobre 1898.

II. 1901.

Sällskapets medlemmar. Föredrag.
Kronologiskt ordnade geografiska schemata öfver nordfranska medeltidslitteraturen. *Carl Wahlund*.
Sur les »propositions relatives doubles». *A. Malmstedt*.
Om franska lånord i svenskan. *Alfred Nordfelt*.
Om användningen af ordet katt i svenska eder och liknande uttryck. *Åke W:son Munthe*.
Les pronoms français au seizième siècle. *Gustaf Ernst*.
Sur les adverbes qui déterminent les substantifs. *Anna Ahlström*.
Sur le développement phonétique de quelques mots atones en français. *Erik Staaff*.
La note sur le Virgile de l'Ambrosienne. *Fr. Wulff*.
Rimstudier hos Verlaine. *Ruben G:son Berg*.
Modus Conjunctivus, särskildt i franskan. *P. A. Geijer*.
Aperçu bibliographique etc.

III. 1905.

Sällskapets medlemmar. Föredrag.
Un acte inédit d'un opéra de Voltaire. *Carl Wahlund*.
Pon freno al gran dolor che ti trasporta. *Fr. Wulff*.
Des locutions emphatiques. *A. Malmstedt*.

Sydvästengelskt och västsachsiskt r. *J. O. G. Kjederqvist.*
Några anteckningar om några fall af attraktion i några svenska arbeten. *Ruben G:son Berg.*

Öfversikt öfver tyska språkläror. *Otto Rohnström.*
Über sonantische Nasale in der deutschen Umgangssprache. *Elias Grip.*
Gaston Paris. *P. A. Geijer.*
Aperçu bibliographique etc.

IV. 1908.

Föredrag.
Supplement till band II.
Hel. Peter af Luxemburg. *Carl Wahlund.*
Mélanges syntaxiques. *A. Malmstedt.*
Till det engelska riksspråkets historia. *Eilert Ekwall.*
Det svenska språkets tjänlighet i antika metrar. *Fr. Wulff.*
Novalis och Fouqué i Sverige. *Ruben G:son Berg.*
Onomatopoetische Bezeichnungen für menschliche Wesen, besonders im deutschen und englischen. *J. Reinius.*
Strödda anteckningar om frasen »Här ligger en hund begravnen» och några närstående uttryck. *Åke W:son Munthe.*
Några subjektiva tidsmått i svenskan och tyskan. *B. J:son Bergqvist*
Aulica, fr. ouche. *A. Terracher.*
Deux chartes léonaises. *E. Staaff.*
Aperçu bibliographique etc.

V. 1914.

Föredrag 1908—1913.
Carl Wahlund. *P. A. Geijer.*
Two instances of French influence on English place-names. *R. E. Zachrisson.*
Shakespeares uttal. *R. E. Zachrisson.*
Om Swinburnes liv och diktning. *A. Malmstedt.*
Lingvistiska kåserier. *P. A. Geijer.*
Le développement phonétique de **-abilis** et **-ibilis** en français. *E. Staaff.*
Buregi-Byringe. *R. Ekblom.*
A few miscellaneous notes on English pronouns. *Josef Reinius.*
Bidrag till attraktionsläran. *Ruben G:son Berg.*
Strödda anteckningar om uttrycket »myror i huvudet» och några närstående bilder. *Åke W:son Munthe.*
Une version anglo-normande inédite du Miracle de S. Théophile. *Hilding Kjellman.*
Aperçu bibliographique etc.

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 03965 9001

BOUND

AUG 1 1951

UNIV. OF MICH.
LIBRARY

